

Türkiye'de Ailenin İyi Olma Hali ve Babalık Araştırması Raporu

KADEM
YAYINLARI

TÜRKİYE'DE AİLENİN İYİ OLMA HALİ VE BABALIK ARAŞTIRMASI

KADEM

Araştırmanın tamamı için

QR Kod:

ARAŞTIRMA KÜNYESİ

Araştırmayı Yürüten

KADEM (Kadın ve Demokrasi Vakfı)

Araştırmayı Gerçekleştirenler

SETA (Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı)

ANAR (Ankara Sosyal Araştırmalar Merkezi)

Proje Yürütücüsü

Doç. Dr. Saliha Okur Gümrükçüoğlu (KADEM)

Prof. Dr. Atilla Arkan

Araştırma Danışmanı

Dr. Öğretim Üyesi Nursem Keskin Aksay

Analiz ve Raporlama

Prof. Dr. Atilla Arkan

Funda Uslu, ANAR Araştırma Koordinatörü

Ahmet Babaoğlu, Uzm. Analist

Selin Yünter, Sosyolog

Saha Uygulama

Birinci nitel saha: Aralık 2019-Şubat 2020

İkinci nitel saha: Temmuz 2020- Ekim 2020

Nicel saha: Ekim 2020- Aralık 2020

Analiz ve Raporlama

Birinci nitel analiz: Aralık 2019-Şubat 2020

İkinci nitel analiz: Ekim 2020-Şubat 2021

Nicel verilerin analizi: Ocak 2021-Mart 2021

Raporlama ve Yayına Hazırlık: Ocak 2021-Aralık 2022

RAPOR KÜNYESİ

Editör: Doç. Dr. Saliha Okur Gümrükçüoğlu

Yazarlar: Prof. Dr. Atilla Arkan, Naciye Öztürk

Yayına Hazırlayan: Rabia Albayrak Değirmenci

BASKI VE CİLT

Yayın Dili Türkçe

Firma Adı Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.

Adres Güzeltepe Mah. Mareşal Fevzi Çakmak Cd. B Blok No: 29/1/1

Eyüpsultan/İstanbul

Sertifika No 46403

Grafik Tasarım ABE MEDYA YAYINCILIK LTD. ŞTİ.

ISBN 978-605-72022-2-2

1. Baskı, Aralık 2022, İstanbul

İLETİŞİM

Kadın ve Demokrasi Vakfı Genel Merkez

Küçük Çamlıca Mah. Kısıklı Cad. No: 112/A Üsküdar, İstanbul

Tel +90 (216) 325 03 07

Faks +90 (216) 325 03 09

www.kadem.org.tr - info@kadem.org.tr

İÇİNDEKİLER

	AİLENİN İYİ OLMA HALİ VE BABALIK PROJESİ
10	TAKDİM
12	GENEL BAKIŞ
16	GİRİŞ
19	ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ
21	BİRİNCİ ARAŞTIRMA: EVLİ ANNE-BABA
21	Yöntem
21	Araştırma Deseni
22	Araştırma Örnekleme ve Çalışma Grubu
25	Araştırma Süreci
29	Araştırma Prosedürü
29	Saha Notlarına Göre Sahada Yaşanan Zorluklar
30	Nitel Bulgular
30	Katılımcı Baba ve Annelerin Demografik Özellikleri
30	Eş ile Tanışma ve Evlilik
31	Babalığa Yüklenen Anlam
33	Baba Olmayı İlk Hissetme Anı
34	Büyük Aile ile Etkileşim
34	Büyükbabaların Özellikleri
37	Büyük Aile ile İletişim
41	Aile İçi İlişkiler

41	Babaların Eşler ile İlişkileri
44	Babaların Çocukları ile İlişkileri
45	Çatışma ve Kriz Durumlarının Çözümü
47	Ailede İş Bölümü ve Sorumluluklar
47	Ev ile İlgili Sorumluluklar
52	Çocuklar ile İlgili Sorumluluklar
56	Ailede Karar Alma Süreçleri
61	Babaların Çocuklarıyla Vakit Geçirmesi
63	Çalışma Yaşamı
64	Desteğe İhtiyaç Duyulan Alanlar

66 Nicel Bulgular

66	Katılımcı Baba ve Annelerin Demografik Özellikleri
72	Eş ile Tanışma ve Evlilik
73	Babalığa Yüklenen Anlam ve Baba Olmak Hakkında Düşünceler
76	Büyük Aile ile Etkileşim
76	Büyükbabaların Özellikleri ve Babaların Kendi Babalarını Örnek Almaları
81	Büyük Aile ile İletişim
84	Aile İçi İlişkiler
84	Babaların Eşleri ile İlişkileri
85	Eşi Aktif Dinlememe Nedeni
86	Eşe Anlatılmayan Konular
88	Eşe Anlatılmayan Konuların Nedeni
89	Babaların Çocukları ile İlişkileri
90	Çocuğa Anlatılmayan Konular
91	Çocuğa Anlatılmayan Konuların Nedeni

92	Kız ve Erkek Çocuk Arasındaki İletişim Farkı
93	Aile İçi Sorunlar ve Çözümleri
98	Ailede İş Bölümü ve Sorumluluklar
98	Çocukla Birlikte Hayattaki Değişimler
99	Ev ile İlgili Sorumluluklar
100	Babaların Ev ile İlgili İşlere Katılımı
103	Babaların Çocuk Bakımına Katılımı
103	Ailede Karar Alma Süreçleri
106	Babaların Çocuklarıyla Vakit Geçirmesi
106	Çocuğa Zaman Ayırmaya Yönelik Düşünceler
107	Çalışma Yaşamı
110	Desteğe İhtiyaç Duyulan Alanlar

112**İKİNCİ ARAŞTIRMA: EŞİNDEN AYRILMIŞ ANNE - BABA**

112	Araştırma Problemi ve Alt Problemleri
113	Araştırma Deseni
113	Araştırma Örnekleme ve Çalışma Grubu
115	Araştırma Süreci
117	Sahada Yaşanan Zorluklar

122	Katılımcıların Demografik Özellikleri
126	Baba ve Annelerin Ayrıldığı Eşi ile Tanışması
127	Baba ve Annelerin Eşlerinden Ayrılma Nedeni
129	Ayrılmaktan Dolayı Yaşanan Sorunlar
130	Babalığa Yüklenen Anlam ve Baba Olmak Hakkında Düşünceler
132	Büyük Aile ile Etkileşim
132	Büyükbabaların Özellikleri ve Babaların Babalarını Örnek Almaları
135	Büyük Aile ile İletişim
137	Baba ve Annelerin Ayrıldıkları Eşi ile İletişimi
139	Babaların Çocukları ile İlişkileri
142	Çocuğa Anlatılmayan Konular
143	Çocuğa Anlatılmayan Konuların Nedeni
144	Kız ile Erkek Çocuk Arasındaki İletişim Farkı
145	Babaların Çocuk Bakımına Katılımı
147	Babaların Çocukları ile Vakit Geçirmesi
149	Çocuklara Yönelik Kararların Alınma Süreci
151	Babaların Sorumlulukları
152	Çalışma Yaşamı
154	Babaların Desteklenmesi Gereken Alanlar

156

ÜÇÜNCÜ ARAŞTIRMA: BÜYÜKBABA

156

Yöntem

156

Araştırma Problemi

156

Araştırma Deseni

157

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

158

Araştırma Süreci

159

Sahada Yaşanan Zorluklar

160

Bulgular

160

Katılımcıların Demografik Özellikleri

164

Babalığa Yüklenen Anlam ve Baba Olmak Hakkında Düşünceler

168

Çekirdek Aile ile İletişim

171

Büyükbabaların Kendi Çocuklarına Destekleri

174

Babaların Desteklenmesi Gereken Alanlar

175

TARTIŞMA

175

Baba Olmanın Anlamı: Sorumluluk

179

Büyük Aile

179

Babaların Kendi Babalarını Örnek Almaları

180

Büyük Aileye İlişkin Görüşler

184

Babalar ve Eşleri

184

Babaların Eşleri İle İlişkileri

186

Aile İçi Sorunlar ve Çözümleri

187

Karar Alma Süreçleri

188

Babalar ve Çocuklar

188

Babaların Çocukları ile İlişkileri

190

Babaların Çocukları ile Vakit Geçirmeleri

191

Babaların Desteğe İhtiyaç Duyduğu Alanlar

192

SONUÇ

196

ÖNERİLER

203

KAYNAKÇA

213

EKLER

TAKDİM

Aile; bireylerin fiziksel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyum ve katılımlarının sağlanıp düzenlendiği temel birimdir. Kültürel değerlerin benimsenmesinde, sevgi, merhamet, adalet ve sorumluluk gibi temel değerlerin kazanılmasında, aile önemli rol oynar. Bireylerin sosyalleşmesi, vatandaşlık ve topluma aidiyet gibi değerlerin kazanılması da öncelikle aile ortamında gerçekleşir. Her birimiz ailemizden aldığımız kültürel mirasla bir kimlik edinmekte ve toplumsal hayata dâhil olarak bu kültürü sürdürmekteyiz. Bu yönüyle aile toplumsal düzeni beslemekte ve topluma “biz” olma duygusuna sahip bireyler kazandırmaktadır.

Aile hem birey hem toplum için vazgeçilmez bir kurumdur. KADEM olarak biz kadın ve erkeği, aileyi ayakta tutan iki insan olarak kabul ediyoruz. Her ikisinin de aileden beslendiğine ve aileyi korumakla sorumlu olduğuna inanıyoruz. Hoşgörü ve anlayışla kurulup, sorumluluk bilinciyle sürdürülen bir aile hayatı, şüphesiz toplumumuzun temel dinamiğidir.

Aileyi, kadınıyla erkeğiyle, çocuğuyla yaşlısıyla bir bütün olarak ele alıyoruz. Bu yaklaşım doğrultusunda gerçekleştirdiğimiz Toplumsal Cinsiyet Adaleti Kongresi tamamını 2017 yılında **Kadın ve Aile**, 2018 yılında **Boşanma**, 2020 yılında **Değişen Dünyada Ebeveynlik** olarak belirledik. 2018 yılında gerçekleştirdiğimiz Uluslararası Kadın ve Adalet Zirvesi tamamını ise **Ailenin Güçlendirilmesi** idi.

Bu etkinliklerimiz neticesinde aile içi rol ve sorumluluklardaki dönüşümün analiz edilmesine yönelik ihtiyacı daha somut bir şekilde fark ettik. Dünya, eşi görülmemiş bir hızla değişirken aile yapısı da dönüşüme uğruyor. Özellikle modernleşme süreciyle birlikte gerçekleşen sosyal ve ekonomik değişimler, aile içi rol dağılımlarını ve anlamlarını da dönüştürmektedir. Kadınların sosyo-ekonomik ve siyasal hayatın her alanında yer almasıyla birlikte aile içi rol dağılımlarındaki bu dönüşüm, gözlenebilir bir seviyeye ulaşmıştır. Ailedeki dönüşümün araştırılması ve incelenmesi; aile içinde adaletin sağlanabilmesi, kadınların güçlendirilmesi, ailenin iyi olma halinin devamlılığı, bireylerin sağlığı, mutluluğu ve toplumun kalkınması açılarından çok önemlidir. Özellikle babalık rolü, ailenin iyi olma hali ve çocuğun sağlığı, mutluluğu ile doğrudan ilişkilidir. Bu sebeplerle elinizdeki çalışma, modern zamanda ortaya çıkan “yeni babalık” kavramını ele almaktadır.

Çalışma kapsamında Türkiye’de babalığın anlamı; büyük aile ile olan ilişkiler, babaların kendi babalarıyla kurdukları ilişki biçimleri, babaların kendi babalarını örnek almaları, iletişim, karar alma, problem çözme süreçleri, aile içerisindeki sorumlulukları ve babaların çocuklarıyla geçirdikleri vakit ana başlıklarında, nitel ve nicel yöntemle araştırılmıştır. Araştırma kapsamında anne ve babalarla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Ailenin İyi Olma Hali ve Babalık Araştırması Projesi, Ankara Sosyal Araştırmalar Merkezi’nin (ANAR), işbirliğinde ve Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı ortaklığında gerçekleştirilmiştir. Bu önemli araştırmanın yürütücülüğünü yapan İbn Haldun Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Atilla Arkan’a; araştırmanın nicel boyutu için ANAR yönetimine ve araştırmayı raporlayan Naciye Öztürk’e teşekkür ederim. Son olarak, araştırmaya katkı sağlayan tüm anne ve babalara; iş birlikleri ve evlerini araştırmacılara açmaları nedeniyle yürekten teşekkür ederim.

Doç. Dr. Saliha Okur Gümrükçüoğlu
KADEM Yönetim Kurulu Başkanı

GENEL BAKIŞ

Sosyal, ekonomik ve teknolojik alanlardaki değişim, dünya tarihinde görülmemiş hızla arttı ve artmaya da devam ediyor. Bu olgu, tüm kurumlar gibi aileyi de derinden etkiliyor. Tarihsel süreçte aile, sırasıyla tarım, sanayi ve bilgi toplumunun ihtiyaçlarına göre dönüşmüştür ve dönüşmektedir. Bu durum, babalık rolünün mahiyetini de değiştirmektedir. Sanayi toplumu sonrası sosyal ve ekonomik gelişmelerle beraber, kadınlar çalışma hayatına daha fazla katılım sağlamıştır. Sosyal hayattaki değişim, aile içi dinamiklere, rollere ve rollerin anlamlarına da tesir etmektedir. Ailedeki dönüşümün anlaşılması aile içi adaletin sağlanabilmesi, ailenin iyi olma halinin güçlendirilmesi, bireylerin sağlık ve mutluluğu için son derece önemlidir. Babalık rolü ise, ailenin iyi olma halini ve mutluluğunun yanı sıra çocuğun yaşamına doğrudan ve dolaylı etkisiyle oldukça önemlidir.

Toplumsal değişim ile "yeni babalık" kavramı ortaya çıktı. Bu araştırmanın temel amacı, tarihin akışıyla değişen babalık pratiklerini/fiillerini hem kendilerinin hem de eşlerinin gözünden ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda, çalışma kapsamında babalığın anlamı, büyük aile ile olan ilişkiler, babaların kendi babalarıyla kurdukları ilişki biçimi ve babaların kendi babalarını örnek almaları, babaların iletişim, karar alma, problem çözme süreçleri, aile içerisindeki sorumlulukları ve babaların çocuklarıyla vakit geçirmeleri araştırıldı.

Bir araştırma projesi olarak geliştirilen bu çalışmada birbiri ile bağlantılı üç araştırma gerçekleştirildi. Bunlar evli baba ve annelerle keşfedici sıralı karma desen ile yürütülen birinci araştırma, eşinden ayrılmış baba ve annelerle tarama deseni ile yürütülen ikinci araştırma ve büyükbabalar ile tarama deseni ile yürütülen üçüncü araştırmadır. Araştırma projesinin tasarımı ve yürütülmesi Ekim 2019-Nisan 2021, saha çalışması ise Aralık 2019-Aralık 2020 tarihlerinde gerçekleştirildi.

Birinci araştırma, karma araştırma yöntemlerinden keşfedici sıralı karma desene göre tasarlandı. Keşfedici sıralı desen, nitel bulguların genellenmesini ve desteklenmesini sağladı. İki aşamadan oluşan araştırmanın katılımcıları belirlenirken babaların farklı gelir grubu ve meslekten, 40 yaşını aşmamış ve altı aydan büyük en az bir çocuğu olması kriterleri göz önünde bulunduruldu. Araştırmanın birinci aşaması için yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlandı. Ankara ve İstanbul'da araştırma ekibinin sosyal ağları kullanılarak kartopu tekniği ile toplam 46 (23 çift) gönüllü katılımcı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirildi. Görüşmelerdeki ses kayıtlarından her sayfası ortalama 44 satırdan oluşan 374 sayfa (185 anne-189 baba) döküm yapıldı.

Araştırmacılar tarafından verilerin içerik analizi yapıldı. Kodlama güvenilirliğini sağlamak amacıyla her çiftin analizi karşılıklı olarak iki araştırmacı tarafından gerçekleştirildi. Birlik sağlanamadığı durumlarda üçüncü bir araştırmacının görüşüne başvuruldu. Analizleri tamamlanan veriler ile ara rapor oluşturuldu.

Araştırmanın ikinci aşaması, nicel ve nitel boyuttan oluşmaktadır. Nicel boyut için birinci aşama bulgularını içeren ara rapor temelinde anket soruları hazırlandı. Anket şirketi ile 12 ilde nicel saha süreci yürütüldü. Toplam 1278 babaya ve 1285 anneye ulaşıldı. Nitel çalışma kapsamında 11 ilde toplam 108 çift (108 anne ve 108 baba) ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirildi. Nicel ve nitel aşama katılımcıları birbirinden farklıdır. Anket şirketi, araştırma sorularını göz önünde bulundurarak verilerin betimsel analizlerini yaptı. Nitel araştırma verilerinin analizi için ses kayıtlarının yazıya dökümü gerçekleştirildi. Her sayfası ortalama 44 satırdan oluşan toplam 897 sayfa (417 anne-480 baba) döküm elde edildi. Araştırma ekibi tarafından bir kodlama anahtarı oluşturuldu. İki araştırmacı birbirinden bağımsız olarak kodlamaları gerçekleştirdi. Analizler tamamlandıktan sonra araştırmacılar bir araya gelerek, her ilden rastgele iki çiftin (toplam 22 çift) çapraz kodlarını inceledi. Ortak olmayan kodlar üzerinde fikir birliği sağlanmaya çalışıldı. Uzlaşa sağlanmayan durumlarda araştırma ekibi içerisinde yer alan üçüncü bir araştırmacının görüşüne başvuruldu.

Projenin ikinci araştırması olan boşanmış babaların babalık pratiklerini/davranışlarını çalışmak için anket araştırması kullanıldı. Araştırmanın evrenini, araştırma verilerinin toplandığı esnada 40 yaş altı, eşinden ayrılmış ve altı aydan büyük en az bir çocuğu olan baba ve anneler oluşturdu. Bu bölüm için birinci araştırmaya paralel olarak anket soruları hazırlandı. Pilot çalışması yapıldı ve anket NUTS-1 bölge düzeyinde belirlenen illerde yaşayan 419 baba ve 476 anne tarafından yanıtlandı. Anketlerin betimsel analizi SPSS programı ile yapıldı.

Projenin üçüncü araştırması olan aile içerisinde büyükbabaların babalık pratiklerini/davranışlarını çalışmak için tarama modeli kullanıldı. Araştırmanın evrenini Türkiye’de yaşayan 45 yaş ve üzeri, evli oğlu olan ve oğlunun çocuğu olan büyükbabalar oluşturdu. Çalışmanın örneklemini, evreni temsil eden NUTS-1 bölge düzeyindeki illerde yaşayan 1104 büyükbaba oluşturdu. Birinci ve ikinci araştırmada kullanılan anketlere paralel bir anket geliştirildi, pilot çalışması yapıldı ve büyükbabalar anket sorularını yanıtladı. Anket verilerinin betimsel analizi yapıldı.

Araştırma neticesinde elde edilen nitel ve nicel sonuçlar örtüşmektedir. Araştırmada, nicel verilerin, nitel bulguları genellediği görüldü. Aynı zamanda baba ve annelerin hem görüşme hem de anket sorularına

verdiği yanıtlar benzerdir. Görüşmeciler, baba olmayı ailesine ilgi, sevgi göstermek gibi manevi değerler üzerinden tanımladılar. Ailede babanın anlamı, sorumluluk sahibi kişidir. Yapılan görüşmelerde günümüzdeki babaların kendi babalarından daha olumlu, çocuklarıyla daha ilgili bir baba profili çizdiği görüldü. Araştırma bulgularına göre, günümüzdeki babalık pratiklerinin genel anlamda üst kuşaktan farklılaştığı söylenebilir. Kendilerinin babalarıyla kurdukları ilişkinin etkisiyle günümüz babaları, babalarında görüp hoşnut olmadıkları davranışları yapmaktan kaçınıp, çocuklarıyla ilişkilerinde bu davranışların aksini uygulamaya çalıştıklarını belirttiler. Görüşmecilerin kendi babalarından bahsederken birinci ve ikinci dönem olarak bir sınıflandırma yaptıkları gözlemlendi. Birinci dönemlerinde babalarını sert, ilgi ve iletişimi az olan kişi olarak (otoriter ve reddedici) tanımlarlarken, ikinci dönemlerinde ise babalarını, dede rolünde, bir başka deyişle daha olumlu, sağlıklı ve ilgili bir şekilde betimlediler.

Anne ve babalara göre, sorun olarak görülen durumların başlıcaları ekonomik koşullar, büyük aileyle birlikte yaşama, çocuklarıyla nitelikli zaman geçirecekleri sosyal imkânlarla erişim zorluğu, eşler arası iletişimsizlik, iş yoğunluğu ve yorgunluğu ve iş için yolda geçen uzun zamandır. Aileler, aile içi sorunları konuşarak çözmenin en iyi yol olduğunu belirttiler. Aile içinde bir çatışma yaşadıklarında ise önce sakinleşmek için kendilerine zaman verdiklerini daha sonra durumu çözmek için adım attıklarını ifade ettiler. Tartışma durumunda ise eşlerin veya çocukların karakterlerine ve aile içi dinamiklerine uygun olacak şekilde, sakin kalabilen tarafın sükûnetini korumaya gayret etmesi ve iki tarafın da sesini yükseltmemeye çalışması, çatışmaların daha da artmaması ve çözümü için kullanılan bir diğer strateji olarak değerlendirildi. Ancak bu stratejileri kullanmayan, sessiz kalarak sorunları çözmeye çalışan veya sorunu görmezden gelen babalar da bulunmaktadır.

Büyük aile yapısının, çekirdek ailenin karar alma süreçlerinde destekleyici olduğu kadar sorunlara da yol açabildiği gözlemlendi. Geniş ailenin maddi desteği ve çocuk bakımı gibi konularda yardımı aile tarafından olumlu olarak değerlendirilirken, anne babaların çocuk yetiştirme tarzlarına müdahaleleri ve birlikte yaşam sürüldüğü durumlarda çiftin kendi kararlarını alamaması, birlikte vakit geçirememesi gibi hususlar sorun olarak nitelendirildi. Ailede kararlar, anne ve baba tarafından ortak olarak alınmaktadır. Özellikle ev ve araba almak gibi aile ekonomisini etkileyecek kararlara büyük ailenin de dâhil olduğu görüldü. Diğer taraftan eğer çiftlerden biri eğitimle ilgiliyse ya da eğitimciyse çocukların eğitim kararının ona bırakıldığı gözlemlendi. Çocuğun yaşça büyümesiyle birlikte karar alma süreçlerine etkin katılımının arttığı belirlendi.

Babaların aile yaşamında çocuklarına yönelik ilgi ve iletişimin önemini gözettilikleri ve rollerine dair farkındalık sahibi oldukları söylenebilir. Ancak ailenin geliri, sosyal donatılara erişimi, çocukların yaşı gibi faktörlerin, babaların çocukları ile iletişimlerini ve zaman geçirme pratiklerini farklılaştırdığı görüldü. Babalar çocuklarını, eşlerine göre daha aktif dinlediklerini dile getirdiler. Anneler, eşlerinin aktif dinlememe nedenini eşlerinin karakteri olarak açıklamaktadır. Babaların sorumluluklarının, aile dinamiklerine göre farklılıklara sahip olduğu görüldü. Bununla birlikte, çocukların eğitimi ve bakımı, evin ekonomik ihtiyaçlarının karşılanması ve aile üyeleriyle birlikte vakit geçirme gibi ortak sorumlulukların bulunması da söz konusudur. Öte yandan evdeki gelir-gider dengesinin sağlanması, alışveriş, faturaların takip edilmesi gibi sorumlulukları eşler kendi becerilerine göre üstlenmektedir. Yani kadın veya erkekten işe yönelik becerisi iyi olanın bu işten sorumlu olduğu gözlemlendi. Ancak bazı babalara göre, bu tür sorumluluklar kendilerine aittir ve eşlerinden bu konularda destek almamaktadırlar.

Babaların ev ile ilgili işlere katılımı, genellikle eşleri kendilerine yapılması gereken işi söylediğinde olmaktadır. Babalar, eşinin hasta olması veya evde olmaması gibi zorunlu durumlarda ev işlerine katılımı gerekli görmektedirler. Çocuk bakımına dair yemek yedirme, banyo yaptırma gibi sorumlulukları babaların da paylaştığı hem eşleri hem de kendileri tarafından dile getirilmiştir. Babalar, eşlerinin çalıştığı durumlarda bu tür sorumlulukları daha fazla üstlenmektedirler. Eşleri çalışan babaların hem evle hem de çocukla ilgili sorumluluklara/işlere daha fazla katıldığı, evde iş bölümü yapmaya daha açık oldukları görülmüştür. Çiftlerden her ikisinin de çalışması durumunda hem ev hem de çocuklarla ilgili işlere ayırabilecekleri zaman azaldığından, kadın ve erkeğin sorumlulukları paylaşmasının gerekli olduğunu belirtmişlerdir.

Sonuç olarak, babalık pratikleri/davranışları aile içi iletişim, sorumluluk, karar alma gibi konular, ailelerin kendi dinamikleri ve bağlarına göre değişiklik göstermektedir. Ancak babaların çocuklarıyla ve aileleriyle birlikte zaman geçirebilmesi için başta şehirlerin sosyal donatılarının artırılması olmak üzere çeşitli sosyal politikalara ihtiyaç duyulduğu görülmüştür.

GİRİŞ

Toplumlar kadar eski olan aile kavramının içeriği ve tanımı, bireylerin yaşam şekillerine göre değişiklik göstermektedir. Aile temelde kan bağı, evlilik ya da nüfusuna geçirme yoluyla birbirine bağlı bireylerden oluşan ve üyelerinin çeşitli sorumlulukları paylaştığı sosyo-ekonomik gruptur (Giddens ve Sutton, 2014). Bir başka şekilde aile, aynı ortamda yaşayan, ekonomik birlikteliği, kan bağı veya evlilik bağı olan, çeşitli rollerle birbirini etkileyen bireylerden oluşan yasal ve toplumsal bir kurum şeklinde tanımlanır. (Özgüven, 2001). Bu tanımlar incelendiğinde ailenin çok yönlü ve çeşitli işlevleri olduğu, sosyal kurum olarak değerlendirilebileceği ve toplumsal yaşamın temsili niteliğinde olduğu söylenebilir. Bu nedenle aile hem toplumsal hem de bireysel yaşam için oldukça önemlidir.

Her olgu gibi aile de zaman içerisinde değişen, yeni biçimlere bürünen bir yapıdadır (Aydoğmuş vd., 1995). Geçmişten günümüze ailede meydana gelen ve devam eden değişim ile dönüşümler; ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel olgular temelinde şekillenmiştir. İşlevselci bir perspektiften 1930'lu yıllardan günümüze kadar olan süreçte aile çalışmaları incelendiğinde, ailenin işlevlerinden bazılarının kaybolduğu görülmektedir. Buna göre aile, tüm toplumsal görevleri toplayan ve yerine getiren bir kurum iken zamanla sahip olduğu ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel görevlerini dışsallaştırmıştır. Böylelikle aile, neslin devamı ve aile üyelerinin iyi olma halini destekleyen bir kuruma dönüşmüştür (Çağan, 2016).

Türk toplumunda aile, anne ve babanın sağlamış olduğu biyolojik, psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve kültürel ihtiyaçların karşılanması yanı sıra toplumsal yapının sağlamlığı ve çocuğun geleceğine bir temel oluşturması için de önemli görülmektedir (Bayer, 2013). Türk toplumu "geleneksel, kırsal, tarıma dayalı, erkek egemen toplumdaki modern, şehirlilik, sanayileşmiş, eşitlikçi topluma" doğru bir dönüşüm geçirmektedir (Sunar ve Fişek, 2005). Ekonomik ve sosyal bu değişim, kaçınılmaz şekilde aile yapısını da dönüştürürken kadın ve erkek rollerini yeniden düzenlenmektedir (Tolan, 1991). Türk aile yapısının değişim sürecinde belki de hiç değişmeyen temel şey, aileye yönelik olumlu tutumdur. Türk toplumu için aile, en önemli toplumsal kurumların başında gelmektedir (Canatan, 2016).

Aile, işlevselliğine göre sağlıklı ve sağlıklı olmayan olarak ikiye ayrılmaktadır. Sağlıklı aile değişime uyum sağlayan, üyelerinin açık iletişimi olan, sorumlulukları destekleyen, güven duygusu veren, çatışmalarda problem çözme yeteneği sergileyen ailedir (Özgüven, 2001; Gladding, 2012). Sağlıksız ailede bireyler daha az konuşur, bireyler arasında açık iletişim sağlanamamıştır ve sorunlar için çözüm aranmaz (Özgüven,

2001). Aile bireysel çerçeveden değerlendirildiğinde bütün evlilikler, mutluluğa ulaşmayı hedefler ve çiftler çeşitli beklentiler ile evlenir (Yılmaz vd., 2018). Buna göre ailenin “iyi” olabilmesinde iletişim, sorumluluklar, problemlerin çözümü, beklentilerin cevaplandırılması önemli yer tutmaktadır. Bu etkenlerin aile üyelerine bağlı olarak değişiklik göstermesi beklenebilir çünkü her aile üyesi aynı zamanda birer bireydir.

Aile içerisinde çeşitli iletişim ve ilişki yolları bulunmaktadır. Ailede anne ve baba konumundaki bireylerin sergilediği davranışlara “annelik” ve “babalık” adı verilir. Kültürlere, toplumlara, tarihsel dönemlere göre niteliği değişen anne ve babalık, Türk toplumunda çoğunlukla anne ve babanın çocuğa kendisini adaması biçiminde gerçekleşmektedir. Modernleşmenin getirdiği toplumsal değişim sürecinde anne ve baba statüsü ve rollerinde hızlı dönüşüm başlamıştır. Anne ve baba rollerindeki sorumlulukların ayrılmayıp çocuğun bakımının hem anne hem baba tarafından yerine getirilmeye başlanması buna örnek verilebilir (Yıldırım ve Yıldırım, 2016). DüNDAR ve diğerlerine (2011) göre, anne ve babalara geleneksel olarak atfedilen anlam ve çağrışımlar kuşaklar arasında farklılık göstermektedir. Anneler daha çok sevgi, fedakârlık, yemek ve şefkat gibi sözcüklerle ilişkilendirilirken, babalar saygı, para, ev geçindirme ve reis gibi sözcüklerle ilişkilendirilmektedir. Bu durum, annenin daha çok anlamsal roller ile babanın ise araçsal roller ile ilişkilendirildiğini göstermektedir (DüNDAR vd., 2011).

Ebeveyn olmak ile çocuğun bakımı, çocukla nitelikli zaman geçirme, çocuğun hayatı ve geleceği hakkında doğru kararlar alma, çocukla etkili iletişimde bulunma, çocuğa duygusal destek verme gibi çeşitli sorumluluklar kabul edilmektedir (Canel, 2010). Ekolojik perspektife göre, aile ve okul gibi ortamlar çocuğun gelişimini derinden etkileyen ilk çevrelerdir (Canatan, 2016). Ailede, ebeveynler, kardeş ile kurulan iletişim ve aileye ait özellikler, çocuğun hayatında kendini göstermektedir. Bu çerçevede ebeveyn olarak baba, çocuğu ile oluşturduğu doğrudan ve dolaylı etkileşimi ile çocuğun yaşamına yön veren kişi konumdadır (Gül, 2019; LevtoV, vd., 2015). Baba, aile içerisindeki birincil çevreyi belirttiği kadar bu çevre tarafından da belirlenmektedir (AÇEV, 2017).

Annelik ve babalık, toplumsal bağlamda çoğunlukla belirlenmiş olan kadınlık ve erkeklik rolleri içerisinde gerçekleşmektedir. Bu nedenle ebeveynlerin deneyimleri, toplum ve kültürden etkilenecek biçimlenebilmektedir (AÇEV, 2017). Bu bağlamda “baba olmak”, erkeklerin çocuk sahibi olması ve devamında babalığı çevreleyen statü, rol ve anlamları taşımaktadır. Aynı zamanda baba olmak, bir statü veya kimliğin aksine bir pratikler bütünü olarak kabul edilebilir (Hobson ve Morgan, 2002). Bu pratikler; ev ile ilgili sorumlulukları yerine getirme, karar alma, ailenin geçimini sağlama, çocukların gelişimi ve bakımına

katılma gibidir (Bozok, 2018). Suwada (2017), babalığın bir oluş hali, babalık yapmanın ise bir eylem hali olduğuna dikkat çekerek babalık davranışlarını şekillendiren toplumsal ve kurumsal sistemlerin etkilerini göz önünde bulundurmanın önemini dile getirmiştir. Bu nedenle babalığın anlaşılmasında kadın ve erkek rolleri ile güç ilişkileri de dâhil edilmelidir (Suwada, 2017).

Toplumsal yaşamdaki değişikliklerle birlikte ebeveyn olarak anne ve babanın rollerini kesin sınırlarla ayırmak mümkün görünmemektedir (Şahin ve Özbey, 2009). Çocuk bakımı, temelde anneliğe atfedilmektedir. Ancak aile yapısının tarihsel değişimiyle eş zamanlı olarak, babanın çocuk bakımına etkin katılım süreci devam etmektedir (Bozok, 2018). Özellikle annenin çalışma yaşamına katılması ile baba, aile geçiminin yanında çocuk bakımı ve eğitiminde önemli rol ve sorumlulukları üstlenmiştir (aktaran Zeybekoğlu, 2013). Kadın istihdamının artması ve kültürel değişimlere göre, yirmi birinci yüzyılda aile yapısının ve işlevlerinin hızla değişeceği söylenebilir. Bu noktada babaların gelecekte çocuk bakımında daha fazla sorumluluk alacağı ve sorumluluğun kapsamının genişleyeceği öngörülmektedir (Cabrera vd., 2000).

Babalar, hayat mücadeleleri ve problemlerle başa çıkma yöntemleri ile çocukları için hayatla nasıl mücadele edileceğinin örnekleridir. Baba ile çocuk arasında yeterli ve sağlıklı bir iletişim yoksa ve baba ilgisizse, çocuk çeşitli sosyal ve bireysel problemlerle karşılaşabilir (Canel, 2010). Aile içi bakım sorumluluğunun adil şekilde paylaşımı, çocuğa yönelik şiddetin azalmasını sağlamaktadır (Levtov vd., 2015). Babanın çocuk bakımı, ev ile ilgili işlere katılımı, kadının çalışma yaşamında olmasını ve eşitlik durumunu güçlendiren faktörlerden biridir. Bu çerçevede babalık rolünün getirdiği sorumlulukların yerine getirilmesiyle elde edilecek kazanım, çocuk ve diğer aile üyeleri için hayattır. Kadının çalışma yaşamı ve çocuğun iyi olma hali düşünüldüğünde, babalık pratiklerinin sosyal adalet ile de ilişkili olduğu söylenebilir. Babanın çocuğun hayatına katılımının belirleyicileri motivasyon, beceri ve özgüven, sosyal destek, kurumsal uygulamalar ve kültürel ekoloji olarak sıralanabilir. Bu belirleyicilerin birbirleriyle etkileşiminin babalık deneyimini nasıl etkilediğini ve babalık deneyiminden nasıl etkilendiğini anlamak gerekmektedir (Lamb, 1981).

AÇEV (2017), Türkiye’de Babalığı Anlamak araştırmasında Türkiye’de işleyen farklı babalık modellerini, beşli babalık piramidi ile sınıflandırmıştır. Buna göre “geleneksel babalık” çocukla mesafeli ilişkinin hâkim olduğu, hegemonik ve güçlü erkekliğin var olduğu ve ataerkil değerlerin korunduğu babalıktır. “Yeni geleneksel babalık” geleneksel babalığın devam ettiği ancak kız çocuğu ile olan ilişkilerin değişmeye başladığı babalıktır. Bu iki basamakta egemen erkek değerleri devam ettirmektedir. Sonraki iki basamakta ise egemen erkeklik korunurken çocuk ve eş ile ilgili olmak, ev ile ilgili sorumlulukları paylaşmak gibi

davranışları göstermektedir. Bu nedenle bu iki basamak "arada kalmış erkek" olarak değerlendirilmiştir. Bunlardan ilki "hevesli" ikincisi "ilgili" babaluktur. Dördüncü model olan "gayretli babalık" modelinde baba, toplumsal cinsiyet rollerine karşı davranış sergilemektedir. Ancak bunu kendi isteği ile değil zorlama ile yapmaktadır. Son model de "eşitlikçi" konuma değer atfeden ve bu çerçevede kendini geliştirmek isteyen çizgideki babaluktur. Buna göre, Türkiye'de babalığın farklı formlarının olduğu söylenebilir. Bu nedenle her ailenin ve bireyin "baba" deneyimi birbirinden farklı olabilir. Diğer taraftan sıcak davranmamaya temelli ve uzak duran babalığın dönemi günümüzde göreceli olarak kapanma eğilimindedir. Erkeğin tek başına evin geçimini sağlama pozisyonu değişmiş ve çocuklarıyla ilgilenen baba modeli yükselişe geçmiştir (AÇEV, 2017).

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Modernleşme hareketlerinin başladığı 19. yüzyıldan itibaren Türkiye'nin ekonomik, hukuki, ailevi, siyasal, sosyal yapılarında yoğun ve hızlı dönüşümler yaşanmaktadır (Hazır, Çelik ve Kalaycıoğlu, 2016). Tüm bunlar aile kurumunda da değişim ve dönüşümleri beraberinde getirmiştir (Duben ve Behar, 2014). Gecekondu ailesi, kırsal aile, geniş aile, çekirdek aile, tek ebeveynli aile, aileler konfederasyonu, aile ağı, duygusal bağımlı aile, bağımlı aile, otoriter, koruyucu aile gibi yeni formlar oluşmuştur. Tüm bu aile formlarında yaşanan dönüşümleri kavramak, dönüşümlerin yol açtığı sorunları belirlemek, sorunların oluşmaması için önlemler almak ve sorunları çözmek için babaların rol alması gereken alanlar veya sorumluluklar bulunmaktadır. Ülkemizde beş yılda bir yapılan Aile Yapısı Araştırmaları (2006, 2011 ve 2016), bu sorumlulukların yerine getirilmesi konusunda belli başlı katkılar sunmakla birlikte babanın hâlen yetersiz kaldığına işaret etmektedir. Bu sorumluluklar genel olarak ev ile ilgili işlere ve çocuk bakımına katılmak, kararları ortak almak, eşe ve çocuklara günün koşullarına uygun ilgili ve özverili davranmak şeklinde özetlenebilir. Bununla birlikte çalışmalar, sağlıklı bir ailede aktif dinleme, yargılamama, kişileri özgür bırakma, empati, tutarlılık gibi açık bir iletişim yapısının gerekliliğini ortaya koymaktadır (Gürüz ve Temel Eğinli, 2013). Ancak babalar iletişim becerileri konusunda görece yetersiz kalabilmektedir (Camadan vd. 2017).

Yaşanan dönüşümler ve babadan beklenen sorumluluk alanları değerlendirildiğinde "Nasıl bir baba?" sorusu önem taşımaktadır. Baba olmak, bir yandan biyolojik bir bağ diğer taraftan kültürel bir formdur. Günümüzde baba olmak biyolojik anlamdan ziyade, çocukla ilgilenmek, sorumluluklarını almak, vakit

geçirmek, oyun oynamak gibi pratikler açısından değerlendirilmektedir. Baba, ev içerisinde her türlü işi üstlenmesi ve ilgili olması gereken kişi hâline dönüşmüştür. Değişim ve dönüşüme uyum sağlamak için babaların yeni beceriler kazanmaya ihtiyaçları bulunmaktadır. Ailenin iyi olma hâli düşünüldüğünde babalık rollerine ilişkin durumun belirlenmesi, Türk toplum yapısında kritik bir öneme sahiptir.

Aile üyelerinin karşılıklı iletişim kurmaları ve üyelerin sorumluluklarını gönüllü bir şekilde yerine getirmeleri sağlıklıdır. Sağlıklı ailelerde yetişen bireylerin toplumsal refaha katkısının daha fazla olduğu söylenebilir. Toplumsal yaşamda ortaya çıkan yeni olgular karşısında bireylerin doğru karar alıp bunları davranışlarına yansıtması, tüm bireyler için mümkün değildir. Bazı bireyler, yeni sorun alanları karşısında alışlagelen teknikler kullanarak sorunların daha da çoğalmasına yol açabilmektedir. Dolayısıyla günün değişen koşullarına uygun becerilerin edinilmesi, toplumsal yaşamın daha adil ve müreffeh şekilde sürdürülmesinde önemlidir. Bu çerçevede yapılan bu araştırma, aileye ve ailenin iyi olma haline baba ekseninde katkı sunması açısından önemlidir. Diğer taraftan bu çalışma, babaların aile içerisinde etkin olarak babalık davranışlarını ve pratiklerini geliştirebilmesi, aile içi ilişkilerin güçlenmesi, sorumlulukların adil biçimde paylaşılması ve sosyal politika önerilerinin geliştirilmesi için önemlidir.

Aileye yönelik çalışmalar, genellikle kadın ve çocuk üzerinden ele alınırken babaya ilişkin çalışmalar oldukça sınırlıdır. Lorentzen (2013), erkeğin araştırmalarda çocuk ve kadın kadar konu edilmediğini belirtmektedir. Benzer şekilde babalık ve babalık davranışları konularına duyulan merak, 1990'lı yıllarda erkeklik ve toplumsal cinsiyet çalışmaları ile birlikte artmıştır (Johansson ve Andreasson, 2017). Lamb'a (2000) göre babalık çalışmaları üç grupta toplanmaktadır. Bunlar baba yokluğu ya da ebeveyn olmanın sorumluluklarını yerine getirmeyen babalar, çocuk ve baba etkileşimi ile ebeveynler arası ilişkilerdir. Beşpınar ve Beşpınar (2018) ise babalık çalışmalarında iki temel hat olduğunu ifade etmiştir. İlk hatta babanın ailedeki rolü, evin geçimi için çalışmaktır. İkinci hatta ise toplumsal değişim ile ortaya çıkan "yeni babalık" tır. Bu çerçevede çalışılan konuların başında babalar için değişimin etkileri ve gelişen yeni babalığın özellikleri gelmektedir (Beşpınar ve Beşpınar, 2018). Ancak Türkiye'de babalık çalışmaları psikoloji disiplini içerisinde ve çocuğun iyi oluş hali ekseninde gelişmiştir ve sosyoloji disiplinin ilgisi düşük seviyededir (Beşpınar ve Beşpınar, 2018). Oysa tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de aile yapısı değişim içerisinde (AÇEV, 2017) ve ekonomik değişimler, şehirleşmenin ve eğitim düzeyinin artması yeni yaşam tarzlarını ortaya çıkarmıştır (Kağıtçıbaşı, 2017). Bu çerçevede babaların rollerinin, sorumluluklarının, aile üyeleri ile olan etkileşim ve iletişimlerinin niteliği de değişmiştir. Bu nedenle babayı merkeze alan çalışmaların varlığına ihtiyaç bulunmaktadır. Diğer taraftan aile içi dinamikler ve süreçlere dair bilgilere, genellikle anneler aracılığıyla erişilmektedir. Ancak babanın kendisine ve ailesine ilişkin düşüncelerine, bilgilerine, tutumlarına, becerilerine ve davranışlarına sınırlı başvurulmaktadır. Bu nedenle bu araştırmanın öznesi babalardır.

BİRİNCİ ARAŞTIRMA: EVLİ ANNE-BABA

Yöntem

Araştırma Problemi ve Alt Problemleri

Araştırmanın ana problemini "Anne ve babaların deneyimlerine göre, ailenin iyi olma hali çerçevesinde babaların babalık pratikleri/davranışları nasıldır?" sorusu oluşturmaktadır. Bu ana problem temelindeki alt problemler:

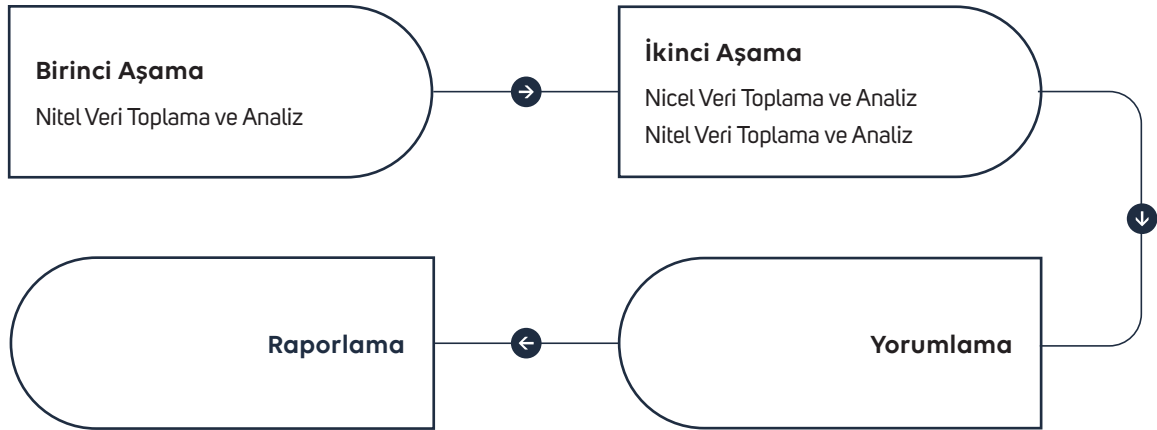
- Baba ve anneler, "babalığa" nasıl bir anlam yüklemektedir?
- Babaların, kendi babalarıyla ve büyük ailelerle olan ilişkileri ve iletişimleri nasıldır?
- Baba ve annelere göre, babaların aile üyeleri ile ilişkisi ve iletişimi nasıldır?
- Baba ve annelere göre, babaların ev içindeki sorumlulukları nelerdir?
- Baba ve annelere göre, aile içinde yaşanan sorunlar/çatışmalar nelerdir ve nasıl çözülmektedir?
- Baba ve annelere göre, ev içi karar alma süreçleri nasıldır?
- Baba ve annelere göre, babalar çocuklarıyla nasıl vakit geçirmektedir?
- Baba ve annelere göre, çalışma yaşamları nasıldır?
- Baba ve annelere göre, babalar hangi alanlarda desteklenmelidir?

ARAŞTIRMA DESENİ

Aile içerisinde baba rolünü anlamayı ve babalık pratiklerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmanın araştırma sorularına yanıt bulmak için nicel ve nitel araştırma yöntemlerini içeren karma yöntem kullanıldı. Karma yöntem araştırmalarında nicel ve nitel veri toplama ve analiz yöntemleri, paralel ya da sıralı kullanılmaktadır (Tashakkori ve Teddlie, 2003). Karma yöntem, nicel ve nitel yöntemin getirdiği sınırlılıkları en aza indirdiği için tercih edilmektedir. Karma yöntem ile babaların babalık pratikleri ortaya konulurken sonuçların genellenebilirliği artırıldı, farklı görüş ve anlayışlar belirlendi, geniş çaplı ve karmaşık olan araştırma soruları yanıtlandı, nicel ve nitel bulguların ilişkileri incelenerek sonuçlara yönelik güçlü deliller sunuldu (Johnson ve Onwuegbuzie, 2004).

Araştırma keşfedici sıralı karma desene göre tasarlandı. Keşfedici sıralı desende görüşleri, inançları ve uygulamaları içeren nitel verilerin toplanması ile başlanır. Nitel bulgulara göre bir ölçme aracı geliştirilir ve nicel veri toplama sürecinde bu ölçek kullanılır (Creswell, 2014; Greene, Caracelli ve Graham, 1989). Bu araştırmada keşfedici sıralı desen kullanmak, nicel boyut için kullanılacak anketin hazırlanmasını kolaylaştırdı, nicel ve nitel veriler babalık pratikleri için farklı türden bilgi sağladı. Aynı zamanda verilerin ayrı ayrı analiz edilmesi ile bulguların birbirini doğrulayıp doğrulamadığının incelenmesine fırsat verdi.

Araştırma iki aşamalı tasarlandı. Birinci aşamanın birincil amacı, ikinci aşamada kullanılan anket sorularının hazırlanmasına temel oluşturmaktır. Bunun için Ankara ve İstanbul'da evli ve altı aydan büyük en az bir çocuğu olan, 40 yaşını aşmamış baba ve annelerle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirildi. İkinci aşamada ise görüşmelerden elde edilen veriler ışığında nicel araştırma tasarlandı ve nicel verileri anlamak için yeniden derinlemesine görüşmeler gerçekleştirildi (Şekil 1).

Şekil 1. Araştırma deseni

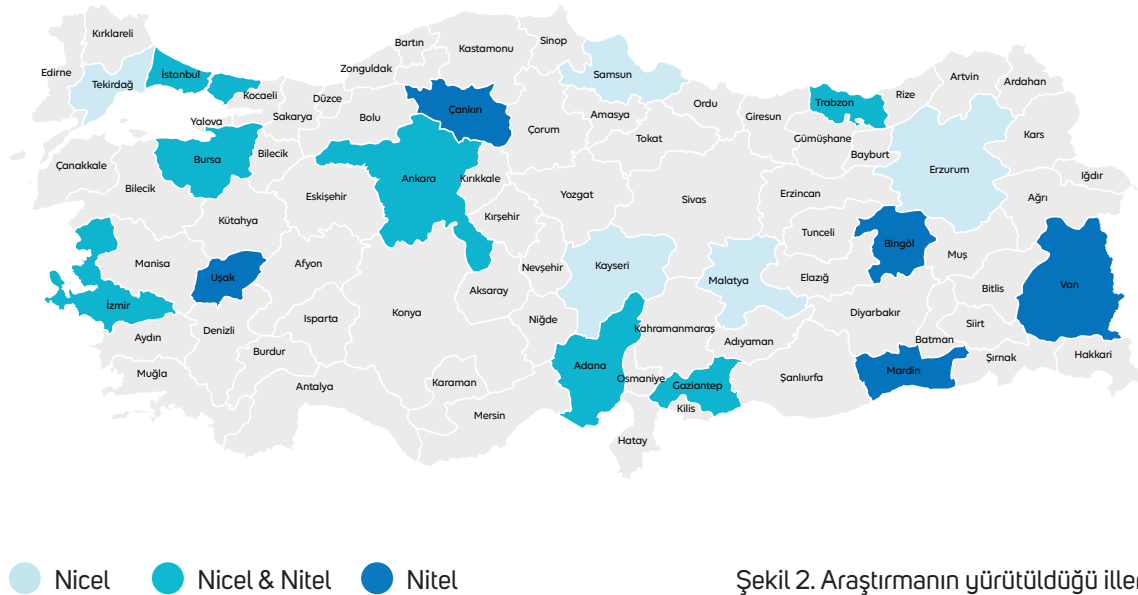
ARAŞTIRMA ÖRNEKLEMİ VE ÇALIŞMA GRUBU

Araştırmanın hem birinci hem de ikinci aşamasının katılımcıları belirlenirken babanın 40 yaşını geçmemiş, evli ve altı aydan büyük en az bir çocuğunun olması kriterleri göz önünde bulunduruldu. Çünkü bu araştırma Beşpınar ve Beşpınar (2018) tarafından da açıklanan toplumsal değişim ile ortaya çıkan "yeni babalık" pratiklerini ve davranışlarını araştırmaktadır. 40 yaşını aşmamış babaların bu değişim ve dönüşümü yaşamış olduğu varsayıldı. Diğer taraftan en az altı aydan büyük bir çocuğu olması kriteri ile babanın babalık deneyimi yaşamış olması amaçlandı. Araştırmanın nitel boyutu için evli olan anne ve baba ile çift olarak derinlemesine görüşmeler yapıldı. Anket çalışmasında örneklemin büyük oluşu ve COVID 19

salgınında uygulanan sokağa çıkma kısıtlamaları sebebiyle çift olma kriteri göz ardı edildi.

Araştırmanın nicel boyutu için illerin belirlenmesinde maksimum çeşitlilik sağlaması ve Türkiye'yi temsil etmesi amaçlandı. Araştırmanın hedef kitlesi; 40 yaş altı, evli ve en az 6 aydan büyük çocuğu olan baba ve annelerdir. Ancak 6 ay ve üzeri çocuğu olan evli istatistiği bulunmadığı için Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TUİK) yayınladığı 2019 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçları temel alınarak örneklem dağılımı NUTS-1 bölge düzeyine göre belirlendi. Örneklem için (n:2563) $\alpha=0,05$ güven düzeyi (confidence level) ve güven aralığı (confidence interval) 1,94 olarak hesaplandı.

Araştırmanın nitel boyutu için illerin belirlenmesinde İBBS (İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması) Düzey 2 ve 3'ten seçim yapılarak kültürel farklılıkları ve Türk toplumunun dönüşüm hikâyesini yansıtacak büyükşehir olan ve olmayan iller belirlendi. Küçük şehirlerin seçimiyle şehir büyüklüğünün babalık pratiklerine ve aile yaşamına anlamlı bir etkisinin olup olmadığı dikkatle gözlemlenip incelendi. Şehirlerin belirlenmesinde İBBS Düzey 2'deki illere yakın olan ve nüfusu az olan iller tercih edildi. Böylelikle babalık pratiklerinin Türkiye genelinde farklı sosyo-ekonomik düzeyde, farklı yaşam koşullarına, imkânlarına ve fırsatlarına sahip katılımcılara ulaşılması planlandı (Şekil 2).

Araştırmanın birinci aşamasının katılımcılarını Ankara ve İstanbul'da yaşayan 23 çift (23 anne ve 23 baba) oluşturdu. Araştırmanın ikinci aşamasının katılımcıları, Şekil 2'de yer alan illerde yaşayan, nicel boyut için toplam 1285 anne ve 1278 baba; nitel boyut için ise 108 çifttir (108 anne ve 108 baba). Buna göre, birinci aşama katılımcılarının 13 çifti İstanbul, 10 çifti Ankara'da yaşamaktadır. Nitel araştırmaya katılan baba ve annelere ilişkin bilgiler Ek-3'de sunulmuştur. İkinci aşamanın katılımcıları Tablo 1'de verildi.

İkinci Aşama										
Sıra No.	Nicel Araştırma İlleri		Evli Anne		Evli Baba		Nitel Araştırma İlleri		Evli Çift	
	İller	n	%	n	%	İller	n	%		
1	İstanbul	235	18,3	236	18,5	Adana	12	11,2		
2	Adana	153	11,9	156	12,2	Gaziantep	9	8,3		
3	İzmir	153	11,9	155	12,1	İzmir	8	7,4		
4	Ankara	148	11,5	145	11,4	Bursa	10	9,3		
5	Gaziantep	142	11,1	123	9,6	Uşak	10	9,3		
6	Bursa	123	9,6	123	9,6	Bursa	10	9,3		
7	Malatya	62	4,8	67	5,2	Mardin	9	8,3		
8	Kayseri	60	4,7	62	4,9	Bingöl	8	7,4		
9	Samsun	60	4,7	60	4,7	Van	11	10,1		
10	Tekirdağ	58	4,5	59	4,6	Trabzon	10	9,3		
11	Trabzon	46	3,6	46	3,6	Çankırı	11	10,1		
12	Erzurum	45	3,5	46	3,6					
Toplam		1285	100	1278	100	Toplam	108	100		

Tablo 1. İkinci aşamadaki katılımcıların illeri

ARAŞTIRMA SÜRECİ

Araştırma ekibinde; iki doktor araştırmacı, dört lisansüstü öğrenci, dört lisans mezunu ve araştırmacının nicel boyutunu yürüten anket şirketi çalışanları yer almaktadır.

Birinci Aşama:

Çalışmanın problemi doğrultusunda araştırma ekibi tarafından nitel boyut için yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlandı. Hazırlanan görüşme sorularına ilişkin sosyal bilimler alanında çalışmalarda bulunan dört araştırmacıdan görüş alındı. Uzman görüşlerine göre düzenlemeler yapıldı. Ardından 38 yaşında iki çocuk sahibi bir anne ve 36 yaşında iki çocuk sahibi bir baba ile pilot çalışma gerçekleştirildi. Pilot çalışma ile görüşme sorularının dili ve anlamına dair düzenlemeler yapıldı ve görüşme formuna son hali verildi (Ek-1).

Ardından araştırma ekibinin sosyal ağları kullanılarak kartopu tekniği ile Ankara ve İstanbul'un merkez ilçelerinde yaşayan, farklı gelir, meslek ve yaş grubundan toplam 23 gönüllü çift (23 kadın ve 23 erkek) ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirildi.

Görüşmelerin tamamı daha önce saha tecrübesi olan iki lisansüstü öğrenci tarafından 16 Aralık 2019- 8 Ocak 2020 tarihleri arasında yapıldı. Sorular aracılığı ile babalar kendi babalıklarına, anneler ise eşlerinin babalığına dair deneyimlerini paylaştı. Görüşmeler, eşlerin birbirini duyamayacağı ortamlarda gerçekleştirildi. Örneğin aynı anda bir araştırmacı mutfakta baba ile diğer araştırmacı salonda anne ile görüşmeyi gerçekleştirdi. Görüşme süreleri, 12 ile 57 dakika aralığında değişiklik göstermektedir. Görüşme ses kayıtlarının yazıya dökümü gerçekleştirildi ve ortalama her sayfası 44 satırdan oluşan 374 sayfa (185 anne-189 baba) veri elde edildi (Ek-2). Elde edilen verilerin içerik analizi yapıldı. Buna göre, önce kodlar oluşturuldu, ardından kodlar kategorilere, kategoriler de temalara dönüştürüldü. Tema, kategori ve kodlar bulgular bölümünde verilmiştir. Analizlerin güvenilirliğinin sağlanması için verilerin kodlanması, araştırma ekibindeki iki araştırmacı tarafından gerçekleştirildi. Ortak olmayan kodlar üzerinde çalışılarak, uzlaşmaya çalışıldı. İki araştırmacının karar veremediği durumda, araştırma ekibinden üçüncü bir araştırmacının görüşüne başvuruldu.

İkinci Aşama

Birinci aşama bulguları ve araştırma soruları temel alınarak evli anne ve baba için anket soru formları hazırlandı. Araştırma ekibi tarafından birinci aşama saha süreci değerlendirilerek babaların karar alma süreçleri, ev ile ilgili sorumlulukları, çocukları ile vakit geçirmeleri, çocuk bakımına katılımları ve sorun alanlarına yönelik taslak anket soruları geliştirildi. Sorular somut örneklerle sorularak retorik olmayan verilerin elde edilmesi sağlandı. Anket şirketi ile araştırma ekibi ikişer hafta ara ile üç toplantı gerçekleştirerek soruların dil, içerik ve kelime düzeltmelerini tamamladı. Anne ve babalar, aynı sorulara yanıt verdi. Ancak soruların dili değiştirilerek baba ve anne formu ayrıldı. Böylelikle babalar kendi babalıklarına, anneler ise eşlerinin babalığına dair soruları cevaplandırdı.

Araştırma ekibi dışında ve babalık konusu çalışan iki araştırmacıdan uzman görüşü alınan anket soruları için pilot çalışma süreci başlatıldı. Pilot çalışma için Eylül 2020'de Adana, Ankara, İstanbul ve Trabzon olmak üzere dört il merkezinde veya merkez ilçelerinde 30 evli anne ve 30 evli baba anket sorularını yanıtladı. Araştırma ekibi ve anket şirketi, pilot çalışmanın analizlerini inceleyip katılımcıların geri bildirimlerini de değerlendirerek anket sorularına son halini verdi. Buna göre anket formundaki sorular, çoktan seçmeli, birden fazla seçeneğin seçimine olanak veren ve Likert tipidir. Çoktan seçmeli sorulara "diğer" seçeneği yazılarak katılımcıların seçeneklerde olmayan yanıtları da alındı.

Türkiye genelini temsilen 12 il merkezinde veya merkez ilçelerinde nicel boyut için anket saha çalışması, anket şirketi tarafından Ekim-Aralık 2020 tarihlerinde tamamlandı. Veriler, CAPI (bilgisayar destekli yüz yüze anket) ile toplandı. Anketlerin %20'sinin telefon kontrolü TÜAD (Türkiye Araştırmacılar Derneği) GAB (Güvenilir Araştırma Belgesi) ve ISO 20252 (Pazar, Kamuoyu ve Sosyal Araştırma Yönetim Sistemi) kriterlerine uygun olarak gerçekleştirildi. Veri setinde mantık hatası olan yanıtlar için katılımcılarla telefon görüşmesi yapıldı ve yanıtlar güncellendi. Nicel verilerin analizinde IBM SPSS Statistics 19 paket programı kullanıldı. Soru formunun yapısı, araştırmanın amacı ve problemleri göz önünde bulundurularak verilerin betimsel analizleri gerçekleştirildi ve pilot çalışma verileri, analize dâhil edilmedi.

Okuyucu tarafından bulguların daha kolay anlamlandırılabilmesi için 5'li Likert skalasına göre ölçümlenen ifadeler, 100 üzerinden puana dönüştürüldü. Bunu gerçekleştirmek için cevap seçeneklerinden "Hiç katılmıyorum=1, Katılmıyorum=2, Kısmen katılıyorum=3, Katılıyorum=4, Kesinlikle katılıyorum=5, Fikrim yok/bilmiyorum=0, Cevap yok=0" olarak kodlandı. Her bir ifade için aritmetik ortalama alındı. Aritmetik

ortalaması alınan ifadeler, 20 ile çarpılarak 100 üzerinden puana dönüştürüldü. Sonuç olarak 0- 49.9 arası "Katılmıyorum", 50.0- 69.9 arası "Kısmen katılıyorum", 70.0 – 100.0 arası "Katılıyorum" seçeneklerini ifade etti.

Araştırmanın ikinci aşamasının nitel boyutu için Temmuz-Ekim 2020 tarihlerinde anket sahasından bağımsız olarak belirlenen 11 il merkezinde veya merkez ilçelerinde yaşayan evli anne ve babalarla çift olarak derinlemesine görüşmeler yapıldı. Ses kaydı yapılan görüşmelerin tamamının yazıya dökümü gerçekleştirildi. Ses kayıtlarının yazına dökümünde dört lisans mezunu görev aldı ve saha süreci devam ederken dökümleri gerçekleştirildi. Ortalama her sayfası 44 satırdan oluşan toplam 897 sayfa (417 anne-480 baba) veri elde edildi (Ek-2). Araştırma ekibi tarafından verilerin analizi için birinci aşama bulguları da değerlendirilerek tema, kategori, kod ve alt kodların yer aldığı bir kodlama anahtarı oluşturuldu. İki araştırmacı bağımsız olarak elde edilen verileri kodlama anahtarına göre analiz etti. Verilerin analizi esnasında ortaya çıkan yeni tema, kategori, kod ve alt kodlar, kodlama anahtarına eklendi. Analizler tamamlandıktan sonra araştırmacılar bir araya gelerek her ilden rastgele iki çiftin (toplam 22 çift) çapraz kodlamalarını inceledi. Ortak olmayan kodlar üzerinde fikir birliği sağlanmaya çalışıldı. Uzlaşının sağlanmadığı durumda araştırma ekibi içerisinde yer alan üçüncü bir araştırmacının görüşüne başvuruldu.

Hem anketten hem de görüşmelerden elde edilen verilerin analizi tamamlandıktan sonra bulgular bir araya getirildi, karşılaştırmalar ve ilişkilendirmeler yapıldı. Raporlama süreci başladı. Birinci ve ikinci aşamadaki görüşme soruları aynı olduğu ve analizler sonucunda benzer tema, kategori, kod ve alt kodlar ortaya çıktığı için birinci ve ikinci aşamadaki nitel bulguların bir bütün halinde verilmesi uygun görüldü (Şekil 3).

Kasım-Aralık 2019

- Alanyazın taraması
- Araştırma amacının ve probleminin belirlenmesi
- Yöntemin ve örneklemin belirlenmesi
- Görüşme sorularının hazırlanması
- Görüşme soruları için uzman görüşlerinin alınarak pilot çalışmanın gerçekleştirilmesi

Aralık 2019-Şubat 2020

Birinci aşama için Ankara ve İstanbul'da derinlemesine görüşmelerin yapılarak bulguların raporlanması

Mart-Ekim 2020

- Bulgular temelinde anket sorularının hazırlanması
- Anket soruları için uzman görüşlerinin alınarak pilot çalışmanın gerçekleştirilmesi

Temmuz-Ekim 2020

İkinci aşamanın nitel boyutu için derinlemesine görüşmelerin tamamlanması

Ekim-Aralık 2020

İkinci aşamanın nicel boyutu için anket sürecinin tamamlanması

Ekim 2020-Şubat 2021

Nitel verilerin analizi

Ocak-Şubat 2021

Nicel verilerin analizi

Ocak-Nisan 2021

Raporlama

Şekil 3. Araştırma süreci

Araştırma Prosedürü

Araştırmanın nitel ve nicel boyutu için katılımcılara araştırma ekibinin sosyal ağları kullanılarak kartopu tekniği ile farklı gelir, meslek ve yaş grubundan il merkezinde veya merkez ilçelerinde yaşayan çiftlere ulaşılmaya çalışıldı. Hem derinlemesine görüşmeler hem de anket çalışması, üçüncü bir kişinin bulunmadığı ortamlarda gerçekleştirildi. Bu ortamlar, katılımcıların istekleri ve uygunlukları doğrultusunda katılımcıların evleri, iş yerleri, alışveriş merkezi, park gibi açık alanlar ve kafeler oldu. Her bir katılımcıya görüşmeden önce araştırmanın amacı, katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu, tüm bilgilerin bilimsel amaçlı kullanılacağı ve verilerin gizli tutulacağı, istemedikleri soruya cevap vermeme ve istedikleri zaman görüşmeyi sonlandırma haklarının var olduğuna dair bilgi verildi. Derinlemesine görüşmeler için ses kaydı izni istendi ve katılımcının onayı ile görüşme başlatıldı.

Saha Notlarına Göre Sahada Yaşanan Zorluklar

- Babalar, görüşmelere katılım konusunda annelere göre daha isteksizdi. Bu nedenle her ilde ortalama 5-10 baba görüşmeyi reddetti.
- Araştırmanın ikinci aşaması, COVID 19 salgını sürecinde gerçekleştirildi. Küçük çocuğa sahip ve risk grubunda bulunan bireyler ile aynı evde yaşayan anne ve babalar, araştırmaya katılmayı reddetti. Bu nedenle örnekleme küçük yaş çocuğa sahip anne ve baba sayısı görece azdır.
- Kartopu tekniğinin olumsuzluğu olarak aileler, kendilerine benzer aileleri önerdi. Bu durum, katılımcı çeşitliliğini sağlamak için yeni iletişim ağlarının kurulmasını zorunlu kıldı ve saha sürecinin beklenenden uzun sürmesine neden oldu.
- Nitel görüşmeler, yüz yüze gerçekleştirildi. Ancak ikinci aşamada COVID 19 salgını nedeni ile araştırmacılar ve katılımcılar maske kullandı. Bu nedenle araştırmacılar, görüşme esnasında katılımcıların jest ve mimikleri gibi yüz ifadelerini saha notlarına yazmakta ve katılımcılara geri bildirim vermekte güçlük yaşadı.
- Araştırmanın veri toplama sürecinde Türkiye'nin batısından doğusuna doğru evlenme yaşı ortalamasının düştüğü görüldü. Buna bağlı olarak batı illerinde genç, doğu illerinde ise henüz torun sahibi olmayan anne ve babalara ulaşılmakta zorluk yaşandı. Bu nedenle babaların 40 yaşını aşmamış olması kriterinin göz ardı edildiği durumlar oluştu. Ancak 42 yaşın aşılmasına özen gösterildi.

NİTEL BULGULAR

Katılımcı Baba ve Annelerin Demografik Özellikleri

Nitel araştırmanın katılımcılarını yukarıda belirtilen illerin şehir merkezinde ve merkez ilçelerinde yaşayan baba ve anneler oluşturmaktadır. Katılımcıların eğitim düzeyi, okuma yazma bilmeyenden doktora mezununa; meslekleri işsizden öğretim üyesine, gelirleri herhangi bir geliri olmayandan yüksek düzey geliri olana, çocuk sayısı birden altıya kadar geniş bir yelpazededir. Annelerden ev hanımı ve çalışan dengesi sağlanmaya çalışıldı. Katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin veriler Ek-3'te sunuldu.

Eş ile Tanışma ve Evlilik

Katılımcı anne ve babaların eşleri ile tanışma ve evlenme şekilleri görücü usulü ve beğeni/flört olarak iki başlıkta değerlendirildi. Görücü usulü evlendiğini söyleyen çiftlerden akrabalık veya başka bir sebeple önceden tanışanlar bulunmaktadır.

"Hanımın bir resmi vardı bende. Ablam, bir gün bana göstermişti, bende kalmıştı o resim. Cebime koymuştum. Tabii birkaç kişiden sonra, 'abla, buraya gidelim' dedim. O gün oraya misafir olduk." (İstanbul, Baba, Belediye Personeli, 39)

"Görücü usulü evlendik. Birbirimizi gördük, beğendik, evlendik. Bir akraba vesilesiyle tanıştık." (Mardin, Anne, Ev Hanımı, 32)

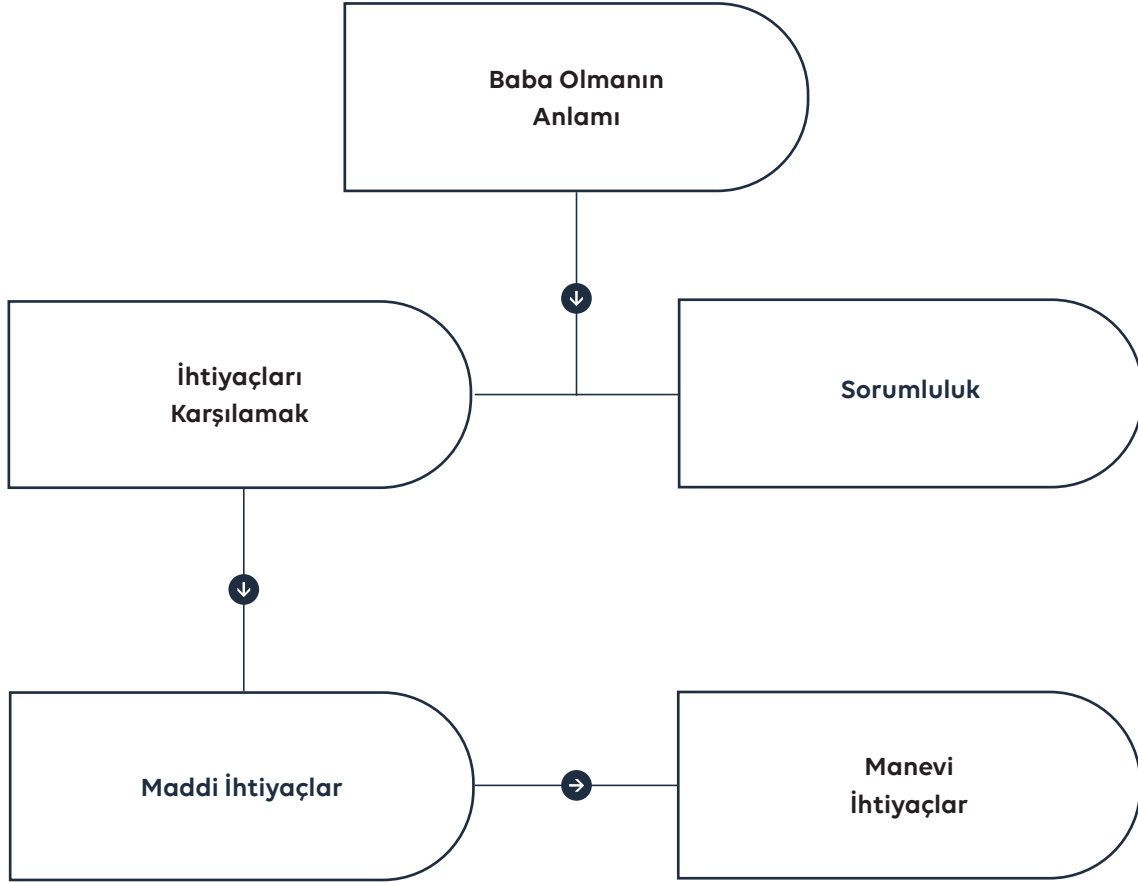
Kendi beğenileri ile evlendiklerini söyleyen katılımcı anne ve babalar, eşleri ile arkadaş aracılığıyla, öğrencilik yıllarında, iş yerinde, dernek, vakıf gibi sosyal ortamlarda, internet veya sosyal medyada tanışmışlardır. Kendi beğenisi ile evlenen çiftlerden kadının veya erkeğin ailesinin rıza göstermemesi nedeniyle "kaçarak" evlendiklerini söyleyenler de bulunmaktadır.

"Biz aynı ekipte dans ediyoruz işte o zaman da aynı ekipteydik ama o ekibin en uzununu, ben en kısası, pek birbirimizi görmemiştik. Oradaki 30 kişiden. Burada bir arkadaş aslında bize 'çöpçatanlık' yaptı denebilir." (Ankara, Anne, Öğretmen, 33)

"Biz üniversitede kayıt sırasında tanıştık aynı sınıfa düştük sonra bir yıl arkadaşlığımız oldu ondan sonra da normal görüşmeye başladık. Okul bitti, askerlik bitti, stajlar bitti, evlendik." (Antep, Anne, Avukat, 32)

Babalığa Yüklenen Anlam

Katılımcı baba ve annelerin yanıtlarına göre baba olmanın anlamı, sorumluluk ve ihtiyaçları karşılamak başlıklarında toplandı.

Şekil 4. Babalığa yüklenen anlam temasının kategorileri

İhtiyaçları karşılamak başlığı, maddi ve manevi ihtiyaçlar olmak üzere iki bölümden oluştu. Katılımcıların ekonomik durumlardan bahsettiği durumlar maddi, sosyal-duygusal konular manevi olarak değerlendirildi. Katılımcılar, maddi ihtiyaçlarla ilgili babalığa yükledikleri anlamları, "evi geçindirmek, çocukların eğitimlerini sağlamak, evin temeli, evi ayakta tutan, çocukların geleceğini düşünen ve kuran, annenin yükünü alan ve çocukların isteklerini karşılayan" kelimeleriyle ifade etmektedirler.

Katılımcı baba ve anneler manevi ihtiyaçları, "çocuklarıyla oyun oynamak, etkinlik yapmak, bisiklete binmek, arkadaş gibi olmak, çocuklarını dinlemek, samimi olmak, çocuklarının güzel ahlaklı olmasını temin etmek, koruyucu olmak, güven vermek, ailesini sahiplenmek, ailenin huzurunu sağlamak, paylaşmak ve endişe duymak" şeklinde açıklamışlardır. Baba olmanın anlamı hem babalar hem de anneler tarafından en çok "sorumluluk" kavramı ile ilişkilendirilmiştir. Sorumluluk ise katılımcılar tarafından, "çocukluktan çıkmak, büyümek ve olgunlaşmak, çocukların ve ailenin her şeyi ile ilgilenmek, gerektiğinde kendinden ödün vermek, fedakâr olmak, evlat için her şeyi yapmak, daha ciddi, lider, rehber, öğretmen ve vizyon sahibi olmak" kelimeleri ile dile getirildi.

"Baba olmak büyümek, olgunlaşmak anlamına geliyor bence. Aslında çocuğunuzla çocukluğu yaşıyıp kendiniz de artık olgunlaştığınızı hissediyorsunuz" (Ankara, Baba, Repezant, 34).

"Sorumluluğu alıp yola çıkıyorsun demektir bence baba olmak. Çocuk yapmak çok kolay ama önemli olan ondan sonra o sorumluluğu devam ettirmek." (Adana, Baba, Öğretmen, 32)

Diğer taraftan sorumluluk sahibi babanın anlamı katılımcı baba ve anneler tarafından, "uzun vadeli düşünebilen, geleceği öngörebilen, plan yapıp uygulayan, aileyi bir arada tutma becerisine sahip olan, çocukları ve eşini destekleyen, aileyi yönetebilen ve disiplin sahibi olan, sorumluluklarını yerine getiren, aile üyeleri ile ilgilenen, aile üyelerini koruyup kollayan, ev işleri ile ilgilenen, çocuklarının geleceğinde rol alan, ev ekonomisini yürütebilen, ev ile işi birbirinden ayırabilen, geleneklerin devamlılığı için çalışan, sözünde duran ve adil" gibi kelimelerle değerlendirildi.

"Baba, gerçekten sorumluluk. Düşünüyorsunuz sonrasını. Mesela, en ufak bir örnek vereyim: süt lazım olduğu zaman, benim çocuğum 2,5 yaşında, süt içmeyi çok sever. Gece, saat 12'de bile süt istese ve bu başıma geldi"

"Baba olmadan önce baban var sen çocuksun. Baba olunca sen bir üst basamağa çıkıyorsun sanki." (Adana, Baba, İmam, 34)

"Paraya daha çok odaklandım kendi manevi ibadetlerime kadar daha dikkatli olmaya başladım. Birçok şey mesela e ticarete Asaf'ın doğumuyla başladık." (Bursa, Baba, Araştırma Görevlisi, 33)

Baba olmanın anlamını açıklayan katılımcı babalar, hislerini anlatırken daha erken baba olmak istediklerini ve baba olmak için geç kaldıklarını belirttiler. Baba olmayı anne ve babalar, içten gelen bir duygu, öğrenilen ve hem içten gelen hem de öğrenilen bir duygu olarak üç başlıkta değerlendirdiler.

"Kesinlikle öğrenilebilen bir şey, zamanla daha güzel olduğunu görüyorum yani. Zaman geçirmek, iletişim kurmak, çocuklar biraz büyüdü. Konuşup sohbet edebiliyorsun. Bebekken kucağında tutmak ona bakmak bile çok büyük bir şey. Anne değilsin sanırım olduğunda anlarsın inşallah ama babalık öyle değil zaman geçirdikçe, büyüdükçe daha iyiye gidiyor bence." (Bursa, Anne, Ev Hanımı, 30)

"Kesinlikle öğrenilebilen bir şey. Doğuştan olduğunu düşünmüyorum. Çocuk doğup, sorumluluk alındıktan sonra öğrenildiğini düşünüyorum." (Uşak, Kadın, Hakla İlişkiler Sorumlusu, 38)

Baba Olmayı İlk Hissetme Anı

Babaların ilk babalığı hissetme anı konusunda annelerin gözlemleri ve babaların deneyimleri altı zaman diliminde yoğunlaştı. Baba ve annelere göre babalar, çocuk anne karnındayken, çocuk doğar doğmaz yani çocuğu ilk kucağına aldığı anda, çocuk ortalama altı aylıkken tepki vermeye başladığında, çocuk ortalama bir yaşındayken baba ile iletişim kurduğunda, çocuk ilk baba dediğinde, ikinci veya üçüncü çocuktan sonra baba olmayı hissettiler. Aynı zamanda baba olma zamanını hatırlamadığını ve baba olmaya hep hazır bir ruha sahip olduğunu söyleyen katılımcılar da bulunmaktadır.

"8-9 ay sonra bir baba değişti vardı. Merdivenlerden iniyordum o zaman duydum onu tekrarladi sonra baba dedi." (Bingöl, Baba, Öğretim Görevlisi, 33)

"Tabii çocuk doğmadan önce bile baba olduğunu hissediyorsun. Bizim bisikletimiz bile yoktu. Gece yarısı hanım hasta oluyordu hemen motoru alıp hastaneye gidiyorduk, orada da hissediyorsun aslında." (Adana, Baba, İmam, 34)

"Babaların annelere göre biraz daha geç hissettiğini düşünüyorum. Hani fark ediyorsunuz kucağınıza aldığınızda falan ama ben daha çok konuşmaya başladığında hissettim bilinçli temaslar başlayınca." (Gaziantep, Baba, Avukat, 31)

“Çocuk gece ağlayınca, birtakım ihtiyaçları olunca bu benden bir parça demeye başlıyorsunuz, ilk başlarda hissetmiyorsunuz. O duygu sonradan oluşuyor gibi geldi bana.” (Adana, Baba, Öğretmen, 32)

“Oğlumun ilk kucağına aldığı gün, ben onun o göz yaşlarını ömrümce unutamıyorum. O zaman hissetti bence baba olduğunu.” (Adana, Anne, Ev Hanımı, 28)

Katılımcı baba ve annelere göre babalığı hissetme zamanı, babanın çocuk ile geçirdiği zaman, babanın baba olmadan önce yakınındaki/çevresindeki çocuklarla olan deneyimleri ve çocuğun ihtiyaçları için etkin rol alması ile ilişkili olarak değişiklik göstermektedir. Kendi çocuğu olmadan önce kuzeni veya yeğeni olan ve onlarla zaman geçiren babalar, babalığı daha erken hissettiklerini söylediler. Diğer taraftan kendisi askerdeyken ve il ya da yurt dışında çalışırken çocuğu doğan babalar, baba olmayı çok geç hissettiklerini hatta ikinci çocuğa kaldığını belirttiler. Son olarak büyük aile ile birlikte yaşayan babalar, çocukları ile daha az zaman geçirmekte ve çocukların ihtiyaçları tüm aile tarafından karşılanmaktadır. Bu durum, babaların çocuğa dair sorumlulukları almasını ertelemelerine ve babalığı geç hissetmelerine neden olabilir.

“Babanın çocukla ilişki kurması için zaman ayrılmalı ne iş gerekir ne kadar izin gerekir.” (Bursa, Baba, Araştırma Görevlisi, 33)

“İkinci çocuğum olduğunda anladım bence. Hem büyük aileyle birlikte kaldığımız için çok sorumluluk almadım. Hem de erkekler daha geç olgunlaşıyor.” (Van, Anne, Öğretmen, 33)

Büyük Aile ile Etkileşim

Büyük aile ile etkileşim konusunda birebir görüşmelerden elde edilen veriler; iki ana başlıkta etrafında yoğunlaştı. Bunlar büyükbabaların özellikleri ve büyük aile ile iletişimidir.

Büyükbabaların Özellikleri

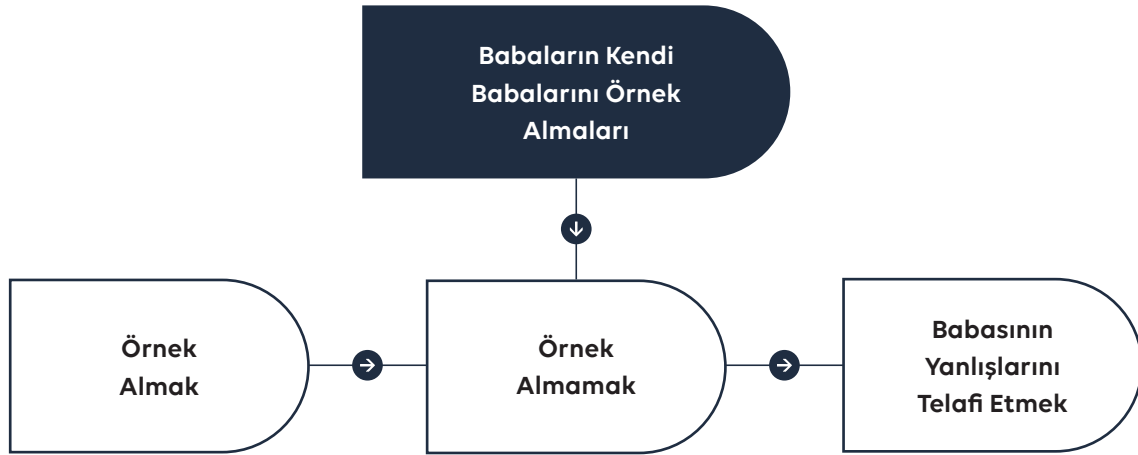
Katılımcı baba ve anneler, çocukluklarında babalarının özelliklerini; otoriter, duyarsız, korkulan, iletişime kapalı, mesafeli, soğuk, disiplinli, kuralcı, ciddi, şiddet uygulayan ve sevgisini göstermeyen gibi olumsuz kelimelerle anlattılar.

"Tam Anadolu adamı benim babam. Yani bir önceki jenerasyon. Tabi ki çok sevdiğini belli etmeyen yapıda ya da işte çok otoriter, döven, söven bir adam değildi yani. Ama mesafe vardı tabi. İş gereği zaten genelde daha az görüşüyorduk." (İstanbul, Baba, Tüccar, 37)

"Resmi bir ilişkimiz var mesela erkek evlatlarına sevgisini söyleyen bir adam değil sarılma şeklinde yakınlaşma olmadı ama biz biliriz evlatlarını sever, dürüst bir adamdır dışarıyla pek alakadar olmaz yemek bile yemek istemez öyle ama otoriter biri." (Gaziantep, Baba, Öğretmen, 33)

Az sayıda katılımcı baba ve anne, kendi babalarını iletişimi güçlü ve katılımcı, arkadaş veya abi-kardeş, sevgisini içinde yaşayan olarak açıkladılar. Anneler, babalara göre kendi babaları ile olan ilişkilerini olumlu değerlendirmektedirler. Babaların ve annelerin genel olarak kendi babaları ile olan ilişkisi, ihtiyaçların karşılanması çerçevesinde "eve ekmek getiren"dir. Bu nedenle, babaların babalığa yükledikleri anlamın "sorumlulukları üstlenen kişi" ekseninde olduğu söylenebilir.

Babalar ve eşleri, kendi babalarını örnek alma durumlarını 3 seçenekte dile getirdiler; örnek alma, örnek almama, örnek alma ancak yanlışlarını telafi etme. Kendi babalarını örnek aldığını söyleyen katılımcılar, babalarının iyi yönlerini ve kendi çocukluklarında mutlu oldukları zamanları göz önünde bulundurarak çocukları ile olumlu ilişki kurmaya çalıştıklarını söylediler.

Şekil 5. Babaların babalarını örnek alma kategorisinin kodları

“Babam o an kabaran öfkesine yenik düşerdi. Bizi döverdi ederdi. O an kabaran öfkesine, o an yoğunlaşan duygusuna uygun ne varsa onu yapardı. Ben onu yapmamaya çalışıyorum. Yani çocuk için doğru olanı yapmaya çalışıyorum.” (Ankara, Baba, Avukat, 29)

“Babam sinirli olsa da ev ekonomisinde iyiydi, aile yönetiminde iyiydi. Örnek almaya çalışıyorum.” (Bursa, Baba, Market Personeli, 29)

“Babamdan gördüğüm şeyleri uygulamaya çalışıyorum ama beceremiyorum. Babam bizle ve çocuklarla çok oynardı. Saklambaç oynardı, güreşirdi. Ben bazen onun gibi yapmaya çalışıyorum olmuyor.” (Uşak, Baba, Öğretmen, 40)

Babasını özellikle hiç örnek almadığını ve onun yaptığı yanlışlara hassasiyet gösterdiğini söyleyen katılımcı babalar da bulunmaktadır. Böylelikle kendi babalık davranışlarında hem kendilerinden hem de babalarından bir sentez üretmektedirler. Özellikle çocukluğunda problemlili bir baba-oğul ilişkisine sahip olan babalar, kendi çocuklarına benzerlerini yaşatmamak için çaba gösterdiklerini ifade ettiler.

“O, olmasını istemediğim baba figürü; eve maaş getiren, benim babamdı. O figür olduğu için ama yine de babamız, atamız. Şu anda yan yana olmamız bizi çok iyi etkiliyor. Bazen kızımı alıyor, götürüyor. O dede figürü yalnız çok iyi. Baba figüründen ziyade, dede figürü çok iyi.” (Ankara, Baba, Polis, 36)

“Hafta içi iznimin olduğu zamanlarda çocukları gezmeye götürüyorum. Onlar eğlensin diye. Top oynuyorum. Parka götürüyorum. Babamla bunları yapamıyordum. Eskiler bizi bile bırakmıyordu, top oynayalım.” (Bingöl, Baba, Temizlik Görevlisi, 40)

“Babam bir şey yaparken hiç bize sormazdı mesela şu defteri istiyorum desek bile bize sormazdı ama ben götürüyorum hangisi hoşuna gitti beğendin diye soruyorum çocukların kendi karar verme yeteneklerini geliştiriyorum.” (Bursa, Baba, Market Personel, 29)

Tutumlarında, davranışlarında ve olaylara verdikleri tepkilerde babalarına benzediklerini dile getiren babalar ve eşlerinin babalarına benzediğini söyleyen anneler bulunmaktadır.

“Babam bazen çok sert bağırırdı, kızması, aniden gülmesi, evi neşelendirmesi olurdu bazen. Ben de biraz

ona dönüyorum yani zaman gelince. Babamın çoğu yaptığı şeyi tasvip etmesem bile ister istemez yani genetik olarak o tarafa meyil gidiyor... Belli bir yaştan sonra onun yaptıklarını yapmışım gibi geliyor.” (Ankara, Baba, Apartman Görevlisi, 40)

“Hemen hemen benzer bir babalık yapıyorum. Zaten insan çoğu zaman gördüğünü tatbik eder. Ben de çoğu zaman babamdan gördüğümü uyguluyorum.” (Adana, Baba, Uzman Çavuş, 31)

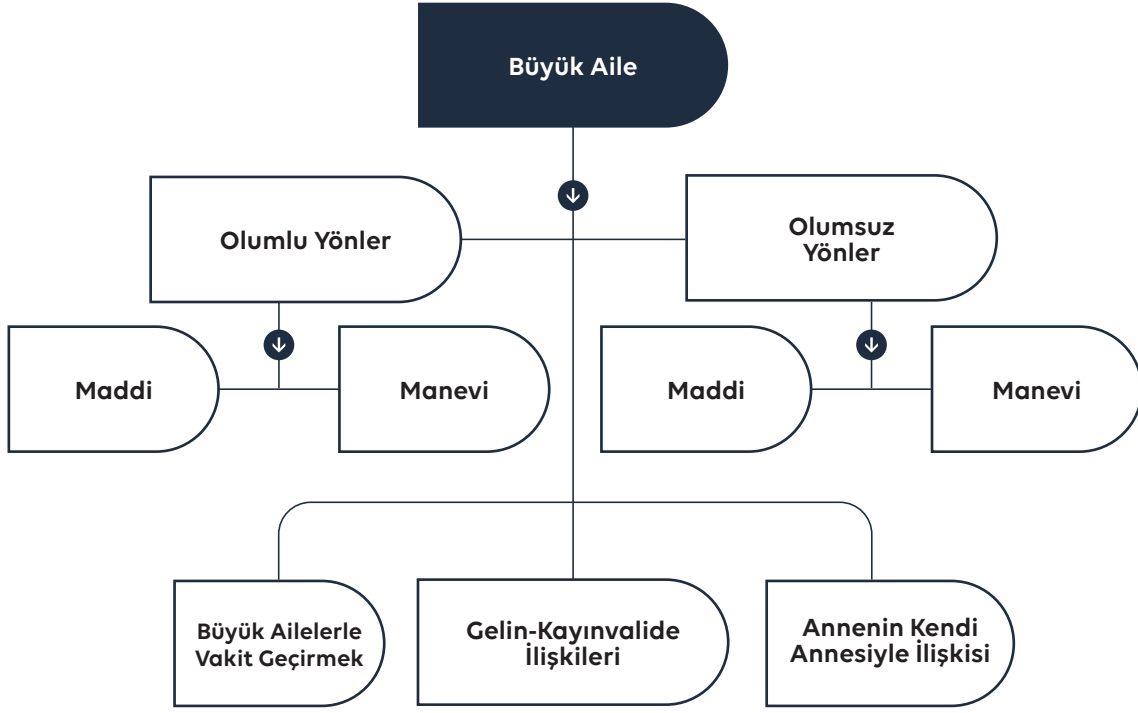
Son olarak bazı babalar, kendi babalarının tutum ve davranışlarının dede olduktan sonra daha ılımlı olduğunu ve kendilerinin şu anki babalığına benzediğini söylediler. Kendi babalarını, dede olmadan önce birinci dönem, dede olduktan sonra ikinci dönem olarak ele almaktadırlar. Babalar, kendi babalarının ikinci dönemlerine benzediklerini dile getirmektedirler. Katılımcılar, geçmişteki maddi koşulların zorluğu, kırsaldan kente göçün getirdiği kaygı ve korkunun varlığını babalarının olumsuz tutum ve davranışlarının nedeni olarak açıkladılar. Zamanla ailenin maddi koşullarının iyileşmesi, babalarının yaşlarının ve tecrübelerinin getirdiği olgunluk ile daha ılımlı hale geldiklerini söylediler.

“Herhalde yaşlandıkça yumuşuyor mu nasıl oluyor bilmiyorum. Ama biraz da şu, otoriteyi de baba zamanla, yaşlandıkça da biraz değişiyor insanlar yani. İster istemez yaşanmışlıklar var.” (İstanbul, Baba, Tüccar, 37)

“Sertti babam biz Erzurumluyuz daha geleneksel yani daha sert dışa açık değil daha sınırlayıcı bunun sorunlarını gördük kendisi de pişman.” (Bursa, Baba, Esnaf, 30)

Büyük Aile ile İletişim

Katılımcı baba ve annelerin yanıtlarına göre büyük aileler ile ilişkiler; büyük ailenin olumlu ve olumsuz yönleri, gelin-kayınvalide, annenin kendi annesi ile ilişkisi ve büyük aileler ile vakit geçirme şekli başlıklarında toplandı. Büyük ailenin olumlu ve olumsuz yönleri, çekirdek ailenin yaşamını kolaylaştırması veya zorlaştırması çerçevesinde değerlendirilerek belirtildi. Gelin-kayınvalide ve annenin kendi annesi ile ilişkisinde annelerin yanıtlarının derinliği, babalara göre daha fazla oldu.

Şekil 6. Büyük aile temasının kategorileri

Büyük ailenin olumlu yönleri maddi olarak ev-araba gibi büyük ihtiyaçların alımında borç vermek veya destek ile çocukların büyütülmesine yardım etmekten oluştu.

"Altın yumurtlayan tavuk derler aslında. Biz o zaman evi aldığımızda, mutfak masrafımız olmuyordu. Elektrik ödemiyoorduk, doğalgaz ödemiyoorduk, su ödemiyoorduk. Rahat geçiniyoorduk. Çünkü ikisi de emekliydi. Çocuğun masrafının çoğunu da onlar üstleniyordu. Bu şeylikleri var ailenin ama biz kıymetini bilmiyoorduk." (İstanbul, Baba, Şoför, 37)

Olumlu manevi yönleri ise çocukların iletişimlerinin güçlenmesi, çocuk bakımında güvenlik endişelerinin olmaması, sosyalleşmeleri, karakter gelişimlerinin desteklenmesi ve merhameti öğrenmeleri ile çekirdek aileye maddi ve manevi konularda rehber olmaları ve fikir verme olarak değerlendirildi. Katılımcı anne ve babalar, çocuklarına büyükanne ve büyükbabaları baktığında gözlerinin arkada kalmadığını, her şartta çocuklarını koruyup kollayacaklarını bildiklerini söylediler. Bu süreçte çocuklarının yaşlılara yönelik merhameti ve sevgiyi de kazandıklarını belirttiler.

"Bakım işleri gerçekten zor. Bizi yoran bir süreç oldu ama çok şükür iki annemiz, iki babamız da hayatta."

Onların desteği ile hallettik. Onların çok büyük desteği var. Benden ziyade kayınvalidem ve annem çok ilgilendiler. Hala da ilgileniyorlar.” (Adana, Baba, Öğretmen, 32)

“Arada kalıyorum, o da (eşim) arada kalıyor. Büyükler yüzünden hep biz arada kalıyoruz işte. Ama mecbur, şartlar bunu gerektiriyor. O yüzden içinde bulunduğun şartlarda en iyisini yapmaya çalışacaksın. Çünkü en iyisi bu, çocukların iyiliği için gene. Şu dönemde kime emanet edeceksin.” (Çankırı, Kadın, Öğretmen, 32)

Büyük ailenin olumsuz yönleri maddi olarak çekirdek ailenin yaşam koşullarını güçleştirmesi ve kadının ev işi gibi sorumluluklarını artırması olarak ele alındı. Bu durum, çekirdek ailenin iç dinamiklerini olumsuz etkilemektedir. Özellikle çekirdek aileden maddi beklentilerin olması, ailenin kendi dinamikleri içerisinde karar alamamasına ve kendi ihtiyaçlarını ertelemelerine neden olmaktadır. Benzer şekilde kadına yüklenen ev temizliği, mutfak işleri, misafirlerin ağırlanması gibi beklenti ve sorumluluklar, maddi yük ile birlikte ilişkileri de olumsuz etkilemektedir. Anneler, tüm gün büyük aile için yerine getirdikleri sorumluluklar nedeniyle fizyolojik ve psikolojik olarak yıprandıklarını, bu sebeple eşleriyle çatışma yaşadıklarını dile getirdi. Eşlerinin ise ailesi ile sorun yaşamamak için olumsuz durumların üstünü örtmeye çalıştığını ve kendilerinden göz yummasını istediklerini söylediler. Babalar ise kendi ailesi ile eşi arasındaki ilişkiyi yönetmekte güçlük çektiklerini, her iki tarafı da “idare etmeye” çalıştıklarını ifade ettiler.

“Şimdi büyükler ne derse o oluyor. Onların evi. Ben zaten evin yemeğini yapıyorum. Evi temizliyorum.” (Adana, Anne, Ev Hanımı, 26)

Büyük ailenin olumsuz manevi etkileri ise erkeğin babalık rolünü yüklenmeyi ve sorumluluklarını geciktirmesi, büyüklerin müdahaleci oldukları için çatışmaları büyütmeleri, çekirdek ailenin sosyal etkinliklere katılım gibi hareket alanını kısıtlaması, çocuğun yetiştirilmesinde fikir ayrılıkları ve çatışmalar ile kadının özgürlüğünü kısıtlama olarak açıklandı. Katılımcı baba ve anneler, büyük aile ile birlikte yaşadıkları zamanlarda kendi kararlarını çekirdek aile olarak alamadıklarını ve büyüklerin tüm karar alma süreçlerine katılmayı istediklerini ifade ettiler. Çekirdek aile olarak vakit geçirecek ortamın oluşmaması, eve misafir davet edememeleri veya bir davete çekirdek aile olarak katılmamaları, çekirdek aile içerisindeki tüm olumsuzluklara büyüklerin müdahale etmesi baba ve annelerin zorlandıkları alanlardır.

“Çok değişiklik oldu. Örneğin birlikte kalırken çocukları hastaneye götürdüğümünden bile haberi olmazdı. Annem babam bakıyor zaten diye sorumluluk almıyordu. Artık sorumluluklar kendi üzerinde.

Şu an çocuklara hasta olunca bakıyor, ilaçlarını içiriyor.” (Mardin, Anne, Ev Hanımı, 29)

“Eşim kendi çocuğunu kucağına alamıyordu. Böyle töre şeyleri var. Eşim kızını kucağına aldı. Eşim 8 yıl sonra çocuğunu kucağına alabildi. Babası olmayınca çocuğu seviyordu, kucağına alıyordu ama babası olduğu anda çocuğu bırakıyordu.” (Bingöl, Kadın, Ev Hanımı, 32)

“Öncelikle mesela senin kendine ait bir planın olamaz. Biz mesela bu hafta misafir çağırıyoruz, ya da buraya gidiyoruz diyorlar. Sen ben bu hafta alışveriş merkezine gideceğim, diyemiyorsun. Onlar plan yaptıysa onlara uymak zorundasın.” (Adana, Anne, Öğretmen, 32)

“Tartışmalarımız bazen kulaklarına gidiyordu. Bana biz büyüğüz sorunu biz çözeriz gibisinden bu da benim hoşuma gitmiyordu. Bizim büyüğümüzü kabul edemiyorlardı. Eşimde daha çok baskı olduğunu tahmin ediyordum. Ben de dedim ki eşim arada kalmasın, ben de arada kalmayayım bu yüzden uzak duruyoruz.” (Van, Baba, Öğretmen, 34)

“Baba çocuk ilişkisinden dolayı ayrıldık o evden. Biz eşimle ilk evlendiğimizde de hiç baş başa kalma durumu olmadı, bir yerlere gitme durumu olmadı hiç birlikte vakit geçiremiyorduk.” (Van, Anne, Ev Hanımı, 34)

“Çocuğu oraya bırakınca sorumluluğu da onlara bırakmış olduk. Ama şu anlamda ciddiye almadıklarını beni biliyordum. Hala bizim çocukla yeterince ilgilenmeyeceğimizi, takip etmeyeceğimizi düşünüyor. Aç kalmıştır çocuk derler mesela.” (Uşak, Baba, Öğretim Görevlisi, 36)

Gelin-kayınvalide ilişkisi çok iyi anlaşan, nötr-sorun yaşamayan, sorunları kendi aralarında çözen, anlaşamayan ve bu nedenle erkeğin eşi ile annesi arasında kaldığı ilişkiler şeklinde kategorize edilebilir. Gelin-kayınvalide arasında denge kurmaya çalışan babalar, kendilerini sıkışmış ve arada kalmış olarak değerlendirdiler. Bu durum, çoğunlukla eşleri tarafından da benzer şekilde açıklandı.

“Elinde asa ile ipin üzerinde duran cambazlar olur ya, tabiri caiz ise ben aynı öyleyim. Misal, annem çiçekleri şuraya koymuş ya, eşim götürür oraya koyar, annem geri başka yere koyar, ‘ya bırak’ diyorum ‘öyle dursun’ sonra ben onu alır geri yerine koyarım.” (Ankara, Baba, Şoför, 37)

“Genelde onu karıştırmıyoruz. O karışmak istese de biz durduruyoruz. Çünkü bizim kayıvalidem ile aramızda çok tartışma olayımız yok, iyi anlaşıyoruz. Olursa da eşime, sen karışma biz kendi aramızda hallediyoruz diyoruz.” (Adana, Anne, Ev Hanımı, 26)

“Eşim ses çıkarmıyordu. Ben de sesimi çıkarmıyordum. Eşim iyiydi. Ne olduğunu biliyordu, ses çıkarmıyordu.” (Bingöl, Anne, Ev Hanımı, 39).

Annenin kendi annesi ile ilişkisi ise arkadaş ve sırdaş gibi, olumlu, destekleyici, demoralize eden, sorunlu ve annesi ile eşi anlaşamayan bu nedene kadının arada kaldığı ilişkiler şeklinde değerlendirilebilir.

“Eşimin annesi gerçekten eşimi çok yordu. Bir yerden sonra bana da yansıdı bu. Ara sıra bana da birtakım benim açımdan ölçüyü aşan telkinlerde bulunduğu oldu ama bu çok da az sayıda olduğu için ben onu tolere ettim ama eşim çok zorlandı. Annesi sonuçta eşim bir şey de diyemedi ama çok yoruldu.” (Bingöl, Baba, Öğretim Üyesi, 38)

Baba ve anneler büyük aile ile zaman geçirmeyi “çocuğun bakımı için bir arada bulunmak, bağ veya köy evinde bulunmak, bayram gibi özel günlerde ziyarette bulunmak ve yıllık izinlerde tatile gitmek” olarak açıkladı. Özellikle şehir ile köyleri veya kasabaları arasında az mesafe bulunan katılımcı baba ve anneler, hafta sonlarını büyüklerin yanında köy veya bağ evinde geçirdiklerini dile getirdiler. Böylelikle hem çocukların doğal ortamda bulduklarını hem de kuzenleri veya akrabaları ile etkileşim ve iletişim halinde bulduklarını söylediler.

AİLE İÇİ İLİŞKİLER

Babaların Eşleri ile İlişkileri

Eş ile ilişkiler, aktif dinleme ve paylaşımda bulunma başlıklarından oluştu. Katılımcı baba ve anneler aktif dinlemeyi kendi içerisinde çeşitli şekillerde değerlendirdiler. Katılımcılar arasında kendilerinin aktif dinleyen taraf olduğunu söyleyenlerin yanı sıra eşinin daha aktif dinleyici olduğunu aktaranlar oldu. Hem anne hem de babalar zihinsel yoğunluk ve yorgunluk nedeniyle kendileri ve eşlerinin etkin dinlemekte güçlük yaşadıklarını dile getirdiler.

“İşten yorgunluğundan dolayı mıdır artık bilmem ama karşısındakini çok fazla dinlemez. Kısdan keser bitirir olayı.” (İstanbul, Anne, Ev Hanımı, 33)

Diğer taraftan babaların duruma ve konuya göre etkin dinledikleri altı çizilen bir konu oldu. Babalar, eşlerinin anlattığı konunun ilgilerini çekmemesi, sürekli anlatılan konuların olması gibi durumlarda etkin dinlemeyerek geçiştirdiklerini belirttiler.

“Günlük bir şey anlatıyor bana: ‘Şöyle şöyle oldu’. Ben, artık onu zihin olarak mı kapatıyorum, ilgilenmediğim için mi o konuyla dinlemiyorum bazen.” (Ankara, Baba, Polis, 36)

“Aklıma yatmayan şeyleri dinlemiyorum. Dinlemiş gibi yapıyorum. Kulak veriyorum ama konuşmuyorum. Biliyor benim ilgi alanıma girmediğini. O da anlıyor, fark ediyor. Susuyor, konuşmuyor.” (Bingöl, Baba, Temizlik Görevlisi, 40)

“Anlattığım konu ciddiye, konu onunla ya da çocuklarla alakalıysa etkin dinler, ama herhangi bir sohbet esnasında istemiyorsa sizi hiç dinlemez. Dinlemiş gibi görünür başka yerlerle ilgilenir.” (Adana, Anne, Sağlık Personeli, 38)

Baba ve annelerin eş olarak paylaşımlarında ise aralarında herhangi bir paylaşım olmayan çift sayısı azdır ve her şeyin konuşulup anlatıldığını hiçbir şeyin gizlenmediğini söyleyen çift sayısı oldukça yüksektir. Yaşı küçük çocuğu olan çiftler, konuşmak ve paylaşımında bulunmak için zamanlarının olmadığını belirttiler. Katılımcı anne ve babalar, çocukların bakımları, eğitimleri, ödevlerinin yanında temizlik, yemek gibi eve dair sorumluluklarla zamanlarını geçirdiklerini dile getirdiler. Bu nedenle eş olarak zaman geçiremediklerini ve paylaşımında bulunacakları ortamın oluşmadığını söylediler. Ayrıca çocukların büyümesi ve bağımsız olmaya başlamaları ile birlikte eş olarak geçirdikleri zamanın arttığını dile getiren katılımcılar da bulunmaktadır.

“Ben eşimle her şeyden konuşamıyorum özellikle düşünce, sanat, fikir, siyaset gibi konuları eşimle konuşmak isterdim hep öyle bir evlilik kurguladım eşim bu konuları bildiği halde konuşamıyoruz, çocuk aile hayatı falan pek buna müsaade etmiyor. Eşim çok zeki biri anlama, yorumlama bunlar benimkinden katbekat daha fazla ama çoluk çocuk iş güç bunların önüne geçiyor diyeyim.” (Gaziantep, Baba, Öğretmen, 33)

Genel olarak çiftler; çocuklar, hayatın kendisi, mesleki konular, karar alma ve eve ait sorumluluklarla ilgili konuştuklarını açıkladılar. Bununla beraber eşlerin birbirleri ile konuşmadığı durumlar veya konular da vardır. Diğer yandan kadınlar, eşlerinin konuşması için büyük çaba sarf ettiklerini belirttiler.

"Çocukları konuşuyoruz, gelecek ile ilgili planlar yapıyoruz. Kendimizi 5-10 yıl sonra nerede görüyoruz. Bunları konuşuyoruz. Yaşlılığımızda rahat etmek için neler yapmamız lazım bunları konuşuyoruz. Hayallerimizi konuşuyoruz." (Bingöl, Baba, Esnaf, 38)

"Birinin yanımda konuşurken duyarım ben sorarsam söyler konuşan birisi değil 'İş yerinde nasıl geçiyor?' derim pek anlatmaz." (Bursa, Anne, Ev Hanımı, 27)

"Çok konuşmasını isterim. Ben hep söylüyorum 'Bir sıkıntı olduğunda bana niye söylemiyorsun? Anlat birlikte çözelim' diye hep söylüyorum." (Van, Anne, Ev Hanımı, 32)

Eşlerin birbirlerine anlatmadığı konular; geçim sıkıntısı gibi olumsuzluklar, eşlerin kendi aileleri ile ilgili konular, babanın sosyal çevresi ve alkol gibi zararlı alışkanlıkları, babanın iş yaşamı ve üçüncü kişilerin sır olarak anlattıklarıdır. Hem anneler hem de babalar, evde iş konularının konuşulmadığını belirttiler. Babalar, ekonomik konuları eşleriyle paylaşmayı tercih etmediklerini özellikle dile getirdiler. İş ve evin sorumlulukları gibi yoğunluklardan dolayı konuşmaya fırsatları kalmadığını söyleyen çiftler de bulunmaktadır.

"Ailemle ilgili özel, tartıştıysam söylemem. Çünkü mesela kız kardeşimle kavga etsem bir söylesem iki üç artık onun bakış açısı değişiyor kardeşime karşı." (Gaziantep, Anne, Ev Hanımı, 35)

"Bir arkadaşımın ticaret yapmışım, borç vermişimdir ama arkadaşım geri ödememiştir mesela bunu anlatmaya gerek duymuyorum. Bu biraz da benim kendi kararım. Aileme yansıtmak istemem, onların da moralini bozmak istemem." (Adana, Baba, Öğretmen, 32)

"Sırsa söylemem ama arkadaşımın problem olmuştur anlatırım onun fikrini alırım yani." (Bursa, Anne, Ev Hanımı, 30)

"Arkadaşlarla diyelim çıktık, 'Yürüyüş yapıyoruz' derim, hâlbuki o esnada bir yerde oturuyor, alkol alıyor olabilirim. Böyle, açık açık söyleyemediğim şeyler oluyor." (Çankırı, Baba, Kâtip, 28)

Son olarak eşler arasındaki ilişki biçimlerinde büyük aile ile birlikte yaşama, babanın mesai saatlerinin uzunluğu, annenin çalışıp çalışmaması, çocukların yaşı ve gelir durumu etkili olmaktadır. Geniş aile ile yaşayan anne ve babalar, eşleriyle birlikte paylaşımda bulunacakları fırsatların azlığından bahsederek yapılan her türlü paylaşımın ortak olduğunu söylediler. Mesai saatleri uzun olan babalar, iş dışındaki vakitlerini aileleri ile geçirdiklerini, özel olarak eşlerine ayırdıkları zamanlarının olmadığını dile getirmişlerdir. Ancak çocukların büyümesiyle birlikte eşler, kendilerine ayırdıkları zamanın ve paylaşımlarının arttığını belirttiler. Annenin çalıştığı durumda, hem anne hem babanın zamanının az olması, vakitlerini daha verimli ve nitelikli kullanmalarını sağlamaktadır.

"Zaman zaman konuşmalarımızda gündelik hayatın istisnaları oluyor, çocuklar araya girebiliyor. Evdeki vaktimizin çoğu, ikisinin de ufak olması sebebiyle çocuklarımızla geçiyor. Ben eşimle konuşurken mesela 4 buçuk yaşındaki araya giriyor illaki ya konuşmak istiyor ya da kıskanmaları da oluyor zaman zaman. Biz konuşuyoruz, 'Benimle ilgilenin' diyor, hareketleriyle, davranışlarıyla araya girmeye, dikkat çekmeye çalışıyor." (Çankırı, Baba, Öğretmen, 36)

Babaların Çocukları ile İlişkileri

Hem katılımcı babalar hem de anneler genel olarak babaların çocuklarıyla olumlu ve sıcak ilişkileri olduğunu söylediler. Özellikle bazı anneler, eşlerinin kendisi ile iletişimlerinde zayıflıklar ve problemler olmasına rağmen çocuklarıyla iletişimlerini güçlü şekilde sürdürdüklerini belirttiler. Anne ve babalar, çocuklarının dertlerini, sorunlarını ve isteklerini genellikle ilk olarak anneleri ile paylaştıklarını söylediler. Bu durumun nedenlerini; eve ilk geldiklerinde annelerini görmeleri, anneleri ile iletişim ve etkileşimlerinin daha fazla olması, konuları annelerinin babalarına iletmesi ve anneye kendilerini yakın hissetmeleri şeklinde sıraladılar. Bazı çiftler ise çocuklarının anne veya babadan hangisi dinlemeye müsaitse istek veya problemlerini onunla paylaştıklarını söylediler. Çok az sayıda çift ise ilk kez baba ile konuşulduğunu dile getirdi.

"Bir örnek vereyim: Arkadaşları çağırdığı, aşağıya incekleri zaman, gelir benden izin alırlar. Evde de bunun konusu oldu. Eşim dedi işte 'Bana neden söylemiyorsunuz?' diye. Ben 'En çok benimle iletişime geçtikleri için' dedim". (Çankırı, Anne, Kur'an Kursu Öğreticisi, 29)

Hem kız hem de erkek çocuğu olan çiftlerden bazıları babaların kız ve erkek çocuğu ile iletişimlerinin farklı olduğunu; bazıları ise olmadığını söylemiştir. İletişim farkı, kız veya erkek çocuklarının karakter farkından kaynaklanabildiği gibi yaşlarına bağlı olarak da değişiklik gösterebilmektedir.

"Vallahi benim davranış şeyim hepsine aynıdır ama kız çocuğunu biraz daha sevimlidir. Kendini daha fazla sevdirebilir." (Mardin, Baba, Esnaf, 40)

"Küçüklerle çok anlaşamıyor gibi geliyor bana. Daha böyle onların seviyesine inemiyor. Daha yeni yeni ilgilenmeye başladı. Hani artık oğlu ile oturup muhabbet edebiliyor, onunla konuşabiliyor, ona bir şeyler öğretebiliyor. Küçük çocuklardan ziyade biraz daha okul çağı, okul öncesi çocukları ile daha çok ilgileniyor. Yaş grubu ile de ilgili olabilir." (Adana, Anne, Öğretmen, 29)

"Kızla çok samimiler kız çocukları daha çok konuşkan onun etkisi var." (Gaziantep, Baba, Güvenlik Görevlisi, 34)

Çatışma ve Kriz Durumlarının Çözümü

Çatışmaların veya sorunların çözümünde her ailenin kendi iç dinamikleri olduğu görüldü. Katılımcı baba ve anneler, evliliklerinin ilk yılları ile şu anki çatışma konuları ve çözümlerinin farklılaştığını belirterek dinamiklerin zaman içerisinde dengeye ulaştığını dile getirdiler.

"Çok nadiren sesli, çoğu zaman konuşuruz, çözeriz. Bir de bizim yedi yıllık bir evliliğimiz var onun öncesinde de birbirimizi tanıdığımız için alıştık herhâlde artık huylarını biliyoruz." (Bursa, Anne, Ev Hanımı, 30)

Anne ve babalar, en çok konuşarak çatışmaları çözdüklerini söylediler. Konuşmanın şekli tartışmak, bağırarak ve alttan almak olarak ele alınabilir. Katılımcılardan bazıları hemen konu üzerine tartıştıklarını söylerken bazıları ise sakinleşmeyi beklediklerini daha sonra tartıştıklarını ifade ettiler. Tartışmanın esası uzlaşmak ve orta yolu bulmak olarak açıklandı.

"Konuşuyoruz. Bazen bir gün konuşuyoruz, bazen bir hafta konuşuyoruz. Onun anlamadığı ya da kabul etmediği şeyler oluyor ya da benim oluyor. O yüzden bu tartışma süreleri uzayabiliyor ama konuşuyoruz. Şöyle yapmamız lazım, böyle yapmamız lazım diye. O şekilde çözmeye çalışıyoruz elimizden geldiğince." (İstanbul, Anne, Ev Hanımı, 32)

"Eğer gerginlik tırmandıysa belli bir süre ara verip veya bir çözüme ulaşamıyorsa bir sonraki gün tekrar ele alınabilir o konu. Erteleyip bir sonraki güne, hani çok uzağa atıp da görmezden gelmek de olmaz." (Çankırı, Baba, Öğretmen, 36)

"Hangimiz daha sinirli ise baktım hanım sinirli ise ona göre alttan alıyoruz." (Van, Baba, Hemşire, 25)

"Eşim normalde çok sakindir ama ani sinirlenen birisi. Öyle olunca o anlarda susarım. Sonrasında eşim sakinleştikten sonra konuşuruz zaten. Eşim bir anda parlar ama bir anda geçer." (Van, Anne, Mimar, 36)

Büyük çoğunlukla anne olmak üzere hem anne hem de babalar, çatışmalardan sonra bir süre küs kaldıklarını söylemişlerdir. Küslüğün süresi çiftlere göre birkaç saat ile hafta arasında değişiklik göstermektedir. Ancak küslüğü uzatan kişi çoğunlukla kadın olmakla birlikte zaman içerisinde değişerek erkeğin de küs kalma süresini uzattığı çiftler bulunmaktadır.

"Mesela ben küsmekten nefret ederim eşim küser ama ben küsmem eşimin haksız olduğu konuda bile tekrar adım atıp normalleştirmeye çalışırım bu doğru bir şey değil haksız tarafın fark edip adım atmasını beklemek daha doğru." (Gaziantep, Baba, Öğretmen, 33)

Katılımcılar, diğer çözüm yollarını ise susmak, bir şey olmamış gibi davranmak, eşine teslim olmak ve onun haklılığını kabul etmek, beklemek, geçiştirmek, konuyu değiştirmek, sorunun ortada kalması ve üstünü kapatmak, unutmak olarak açıkladılar. Katılımcı anne ve babalardan problemlerin üstünü örttüklerini dile getirenler, öz eleştiride bulunarak aslında sorunları çözmediklerini ve zaman içerisinde tekrar aynı sorunlarla karşı karşıya geldiklerini belirttiler.

"Öyle uzun bir küslüğümüz hiç olmuyor. Ben küssem de tavır da yapsam bir şey olmamış gibi davranıyor. Yani sorun çözülüyor mu, çözülüyor." (Çankırı, Anne, Öğretmen, 32)

Çok az sayıda çift, çatışmaların veya sorunların çözümünde komşu ve arkadaş gibi sosyal çevrelerinden ve/ya abi, abla, anne, baba gibi aile büyüklerinden destek alıyor. Katılımcıların büyük çoğunluğu ise büyük aileyi bilerek sorunlarının çözümüne dahil etmiyor. Sorunlarının çözümü için profesyonel destek aldığını söyleyen çift sayısı üçtür. Gerekli durumlarda alabileceklerini söyleyen çift sayısı da benzerdir.

"İnsanın anne, babası çok değerli ama ilişkilere bazen onları bile dâhil etmemek gerekiyor. Çünkü senin eşinle aran düzeliyor, daha iyi oluyor ama anne babanın aklında yaşananlar hep kalıyor." (Adana, Kadın, Ev Hanımı, 28)

"Yani abimiz daha çok olgun, fikirlere daha çok eşim o abiyile bende eşiyile, daha çok aslında tecrübelerini"

alıyoruz ya da onlar da bize şöyle diyor ufak yollu tartışmalarımızda nasıl bir yol izlememiz gerektiğini biz bunları tek tek yaşadık diyorlar.” (Gaziantep, Anne, Ev Hanımı, 31)

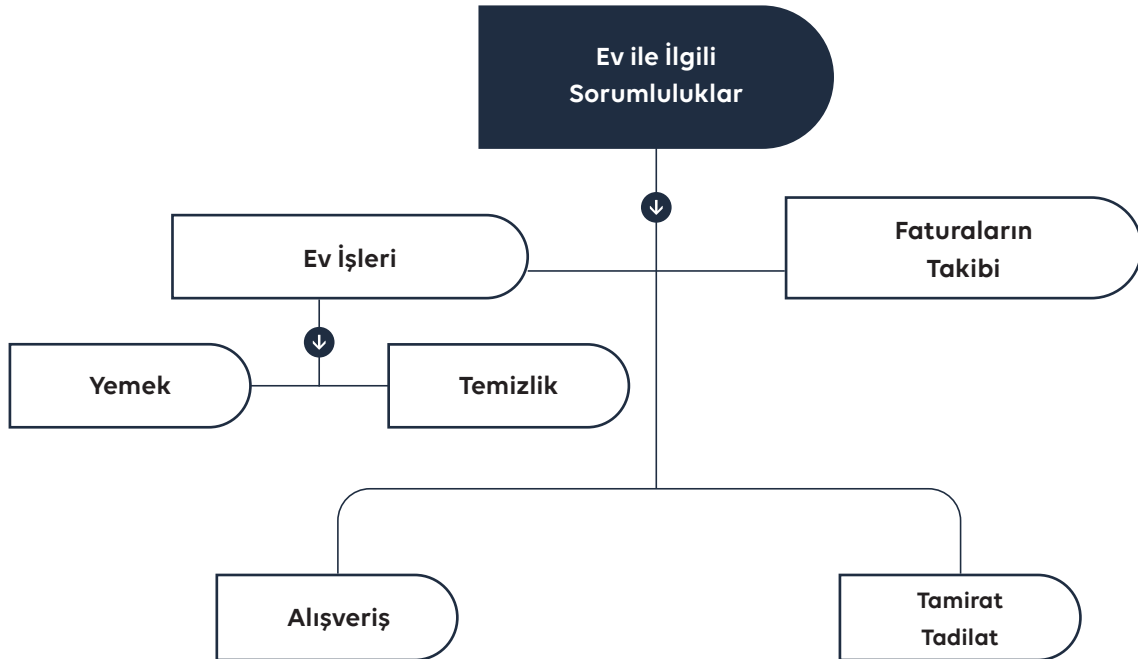
Ben evimdeki bir problemi annelere asla anlatmam. Eğer anlatsam müdahale edebilirler çünkü. Böyle bir şey yaşadık. Eşimle problemi çözemesem dahi zamana bırakıyorum. (Uşak, Anne, Halkla İlişkiler Sorumlusu, 38)

Ailede İş Bölümü ve Sorumluluklar

Babaların aile yaşamındaki sorumlulukları, ev ve çocuklar başlıklarıyla değerlendirildi. Genel olarak babalar hem ev hem de çocuklara ilişkin sorumluluklarını yerine getirdiklerini düşünürken, anneler eşlerinin daha fazla sorumluluk alması gerektiğini düşünmektedir.

Ev ile İlgili Sorumluluklar

Ev ile ilgili sorumluluklar; yemek ve temizlik gibi ev işleri, faturaların takip edilmesi ve ödenmesi, alışveriş ve tamirat başlıkları altında toplandı.

Şekil 7. Ev ile ilgili sorumluluklar temasının kategorileri

Annenin de çalıştığı aileler başta olmak üzere, ev işlerine etkin katılan babalar bulunmaktadır. Bulaşık makinasının boşaltılması, balkonun yıkanması, yerlerin süpürülmesi ve silinmesi gibi sorumluluklarda iş bölümü yapılmaktadır. Haftanın belirli günü veya günlerinde sorumluluklar yerine getirilmektedir. Ancak işlerin takibi, çoğunlukla anne tarafından yapılmaktadır.

“Hafta sonları birlikte kahvaltı yaparız sonra ben evi süpürürüm eşim ardından toz alır ya da o yerleri süpürür ben sonrasında yerleri silerim. Evde kolektif bir çalışma yapıyoruz.” (Van, Baba, Veteriner, 37)

“Yapmadığı şey yok diyebilirim. Ama sürekli değil. Ben söylemeden yapmıyor, ben de söylemekten hoşlanmıyorum, kendisinin düşünmesini istiyorum.” (Adana, Anne, Öğretmen, 29)

“Ben de çalışıyorum O da ikimiz aynı anda eve giriyoruz. Yine ben her şeyi yapmak zorundaymışım gibi hissediyorum kendimi. Mesela ben eve geldikten sonra koltuğun karşına geçip, direk televizyona bakmıyorum.” (Adana, Anne, Sağlık Personeli, 38)

Desteğe ihtiyaç olduğunu fark ettiği zaman ve pazar kahvaltısı hazırlamak gibi aktiviteler için kendiliğinden de ev işlerine katılan babalar da vardır. Özellikle yoğun iş yaşamına sahip babalar, zaman buldukça katıldıklarını söylemişlerdir. Babalar, hayatın olağan akışında eşlerine yardımı gerekli görmekteyler.

“Temizlik yapılacağı zaman süpürgeyi ben açarım ama yerleri silmem. Sabah kahvaltıları ben hazırlarım öğlen yemekleri hazırlamam. Çayı koyarım yumurtayı haşlamasını yaparım gerisi ondan” (İstanbul, Baba, Mühendis, 38)

“Tabi eve gidince işte ağır yük, mesela iki çocuk, işte dediğin gibi temizlik, şey, şöyle oluyor mesela yemek olayında mesela oturup yemek hazırlayacağı zaman beni genelde mutfağa sokmaz. Ben yapacağım sen otur çocukla ilgilen der ama ben yine ne yaparım kendimi onun yerine koyarım ve en azından bulaşık makinesini boşaltırım. Sonra alışveriş yaptığım zaman mutfağı ben yerleştiririm malzemeleri.” (Ankara, Baba, Öğretmen, 36)

“Her ne kadar ev hanımı da olsa bazı şeylere yetişemiyor. Ben de genelde hafta sonları; cam silme, balkon, tuvalet, banyo yıkama gibi şeylere yardım ederim. Genelde hafta sonları yapıyorum.” (Adana, Baba, Uzman Çavuş, 31)

Hem anneler hem de babalar genel olarak eşi yardım istediğinde yemek, temizlik gibi ev işlerine katıldıklarını aktardılar. Anneler halı yıkamak, duvarları silmek gibi fiziksel güç gerektiren durumların yanı sıra işleri yetiştiremediklerinde de yardım istemektedirler.

“Eşim der mesela şunu yap diye yaparım normal zamanda yapmam bir de şu var eşimi sevdiğim için jest için yapıyorum.” (Gaziantep, Baba, Fotoğrafçı, 40)

“Eve misafir gelecek oluyor bende elektrikli süpürgeyle temizleyebiliyorum eşim yıkamıştır perdeyi takarım öyle bir takıntım yok bazı şeyleri yapmam da genel yaparım.” (Gaziantep, Baba, Marangoz, 37)

“Ben fazla düzen takıntılıyım ama çok zorlandığımda şunu yap dersem yapıyor.” (Bursa, Anne, Ev Hanımı, 30)

“Ben bunu yapıyorsam sende bunu yap demelisin ona. Kendi kendine böyle ben de çamaşırları yıkayayım çamaşırlar birikmiş demez ama çamaşırlarla ben ilgilenemeyeceğim makinaya sen atar mısın dersem tabii der ve atar.” (Trabzon, Anne, Araştırma Görevlisi, 30)

Diğer taraftan hem katılımcı babalar hem de anneler, annenin evde olmaması, hastalanması, misafir gelmesi gibi zorunlu durumlarda babaların ev işlerine katıldıklarını söylediler.

“Ben ev içerisinde bulaşık kesinlikle yapmam, yemek kesinlikle yapmam. Ama hanım hamiledir yaparım. Ameliyat olmuştur yaparım.” (Adana, Baba, Öğretmen, 38)

“Yapmaz çok acil misafir gelecek mesela yardım eder bir de keyfi istediğinde.” (Bursa, Anne, Ev Hanımı, 32)

“Perde asmak dışında zorunlu olmadıktan sonra misafir falan gelmeyecekse temizlik şu bu yapmam. Yapmak da istemiyorum.” (Van, Baba, Makine Mühendisi, 36)

Ev işlerine hiçbir zaman katılmayan babalar da bulunmaktadır. Bu grupta eşi çalışmayan babalar yoğunluktadır. Ancak ev işlerine becerisi olmadığı, iş yoğunluğu ve kadının görevi olarak düşündüğü için katılmayan babalar da mevcuttur. Çalışmayan annelerin büyük bölümü ise, eşlerinin zaten yoğun çalıştığını ve ev işlerine katılmalarını beklemediklerini dile getirdiler.

"Sorumlulukları hiç yok. Evde gelip oturuyor, telefon oynuyor. Bir yardım etsen, bir şey yaparsan, yok yani."
(İstanbul, Anne, Ev Hanımı, 37)

"İlk evlendiğimizde şu cümleyi kurmuştu çok olmuşum 'Ben ütü yaparsam neden evlendim?' dedi bana. 'Benim o evlilik kararını sorguladığım bir cümleydi. Latife yapıyorum' falan diye topladı ama bu bana zihniyetini gösteren bir şeydir." (Gaziantep, Anne, Avukat, 32)

"Kesinlikle hayır. Hiç yapmadım. Yapmam gerektiğine inanıyorum yapmamam haksızlık ama hiç yapmadım. Bu benim ve eşim için de bir problem değil. Eşimin de hiç talebi olmadı." (Van, Baba, Okul Müdürü, 37)

Son olarak eşinin ev işlerine katılmasını istemediği ve izin vermediği için istese dahi katılmayan babalar bulunmaktadır. Bu durumun nedenini katılımcı anne ve babalar erkeğin yavaş olması, becerememesi ve ortalığı dağıtması olarak açıkladılar.

"İstemiyorum. Hafta sonu pazar günleri kahvaltı yapmayı çok seviyor ama çok batırdığı için ben istemiyorum. Bir patates kızartacak eli yağlı dolapları elliyor ben de deli oluyorum diyorum yok yapacağın iş beni daha çok yoracak kahvaltıdan sonra." (Mardin, Anne, Ev Hanımı, 36)

"Ben ona söyleyip yorulacağıma kendim yaparım." (Bursa, Anne, Ev Hanımı, 28)

"Ağır yemeklere girmez menemen yapar yumurta kırar ağır yemeklere ben izin vermiyorum mutfağı batırır çünkü her şeyi yapsın mutfağa girmesin orayı istemiyorum." (Bursa, Anne, Ev Hanımı, 27)

Faturalar için genellikle otomatik ödeme talimatı verilmiş, anne veya babadan kimin banka hesabına tanımlı ise o takip etmektedir. Ancak takip ve ödemeler, büyük çoğunlukla babalar tarafından yapılmaktadır. Katılımcı baba ve anneler tarafından ev alışverişi, gıda ve giyim olmak üzere iki temel başlıkta değerlendirildi. Giyim alışverişinde mutlaka anne bulunmaktadır ve seçim çoğunlukla anne tarafından yapılmaktadır. Babanın gıda alışverişinde bulunması, iş yoğunluğuna ve ilgisine göre değişiklik göstermektedir. Gıda alışverişi aylık, haftalık ve gündüzdür. Aylık alışveriş babanın, annenin ve çocukların genellikle hep birlikte yaptığı bir faaliyettir. Haftalık alışveriş ise çoğunlukla semt pazarına gidilmesidir. Uygun zamanları olduğunda anne ve babalar pazara birlikte gittiklerini söylediler. Ancak eşinin alışverişini beğenmeyen ya da kendi

eliyle seçmek isteyen anneler kendileri gitmektedir. Diğer taraftan sebze, meyve seçimine özel ilgi gösteren ve hassas olan babalar da mevcuttur. Günlük alışveriş ise evde eksik olduğunu düşünülenlerin temin edilmesidir. Genellikle anne ve babadan kim müsait ise alışverişi yapmaktadır.

"Markete, şuraya, buraya beraber gidiyoruz. Onun haricinde eşim der ki şunlar şunlar eksik, mesaj atıyor, bazen görüntülü arıyor markasına falan bakıyor." (Çankırı, Baba, İmam, 35)

Katılımcı anne ve babalar, indirimleri takip etmek ve ürünlerin içeriğini incelemek gibi konulara ilgisi olanın doğrudan tüm alışverişi yaptığını söylediler. Özellikle küçük çocuğu olan anneler, bebekle alışverişe gitmenin kendileri için zor olduğunu söyleyerek bu sorumluluğu eşlerine verdiklerini dile getirdiler.

"Ben alışverişlerde ürünün arkasını falan okumam, direk alırım. Eşim, hem kıyaslar, her türlü şeyine bakar, hangi ürün hangi markette daha uygunmuş onu da inceler. Ben asla yormam kendimi. O gidip hangi markette uygunsa oradan alır. Bundan zevk alıyor." (Bingöl, Anne, Öğretim Üyesi, 38)

"Ben bir de seviyorum indirim çok takip etmem ama markette indirim varsa ürün alırım. Mesela en son ihtiyacımız olan şeyleri aldık indirimliyi indirimliymiş deyip alırım iki markete giderim mesela seviyorum." (Bursa, Baba, Öğretmen, 35)

Son olarak alışveriş veya alınacaklar listesi, hemen hemen tüm ailelerde bulunmaktadır ve alınacakların takibi yapılmaktadır. Büyük oranda anneler takibi yaparak listeyi hazırlamaktadır. Nadir de olsa babalar, alınacakları takip etmekte ve eşinin haberi olmadan ihtiyacı gidermektedir.

"Eksik olan şeyleri şöyle tabir vardır içişleri bakanı derler ya o çok biliyor ne alınacak cumartesi günleri söylüyor eşim ben alıyorum." (Gaziantep, Baba, Marangoz, 37)

"Bir şey alınacağı zaman bana sor derim. Sonuçta evin hanımı benim. Eksikleri ben biliyorum. Ben söyleyeyim sana diyorum, o da zaten alınacak şeyler var ne gerek var sormaya diyor. Böyle alışverişi kendi gidip alıyor." (Uşak, Anne, Ev Hanımı, 35)

"Alışveriş listesini verdiğim zaman yapar. Sen de bu evde yaşıyorsun. Otel değil burası. Eksikleri bilebilirsin. O da bana bunda tartışacak bir şey yok ki, bana söyle ben alayım diyor. Ben bazen tartışmadan direk listeyi

veriyorum. Bazen de hiç vermiyorum, gıcık oluyorum.” (Uşak, Anne, Memur, 37)

Katılımcı baba ve annelere göre, tamirat işleri genel olarak babanın sorumluluğundadır. Baba, öncelikle kendisi tamir edebiliyorsa etmektedir. Yapamadığı durumda teknik servis veya usta bulmak gibi sorumlulukları yerine getirmektedir. Çok nadir de olsa annelerden tüm süreçleri takip ettiğini söyleyenler bulunmaktadır.

Çocuklar ile İlgili Sorumluluklar

Çocuklarla ilgili sorumluluklar, eğitim ve bakım başlıklarından oluştu. Katılımcı baba ve annelerin yanıtlarına göre, çocukların eğitimlerinin takip edilmesi, anne ve babanın eğitime ve zamanına bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir. Eğer anne veya babadan biri öğretmen veya eğitimle ilgili bilgi sahibi ise çocukların eğitim kararlarının verme, veli toplantılarına katılma, öğretmen ile iletişim kurma ve çocuğun ödevlerini takip etme sorumluluklarını almaktadır. Bununla beraber özellikle her iki çiftin de çalışması durumunda kim müsaitse ve kimin işi okula daha yakınsa, o veli toplantısına katılmaktadır. Sadece babanın çalışması durumunda ise anne veli toplantısına katılmaktadır.

“Okul işleriyle ben ilgilenirim. Yani evde ders çalıştırmak olsun eşim ilgileniyor. Okula gitmedir, öğretmenle görüşmedir falan ayda bir kere sormadır, onlarla ben ilgileniyorum, dersle ilgili olanları o.” (Gaziantep, Baba, Kasap, 37)

Şekil 8. Çocuk ile ilgili sorumluluklar temasının kategorileri

Diğer taraftan çocuklarının eğitim süreçlerini ortak takip eden ve eğitim kararlarını birlikte veren, sadece babanın veya annenin takip ettiği ve karar verdiği durumlar da bulunmaktadır. Bu durum katılımcı baba ve anneler tarafından babanın veya annenin çocuğun eğitimiyle ilgilenmekte daha becerikli olması, çocuğun anne veya babasından biri ile ders çalışmak istemesi, babanın geç saatte eve gelmesi ve iş yoğunluğu, evde küçük veya takip edilmesi gereken başka bir çocuğun daha olması gibi nedenlerle açıklandı.

“Her şeylerini ben takip ediyorum. Çocukların bütün kararlarını bütün sorumluluklarını ben alıyorum. Eşim evet onlarla oynamayı seviyor, ilgileniyor ama ben daha çok onlarla ilgileniyorum.” (Adana, Anne, Ev Hanımı, 29)

“Benim derse gitmem gereken zamanlarda, eşime ayrıntılı bir şekilde ne yapması gerektiğini anlatırım. O da oğluma yardım eder.” (İzmir, Anne, Öğretmen, 32)

Katılımcı anne ve babalara göre, okul ile ilgili konularda annenin daha fazla sorumluluk alması veya öğretmenin annelerle iletişim kurması, babaların çocukların okul yaşamlarına katılmalarına engel olmaktadır.

“Ben neden gideyim? Kadınlar gidiyor, sen git diyor. Ben çocukların yanında duruyorum, bekliyorum, sen git-gel diyor. Ben çok az erkek toplantıda görüyorum. Hiç erkekler fazla görmüyorum.” (Bingöl, Kadın, Ev Hanımı, 35)

Çocuklara kültürel ve ahlaki değerlerin kazandırılmasında hem anneler hem de babalar etkin rol almaktadırlar. Katılımcı baba ve anneler tarafından çocuklara kültürel ve ahlaki değerlerin kazandırılması oldukça önemli ve öncelikli bir konu olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu konuda kız çocuklarıyla anneler, erkek çocuklarıyla ise babalar daha fazla sorumluluk almaktadırlar.

“Gerçekten değerlerimizi öğretme sorumluluğu var. Gerçeklere ulaşması için, özgür bir insan olması için, bu yolda nasıl davranmam gerektiği sorumluluğu var. Bu evde aç kalmama, bıraktırmama sorumluluğum var. Bunun için mücadele ediyoruz yani” (İstanbul, Baba, Mali Müşavir, 38)

Diğer taraftan çocuklarının eğitim süreçlerini ortak takip eden ve eğitim kararlarını birlikte veren, sadece babanın veya annenin takip ettiği ve karar verdiği durumlar da bulunmaktadır. Bu durum katılımcı baba ve anneler tarafından babanın veya annenin çocuğun eğitimiyle ilgilenmekte daha becerikli olması, çocuğun anne veya babasından biri ile ders çalışmak istemesi, babanın geç saatte eve gelmesi ve iş yoğunluğu, evde küçük veya takip edilmesi gereken başka bir çocuğun daha olması gibi nedenlerle açıklandı.

“Her şeylerini ben takip ediyorum. Çocukların bütün kararlarını bütün sorumluluklarını ben alıyorum. Eşim evet onlarla oynamayı seviyor, ilgileniyor ama ben daha çok onlarla ilgileniyorum.” (Adana, Anne, Ev Hanımı, 29)

“Benim derse gitmem gereken zamanlarda, eşime ayrıntılı bir şekilde ne yapması gerektiğini anlatırım. O da oğluma yardım eder.” (İzmir, Anne, Öğretmen, 32)

Katılımcı anne ve babalara göre, okul ile ilgili konularda annenin daha fazla sorumluluk alması veya öğretmenin annelerle iletişim kurması, babaların çocukların okul yaşamlarına katılmalarına engel olmaktadır.

“Ben neden gideyim? Kadınlar gidiyor, sen git diyor. Ben çocukların yanında duruyorum, bekliyorum, sen git-gel diyor. Ben çok az erkek toplantıda görüyorum. Hiç erkekler fazla görmüyorum.” (Bingöl, Kadın, Ev Hanımı, 35)

Çocuklara kültürel ve ahlaki değerlerin kazandırılmasında hem anneler hem de babalar etkin rol almaktadırlar. Katılımcı baba ve anneler tarafından çocuklara kültürel ve ahlaki değerlerin kazandırılması oldukça önemli ve öncelikli bir konu olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu konuda kız çocuklarıyla anneler, erkek çocuklarıyla ise babalar daha fazla sorumluluk almaktadırlar.

“Gerçekten değerlerimizi öğretme sorumluluğu var. Gerçeklere ulaşması için, özgür bir insan olması için, bu yolda nasıl davranmam gerektiği sorumluluğu var. Bu evde aç kalmama, bıraktırmama sorumluluğum var. Bunun için mücadele ediyoruz yani” (İstanbul, Baba, Mali Müşavir, 38)

“İlk başta kendimizi düzeltmeye çabalıyoruz. Çocukların yanında dikkat ediyoruz. Yapılmayacak bir şeyi yaparım dememeye çalışıyoruz ama yaparız, alırız dememeye dikkat ediyoruz. Kılık kıyafete çok dikkat

ediyoruz. Büyüklerine saygıyı, arkadaşlarıyla konuşmasına dikkat ediyoruz böyle.” (Gaziantep, Baba, Marangoz, 37)

Çocuk bakımı genel olarak annenin sorumluluğundadır. Özellikle çocuğun beslenmesi, altının değiştirilmesi, uyku süresi, banyo, çocuğun gelişiminin izlenmesi gibi konular babaların katılımı veya desteği ile yapılıyor olsa da çoğunlukla anne tarafından yapılmakta ve takip edilmektedir.

“Çocuk bakımı senin temel vazifendir, o sana yardım ediyorsa bir lütuftur. Ev senin temel görevindir, çamaşırlar, bulaşıklar, temizlik, yemek asli görevindir. Sen çalışıyorsan bunu ekstra yapıyorsundur, o yapmak zorunda değildir. Yapıyorsa lütfediyordur ve yapıyorsa etraftakiler övüyordur.” (Gaziantep, Anne, Öğretmen, 33)

“Ben çocukları uyuturum, masal okurum, yemek yaparken destek olurum. Hani tamamını ben yapamam, tuvalet ihtiyaçlarını ben gideremiyorum.” (Bursa, Baba, Esnaf, 30)

Bulgulara göre, bazı babalar çocuk bakımının tüm süreçlerine etkin olarak katılırken bazı babalar ise hiç katılmamaktadır. Etkin katılan babaların genellikle eşleri çalışmaktadır. Kimi zaman çocuğun bakımı dönüşümlü olarak anne ve baba tarafından yapılıyor bazen de anne ev işleriyle ilgilenirken baba çocuk bakımına katılmaktadır. Bu durum, bir rol paylaşımı olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan özellikle çocuğun altını değiştirmede kız ve erkek çocuk arasında bir ayrım olduğu söylenebilir. Kız çocuğu olan babalar, mahremiyeti korumak için alt değiştirmeye katılmadıklarını söylediler.

“Biz baktık annenin veya babaannenin veya dedenin bir bakımı olmadı o da saatlerimiz gereği. Ben sabah eşim akşam çalıştığı için gündüz o bakıyordu akşam gelince de ben bakıyordum çocuğa.” (Bursa, Baba, Öğretmen, 35)

“Hepsini beceririm ama şu an yemek yeme olayına biraz katılıyorum, alt değiştirme olayına girmiyorum. Küçükken birkaç kere yaptım ama kız çocuğum olduğu için o seviyeyi korumayı düşünüyorum.” (Van, Baba, Hemşir, 25)

Babaların çoğunluğu eşi destek istemese de gerek gördüğünde ve zaman buldukça çocuk bakımına katıldıklarını söylediler. Bazı babalar ise eşleri yardım istediğinde çocuk bakımına destek olmaktadır. Katılımcı

baba ve anneler tarafından bu destekler; misafir geleceği zaman annenin hazırlık yaptığı ve temizlik ile yemek gibi ev ile ilgili işleri yerine getirdiği zaman dilimleri olarak açıklandı. Nadir de olsa anneler, eşlerinin çocuk bakımına katılmasını istememektedirler. Anneler bu durumu, eşlerinin iş yaşamlarının yoğun olması ve zamanlarının olmaması gibi nedenlerle birlikte eşlerine güvenmemeleri ile de açıkladılar.

“Ben çocukları bırakıp gidemem gidersem üçüyle birlikte giderim çok zorda kalırsam büyük kızıma bırakır öyle giderim.” (Bursa, Anne, Ev Hanımı, 38)

Son olarak az sayıda anne ve baba, babaların çocuk bakımına katılmak için hem anneden hem de büyüklerden kaynaklı fırsatlarının olmadığını ve çocuk bakımını beceremediklerini dile getirdiler.

“Ben ilk çocukta, çocuğu çok sahiplendim, eşime çok fazla fırsat vermedim. Yardımcı olması için çok fırsat vermedim.” (Adana, Anne, Öğretmen, 29)

“Banyolarını yaptırmıştım. Geceye karışmıyorum. Uyandıkları zaman hanım ilgileniyordu çünkü ben beceremiyordum.” (Adana, Baba, İşsiz, 30)

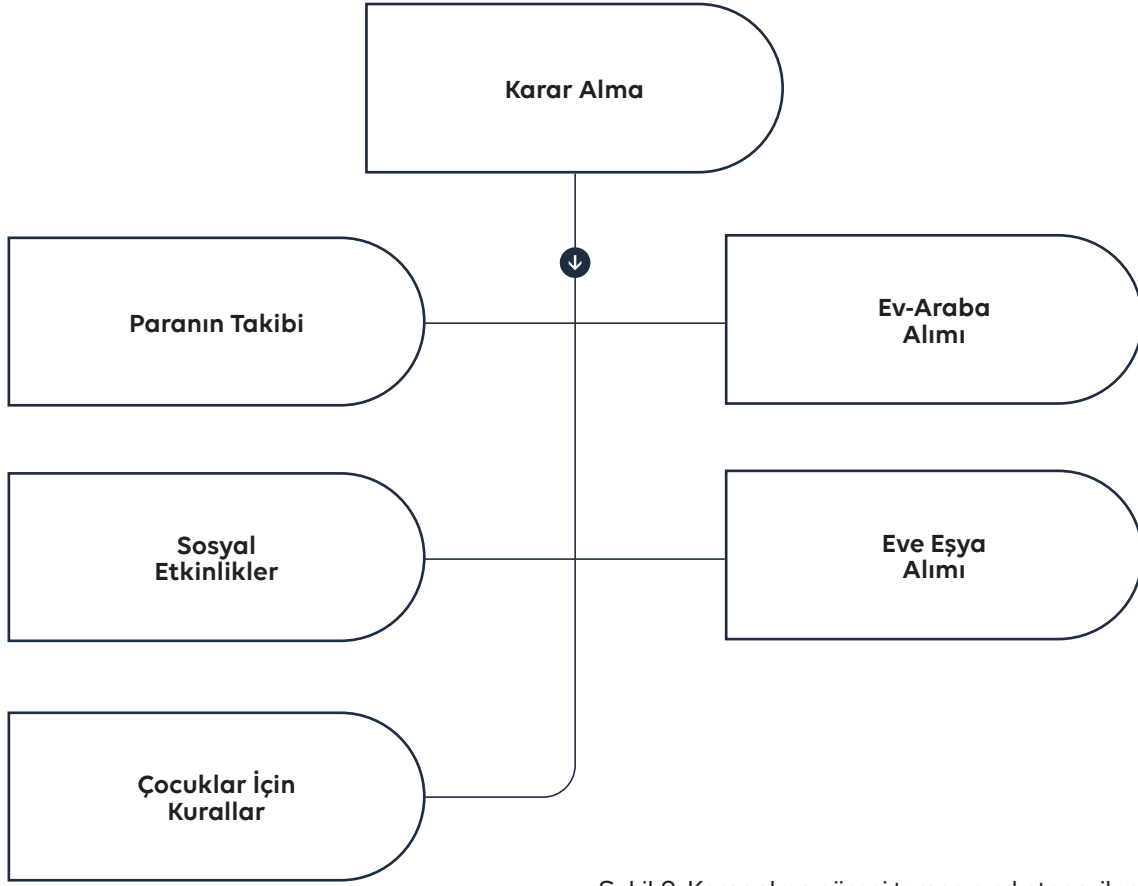
“Benim hatam çok fazla dâhil etmedim onu çocuğun bakımına. Her şeyiyle ben ilgilenmeye çalıştım. Bu yüzden o şu an mesela Mehmet’i yıkamayı bilmez. Düşünemedim ben bunu zevk aldığım için. Öğrenmedi çünkü. Hep ben parka götürdüm mesela hiç babasıyla yollamadım. Bunu Mehmet üç yaşına geldikten sonra fark ettim.” (Çankırı, Anne, Öğretmen, 36)

Çocukların ruhsal ve fiziksel gelişimlerini çoğunlukla anneler takip etmektedir. Ancak aşı ve ateşli hastalıklar gibi sağlıkla ilgili konularda babalar daha fazla rol almakta ve endişelenmektedirler.

“Ben çocukta ateş oldu falan filan hemen internetten bakarım ona düşünüm sağlık konusunda hani bir şey oldu mu olmadı mı bakarım.” (Bursa, Baba, Öğretmen, 35)

Ailede Karar Alma Süreçleri

Katılımcı baba ve annelerin yanıtlarına göre, aile içerisindeki karar alma süreçleri; paranın takibi ve harcanması, ev- araba gibi varlıkların alım süreçleri, sosyal etkinlikler, eve eşya almak ve çocuklara kural konulması başlıklarından oluştu.

Şekil 9. Karar alma süreci temasının kategorileri

Paranın harcanma kararı, çoğunlukla anne ve baba tarafından ortak verilmektedir. Paranın takibi için çiftler kendi içlerinde deneme yaptıklarını ve kim daha tutumluysa, birikim yapabiliyorsa onun takip ettiğini söylediler.

"Ben çok harcarım parayı. Deli gibi para harcarım. Eşim daha tutumlu." (Adana, Baba, Berber, 30)

"Eşim çalışıyor aylık geliri var ikisini birleştirip aynı yerden harcama yapmıyoruz. Ben daha çok kendi maaşım ile evi ayakta tutmaya çalışıyorum eşim de birikim yapar, bir şeye ihtiyaç olup alınacaksa eşim onu muhafaza eder." (Gaziantep, Baba, Öğretmen, 33)

Düşük gelire sahip veya ödemeleri sabit olan çiftler gelirlerinin yerlerinin belli olduğunu, paranın takibinin kimin yaptığına önemini olmadığını ve ortak takip ettiklerini belirttiler.

"Aylık gelirimiz bu kadar zaten giderimiz de belli ben ona göre hallediyorum faturaları da o ödüyor zaten." (Bursa, Anne, En Hanımı, 34)

“Maaş alındığı zaman ortaya açarız. Ne borcumuz ne alacağımız vardır hesap ederiz. Kasa tektir bizde.”
(Çankırı, Baba, Temizlik Görevlisi, 36)

Özellikle esnaf, tamirci, emlakçı gibi işleri olan babalar, eşleri işleri ile ilgilenmedikleri için paranın takibini kendileri yapmaktadır. Diğer taraftan bazı babalar, gelirlerinin tamamını eşlerine verdiklerini, tüm takibi onların yaptığını ve kendilerinin sadece harçlık aldıklarını söylediler. Böylelikle zihinlerinin çok rahat olduğunu, gerek olduğunda eşlerinin harcamalarını yaptıklarını ve birikim için tasarrufta bulduklarını ifade ettiler.

“Eşim ticaretle uğraşiyor, daldan dala atlıyor. Mesela 10 ton salça alıyor. Yani haftada bir ev satıp, ev alıyor çünkü emlakçılık da yapıyor. Hem arsa işleri ile uğraşiyor. Her defasında bana söylüyor ama ben bana anlatma, ne yaparsan yap diyorum. Gerek yok bana sormana diyorum. Söylüyor, yapılacaksa o yapılacak. Ben ona yapma desem de yapacak. Tam anlamadığım için de karışmıyorum.”
(Adana, Anne, Öğretmen, 28)

Son olarak sistematik para takibi yapmadıklarını söyleyen çiftler de bulunmaktadır. Gelirlerini birleştiren bu çiftler, ödemelerini yaptıktan sonra kalan miktarı birlikte harcamaktadır.

“Canımız bir şey istedi; paramız var mı, yok mu, çok mühim değil. Kartta limit varsa, tamam. Sonrasını pek düşünmememizden dolayı bu problemler çok oluyor.” (Çankırı, Baba, Kâtip, 28)

Baba ve annelerin tamamına yakını ev-araba alma gibi kararları ortak verdiklerini söylediler. Karar alma sürecine büyük yaştaki çocuklar da katılmaktadır. Diğer taraftan özellikle geliri düşük olan aileler, büyüklerin ekonomik desteğini almak için büyük aile ile karar almaktadırlar. Aile büyüklerinin fikrini almayı önemseyen aileler, tavsiyeleri dikkate almakla birlikte son kararı çekirdek aile içinde vermektedir.

“Her şeye karışmazlar ama büyük kararlarda kendilerine söz hakkı tanınmasını beklerler. Biz de soruyoruz. Baştan beri öyle anlaştık.” (Adana, Anne, Ev Hanımı, 29)

“Ortak kararımız olur yani bana rağmen ve ona rağmen bir karar vermeyiz.” (Bursa, Baba, Esnaf, 30)

“Biz sadece büyüklere fikir olarak sorarız, danışırız ama kendimiz karar veririz. Şöyle yapalım mı, böyle

yapalım mı biri fikir ortaya atar, diğeri de onu destekler.” (Çankırı, Anne, Öğretmen, 32)

Bazı anne ve babalar ise çatışma çıkmasını engellemek veya bağımsız bir aile olduklarını kabul ettirmek için büyük ailelere fikirlerini sormamakta ve karar alma süreçlerine özellikle dâhil etmemektedirler. Nadiren babalar, hiç kimsenin fikrini ve onayını almadan karar vermekte, eşini ve çocuklarını sonradan bilgilendirmektedir. Bu durum genellikle araba alımında yaşanmaktadır. Baba, eşini karar sürecine dâhil etmenin katkısı olmadığını düşünmektedir, ailesine sürpriz yapmak istemiştir veya karar almaya yaklaşımı bu şekildedir.

“Eşime danışırım, konuşurum her konuda ama son karar benimdir. Ben evin reisiysem benim dediğim olacak.” (Adana, Baba, Memur, 37)

Tatil, piknik, geziye gitme gibi sosyal etkinlik kararları genellikle çocukların keyifli vakit geçirmeleri temelinde, anne ve baba tarafından ortak alınmaktadır. Çocukların yaşları büyüdükçe kararlarda daha etkin olmaktadır.

“Büyük patron. O tamam derse gideriz. Büyük kızımız karar veriyor genelde.” (Ankara, Baba, Apartman Görevlisi, 40)

Katılımcı baba ve annelere göre, sosyal etkinlikte bulunma isteğinde ve organizasyonunda anneler, babalara göre daha aktiftir ve yalnız karar verirler. Ancak kişilik olarak daha sosyal babalar, eşlerine veya çocuklarına sormadan veya fikirlerini alarak tüm sosyal etkinlik sürecini yönetmektedirler. Büyük ailelerle birlikte veya aynı binada yaşayan çiftler ise, büyüklerinin de fikrini aldıklarını ve birlikte etkinliklerde bulduklarını söylediler.

“Eşim karar verir. Ben de gezmeyi çok severim ama o benden daha çabuk karar verir. Planı o yapar. Bugün buraya gidelim, bunu yiyelim, bugün şuraya gidelim şunu görelim diye planı o yapar ben de uyarım.” (Adana, Anne, Ev Hanımı, 29)

“Eşim daha sosyal. Ben de severim gezmeyi ama genelde eşim der, hadi yemeğe gidelim, hadi gezmeye gidelim diye. Genelde oğlumun hoşlanacağı yerlere gideriz zaten.” (Uşak, Kadın, Ev Hanımı, 35)

Katılımcı baba ve annelere göre, eve eşya almak gibi ev ile ilgili kararların alınmasında kadınlar etkindir. Babalar çoğunlukla kararın ekonomik boyutuyla ilgilendiklerini söylemişlerdir. Ancak buzdolabı, çamaşır makinası gibi elektronik eşyaların alınmasında rengine ve şekline anneler karar verirken teknik konularına babalar karar vermektedir.

“Akıl akıldan üstündür, belki o an benim göremediğim bir şeyi görmüştür. Ya da ben teknik açıdan yaklaşırım beyaz eşyada, o estetik açıdan yaklaşır ya da daha çok bayan gözüyle bakar. İkimizin ortak olarak kararların içimize sinmesi gerektiği düşüncesindeyim. Hem benim tarafımdan hem eşim tarafından kabul görmesi gerekiyor ki iki tarafta da olumlu olarak sonuçlansın.” (Çankırı, Baba, Öğretmen, 36)

Katılımcılara göre, çocuklara yönelik kurallar koyma ve kuralların uygulamasını takip etmekte anneler, babalara göre daha etkindir. Hem anneler hem de babalar, kurallar konusunda babaların daha esnek olduklarını söylediler. Diğer taraftan anneler, çocuk kurallara uymadığında babadan destek aldığını ve baba uyardığında çocuğun kuralı uyguladığını belirttiler. Bu durumun nedenini, annelerin çocuklarıyla fazla zaman geçirdikleri için yüz göz olmaları ile açıkladılar.

“Kuralları ben koyarım. O pek karışmıyor. Hatta o da kuralları yıkıyor bazen çocuklar bir şeyler istediğinde. Biraz ben kötü polisim babaları iyi polis.” (Mardin, Anne, Ev Hanımı, 32)

“Eşim uygulatır, ben taviz veririm. Benden korkmazlar ikisi de nasıl olsa babam bir şey demez ama eşim o noktada katıdır.” (Çankırı, Baba, İmam, 35)

Aynı zamanda anne ve babanın kurallara birlikte karar verdiği ve takip ettiği aileler de bulunmaktadır. Bu aileler, genellikle daha büyük yaşta çocuğa sahip olan ailelerdir ve çocuklar da kurallar konusunda sorumluluk alabilmektedirler. Çocuklara yönelik hiç kural olmadığını söyleyen baba ve anneler de bulunmaktadır. Bu durumun nedeni çocuğun yaşının kurallara uygun olmaması, anne ve babadan birinin ya da her ikisinin kuralların gerekli olmadığını düşünmeleri olarak değerlendirildi.

“Kural koyucu yok ama kim ne yapılmasını gerektiğini bilir. Evde akşam 11’de her şey kapanır. Uyku moduna geçilir.” (İzmir, Erkek, Garson, 38)

Babaların Çocuklarıyla Vakit Geçirmesi

Baba ve annelere göre, babalar çocuklarıyla en çok parkta vakit geçirmektedirler. Bununla beraber çocukların yaşlarına bağlı olarak körebe, mangala, top, kutu oyunları, saklambaç, satranç, zekâ oyunları oynamakta, dergilerden etkinlik yapma, resim/boyama gibi aktivitelerde bulunmaktadır. En yaygını bisiklete binmek olmak üzere futbol, kayak, yürüyüş/gezi, yüzme, boks gibi sportif faaliyetlerde de bulunmaktadır.

“Körebe oynarız, isim hayvan şehir oynarız, ayak sayma oynarız çocukların zekâsını geliştirebilecek her türlü el beceri oyunları yaparız sonra bazı televizyon program yarışmaları vardır çocukların hoşuna giden onları yaparız.” (Gaziantep, Baba, Radyocu, 35)

Baba ve anneler, çocuklarıyla doğal alanlarda vakit geçirmeye önem verdiklerini sıklıkla vurguladılar. Köyde evi olanlar veya büyük aileleri köyde yaşayan anne babalar, özellikle küçük şehirde yaşan ve kasaba veya köyleri ile kısa mesafesi olanlar, hafta sonları köye ya da bağ evine giderek hem büyüklerini ziyaret etmekte hem de çocuklarıyla doğada vakit geçirmektedirler. Aynı zamanda hobi bahçesi gibi alanlar, ailelerin ilgilendikleri yeni mekânlardandır. Çocuklarıyla doğal alanda vakit geçirmek isteyen ancak şehir merkezinde yeterli yeşil alana erişemeyenler, hafta sonlarını hobi bahçelerinde geçirmektedirler. Babalar, çocuklarıyla oyunlarını ve etkinliklerini sıklıkla bu zaman dilimlerinde gerçekleştirmektedirler. Babalar, çocuklarıyla dışarıda yemek yiyerek, evde yemek yaparak, birlikte televizyon ya da çizgi film seyrederek, sohbet ederek ve kedi, kuş, köpek gibi evcil hayvanlarla ilgilenerek zaman geçirdiklerini söylediler.

“Bir tane hobi bahçem var benim, orada zaman geçirmek bende haftanın stresini ve yorgunluğunu alıyor. Ama oraya zaman ayıramamak bizi üzüyor.” (Uşak, Baba, STK Personeli, 39)

Son olarak çocuklarıyla vakit geçiremediğini söyleyen babalar ve eşlerinin zaman geçiremediğini/ geçiremediğini söyleyen anneler nadir de olsa bulunmaktadır. Bu durumun nedenini, “işte çok uzun zaman geçirdikleri için çocuklarına vakitlerinin ve enerjilerinin kalmaması, büyükşehirlerde yaşayanların iş için yolda çok fazla zaman geçirmeleri, iş stresinden ve yoğunluğundan enerjilerinin kalmaması, düşük geliri olan babaların ikinci bir işte çalışması, ekonomik nedenlerden dolayı çocuklarıyla zaman geçirecekleri alanlara ve ortamlara erişememeleri, şehirde yer alan mekânların çocuklarıyla vakit geçirmeleri için yetersiz olması, çocuklarıyla nasıl vakit geçirmeleri gerektiğini bilmemeleri, annelerin izin vermemesi” olarak açıkladılar. Özellikle iş için yolda çok fazla zaman geçiren, Ankara, İstanbul, Bursa gibi illerde yaşayan katılımcı babalar

ile çok uzun çalışma saati olanlar, günlük olarak çocukları ve eşleri ile vakit geçiremediklerini, çok yorgun oldukları için yemeklerini yiyip, dinlendikten sonra doğrudan uyduklarını ifade ettiler. Birlikte zaman geçirmek, eve dair sorumluluklarını yerine getirmek ve dinlenmek için sadece Pazar günlerinin olduğunu ve bu zamanın da hepsini yapmak için yeterli olmadığını belirttiler. Bu yüzden çocukları ile zaman geçirmekte iş yaşamının olumsuz etkisini vurguladılar.

“Ne yalan söyleyeyim zamanım olsa çocuklarla daha çok zaman geçirmek istiyorum ama pek fazla zamanım yok işten dolayı ya da işin verdiği stresten dolayı.” (Ankara, Baba, Apartman Görevlisi, 40)

“Yeterli bir baba olduğumu düşünmüyorum. Şu an çalıştığım yerden aldığım para ancak aç karnımızı doyuruyor. Maddi açıdan biraz yetersiz kaldığımı düşünüyorum, ama ilgiliyim onun haricinde.” (Adana, Baba, Tekstil İşçisi, 32)

“İş stresi, birçok işlerle uğraştığım için çok fazla çocuklarımla ilgilenemeyebiliyorum. İş durumuna göre. Moralim iyiye çocuklarımla çok iyi ilgilenirim. Moralim bozursa çocukları benden uzak tut diyebilirim eşime.” (Adana, Baba, Memur, 37)

“Çalışma saatleri çok erken olduğu için bizimle fazla zaman geçiremiyor. Sabah 6’da gidiyor, akşam 7’de geliyor.” (Adana, Anne, Ev Hanımı, 26)

“Çocuklarla vakit geçirmesi biraz rezil oluyor. Aşırı derecede. Kızımız hiç durmayan bir çocuk, çok ağlıyor. Mesela babasıyla parka gidiyorlar kavga, dövüş eve geliyorlar. Babalarıyla çocuklar parka ayrı giderler. Ama babası çocuklar oynarken telefonla konuşuyor, çok ilgilenmediğini söylüyor oğlum. Oğlum babasının parkta kardeşi ile ilgilenmediğini hep kendinin ilgilendiğini söylüyor. Şikâyet ediyor.” (Adana, Anne, Öğretmen, 28)

“Çocuklarımı bahçeye çıkartıyorum, bisiklet sürmelerini sağlıyorum. Annelerinden izin istiyoruz, anneleri kendilerini çok kirllettikleri için bazen izin vermiyor.” (Adana, Baba, İmam, 34)

“Akşam ve sabah vardiyalı olarak çalışıyoruz. Akşam vardiyasında ben eve vardığımda o uyumuş oluyor. İş tempom, çalışma şeyim ona çok müsait değil. 9-10 saatim burada geçiyor. Sadece izin günlerimde ama onunla beraber birebir vakit geçirebiliyorum. Birlikte parka gidiyoruz. Tiyatroya, sinemaya gidiyoruz.” (İzmir, Baba, Garson, 38)

Çalışma Yaşamı

Baba ve annelerin, annenin çalışmasına yönelik düşünceleri olumlu ve olumsuz olarak iki başlıkta toplandı. Olumlu düşünceler; kadının özgüvenini ve sosyal çevresini artırması, kendisini iyi hissetmesini sağlaması, eşler arasında konuşulacak ya da paylaşılacak konu miktarını artırması ve aile ekonomisine katkı sağlamasıdır. Katılımcı baba ve annelere göre, kadınlar sürekli evde olduğu için sosyal çevresi sınırlıdır, konuşacak ve sosyalleşecek birilerini aramaktadırlar. Bu nedenle çekirdek ailesi üzerinde daha kontrolcü hale gelen kadınlar, iş yaşamı ile birlikte sosyalleşmekte ve aileleri üzerindeki baskıcı tutum ve davranışları da ortadan kalkmaktadır. Diğer taraftan başta asgari ücret ile geçinen aileler olmak üzere tüm aileler için kadının çalışması aile ekonomisine katkı olarak değerlendirildi. Ev, araba almak ve yatırım yapabilmek için kadının çalışmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

“Çok iyi hissettim kendimi. Eşime, çocuklarıma karşı daha verimli olduğumu hissettim. Daha iyi iletişim kurabildiğime inanıyorum ben eşimle, farklı insanlar tanıdıkça, onların hayatlarına şahit olduğça, daha iyi iletişim kurduğumu düşünüyorum eşimle. Bazı olumsuz baktığım şeylere olumlu baktığımı fark ettim. Mesela eşimin bazı davranışlarına, ‘niye böyle yapıyor’ dediğim... iş yerinde başka insanlarla konuşunca, onların da benzer sıkıntılar yaşadığını görünce, ‘bu da olabilirmiş’ diye baktım.” (Çankırı, Anne, Kur’an Kursu Öğreticisi, 29)

“Boş kalır çalışmazsa, aklına ‘kötü fikirler’ geliyor. Bana ‘sarıyor’. Çalıştığı zaman da bu sefer stresli.” (Çankırı, Baba, Kâtip, 28)

“Bana çok iyi geldi. Çünkü eşim çalışırken ben sürekli evdeydim ve her şeyle ben ilgileniyordum ve çok sıkılıyordum. Eşim, işi dolayısıyla gece falan geliyordu. Ben çok bunalmıştım. O evle ilgilenemiyordu. Artık düzenimiz değişti.” (Uşak, Anne, Esnaf, 27)

Olumsuz düşünceler, “çalışmanın kadının iş yükünü ve stres düzeyini artırmasına bağlı olarak aile yaşantısını değiştirmesi ve kadının daha fazla yorulması”dır. Katılımcı baba ve annelere göre, çoğunlukla kadının çalışması evdeki iş yükünün azalmasını sağlamamaktadır. Aksine ev ve çocuğa dair sorumluluklar ile iş yaşamını birlikte devam ettirmektedir. Buna bağlı olarak kadın, yerine getiremeyeceğinden daha fazla sorumluluk almakta ve stres düzeyi de artmaktadır.

“İhtiyacı olan ailelerde kadınların çalışmasını saygıyla karşılarım ve takdir ederim. Ama eğer ailenin maddi sıkıntısı yoksa kadının çalışması kadına daha büyük eziyet oluyor. Bir erkek bir insan kadar çalışırken, kadınlar hem işte çalışıyor hem de evde bir o kadar çalışıyorlar. Hem annelik olarak ayrı hem ev hanımı olarak ayrı çalışıyorlar.” (Bingöl, Baba, Öğretim Görevlisi, 30)

“Zihinsel süreçte de böyle bir algı, yani algı değil de kültürel motivasyon işliyor açıkçası ama tabii bay, bayanın çalışması bazen işleri zorlaştırabiliyor veya bayanların yükü daha fazla olabiliyor.” (Çankırı, Baba, Öğretmen, 36)

Desteğe İhtiyaç Duyulan Alanlar

Baba ve annelere göre, babaların desteklenmesi gereken konular, iş ve aile hayatı ile çocukla iletişim başlıklarından oluştu. İş hayatının yoğunluğu nedeniyle çocuklarıyla yeterli zaman geçiremediklerini bu nedenle iş saatlerinde düzenlemelerin gerekli olduğunu belirttiler. Özellikle büyükşehirlerde yolda çok fazla vakit harcayan babalar, çocuklarıyla geçirmeleri gereken zamanın yolda geçmesinden şikayetçi oldular.

Aile hayatı ile ilgili konularda ise katılımcılar, aile kavramı içerisinde sadece kadının görülmemesi ve ailenin bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini söylediler. Katılımcılar tarafından, evlenmeden önce hem kadın hem de erkeğe eğitim verilerek aile kurumunun niteliğinin anlatılması istendi. Bu bağlamda medyada kamu spotu, diziler, reklamlar gibi araçlar kullanılarak aile yaşamına yönelik olumlu tasvirlerin sunulması, babaların olumlu temsil edilmesi, rol modellerin gösterilmesi, okul müfredatında bu konulara yer verilmesi ve aile danışmanlığının ülke genelinde aile hekimliği gibi yaygınlaştırılması önerildi.

“Anne hep bir şeyler yapan baba işte otoriter gazete okuyan, televizyon izleyen yıllardır baba olarak bunu gördük gelir işten eline kumandasını alır bunun yerine kitap okuyan babaları gösterebilirler, oyun oynayan, birlikte yürüyüş yapan babaları gösterebilirler bunları anlatan profesyonel çekimler yapabilirler ve topluma çok faydası olur diye düşünüyorum.” (Gaziantep, Anne, Fotoğrafçı, 40)

“Türkiye’de baba çocukla dışarı çıktığı zaman onu tuvalete götüremiyor, ne bakım yeri var erkek tuvaletine götüremiyor rezil şartlarda. Hani bir kadın orada emziriyor bebeğini bir erkek girip nasıl bakımını yapabilecek?” (Gaziantep, Anne, Avukat, 32)

Babaların çocuklarıyla iletişimlerini güçlendirmek için katılımcı baba ve annelerin önerileri; seminerlerin

verilmesi, pedagogların babalara ve annelere rehberlik etmesi, çocukların eğitimlerine ve gelişimlerine nasıl destek olunabileceği hakkında eğitimler verilmesi, imamların babalara dini veya manevi olarak destek hizmeti sunmasıdır. Son olarak babalara özel olarak kendilerini rahat hissedecekleri ve paylaşımında bulunabilecekleri alanlar ile baba-çocuk etkileşimini artıracak sosyal imkânların belediyeler tarafından oluşturulmasıdır.

“Kadın şiddetine karşı kaç kurum vardır? Çok fazla ama bir baba en fazla psikiyatriste gidebilir ona kadınlar da gidebiliyor. Erkeklerin, babaların da kendini rahat hissedebileceği bu tarz yerler olmalı bence.” (Mardin, Kadın, Üniversite Öğrencisi, 22)

“Bir baba daha iyi bir baba olmak istiyorsa eve gittiğinde onunla daha iyi vakit geçirmeli.” (Bingöl, Baba, Öğretim Görevlisi, 33)

“Geçen burada kültür parkına gittik. Bana burası aileye mahsustur sizi alamayız dediler. Biz bir aile değil miyiz dedim. Kadın olmadan, anneyi görmeden bir aile değil miyiz? Ben, babam ve oğlum gittik. Anne olmadığı için bizi almadılar. Bu büyük bir problem. Bizi aile olarak görmüyorlar. Bizim toplumumuzda ailede kadını görmek istiyoruz.” (Bingöl, Baba, Öğretim Görevlisi, 33)

Hem anne hem de babalardan, babalığın içten gelen bir duygu olduğunu, bu nedenle dışarıdan destek sağlanamayacağını düşünenler, desteklenmeleri gereken konular başlığına ilişkin önerilerde bulunmadılar.

“Bence içten gelen bir şey. Bu yüzden destekle olmaz.” (Van, Kadın, Ev Hanımı, 34)

Saha araştırmasında, Anne Çocuk Eğitim Vakfı'nın (AÇEV) Baba Destek Programına katılan bir baba ile karşılaşılmıştır. Programa ilişkin düşünceleri;

“Okulda baba destek programı diye bir şey oldu orada öğretmeni görevliydi. Oraya ailelerden gelen oldu, çocuğa nasıl davranılır yaşına göre psikolojisi nasıldır, genç yaşına kadar nasıl olacak diye anlattılar. Soruyorlar mesela şu an bir şey kattınız mı yani falan diye hani öyle yapmamız böyle yapmamız gerekiyor biliyoruz ama çocuk nasıl tepki verecek bilmiyoruz. Çocuğa kızacağı zaman o aklıma geliyor mesela oda değiştirmek susmak mesela öyle elimden geldiği kadar eski düzeni değiştirmeyi düşünüyorum.” (Bursa, Baba, İmam, 32)

NİCEL BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın nicel boyutuna katılan baba ve annelerin anket sorularına verdikleri yanıtlar sunuldu. Araştırmanın nicel boyutuna katılan baba ve anneler çift değildir. Bu nedenle katılımcıların kendilerine ve eşlerine ilişkin bilgilere ayrı ayrı yer verildi.

Katılımcı Baba ve Annelerin Demografik Özellikleri

Bu bölümde araştırmanın nicel boyutuna katılan toplam 1278 baba, 1285 anne ve onların çocuklarına ilişkin demografik bilgilere yer verildi. Tablo 2'ye göre, araştırmaya katılan anne ve babalar çoğunlukla 35-40 yaş arasındadır. Diğer taraftan katılımcı babaların eşlerinin yaşı %33 oranında 30-34 yaş aralığında iken katılımcı annelerin eşlerinin yaşı %39,7 oranında 35-40 yaş aralığındadır.

Yaş	Baba		Anne	
	Katılımcı (%)	Eşi (%)	Katılımcı (%)	Eşi (%)
19-24 arası	2,6	7,9	7,3	2,6
25-29 arası	11,8	26,1	21,7	12
30-34 arası	28,9	33	26,5	20,8
35-40 arası	56,7	31,7	44,5	39,7
41 ve üzeri	-	1,3	-	24,9
Toplam	100	100	100	100

Tablo 2. Katılımcı babaların, annelerin ve eşlerinin yaş dağılımları

Katılımcı baba ve annelerin hem kendilerinin hem de eşlerinin eğitim düzeyleri incelendiğinde, lise ve dengi okullardan mezun oranının diğer eğitim düzeylerinden daha fazla olduğu görülmektedir. Lise mezunu oranını ilkokul ve üniversite mezunları takip etmektedir (Tablo 3).

Eğitim Durumu	Baba		Anne	
	Katılımcı (%)	Eşi (%)	Katılımcı (%)	Eşi (%)
Okuryazar değil	0,2	1,6	2,8	0,9
Okuryazar	0,6	1,1	2	0,9
İlkokul	17,6	20,4	22,8	21,4
Ortaokul-İlköğretim	20,5	20,2	17,6	19,6
Lise ve dengi okullar	35	31,3	31,1	32,9
İki yıllık önlisans	5,9	5,3	5,9	5,6
Üniversite (açıköğretim)	1,9	2,7	2	1,7
Üniversite (örgün)	16,2	16,1	14,8	15,8
Yüksek Lisans-Doktora	2,1	1,3	1	1,2
Toplam	100	100	100	100

Tablo 3. Katılımcı babaların, annelerin ve eşlerinin eğitim düzeyleri

Katılımcı baba ve annelere hem kendilerinin hem de eşlerinin çalışma durumları soruldu. Buna göre babaların %32,9'u işçi/hizmetli-düzenli işi olan, eşleri ise %56,1 oranında ev hanımıdır. Annelerin %46,1'i ev hanımı iken eşlerinin %41,6'sı işçi/hizmetli-düzenli işi olmaktadır. Diğer taraftan katılımcı babaların toplam %6,5'u annelerin ise %10'u işsizdir (Tablo 4).

	Mesleki Durum	Baba		Anne	
		Katılımcı (%)	Eşi (%)	Katılımcı (%)	Eşi (%)
1	Emekli çalışmıyor	0,1	-	0,2	1,1
2	İşsiz şu an çalışmıyor-ek geliri yok, yardım alıyor	4,7	5	7,4	4,9
3	İşsiz şu an çalışmıyor-düzenli ek geliri var	1,8	1,8	2,6	1,7
4	Ev hanımı-ek geliri yok, yardım alıyor	-	56,1	46,1	-
5	Ev hanımı-düzenli ek geliri var	-	13,3	12,9	-
6	Öğrenci (gelir getirici bir işi yok)	0,1	0,3	0,2	0,1
7	İşçi/hizmetli-parça başı işi olan (düzensiz zaman zaman çalışan)	3,8	1	1	4,7
8	İşçi/hizmetli-düzenli işi olan (özel bir sebep olmadıkça aynı işi yapan)	32,9	9,8	12,1	41,6
9	Ustabaşı/kalfa-kendine bağlı işçi çalışan	3,3	0,4	0,2	4,7
10	Yönetici olmayan memur/teknik eleman/uzman vs.	9	7,1	6,7	12,4
11	Yönetici (1-5 çalışanı olan)	2	0,7	0,7	1,4
12	Yönetici (6-10 çalışanı olan)	0,7	0,2	0,2	0,8
13	Yönetici (11-20 çalışanı olan)	0,5	0,1	0,1	0,5

14	Yönetici (20'den fazla çalışanı olan)	0,5	0,1	0,1	0,7
15	Ordu mensubu (uzman er, astsubay, subay)	0,3	0,1	-	0,4
16	Ücretli kıdemli nitelikli uzman (avukat, doktor, mimar, mühendis, akademisyen vs)	2	1,7	1,3	1,7
17	Çiftçi (kendi başına/ailesiyle çalışan)	0,5	-	-	0,4
18	Seyyar-kendi işi (freelance dâhil), dükkânda hizmet vermiyor	3	0,2	0,7	2,5
19	Tek başına çalışan, dükkân sahibi, esnaf (ticari taksi sahibi)	21,1	0,2	4,6	12,1
20	İşyeri sahibi 1-5 çalışanlı (ticaret, tarım, imalat, hizmet)	10,6	0,7	1,9	5,9
21	İşyeri sahibi 6-10 çalışanlı (ticaret, tarım, imalat, hizmet)	0,9	0,1	0,1	0,5
22	İşyeri sahibi 11-20 çalışanlı (ticaret, tarım, imalat, hizmet)	0,6	-	-	0,2
23	İşyeri sahibi 20'den fazla çalışanlı (ticaret, tarım, imalat, hizmet)	0,5	0,1	-	0,6
24	Serbest nitelikli uzman (avukat, mühendis, mali müşavir, doktor, eczacı vs.)	1	1	0,9	1,1
Toplam		100	100	100	100

Tablo 4. Katılımcı babaların, annelerin ve eşlerinin çalışma durumları

Araştırmaya katılan baba ve annelere toplam hane gelirleri soruldu ve yanıtları Tablo 5'te verildi. Araştırmanın tasarlanması ve veri toplama sürecinde bekâr çalışanların asgari ücreti 2.324,70 TL'dir. Bu nedenle Asgari Geçim İndirimi (AGİ) göz önünde bulundurularak sınıflandırmada asgari ücret 2.500 TL kabul edildi. Babaların yanıtlarına göre ortalama hane geliri 5.036 TL iken annelerin yanıtlarına göre 4.548 TL'dir. Örneklemi oluşturan baba ve annelerin çoğunluğu 2.501 - 5.000 TL aralığındaki hane gelirine sahiptir.

Hane Aylık Geliri	Baba (%)	Anne (%)
2.500 TL ve altı	15,2	20,1
2.051 - 5.000 TL	42,5	35,7
5.001 - 7.500 TL	9,6	8,5
7.501 TL ve üzeri	11,6	9,3
Cevap yok	21,1	26,4
Ortalama hane geliri	5.036 TL*	4.548 TL**

* Hanenin aylık toplam gelirine cevap veren 1008 kişi üzerinden hesaplanmıştır.

** Hanenin aylık toplam gelirine cevap veren 946 kişi üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 5. Katılımcı baba ve annelerin hane geliri

Katılımcı babaların kendilerinin, annelerin ise eşlerinin eğitimi ve mesleği sorularına verdikleri yanıtlar kullanılarak babaların sosyo-ekonomik statüleri belirlendi. Bunun için Türkiye Araştırmacılar Derneği (TÜAD) tarafından 2012 yılında yayınlanan Sosyo Ekonomik Statü (SES) ölçeği temel alınarak üst, orta ve alt gruplar oluşturuldu. Buna göre, babaların %64,6'sı ve annelerin eşlerinin %63,8'i orta sosyo-ekonomik statüde yer almaktadır (Tablo 6).

SES	Kategoriler	Baba	Anne
ÜST	A	9,4	6,6
	B	19,0	19,7
ORTA	C1	42,2	35,5
	C2	22,4	28,3
ALT	D	5,6	7,8
	E	1,4	2,1

Tablo 6. Babaların ve annelerin sosyo-ekonomik statüleri

Katılımcı baba ve annelerin çocuklarının cinsiyeti, sayısı ve yaşı ile çocuk sahibi olmalarının planlı olup olmaması Tablo 7’de verildi. Buna göre, çocukların cinsiyet dağılımlarının birbirine yakın olduğu söylenebilir. Ortalama sahip oldukları çocuk sayısı her iki grup için de iki iken, katılımcıların çoğunluğunun bir veya iki çocuğu bulunmaktadır. Babaların çocuklarının %43,5’i 6-18 yaş aralığında iken bu oran annelerde %49,4’tür. Katılımcı babaların %89,9’u, annelerin ise %85,1’i planlı şekilde çocuk sahibi olduklarını belirttiler.

		Baba (%)	Anne (%)
Cinsiyet	Kız	48,0	50,3
	Erkek	52,0	49,7
Çocuk Sayısı	1	41,2	37,6
	2	39,2	39,5
	3	14,4	16,3
	4	3,5	4,6
	5	0,6	1,4
	6	0,6	0,5
	7	0,2	0,1
	Ortalama	2 Çocuk	2 Çocuk
Çocukların Yaşı	1 Yaş Altı	7,6	11,2
	1-6 Yaş Arası	47,1	33,2
	6-12 Yaş Arası	30,6	31,0
	12-18 Yaş Arası	12,9	18,4
	18 Yaş Üzeri	1,8	6,1
Planlı Olup Olmama Durumu	Hayır	5,3	9,0
	Kısmen	4,0	5,5
	Evet	89,9	85,1
	Fikrim Yok/ Cevap Yok	0,8	0,4

Tablo 7. Katılımcı baba ve annelerin çocuklarına ilişkin bilgiler

Eş ile Tanışma ve Evlilik

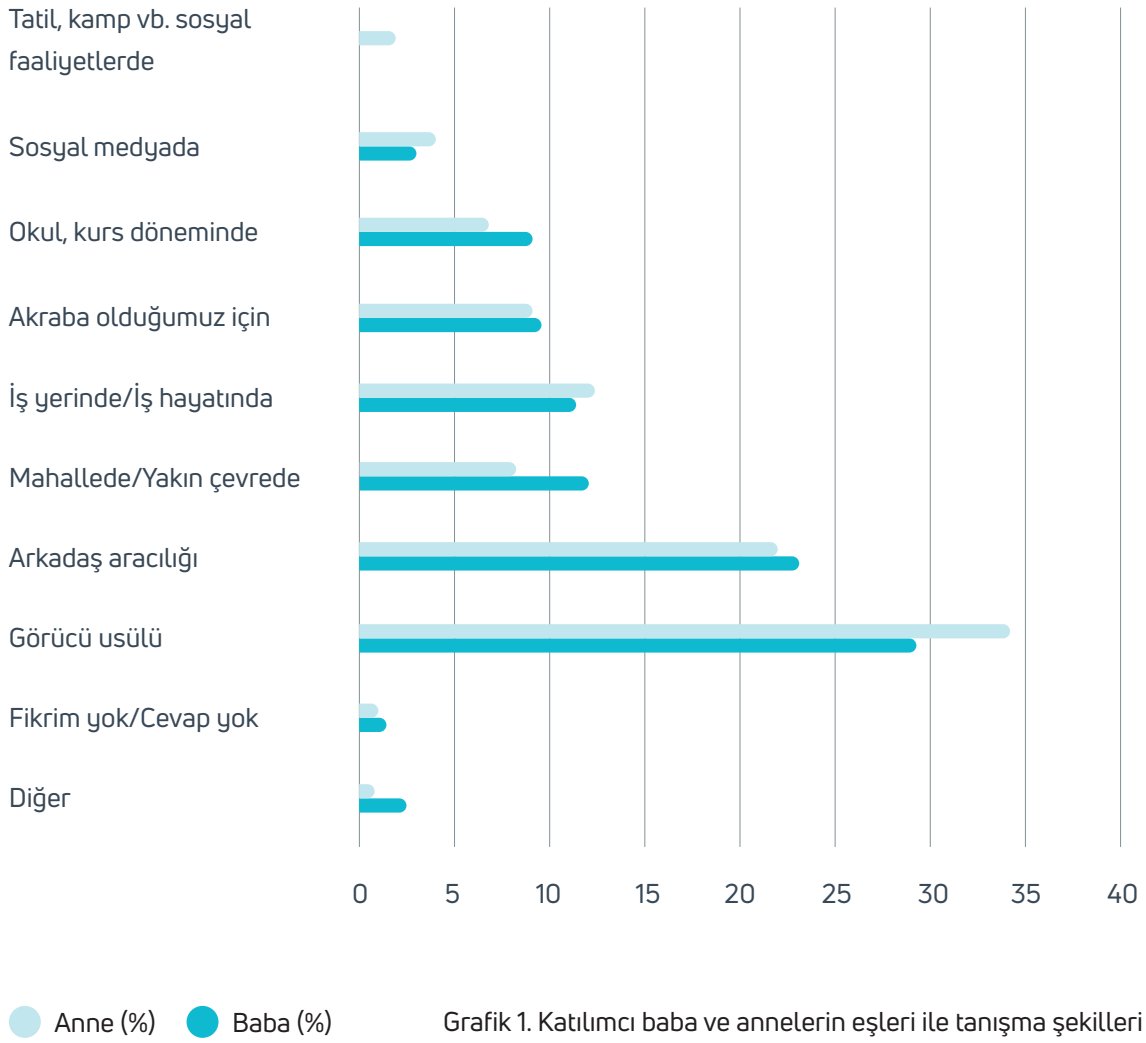
Katılımcı baba ve annelerin evlenme yaşları ve evlilik süreleri Tablo 8'de verildi. Babaların ortalama evlenme yaşı 25 iken annelerin 21,6'dır. Buna göre, kadınların erkeklere göre daha erken evlendikleri söylenebilir. Diğer taraftan örneklemin çoğunluğunu oluşturan katılımcı babaların %53,3'ü 25-34 yaş aralığında evlenirken, bu oran annelerde %65,2'dir. Çoğunluğu oluşturan katılımcı babaların %32,4'ü 5-9 yıllık evli iken annelerin %30,8'i 15 yıl ve üzeri zamandır evlidir.

		Baba (%)	Anne (%)
Evlenme Yaşı	15 yaş ve altı	-	2,6
	16-17 arası	1,1	9,4
	18-24 arası	43,5	65,2
	25-34 arası	53,3	22,6
	35-44 arası	1,8	0,2
	Cevap yok	0,3	-
	Ortalama*	25 yaş	21,6 yaş
Evlilik Süresi (Yıl)	2-4 arası	18,2	16,7
	5-9 arası	32,4	25,5
	10-14 arası	30,1	27
	15 ve üzeri	19	30,8
	Cevap yok	0,3	-

* Yaşını belirtenlere ait sonuçlardır.

Tablo 8. Katılımcı baba ve annelerin evlenme yaşları ve evlilik süreleri

Baba ve annelere eşleri ile nasıl tanıştıkları soruldu. Grafik 1'e göre, baba ve annelerin tanışma şekilleri ele alındığında, ilk üç seçenekte sırasıyla görücü usulü, arkadaş aracılığı ve mahalle ve yakın çevre yer almaktadır. Sosyal medyada ve tatil, kamp gibi sosyal faaliyetlerde tanışma ise en düşük orana sahiptir. Buna göre, eş ile tanışmada yakın çevre önemli görünmektedir.

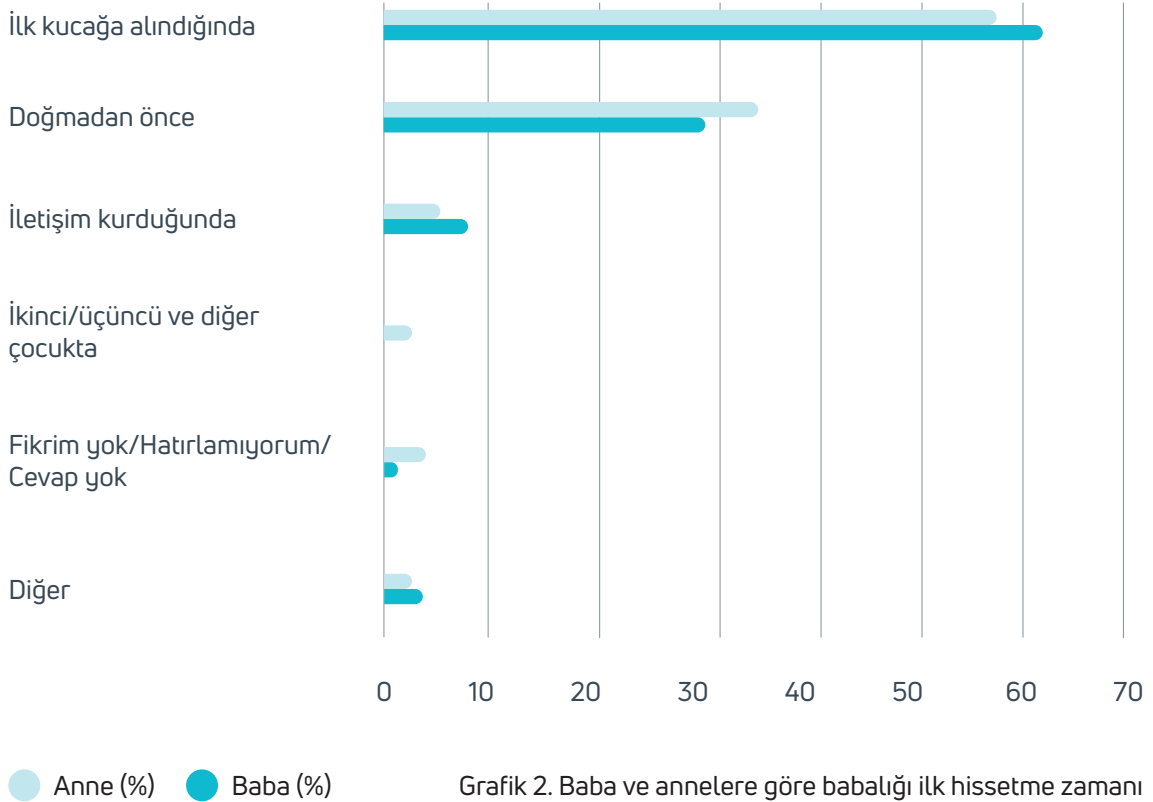
Babalığa Yüklenen Anlam ve Baba Olmak Hakkında Düşünceler

Katılımcı baba ve annelere baba olmanın anlamı soruldu ve çoklu yanıtlar Tablo 9'da sunuldu. Baba olmanın anlamı, katılımcılar tarafından en çok sorumluluk sahibi ve iyi örnek olmak ile ilişkili görüldü. Babalar tarafından baba olmakla ilgili, en az başvurulan maddeler ise hayata yeni bir bakış/yeni bir düzen ve kural koymak olurken anneler tarafından en az değinilen maddeler ciddi ve mesafeli olmak ile ev işlerine ortak olmak oldu.

Sıra No.	Babalığa Yüklenen Anlamlar	Baba	Anne
1	Sorumluluk sahibi olmak	68,7	56,9
2	İyi bir örnek olmak	54,3	51,7
3	Güven vermek	26,3	37,8
4	Evin ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak	22,8	21,7
5	Samimi/sıcak ilişkiler kurmak	19,0	21,3
6	Aile bireyleriyle vakit geçirmek	11,5	11,1
7	Duygusal destek vermek (şefkat, muhabbet, güven sağlamak vb.)	11,2	13,8
8	Sorun çözmek	7,2	7,1
9	Evin tüm yönetimini sağlamak	6,6	9,6
10	Karar almak, inisiyatif sahibi olmak	4,2	4,4
11	Otorite sahibi olmak	3,4	4,0
12	Kararları uygulamak	2,6	2,7
13	Tarifsiz/çok güzel bir duygu	2,5	-
14	Evin dış işlerini yapmak (fatura ödemek, alışveriş yapmak vb.)	1,2	1,3
15	Kurallar koymak	1,1	1,6
16	Hayata yeni bir bakış/yeni bir düzen	1,0	-
17	Ailenin temeli	-	1,8
18	Korumak, kollamak	-	1,1
19	Ciddi ve mesafeli olmak	-	1,2
20	Ev işlerine ortak olmak	-	1,4
21	Diğer	5,0	3,2
22	Fikrim yok/cevap yok	0,5	0,8

Tablo 9. Baba ve annelere göre babalığın anlamı

Babalara ilk kez baba olduklarını ne zaman hissettikleri, annelere ise eşlerinin ilk kez ne zaman hissettiği soruldu. Hem baba hem de annelerin yanıtına göre, çoğunlukla babalar çocuklarını ilk kez kucaklarına aldıklarında baba olduklarını hissetmektedirler. Bunu çocukları doğmadan önce ve çocukları babaları ile iletişim kurduğunda hissettiğini söyleyenler takip etmektedir (Grafik 2).

Babalara kendi babalıkları, annelere ise eşlerinin babalıklarına dair düşüncelerini, verilen ifadelerle "kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kısmen katılıyorum, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum" yanıtlarından birini seçerek belirtmeleri istendi. Buna göre, babalara baba olmak keyif verici hissettirmektedir, kendilerini çocuklarına yakın görmektedirler, babalığın kendilerini olgunlaştırdığını düşünmeleri ile birlikte çocuklarına doğru örnek olduklarını düşünmektedirler. Diğer taraftan katılımcı anneler, eşlerinin baba olmaktan keyif aldığını, çocuklarına yakın olduğunu, baba olduklarında olgunlaştığını ve çocuklarına doğru örnek olduğunu düşünmektedirler (Tablo 10).

Babalara Yöneltilen İfadeler	Baba Puan	Annelere Yöneltilen İfadeler	Anne Puan
Baba olmak bana keyif veriyor	93,4	Baba olmak eşime keyif veriyor	89,0
Kendimi çocuğuma/çocuklarıma çok yakın hissediyorum	93,4	Eşim kendini çocuğuna/çocuklarına yakın hissediyor	89,5
Baba olmak beni olgunlaştırdı	91,4	Baba olmak eşimi olgunlaştırdı	86,7
Çocuğuma/çocuklarıma doğru örnek olduğumu düşünüyorum	89,5	Eşimin çocuğuna/çocuklarına doğru örnek olduğunu düşünüyorum	85,5

* Cronbach's Alpha 0,833'tür.

** Cronbach's Alpha 0,890'dır.

● Katılmıyorum ● Kısmen Katılıyorum ● Katılıyorum

Tablo 10. Baba ve annelere göre babalığa dair düşünceler

BÜYÜK AİLE İLE ETKİLEŞİM

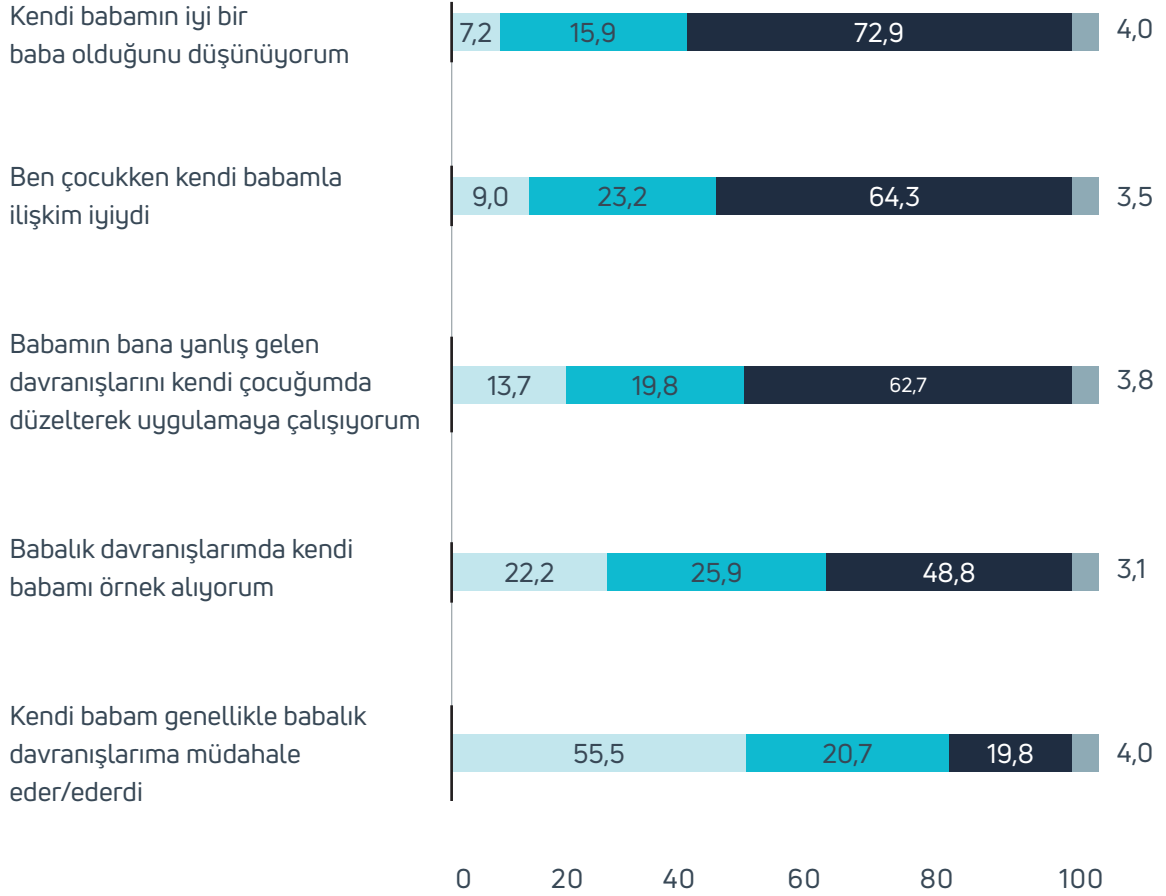
Büyükbabaların Özellikleri ve Babaların Kendi Babalarını Örnek Almaları

Katılımcı baba ve annelere "çocukluklarında kendi babalarının en önemli üç olumlu veya olumsuz özelliğini" söylemeleri istendi. Yanıtlar Tablo 11'de sunuldu. Buna göre katılımcılar, çocukluklarında babalarının özelliklerini en çok "sorumluluk sahibi" ve "iyi örnek olmak" şeklinde açıklamaktadır. Babalar tarafından sorumsuz/ilgisiz ve ev işlerine ortak olmak en az ilişkili kavram iken annelere göre pasif ve ev işlerine katılmaktır.

Sıra No.		Baba %	Anne %
1	Sorumluluk sahibi	55,1	55,6
2	İyi bir örnek	48,6	50,4
3	Samimi/sıcak	23	33,5
4	Otorite sahibi	21,8	17
5	Evin ekonomik ihtiyaçlarını karşılayan	20,2	19,6
6	Ciddi ve mesafeli	11,5	9,8
7	Kuralları koyan	8,4	6,8
8	Evin tüm yönetimini sağlayan	7,9	8,3
9	Aile bireyleriyle vakit geçiren	7,7	10,9
10	Karar alan, inisiyatif sahibi	5,6	4,4
11	Katı ve baskıcı	4,5	5,4
12	Babamı hiç tanımadım	4,3	3,4
13	Şiddet gösteren	3,4	2,7
14	Kuralları uygulayan	3,4	3
15	Kararları uygulayan	3,3	2,8
16	Evin dış işlerini yapan (fatura ödemek, alışveriş yapmak vb.)	2,3	3,1
17	Güvence/güven veriyordu	1,3	1,1
18	Ev işlerine katılan (yemek yapmak, temizlik yapmak vb.)	1,3	1,3
19	Sorumsuz/ilgisiz	1	-
20	Ev işlerine ortak olan	1	-
21	Pasif (anne karakteri baskın)	-	1,6
22	Diğer	2,7	4,3
	Fikrim yok/cevap yok	1,3	1,1

Tablo 11. Baba ve annelere göre çocukluklarında kendi babalarının özellikleri

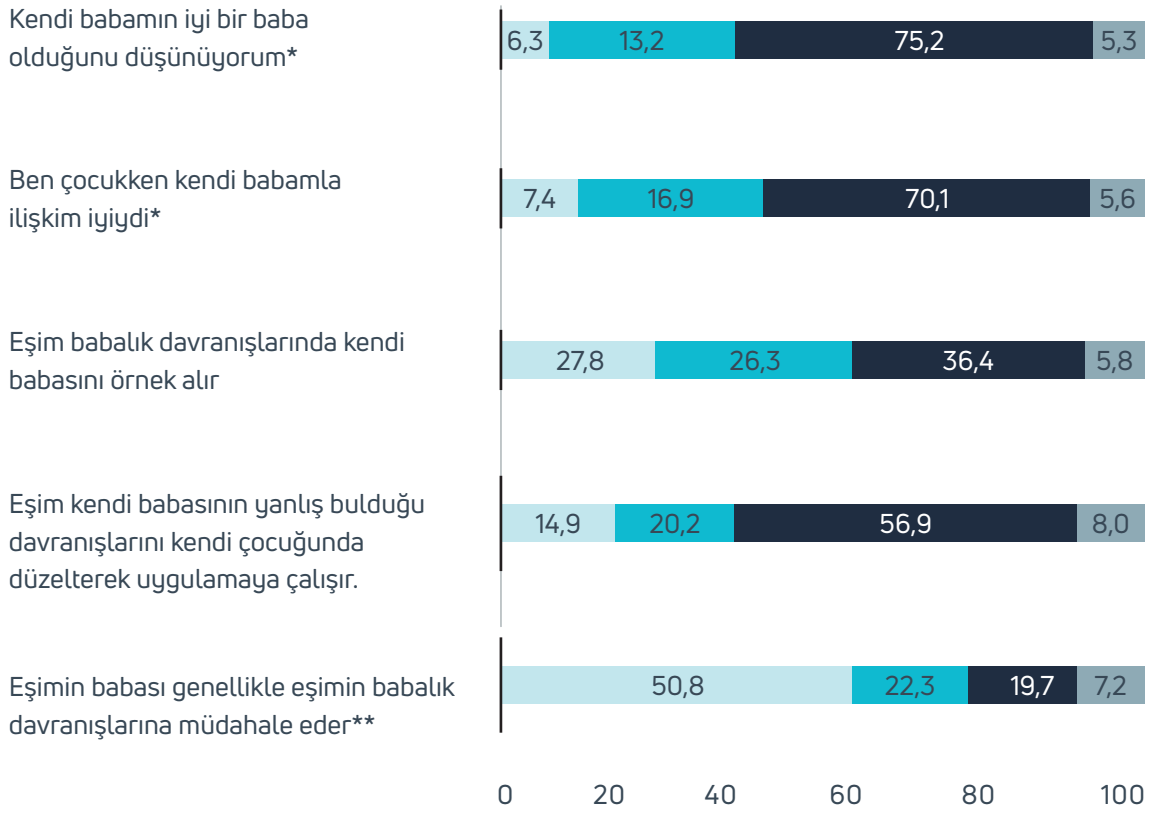
Katılımcı baba ve annelere, kendi babalarının özelliklerini, babalara kendi babalarını örnek alma durumları, annelere ise eşlerinin kendi babalarını örnek alma durumlarını içeren ifadeler sunularak "evet, hayır ve kısmen" olarak yanıt vermeleri istendi. Grafik 3'te babaların, Grafik 4'te annelerin yanıtları sunuldu. Buna göre, baba ve annelerin yanıtları hemen hemen benzer oranlarda görünmektedir.

*Babasını tanıyan 1223 babaya ait sonuçlardır.

● Hayır ● Kısmen ● Evet ● Fikrim Yok/Cevap Yok

Grafik 3. Babalara göre, kendi babaları ile olan ilişkileri

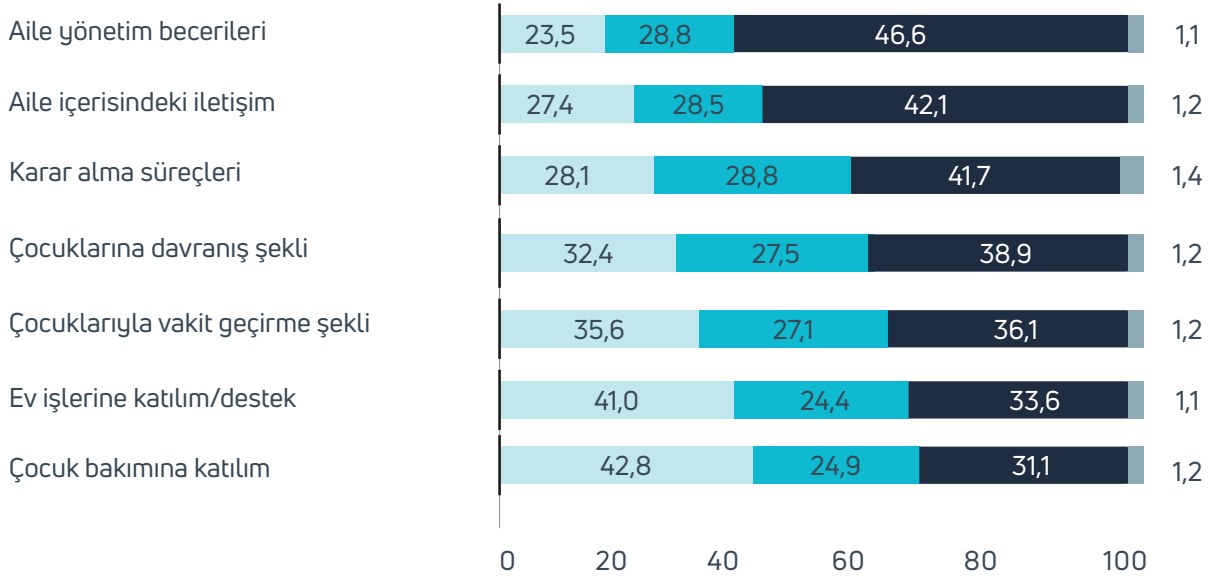
*Babasını tanıyan 1241 anneye ait sonuçlardır.

** Eşinin babasını tanıyan 1238 anneye ait sonuçlardır.

● Hayır ● Kısmen ● Evet ● Fikrim Yok/Cevap Yok

Grafik 4. Annelerin kendi babaları ve eşinin kendi babası ile olan ilişkileri

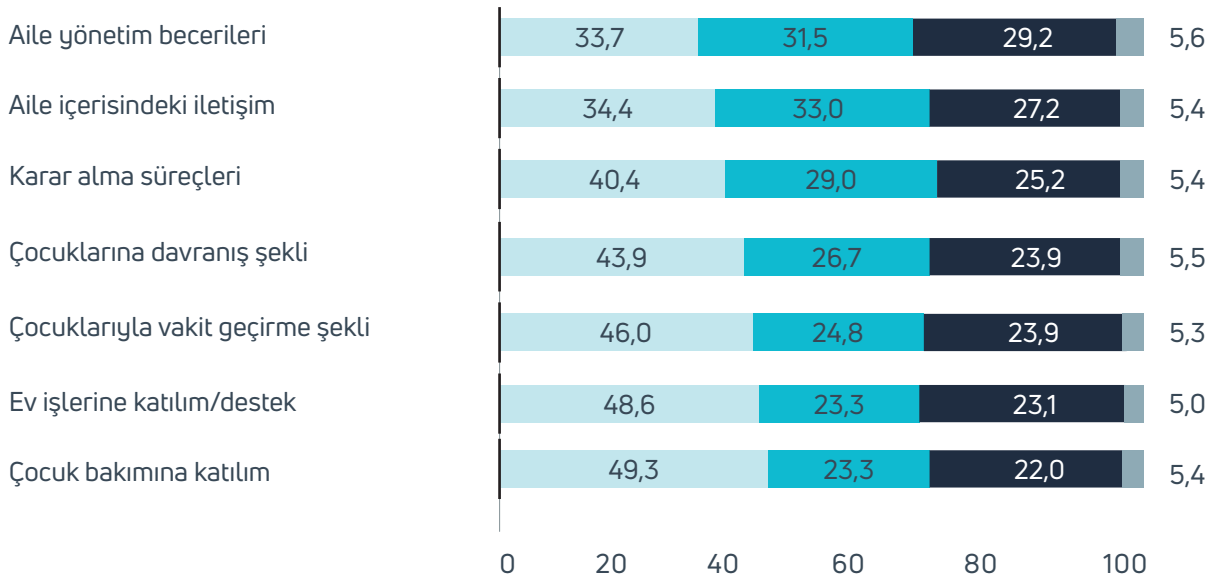
Babalara kendi babalarından, annelere ise eşlerinin kendi babalarından örnek alabilecekleri konulara ilişkin ifadeler verilerek "evet, hayır veya kısmen" yanıtlarından birini vermeleri istendi. Hem baba hem de annelere göre babalar, kendi babalarının en çok aile yönetim becerileri ile aile içi iletişimlerini örnek alırken en az çocuk bakımına katılımı ile ev işlerine katılım/desteklerini örnek almaktadır (Grafik 5 ve 6).

* Babasını tanıyan 1223 babaya ait sonuçlardır.

● Hayır ● Kısmen ● Evet ● Fikrim Yok/Cevap Yok

Grafik 5. Babalara göre kendi babalarını örnek alma durumları

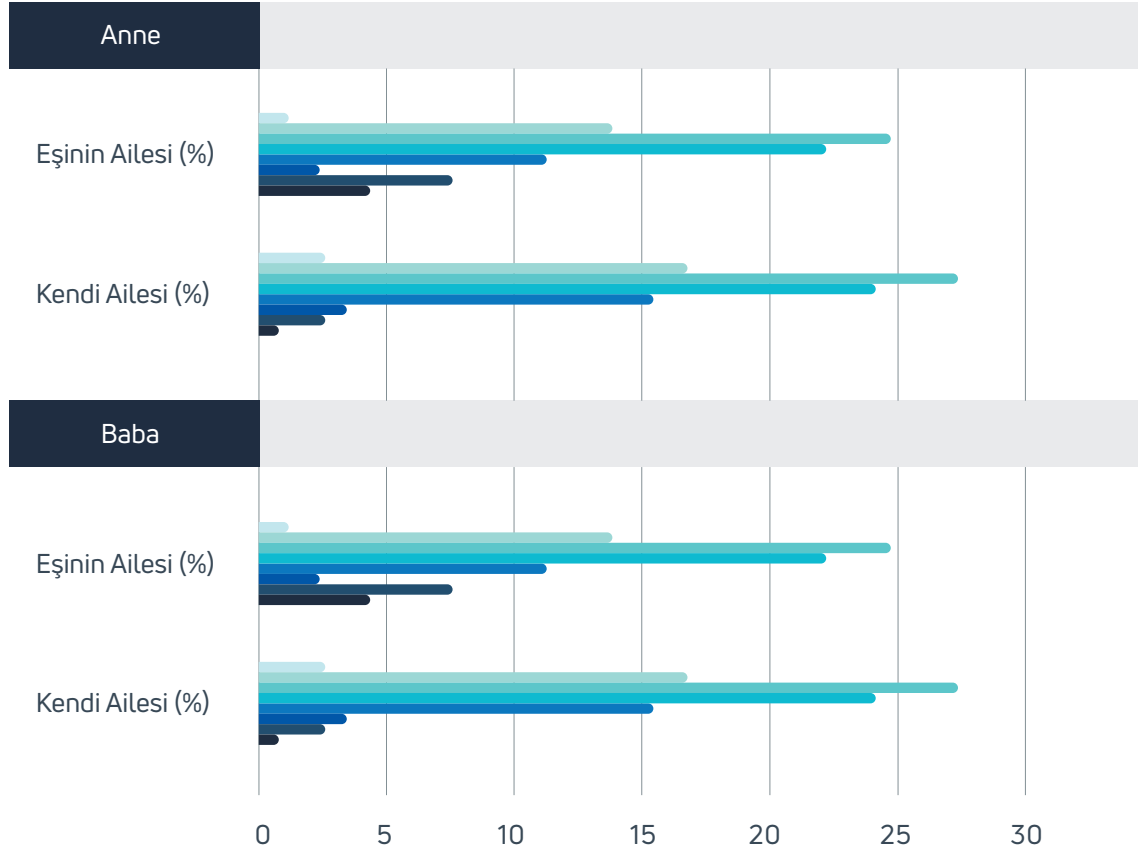
*Eşinin babasını tanıyan 1238 anneye ait sonuçlardır.

● Hayır ● Kısmen ● Evet ● Fikrim Yok/Cevap Yok

Grafik 6. Annelere göre eşlerinin babasını örnek alma durumları

Büyük Aile İle İletişim

Katılımcı baba ve annelere hem kendi hem de eşlerinin büyük aileleri ile mesafe olarak uzaklıkları soruldu. Grafik 7'ye göre, çoğunlukla büyük aile ile aynı il içerisinde yaşanmaktadır. Babanın büyük ailesi ile aynı apartmanda yaşayanların oranı aynı evde yaşayanlara göre fazladır.

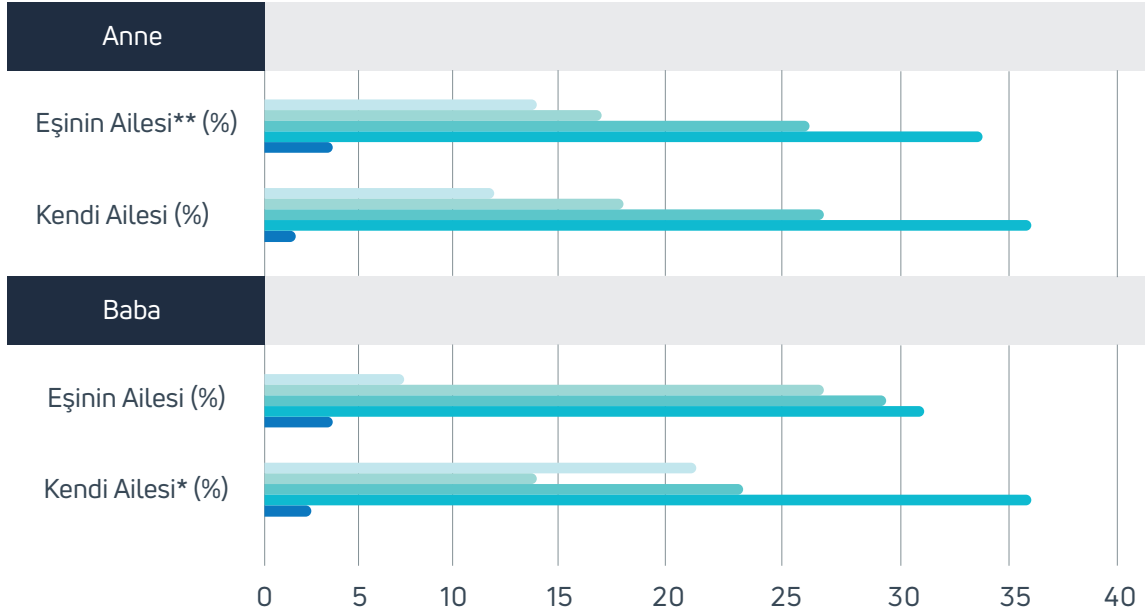

* Hayatta olmayanlara ait sonuçlar eklenmemiştir.

- Farklı ülkelerde yaşıyoruz
- Farklı illerde yaşıyoruz
- Aynı ilde yaşıyoruz (farklı ilçe)
- Aynı semtte/ İlçede yaşıyoruz
- Aynı mahallede yaşıyoruz
- Aynı sokakta yaşıyoruz
- Aynı apartmanda yaşıyoruz
- Aynı evde yaşıyoruz

Grafik 7. Baba ve annelere göre geniş aile ile uzaklık

Katılımcılara hem kendilerinin hem de eşlerinin aileleri ile hangi sıklıkla görüştükleri soruldu. Grafik 8'e göre hem baba hem de annelerden büyük aileler ile haftada birkaç kez görüştüğünü söyleyenler en fazla orana sahipken bunu ayda birkaç kez görüştüğünü söyleyenler takip etmektedir. Büyük aileler ile hiç görüşmediğini söyleyenler oran olarak tüm gruplar için en azdır.

* Kendi ailesiyle aynı evde yaşayan 109 kişi dâhil edilmemiştir.

** Eşinin ailesiyle aynı evde yaşayan 45 kişi dâhil edilmemiştir.

● Her gün görüşürüz ● Yılda birkaç kez ● Ayda birkaç kez ● Haftada birkaç kez ● Hiç görüşmüyoruz

Grafik 8. Baba ve annelere göre geniş aile ile görüşme sıklığı

Katılımcı anne ve babalara büyük aile ile yaşamaya ilişkin ifadeler sunulmuştur ve her bir ifadeye "kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kısmen katılıyorum, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum" seçeneklerinden birisiyle yanıt vermeleri istendi. Hem baba hem de anneler, büyük ailenin çocuk bakımı için kolaylık ve manevi destek sağladığına, kültürel devamlılık için önemli olduğu ile çocukların sosyal ve duygusal olarak desteklediğine katılmaktadırlar. Diğer taraftan kendi çekirdek ailelerinin özgürlüğünü kısıtladığına, kadın ve erkek üzerinde baskı yarattığına, babanın daha geç sorumluluk almasına neden olduğuna, çatışma ortamını artırmasına ve çocuk yetiştirmede sorunların oluşmasına neden olmasına kısmen katıldıklarını söylemişlerdir. Son olarak büyük ailenin ekonomik olarak rahatlık sağlamasına babalar katılırken anneler kısmen katılmaktadır (Tablo 12).

Baba ve Annelere Yöneltilen İfadeler	Baba Puan*	Anne Puan**
Çocuk bakımı için kolaylık sağlar	76,9	72,8
Manevi açıdan destek sağlar	76,3	71,6
Kültürün devamlılığı açısından önemlidir	75,1	70,7
Çocukların sosyal ve duygusal gelişimini destekler	74,7	70,1
Ekonomik açıdan rahatlık sağlar	71,8	69,1
Çekirdek ailenin özgürlüğünü kısıtlar	59,6	68,2
Kadın üzerinde baskı yaratır	59,1	67,4
Babanın daha geç sorumluluk almasına neden olur	58,7	65,2
Çatışma ortamını arttırır	58,5	65,6
Erkek üzerinde baskı yaratır	57,3	64,7
Çocuk yetiştirmede sorun yaşanmasına neden olur	54,3	62,8

* Cronbach's Alpha 0,924'tür.

** Cronbach's Alpha 0,919'dur.

● Katılmıyorum ● Kısmen Katılıyorum ● Katılıyorum

Tablo 12. Baba ve annelerin büyük aile ile birlikte yaşamak hakkındaki düşünceleri

AİLE İÇİ İLİŞKİLER

Babaların Eşleri ile İlişkileri

Baba ve annelere eşleri ile iletişimlerini belirlemek amacıyla dört ifade yöneltildi. İfadelerin “kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kısmen katılıyorum, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum” olarak yanıtlanması istendi. Buna göre hem anneler hem de babalar, eşleri ile genel iletişimlerinin iyi olduğunu söylediler. Babalar; eşlerini etkin dinlediklerini, eşlerinin duygularını anlamaya çalıştıklarını, duygu ve düşüncelerini eşleri ile paylaştıklarını söylediler. Anneler ise eşlerinin kendilerini etkin dinlediğini, kendilerinin duygularını anlamaya çalıştığını, eşlerinin duygu ve düşüncelerini kendileri ile paylaştıklarını söylediler (Tablo 13).

Babalara Yöneltilen İfade	Baba Puan*	Annelere Yöneltilen İfade	Anne Puan**
Genel olarak eşimle iletişimim iyidir	88,8	Genel olarak eşimle iletişimin iyidir	84,5
Eşimi aktif şekilde (dikkatli ve ilgili) dinlerim	87,7	Eşim beni aktif şekilde (dikkatli ve ilgili) dinler	82,2
Eşimin duygularını anlamaya çalışırım	87,7	Eşim benim duygularımı anlamaya çalışır	80,5
Kendi duygu ve düşüncelerimi eşimle paylaşıyorum	84,6	Eşim kendi duygu ve düşüncelerini benimle paylaşır	79,5

* Cronbach's Alpha 0,897'dir

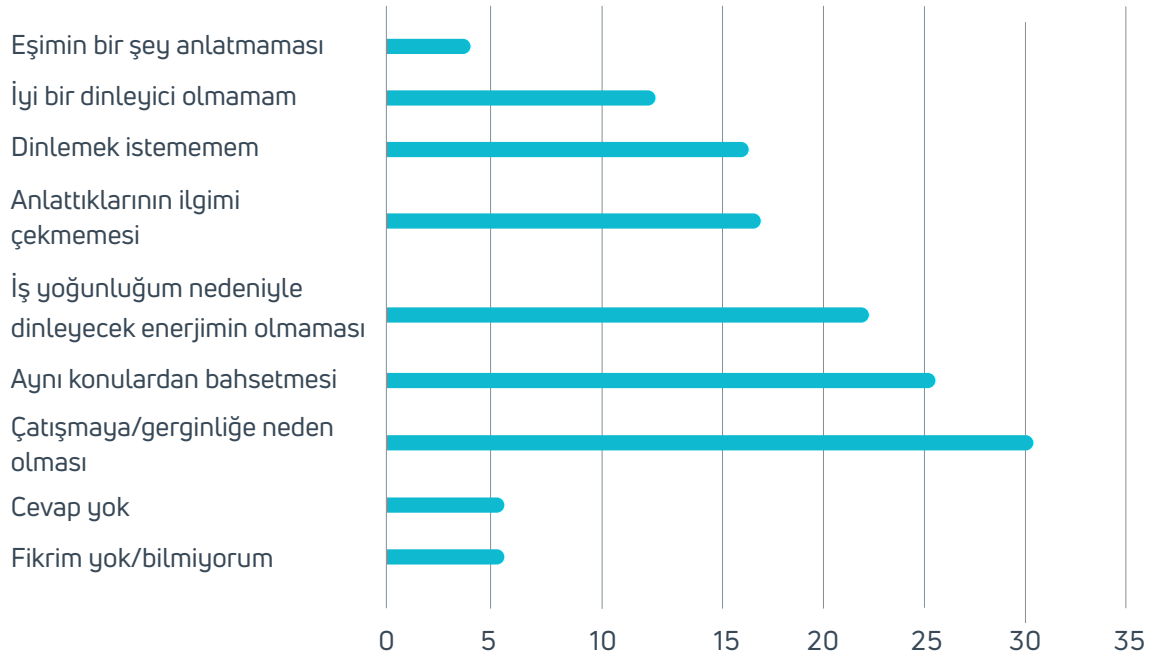
** Cronbach's Alpha 0,910'dur.

● Katılmıyorum ● Kısmen Katılıyorum ● Katılıyorum

Tablo 13. Baba ve annelerin eşleri ile iletişimlerine dair düşünceleri

Eşi Aktif Dinlememe Nedeni

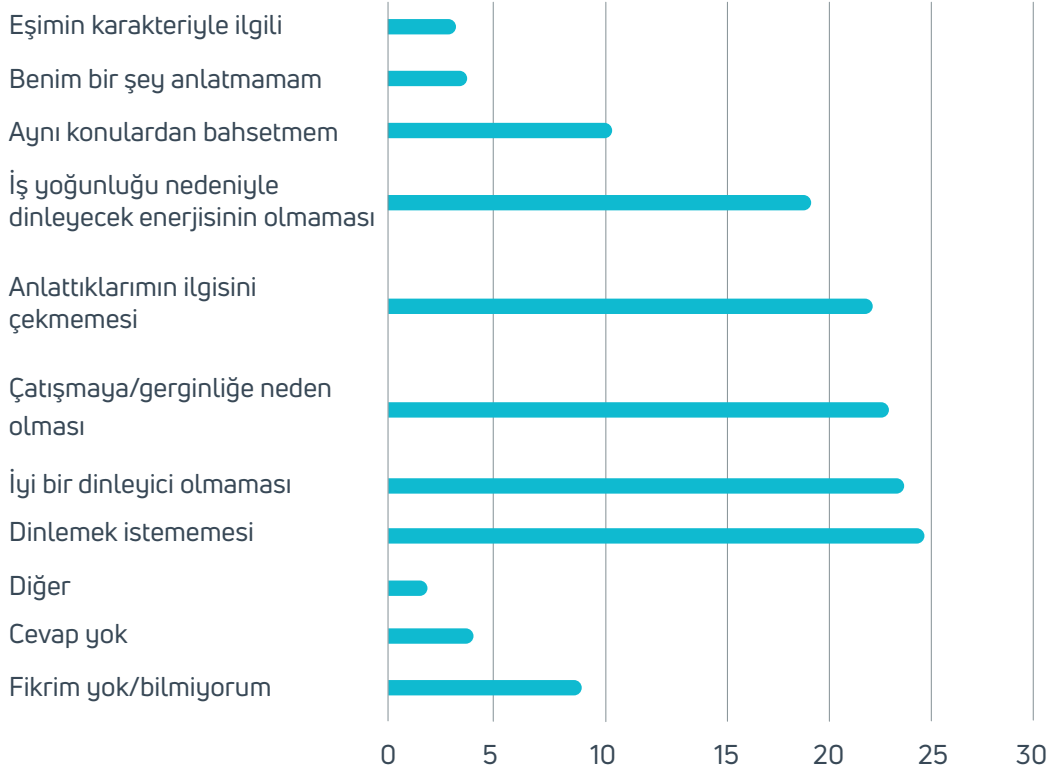
Katılımcı babalardan "Eşimi aktif şekilde (dikkatli ve ilgili) dinlerim." ifadesine "kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum ve kısmen katılıyorum" yanıtını verenlere eşini aktif dinlememesinin nedeni soruldu. Babaların verdiği çoklu yanıtlar Grafik 9'da verilmiştir. Buna göre babalar eşlerini, "çatışma ve gerginliğe neden olduğu, eşlerinin aynı konulardan bahsettiği, iş yoğunlukları nedeniyle enerjileri olmadığı" için aktif dinlememektedirler.

* 129 babaya ait sonuçtur.

Grafik 9. Babalara göre eşlerini aktif dinlememe nedeni

Katılımcı annelerden "eşim beni aktif şekilde (dikkatli ve ilgili) dinler." ifadesine "kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum ve kısmen katılıyorum" yanıtını verenlere eşinin aktif dinlememe nedeni soruldu. Grafik 10'da görülebileceği gibi, annelere göre eşleri kendilerini; dinlemek istemediği, iyi bir dinleyici olmaması, çatışmaya/gerginliğe neden olması, anlatılan konunun ilgilerini çekmemesi gibi nedenlerle aktif dinlememektedir.

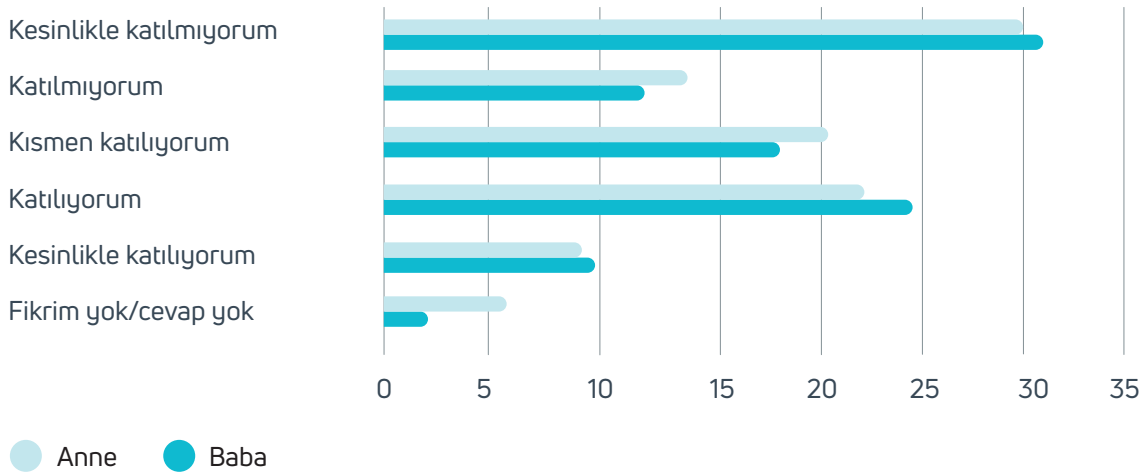

* 280 anneye ait sonuçtur.

Grafik 10. Annelere göre eşlerinin kendilerini aktif dinlememe nedeni

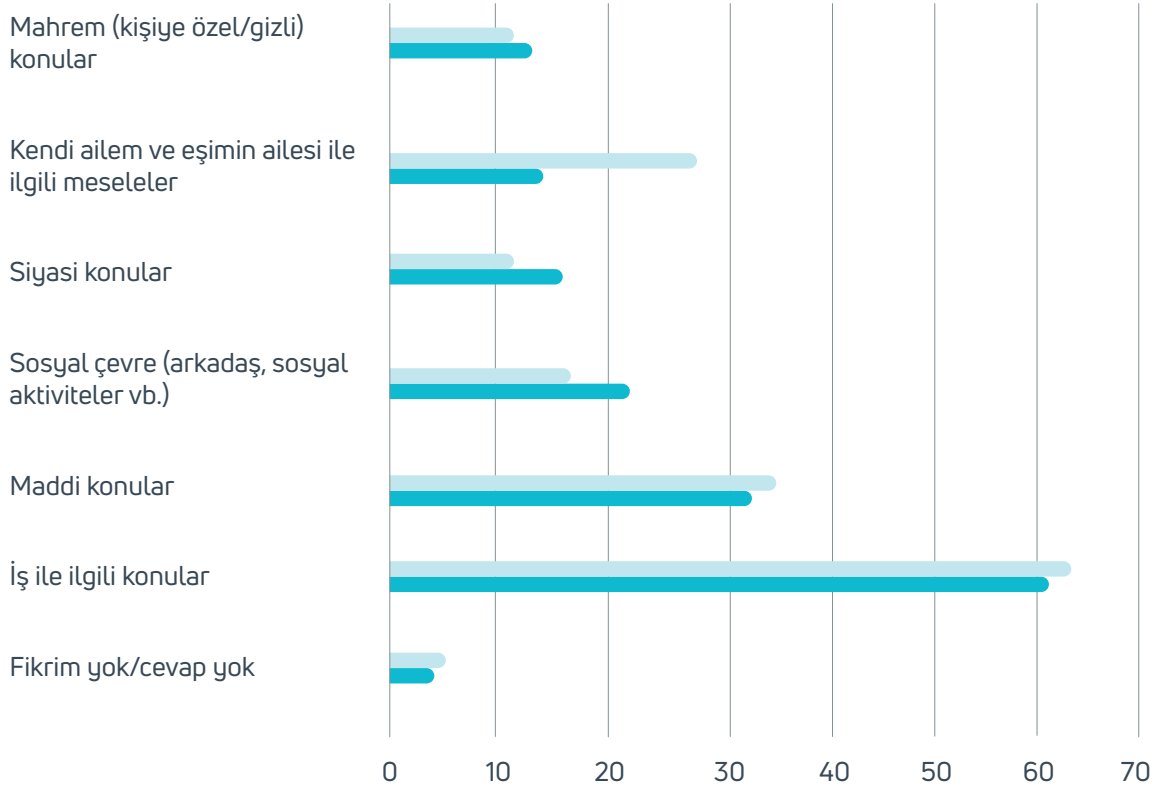
Eşe Anlatılmayan Konular

Katılımcı babalara "Eşime anlatmadığım, bilmesini istemediğim konular olur"; annelere ise "Eşimin bana anlatmadığı veya bilmemi istemediği konular olur" ifadesi yöneltildi. Bu ifadelerle "kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kısmen katılıyorum, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum" olarak yanıt vermeleri istenmiştir. Baba ve annelerin düşünceleri Grafik 11'de verilmiştir.

Grafik 11. Baba ve annelerin anlatılmayan konulara ilişkin düşünceleri

Katılımcı babalardan “Eşime anlatmadığım, bilmesini istemediğim konular olur”, annelerden “Eşimin bana anlatmadığı veya bilmemi istemediği konular olur” ifadelerine “kesinlikle katılıyorum, katılıyorum ve kısmen katılıyorum” yanıtını verenlere anlatılmayan konular soruldu ve çoklu yanıtlar Grafik 12’de sunuldu. Buna göre hem babalar hem de anneler, babaların en çok iş ile ilgili konuları ve maddi konuları eşleri ile paylaşmadıklarını belirttiler.

* 652 babaya ait sonuçtur.

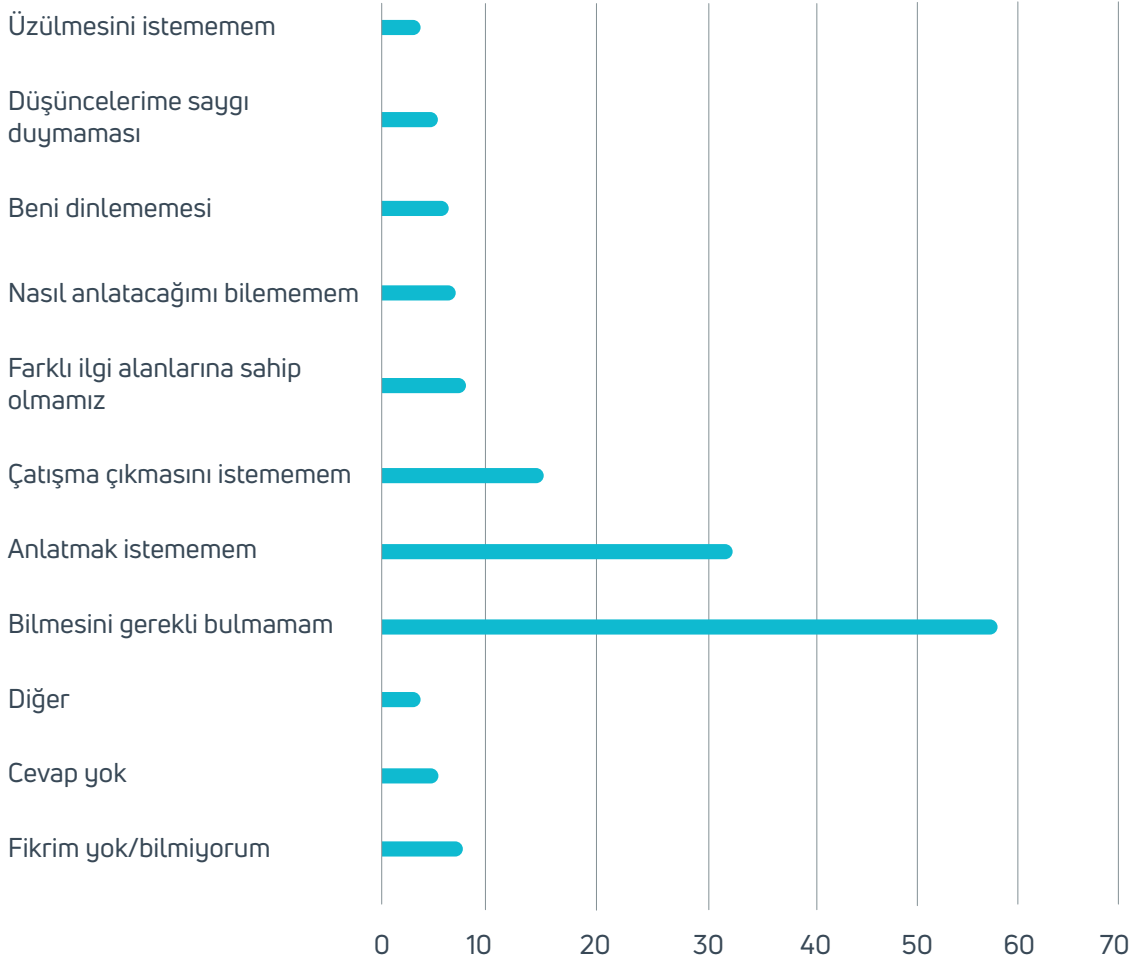
** 667 anneye ait sonuçtur.

● Anne ● Baba

Grafik 12. Baba ve annelere göre, babaların eşlerine anlatmadıkları konular

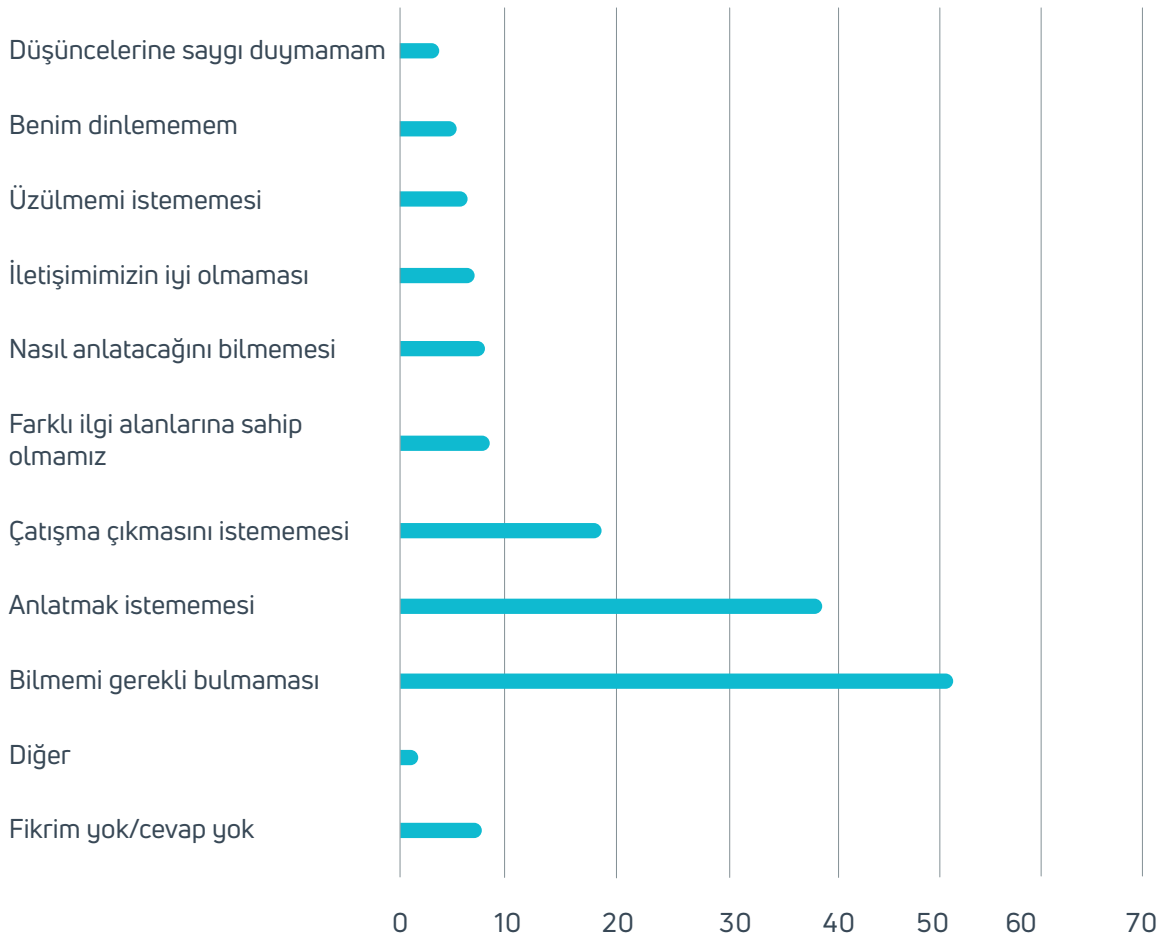
Eşe Anlatılmayan Konuların Nedeni

Katılımcı babalardan "Eşime anlatmadığım, bilmesini istemediğim konular olur" annelerden "Eşimin bana anlatmadığı veya bilmemi istemediği konular olur" ifadelerine "kesinlikle katılıyorum, katılıyorum ve kısmen katılıyorum" yanıtını verenlere anlatılmayan konuların nedeni soruldu. Babaların verdiği çoklu yanıtlar Grafik 13'te annelerinki Grafik 14'te verildi.

* 677 babaya ait sonuçtur.

Grafik 13. Babalara göre eşine anlatmadığı konuların nedeni

* 652 anneye ait sonuçtur.

Grafik 14. Annelere göre eşinin kendisine anlatmadığı konuların nedeni

Babaların Çocukları ile İlişkileri

Katılımcı baba ve annelere babaların çocuklarıyla olan ilişkilerine yönelik Tablo 13'te yer alan ifadeler verilerek "kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kısmen katılıyorum, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum" olarak yanıtlamaları istendi. Tablo 14'e göre hem babaların hem de annelerin, babaların çocuklarıyla ilişkilerine yönelik düşünceleri benzerlik göstermektedir. Babaların çocukları ile iletişimleri iyi, babalar çocuklarının duygularını anlamaya çalışır, onları aktif şekilde dinler ve duygu ile düşüncelerini çocukları ile paylaşırlar. Diğer taraftan genel olarak babaların kız ve erkek çocukları arasında iletişim farkı bulunmamaktadır. Aynı zamanda kısmen de olsa babaların çocuklarına anlatmadığı ve onların bilmesini istemediği konular bulunmaktadır.

Baba ve Annelere Yöneltilen İfadeler	Baba Puan	Anne Puan
Genel olarak iletişimim iyidir	90,9	86,7
Duygularını anlamaya çalışırım	89,9	83,6
Aktif bir şekilde (dikkatli ve ilgili) dinlerim	89,4	84,5
Kendi duygu ve düşüncelerimi çocuğumla/çocuklarımla paylaşıyorum	83,1	77,8
Çocuğuma/çocuklarıma anlatmadığım, onların bilmesini istemediğim konular olur	62,9	61,3
Kız ve erkek çocuğum arasındaki iletişim biçimim farklıdır*	46,2	44,9

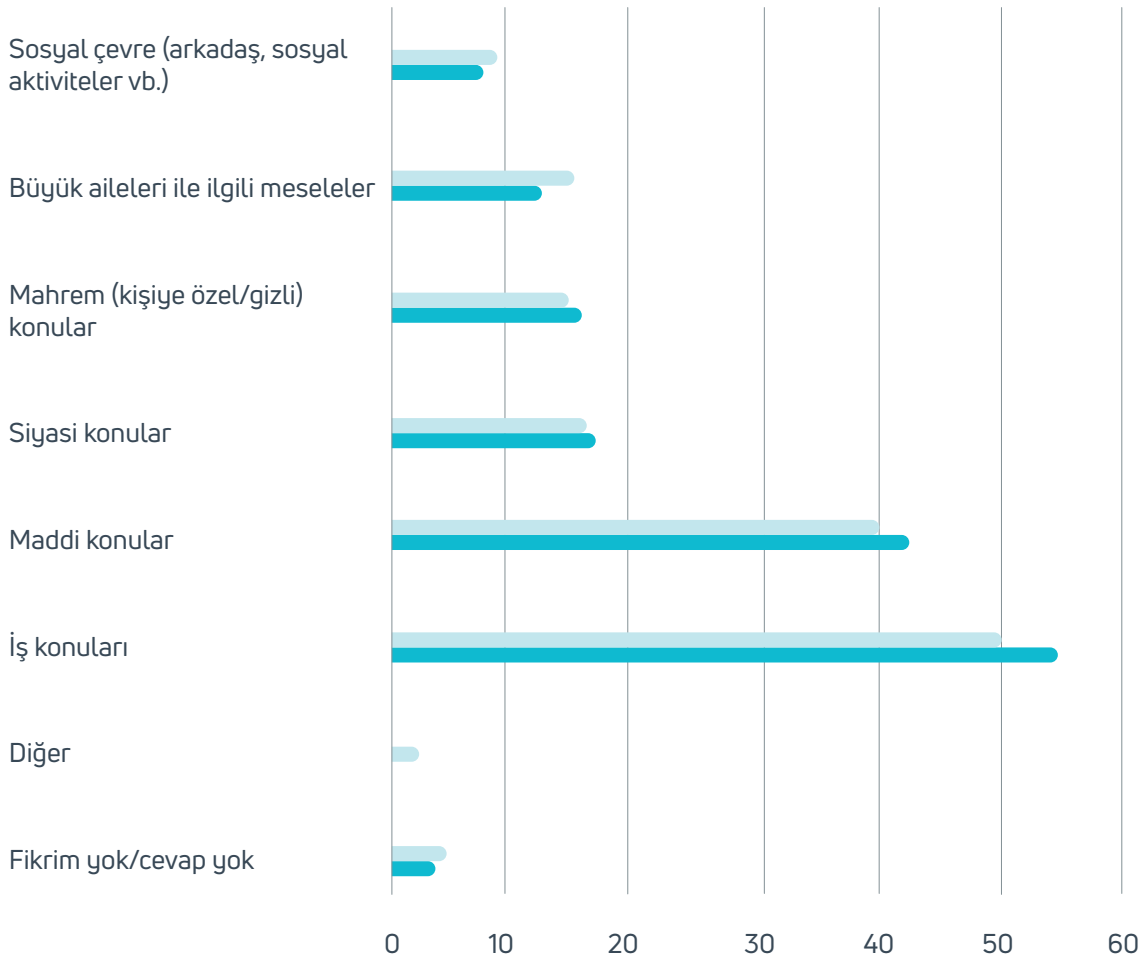
* Kız ve erkek çocuğu olan 486 babaya ve 500 anneye ait sonuçlardır.

● Katılmıyorum ● Kısmen Katılıyorum ● Katılıyorum

Tablo 14. Baba ve annelere göre, babaların çocukları ile ilişkileri

Çocuğa Anlatılmayan Konular

Katılımcı babalardan "Çocuğuma/çocuklarıma anlatmadığım, onların bilmesini istemediğim konular olur" annelerden "Çocuğumuza/çocuklarıma anlatmadığı, onların bilmesini istemediği konular olur" ifadelerine "kesinlikle katılıyorum, katılıyorum ve kısmen katılıyorum" yanıtını verenlere babaların çocuklarına anlatmadığı konular soruldu. Anne ve babaların yanıtları Grafik 15'te verildi. Buna göre babaların çocukları ile paylaşmaktan en çok kaçındığı konular, iş hayatı ve maddi konulardır.

* 848 babaya ait sonuçtur.

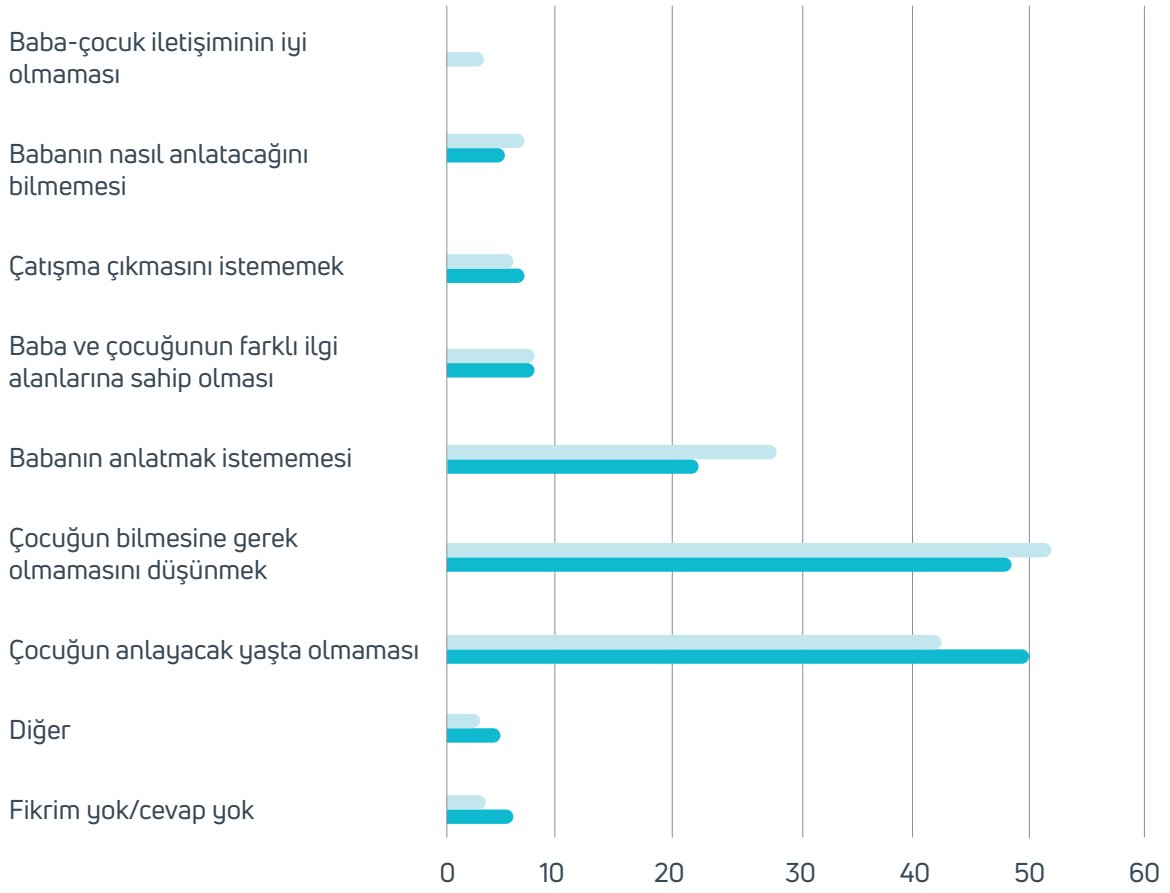
** 822 anneye ait sonuçtur.

● Anne** ● Baba*

Grafik 15. Babaların çocuklarına anlatmadığı konular

Çocuğa Anlatılmayan Konuların Nedeni

Katılımcı babalardan "Çocuğuma/çocuklarıma anlatmadığım, onların bilmesini istemediğim konular olur", annelerden "Çocuğumuza/çocuklarıma anlatmadığı, onların bilmesini istemediği konular olur" ifadelerine "kesinlikle katılıyorum, katılıyorum ve kısmen katılıyorum" yanıtını verenlere babaların çocuklarına anlatmadığı konuların nedeni soruldu. Baba ve annelerin yanıtları Grafik 16'da verildi. Babalar, çoğunlukla çocuklarının anlayacak yaşta olmadığı ve bilmesini gerekli bulmadıkları için Grafik 15'te yer alan konuları anlatmamaktadırlar.

*848 babaya ait sonuçtur.

** 822 anneye ait sonuçtur.

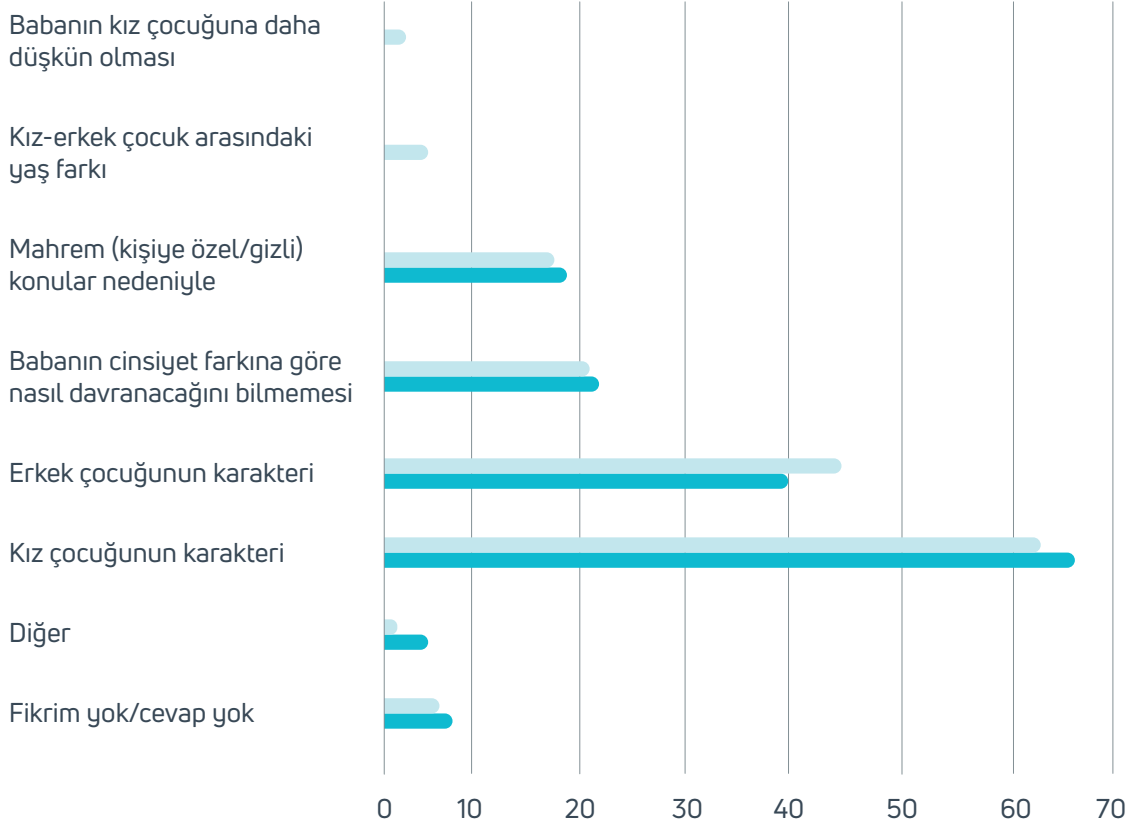
● Anne**

● Baba*

Grafik 16. Babaların çocuklarına bazı konuları anlatmamasının nedenleri

Kız ve Erkek Çocuk Arasındaki İletişim Farkı

Katılımcı babalardan "Kız ve erkek çocuğum arasındaki iletişim biçimim farklıdır." annelerden "Kız ve erkek çocuklarımız arasındaki iletişim biçimi farklıdır." ifadelerine "kesinlikle katılıyorum, katılıyorum ve kısmen katılıyorum" yanıtını verenlere babaların kız ve erkek çocuk arasındaki iletişim farklarının nedeni soruldu. Baba ve annelerin verdiği yanıtlar Grafik 17'de gösterildi. Buna göre babaların çoğunlukla kız ve erkek çocuklarının karakterleri nedeniyle kız-erkek çocukları arasında iletişim farkı vardır.

* 196 babaya ait sonuçtur.

** 185 anneye ait sonuçtur.

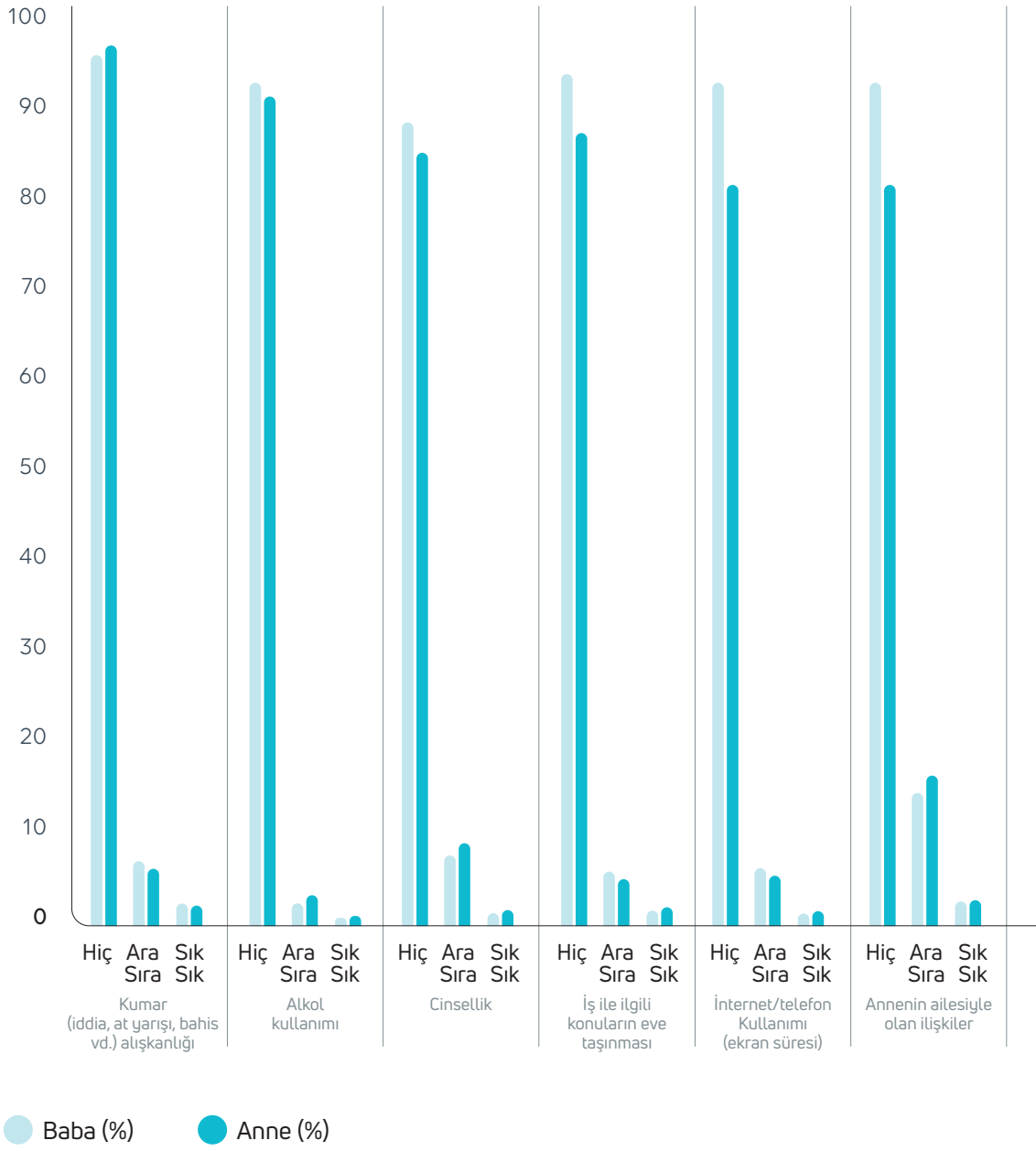
● Anne**

● Baba*

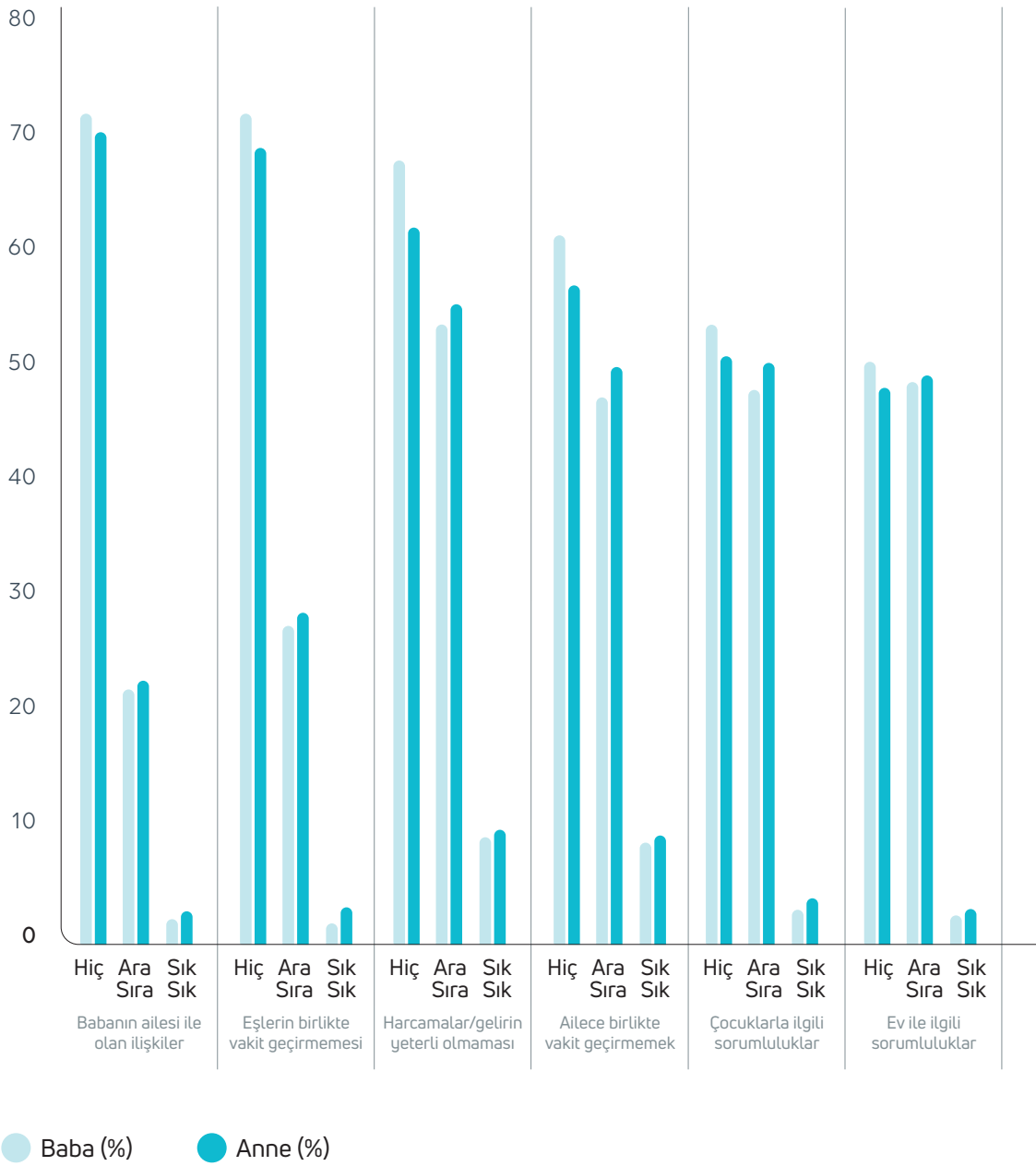
Grafik 17. Babaların kız ve erkek  ocuk arasındaki iletişim farkı nedenleri

Aile İçi Sorunlar ve  z mleri

Baba ve annelere eşler ile yaşanabilecek sorunların listesi verilerek eşleri ile sorun yaşama sıklıkları soruldu. Grafik 18 ve 19'a göre baba ve anneler eşleri ile sırasıyla en az kumar, alkol ve cinsellik konusunda en sık ise ev ve çocuklar ile ilgili sorumluluklar ve aile olarak vakit geirememek konusunda problem yaşamaktadırlar.

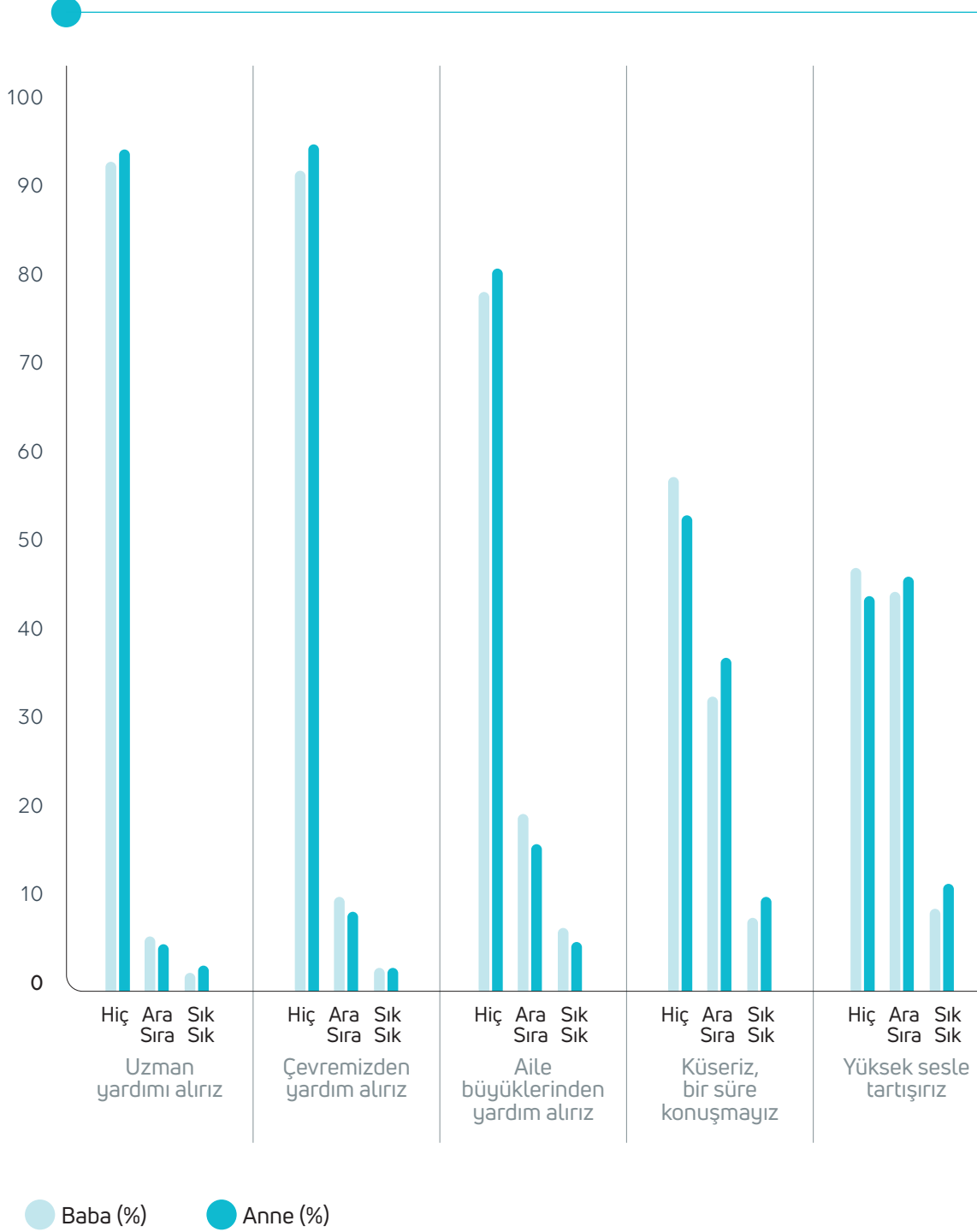

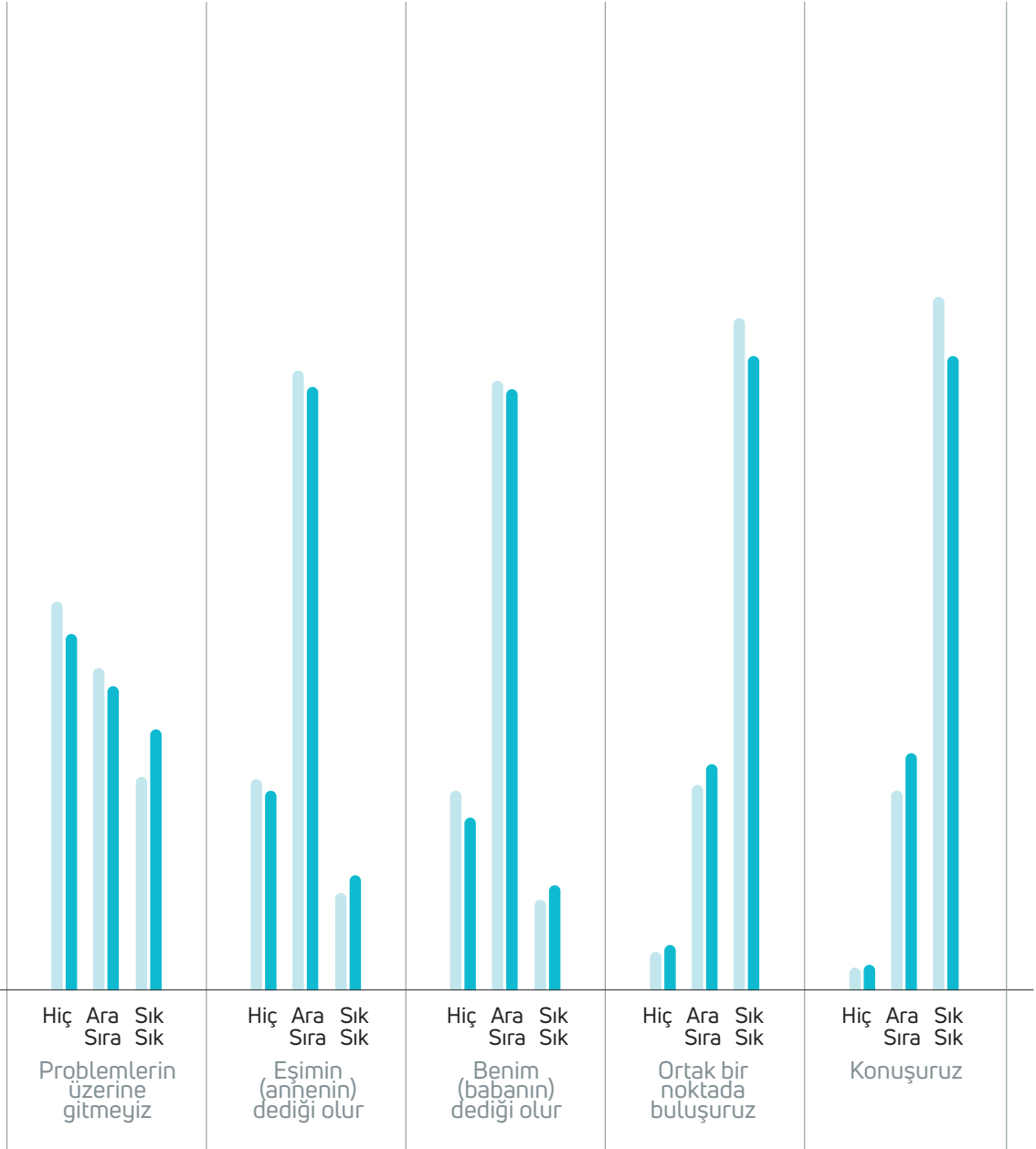
Grafik 18. Eşle yaşanan sorunların sıklığı 1

Grafik 19. Eşle yaşanan sorunların sıklığı 2

Katılımcı baba ve annelere eşleriyle yaşadıkları sorunların çözümüne yönelik durumlar yöneltilerek hangi sıklıkla uyguladıkları soruldu. Grafik 20'ye göre hem baba hem de anneler, eşleriyle yaşadıkları problemlerin çözümünde en sık konuşma ve ortak bir noktada buluşma stratejilerini kullanırken en az uzman ve çevre yardımı desteğine başvurmaktadır.

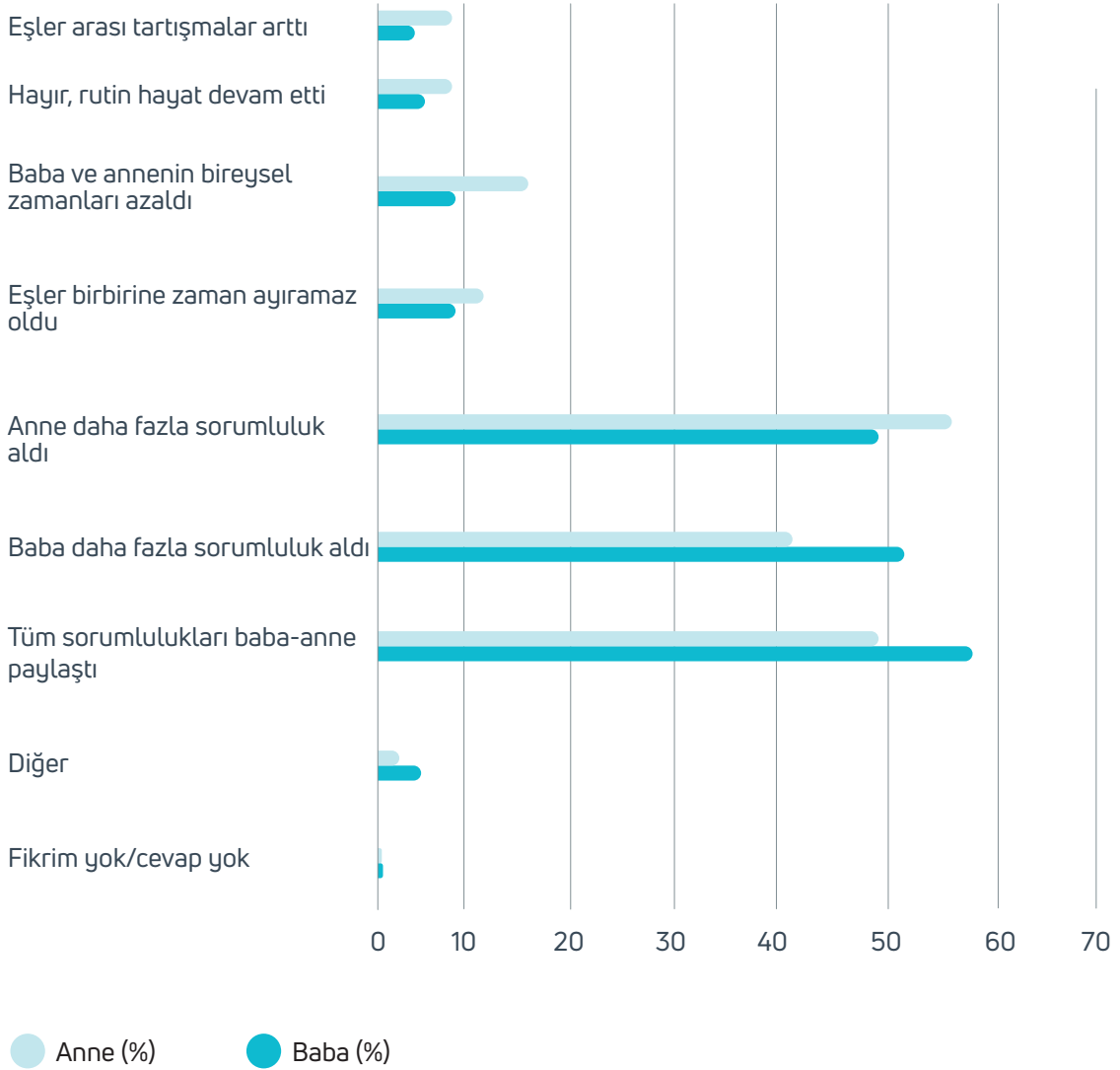

Grafik 20. Eş ile sorunları çözme yolları

Ailede İş Bölümü ve Sorumluluklar

Çocukla Birlikte Hayattaki Değişimler

Baba ve annelere çocukları doğduktan sonra hayatlarında hangi değişikliklerin olduğu soruldu ve yanıtları Grafik 21'de gösterildi. Katılımcılara göre, çocukları olduktan sonra baba ve annenin sorumluluğu artmıştır.

Grafik 21. Baba ve annelere göre çocuk olduktan sonra hayatlarındaki değişimler

Ev ile İlgili Sorumluluklar

Katılımcı baba ve annelere babaların sorumluluklarına dair düşüncelerini öğrenmek için Tablo 15'te yer alan ifadeler sunulularak "kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kısmen katılıyorum, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum" olarak yanıtlamaları istendi. Ev işlerinin babanın sorumluluğu olduğuna kısmen katılan anne ve babalar, evin geçimi için para kazanmanın, evin dışındaki işleri yapmanın, çocuklara yol göstermenin, çocuklarının eğitimlerini takip etmenin ve bakımlarına katılmanın babanın sorumluluğu olduğuna katılmaktadırlar.

Babalara Yöneltilen İfadeler	Baba Puan*	Annelere Yöneltilen İfadeler	Anne Puan**
Evin geçimi için para kazanmak baba olarak benim sorumluluğumdur	89,3	Evin geçimi için para kazanmak baba olarak eşimin sorumluluğundadır	80,9
Evin dış işlerini yapmak (fatura,market, tamirat vb.) baba olarak benim sorumluluğumdur	85,6	Evin dış işlerini yapmak (fatura, market, tamirat vb.) baba olarak eşimin sorumluluğundadır	80,7
Çocuğuma sorunlarla karşılaştığında yol göstermek baba olarak benim sorumluluğumdur	84,4	Çocuğumuza sorunlarla karşılaştığında yol göstermek baba olarak eşimin sorumluluğundadır	76,5
Çocuğumun eğitim ve okul yaşamlarını/ gelişimini takip etmek baba olarak benim sorumluluğumdur	80,0	Çocuğumuzun eğitim ve okul yaşamlarını/ gelişimlerini takip etmek baba olarak eşimin sorumluluğundadır	73,2
Çocuk bakımına katılmak baba olarak benim sorumluluğumdur	75,1	Çocuk bakımına katılmak baba olarak eşimin sorumluluğundadır	71,9
Ev işlerine katılmak baba olarak benim sorumluluğumdur	64,3	Ev işlerine katılmak baba olarak eşimin sorumluluğundadır	63,8

* Cronbach's Alpha 0,749'dur.

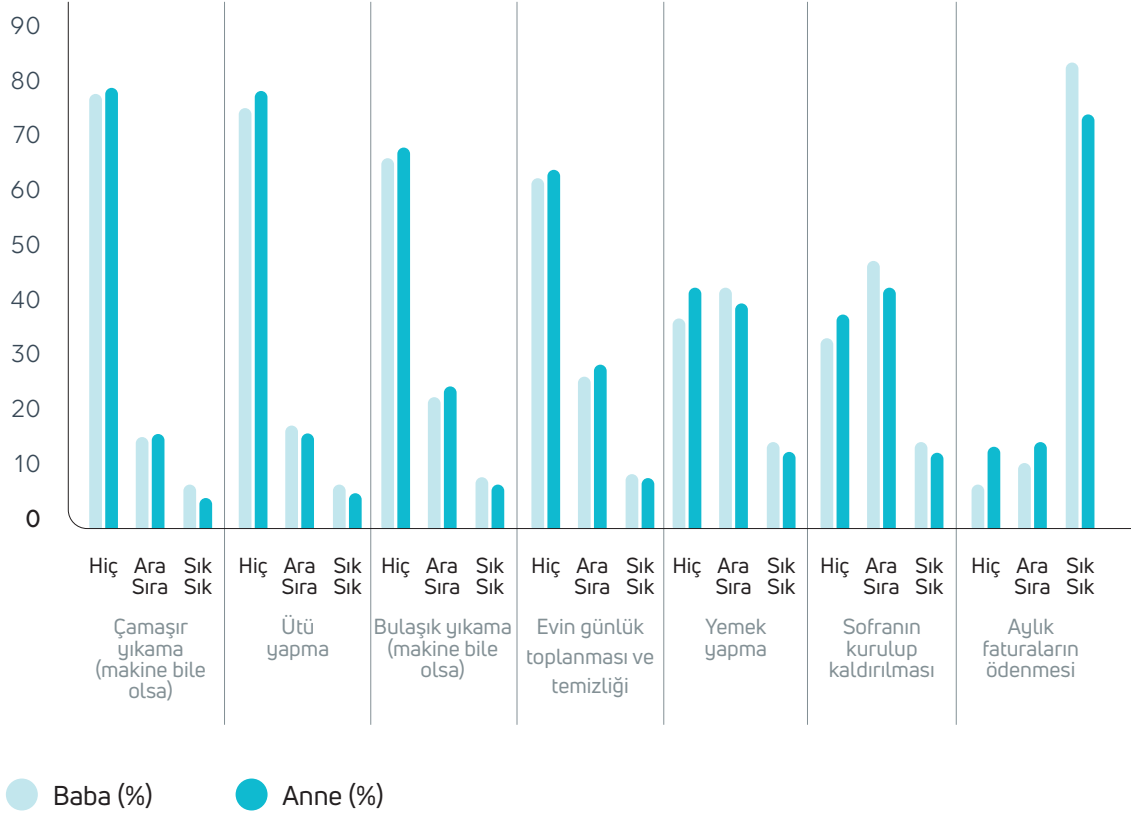
** Cronbach's Alpha 0,774'tür.

● Katılmıyorum ● Kısmen Katılıyorum ● Katılıyorum

Tablo 15. Baba ve annelere göre babaların sorumluluk alanları

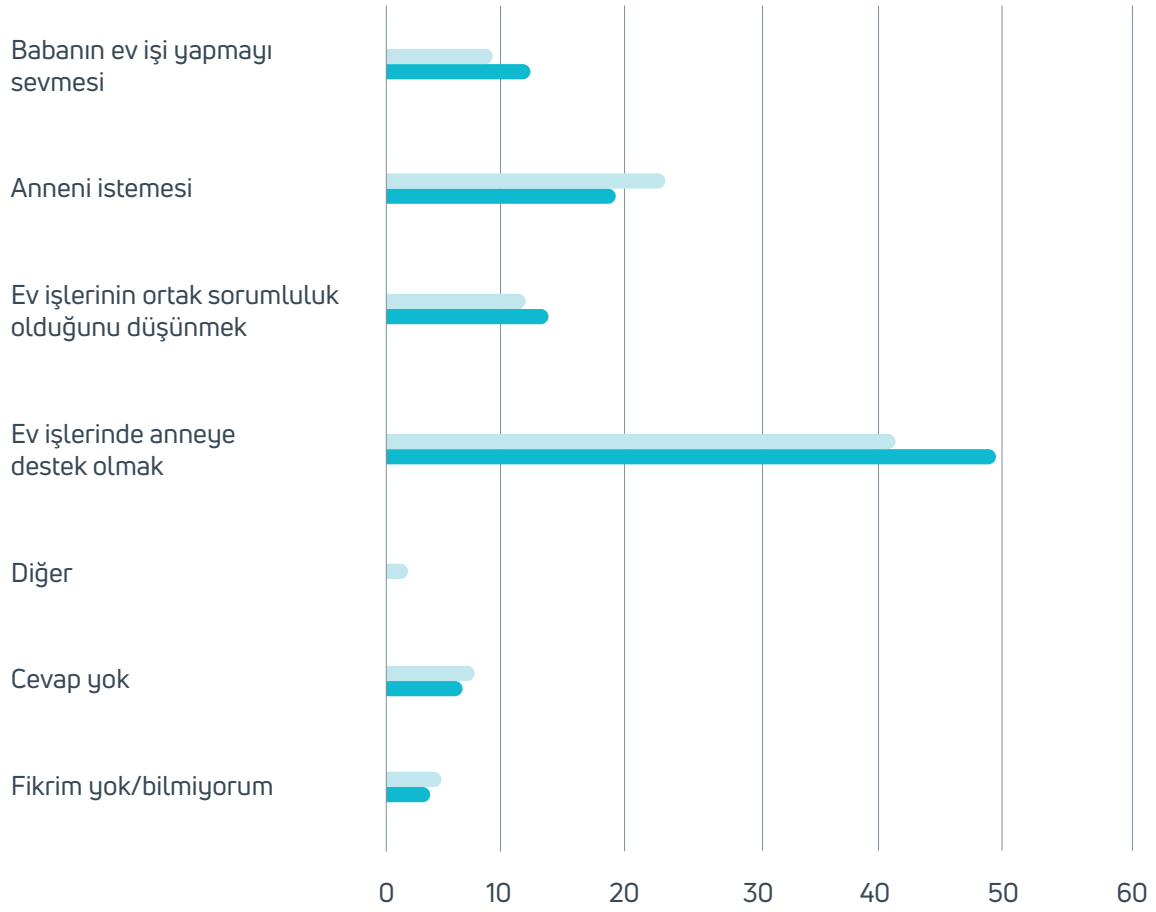
Babaların Ev ile İlgili İşlere Katılımı

Katılımcı babalara kendilerinin, annelere ise eşlerinin ev ile ilgili işlere yönelik verilen sorumluluklara hangi sıklıkla katıldıkları soruldu. Grafik 22'ye göre, babaların aylık katıldığı iş faturaların ödenmesidir. Babaların eve dair en az katıldıkları sorumluluk ise yıkama ve ütü yapma görünmektedir.

Grafik 22. Baba ve annelere göre babaların ev işlerine katılım sıklığı

Ev ile ilgili işlerdeki yedi sorumluluktan herhangi birine "ara sıra veya sık sık" katıldığını söyleyen babalara kendilerinin, annelere ise eşlerinin ev işlerine katılma nedeni sorulmuştur. Grafik 23'e göre, çoğunlukla babalar eşlerine destek olmak için ev ile ilgili işlere katılmaktadırlar. Bunu ise ev işlerinin kadın ve erkeğin ortak sorumluluğu olduğunu düşünmeleri takip etmektedir.

* 1202 babaya ait sonuçtur.

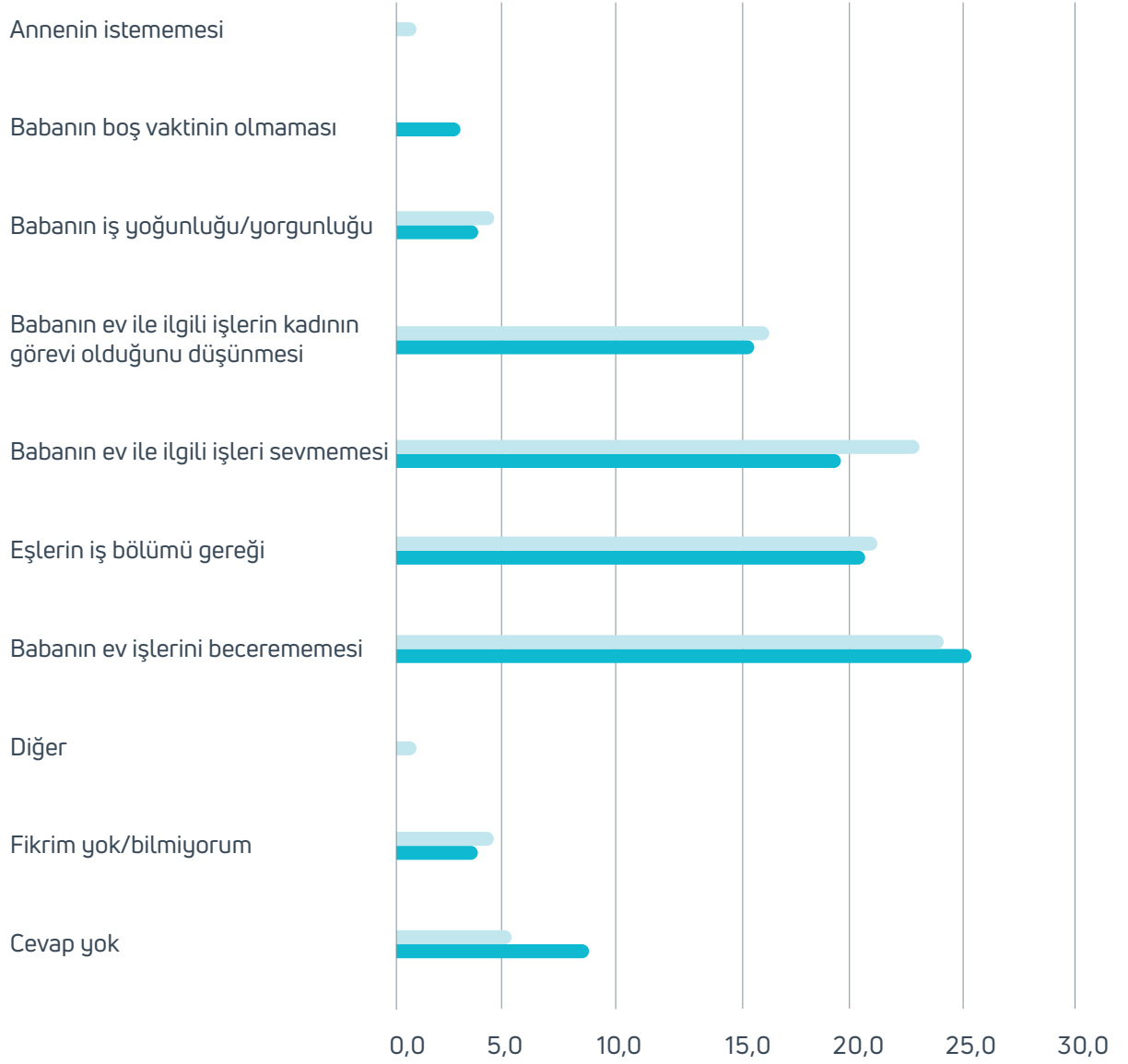
** 1166 anneye ait sonuçlardır.

● Anne(%)**

● Baba(%)*

Grafik 23. Baba ve annelere göre babaların ev işlerine katılma nedeni

Ev ile ilgili işlerdeki yedi sorumluluktan herhangi birine hangi sıklıkla katıldığı sorusuna "hiç ve cevap yok" yanıtını veren katılımcılardan babalara kendilerinin, annelere ise eşlerinin ev işlerine katılmama nedeni soruldu. Grafik 24'e göre, babalar çoğunlukla ev işlerini beceremedikleri, ev işlerini sevmedikleri ve eşleri ile iş bölümü yaptıkları için ev işlerine katılmamaktadır.

* 1109 babaya ait sonuçtur.

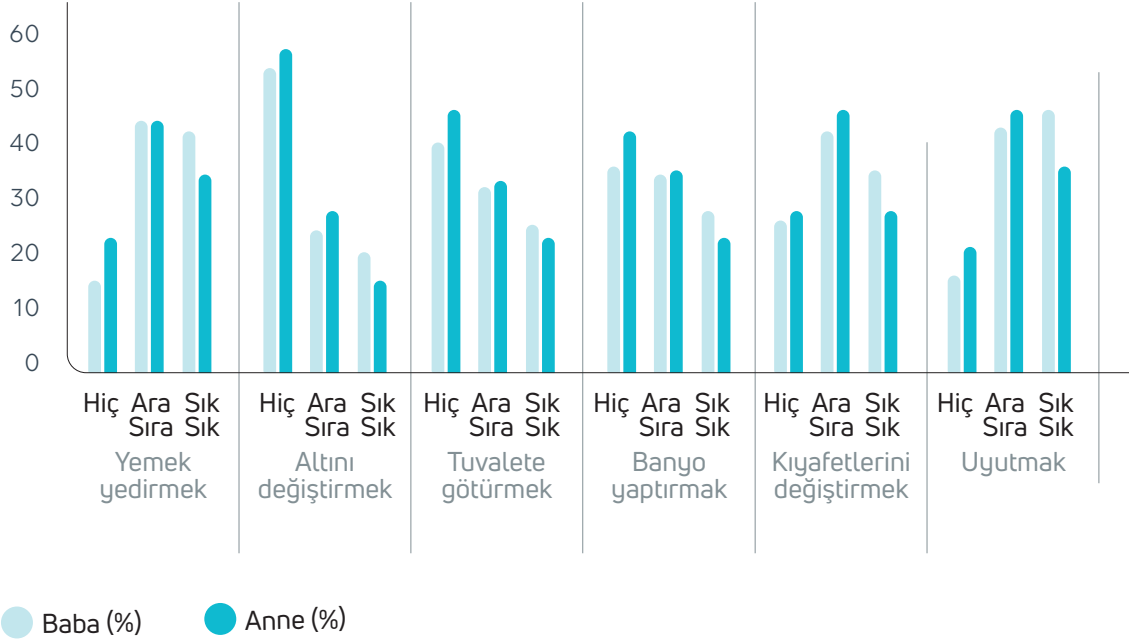
** 1129 anneye ait sonuçtur.

● Anne(%)** ● Baba(%)*

Grafik 24. Baba ve annelere göre babaların ev işlerine katılmama nedeni

Babaların Çocuk Bakımına Katılımı

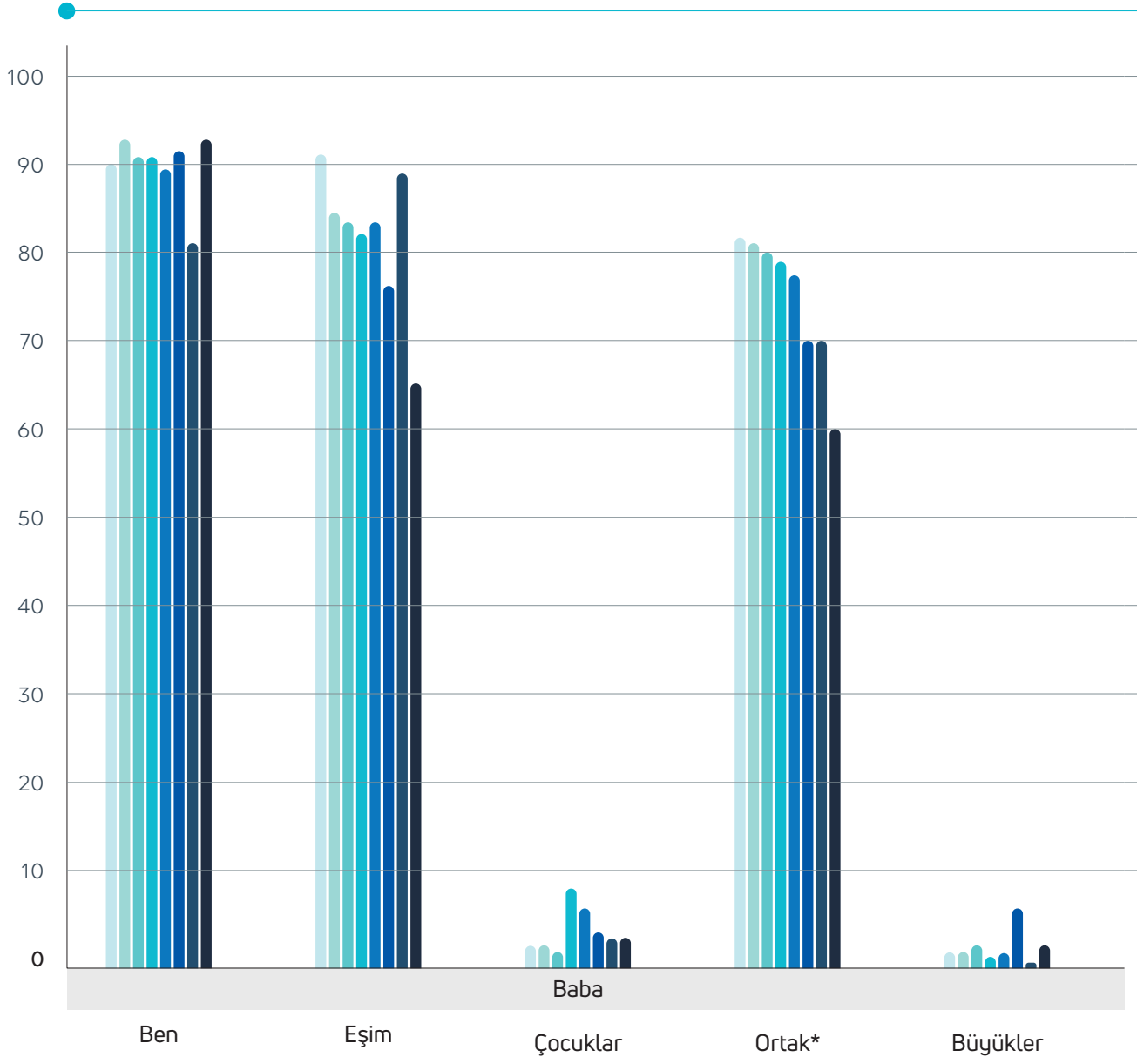
Katılımcı babalara kendilerinin; annelere ise eşlerinin çocuk bakımına ilişkin verilen sorumluluklara hangi sıklıkla katıldıkları soruldu. Grafik 25'e göre babalar en sık çocuklarını uyutma ve yemeklerini yedirmeye katılırken, çocuklarının altlarını değiştirmeye daha az katılmaktadırlar.

Grafik 25. Baba ve annelere göre babaların çocuk bakımına katılım sıklığı

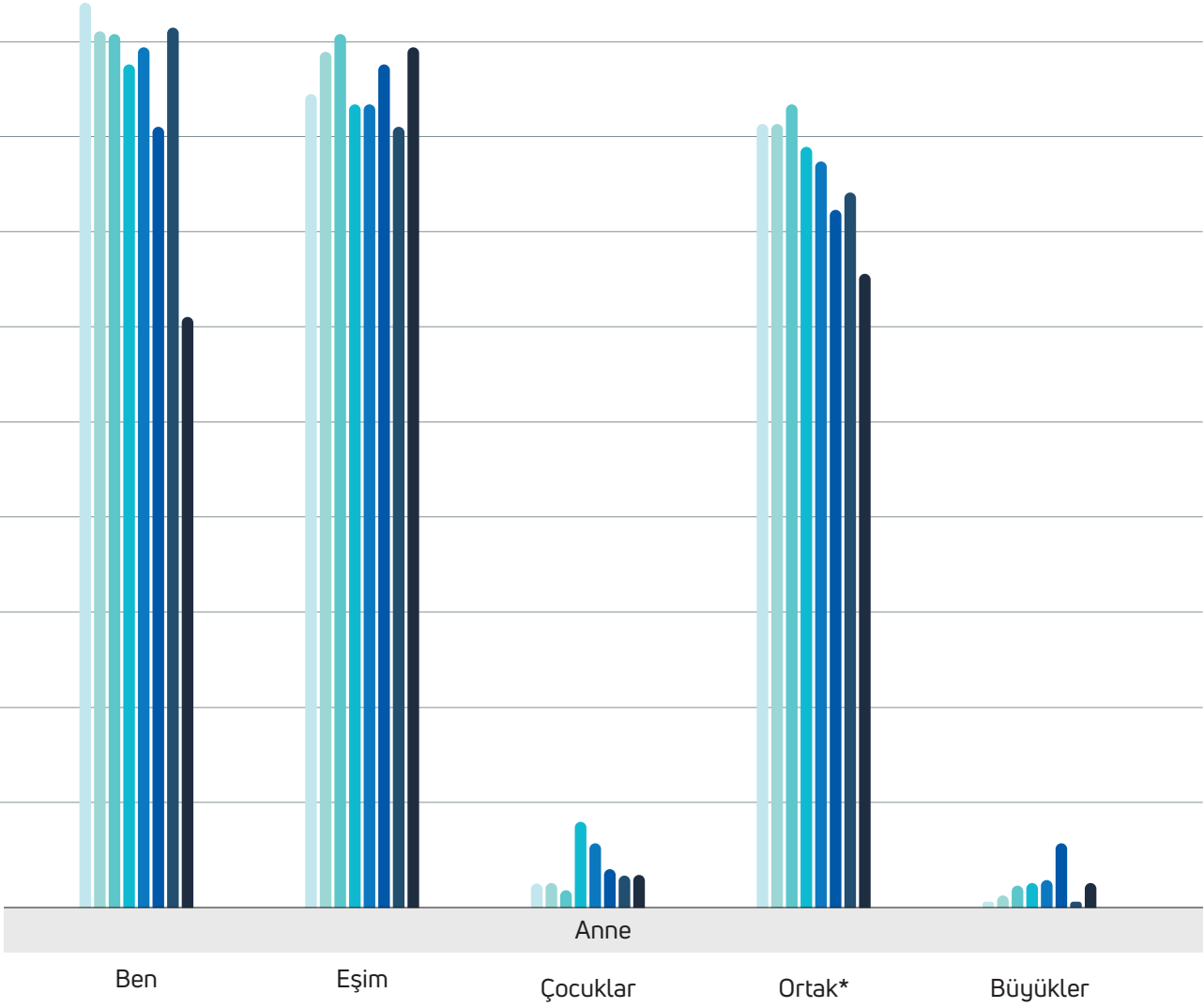
Ailede Karar Alma Süreçleri

Baba ve annelere aile içerisinde karar almaya ilişkin örnekler verilerek her bir kararı nasıl aldıkları soruldu. Baba ve annelerin %60'tan fazlası tüm kararları eşleri veya çocukları ile ortak aldıklarını söylemişlerdir. Çocuklar tatil, eğlence, piknik, gezi gibi sosyal etkinliklerde diğer kararlara göre daha etkin görünmektedirler. Aile büyükleri ise babalara göre ev satın alma gibi büyük kararlarda, annelere göre ise alışverişte görece daha aktiftir. Son olarak babaların tek olarak aldıkları en belirgin karar, araba satın almak görünmektedir (Grafik 26).

* Ortak: Ben, eşim ile ben, eşim, çocuklar cevabını verenlere ait sonuçlar.

● Çocukların yetiştirilmesi/egitimi ● Aile düzenini sağlayan kurallar ● Aile büyükleriyle olan ilişkiler ● Tatil ve eğlence

Grafik 26. Baba ve annelere göre ev içi kararları veren aile üyeleri

● Piknik, gezi vb. etkinlikler

● Ev satın alma

● Alışveriş

● Araba satın alma

BABALARIN ÇOCUKLARIYLA VAKİT GEÇİRMESİ

Çocuğa Zaman Ayırmaya Yönelik Düşünceler

Katılımcı babalara kendilerinin, annelere ise eşlerinin çocuklarıyla vakit geçirmesine yönelik ifadeler verilerek "kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kısmen katılıyorum, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum" seçeneklerinden birisiyle yanıtlamaları istendi. Anne ve babaların yanıtlarının örtüştüğü Tablo 16'da görülmektedir. Buna göre, babalar çocuklarıyla vakit geçirmek için elinden geleni yapmaktadır ancak iş yoğunluğu kısmen de olsa zaman ayırmaya engel görünmektedir. İş için yolda geçen zaman, babanın çocuğuyla nasıl vakit geçireceğini bilmemesi, anneden fırsat kalmaması ve büyüklerden çekinmek babaların çocuklarıyla zaman geçirmesine engel görünmemektedir.

Babalara Yöneltilen İfadeler	Baba Puan*	Annelere Yöneltilen İfadeler	Anne Puan**
Vakit geçirmek için elimden geleni yapıyorum	86,2	Vakit geçirmek için elinden geleni yapıyor	81,6
İş yoğunluğum sebebiyle yeteri kadar zaman ayıramıyorum	57,4	İş yoğunluğu sebebiyle yeteri kadar zaman ayıramıyor	55,7
İş için yolda çok fazla zaman harcadığımdan yeteri kadar zaman ayıramıyorum	40,5	İş için yolda çok fazla zaman harcadığından yeteri kadar zaman ayıramıyor	42,3
Nasıl zaman geçirmem gerektiğini bilmiyorum	33,6	Nasıl zaman geçirmesi gerektiğini bilmiyor	39,3
Eşimden fırsat kalmadığı için yeteri kadar zaman geçiremiyorum	31,8	Benden fırsat kalmadığı için yeteri kadar zaman geçiremiyor	32,9
Büyüklerimden çekindiğim için zaman geçiremiyorum	29,6	Büyüklerimden çekindiği için zaman geçiremiyor	30,2

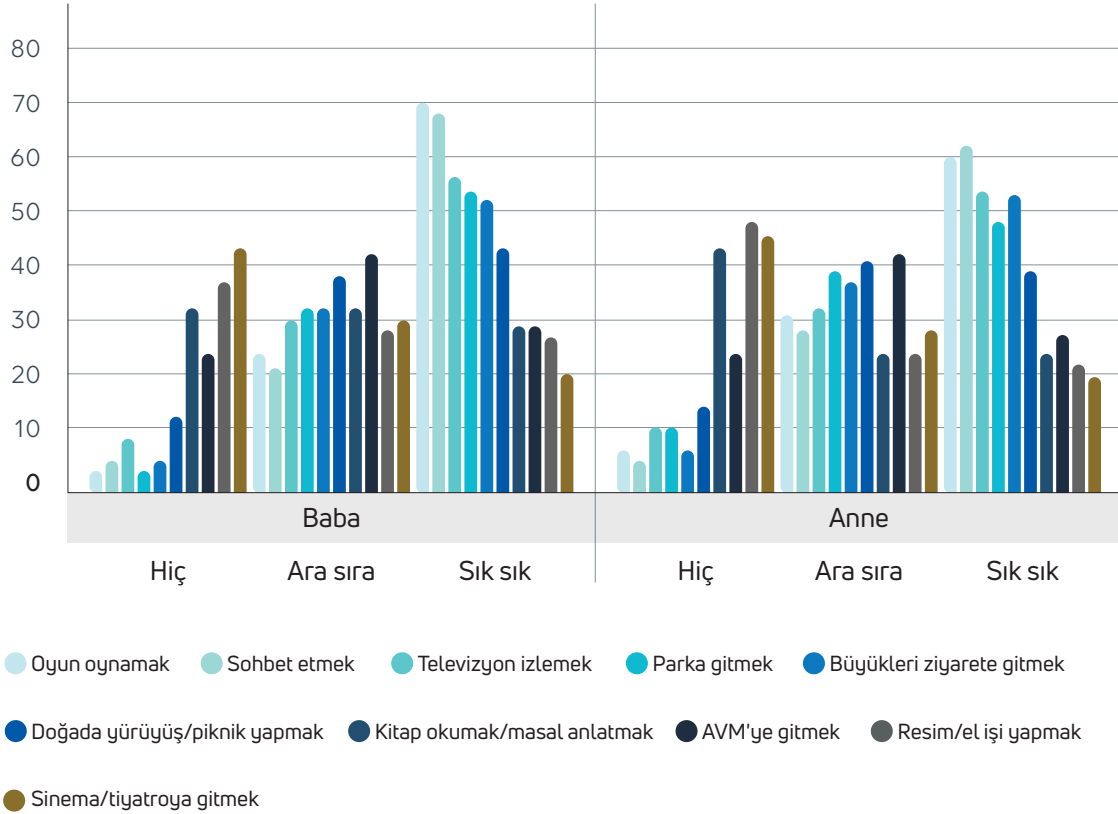
* Cronbach's Alpha 0,694'tür.

** Cronbach's Alpha 0,707'dir.

● Katılmıyorum ● Kısmen Katılıyorum ● Katılıyorum

Tablo 16. Baba ve annelere göre babaların çocukla vakit geçirmeye yönelik düşünceleri

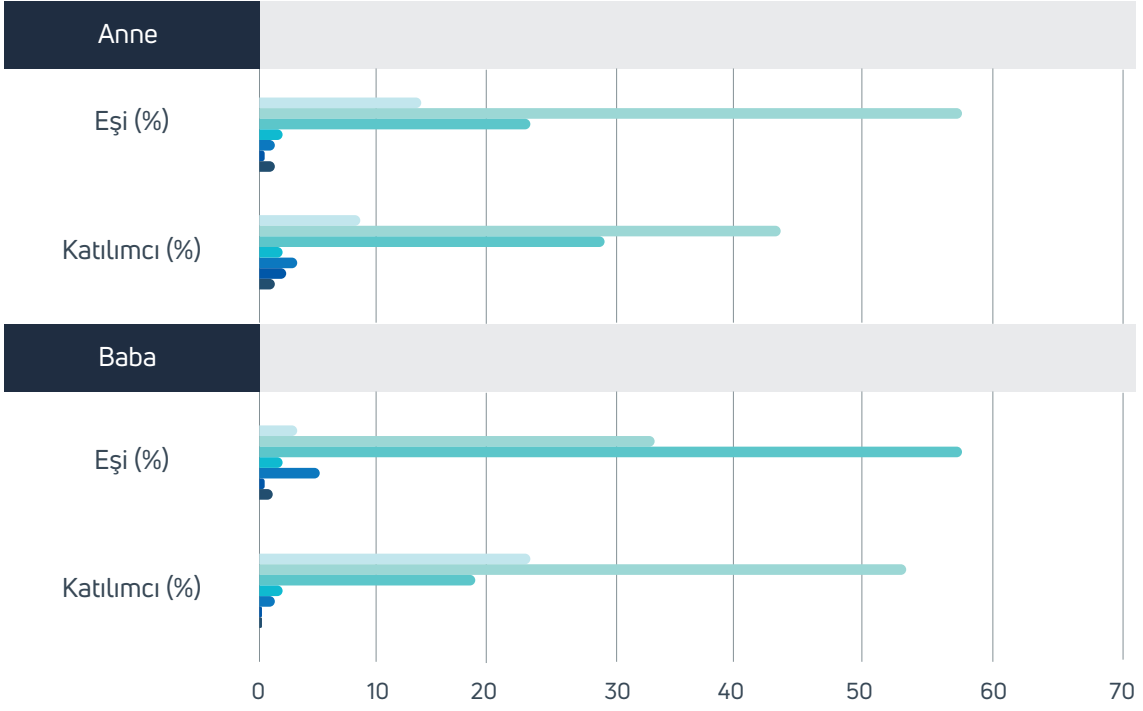
Babalara kendilerinin, annelere ise eşlerinin çocukları ile birlikte vakit geçirme etkinliklerini hangi sıklıkla yaptıkları sorulmuştur. Baba ve annelere göre, babalar çocuklarıyla oyun oynama, sohbet etme, televizyon izleme ve parka gitme etkinlikleri ile en sık zaman geçirirken; sinema/tiyatroya gitme, resim/el işi yapma, alışveriş merkezine gitme ve kitap okuma/masal anlatma en azdır (Grafik 27).

Grafik 27. Baba ve annelere göre, babaların çocuklarıyla yaptığı faaliyetler

Çalışma Yaşamı

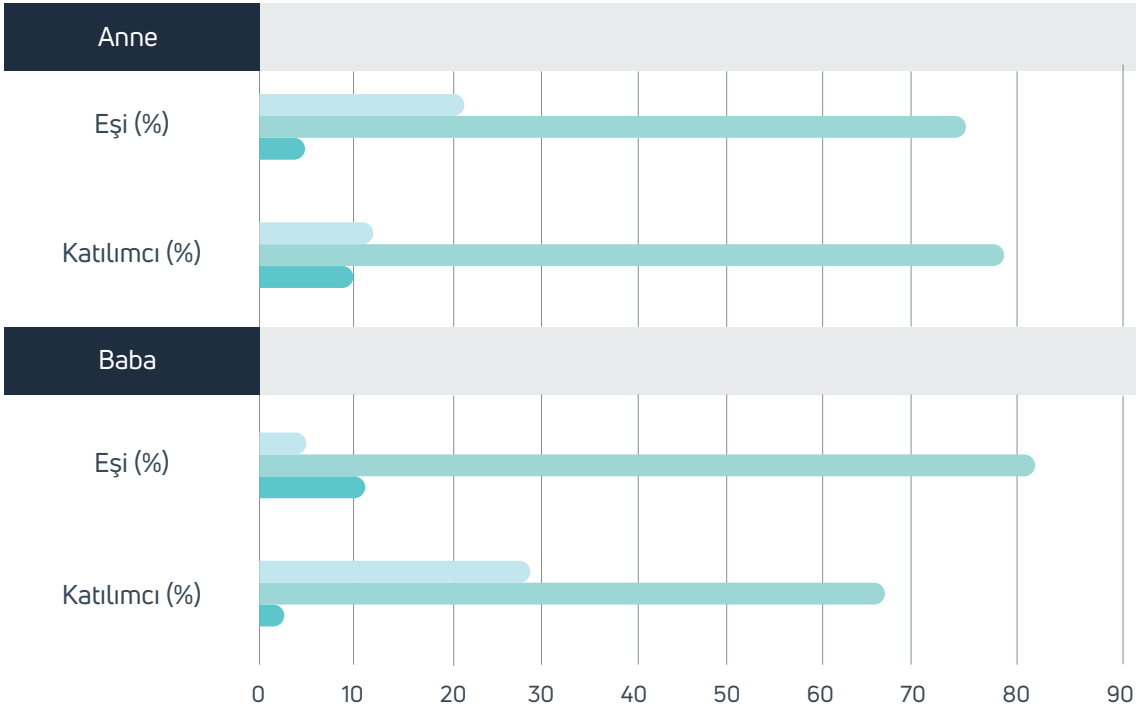
Baba ve annelerin hem kendilerinin hem de eşlerinin çalışma yaşamlarını belirlemek amacıyla bir işte çalıştıkları haftalık gün sayısı, günlük çalışma süreleri ile günlük yolda harcadıkları zaman soruldu. Grafik 28'e göre, anne ve babaların %90'dan fazlası beş gün ve üzeri gelir getirici bir işte çalışmaktadır. Haftada yedi ve altı gün çalışan baba oranı, haftada bu kadar gün çalışan anneden daha fazladır. Grafik 29'a göre, anne ve babaların günlük çalışma süreleri 7,5-11 saat aralığındadır. 11 saat ve üzeri çalışan babalar, annelere göre daha fazladır. Son olarak Grafik 30'da iş için günlük yolda geçen süreye ilişkin sonuçlar verilmiştir. Buna göre hem babaların hem de annelerin 30 dakika ve altında yoğunlaştıkları görülmektedir.

* Çalışanlara ait sonuçlardır.

● 7 gün ● 6 gün ● 5 gün ● 4 gün ● 3 gün ● 2 gün ● 1 gün

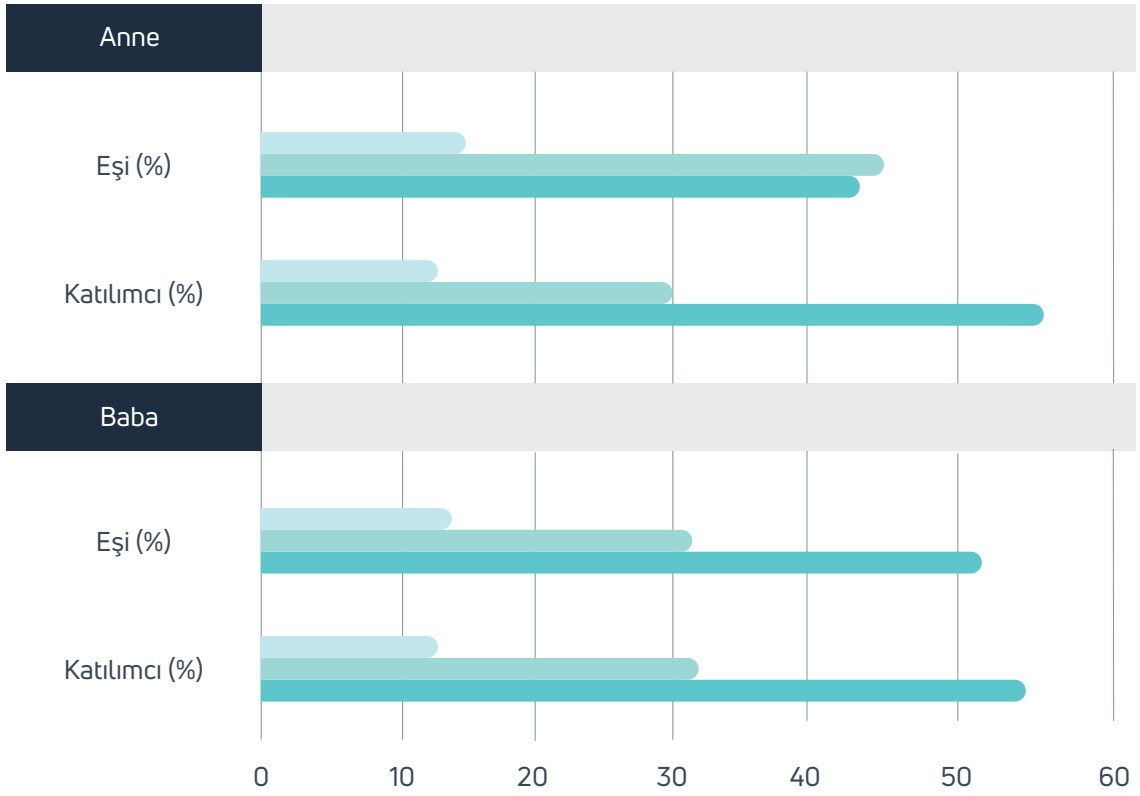
Grafik 28. Haftalık gelir getirci bir işte çalışma gün sayısı

* Çalışanlara ait sonuçlardır.

● 11 saat üzeri ● 7,5-11 saat arası ● 7,5 saat altı

Grafik 29. Gelir getirci bir işte günlük çalışma süresi

*Çalışanlara ait sonuçlardır.

**Şehir dışında çalışanlar dahil edilmemiştir.

● 1 saat üzeri ● 30-60 dk. arası ● 30 dk. ve altı

Grafik 30. Baba ve annelere göre iş için günlük yolda geçen toplam süre

Baba ve annelerin, kadının çalışmasına yönelik düşüncelerini belirlemek için Tablo 17'deki ifadeler yöneltildi. Yöneltilen ifadeleri "kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kısmen katılıyorum, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum" seçeneklerinden biriyle cevaplandırmaları istendi. Hem anne hem de babalara göre, kadının çalışması ile özgüveni artmakta, sosyal çevresi oluşmakta, paylaşılacak konu sayısı artmakta ve aile ekonomisine katkı sunulmaktadır. Diğer taraftan baba ve anneler, çocuk bakımının ve aile içi iletişimin olumsuz etkilenmesi ile ev işlerinin aksamasına kısmen katıldılar.

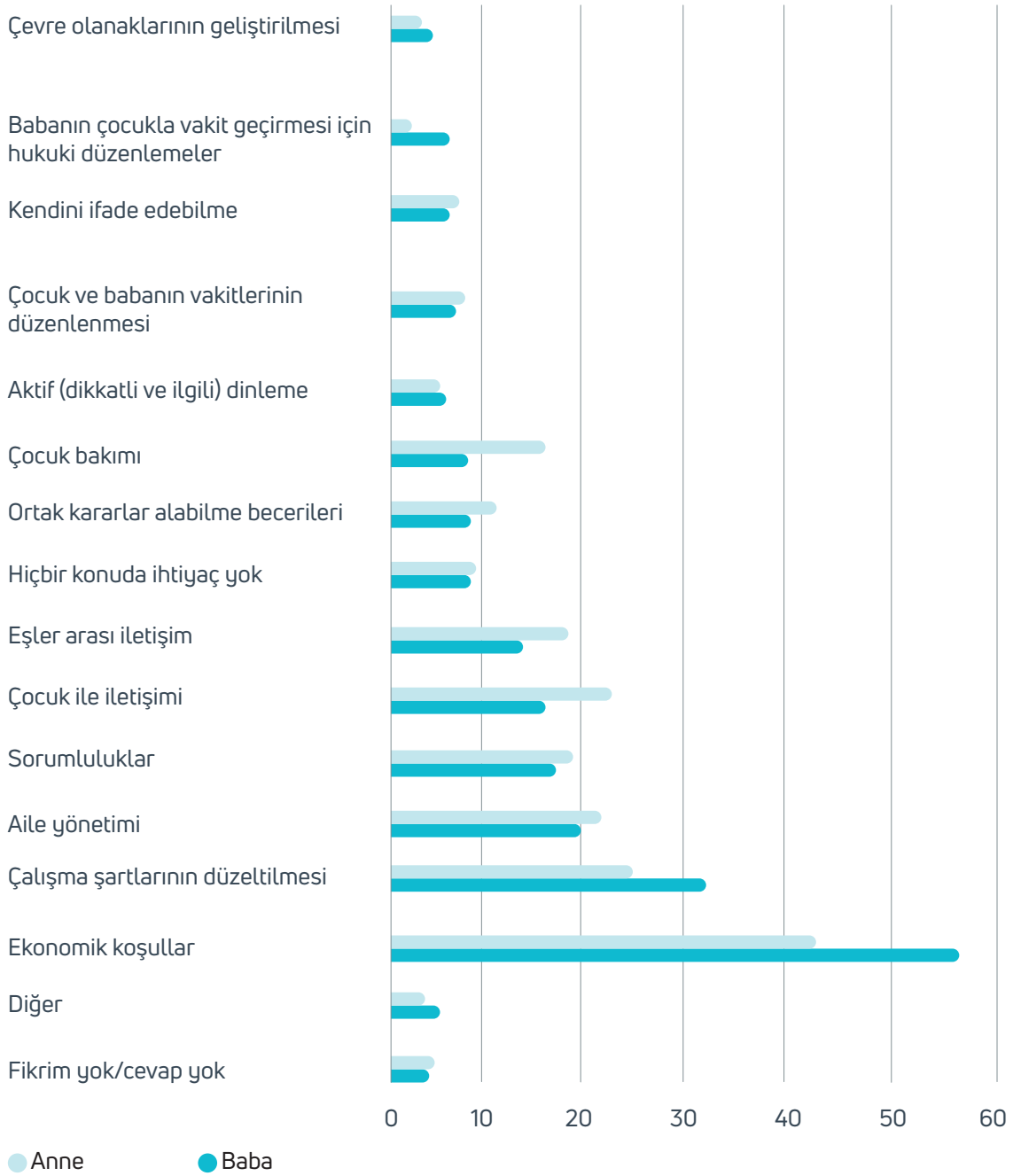
Baba ve Annelere Yöneltilen İfadeler	Baba Puan	Anne Puan
Kendi özgüvenini artırır	84,1	90,1
Aile ekonomisine katkı sunar	82,5	89,2
Kadının kendi sosyal çevresini oluşturur	80,1	85,5
Paylaşılacak konu sayısını artırır	70,3	73,3
Çocukların bakımını olumsuz etkiler	64,5	58,3
Ev işlerini aksatır	64,0	57,8
Aile içi iletişimi olumsuz etkilenir	59,2	52,4

● Katılmıyorum ● Kısmen Katılıyorum ● Katılıyorum

Tablo 17. Baba ve annelerin kadının çalışmasına yönelik düşünceleri

Desteğe İhtiyaç Duyulan Alanlar

Baba ve annelere, babaların desteklenmesi gerektiğini düşündükleri konular sorularak çoklu yanıtları Grafik 31'de verildi. Hem anne hem de babalara göre en çok ekonomik koşullar ve çalışma saatlerinin düzeltilmesi konusunda desteklenmeleri gerekmektedir. Diğer taraftan babaların aile yönetimi, sorumluluklar, çocuk ve eşler ile iletişim konusunda desteklenmeleri gerektiğini daha çok anneler düşünmektedirler. Son olarak hiçbir konuda desteğe ihtiyaç olmadığını düşünen anne ve babalar, benzer orandadır.

Grafik 31. Baba ve annelere göre, babaların desteklenmesi gereken konular

Katılımcı babalara kendilerinin, annelere ise eşlerinin babalığa dair verilen konularda destek alıp almadığı ve destek almayı düşünüp düşünmediği sorulmuştur. Tablo 18'e göre %90'dan daha fazla baba verilen konularda destek almamıştır. %83'ten daha fazla baba destek almayı düşünmemekte; %73'ten daha fazla anne ise eşinin destek alması gerektiğini düşünmemektedir. Babaların destek almayı düşündüğü, annelerin eşlerinin destek almasını gerekli bulduğu ilk üç konu, sırası ile çocukla iletişim, çocuk bakımı ve aile yönetimidir.

	Baba (%)				Anne (%)			
	Destek Alma Durumu		Destek Almayı Düşünme		Destek Alma Durumu		Destek Alma Gerekliliği	
	Destek Almadım	Destek Aldım	Destek Almayı Düşünmüyorum	Destek Almayı Düşünüyorum	Destek Almadı	Destek Aldı	Destek Almayı Gerekmez	Destek Almayı Gerekir
Çocuklarla iletişim	92,6	6,3	83,3	15,1	94,9	3,8	73,4	24,3
Çocuk bakımı	92,3	6,1	84,6	13,5	94,7	3,7	77,7	20,0
Aile yönetimi	93,9	5,2	85,8	12,6	95,5	3,0	79,5	18,1
Kendini ifade edebilme	95,1	4,0	88,3	10,3	96,0	2,4	81,2	16,1
Eve dair sorumluluklar	94,4	4,4	88,0	10,2	95,9	2,9	81,9	16,0
Aktif (dikkatli ve ilgili) dinleme	95,1	3,8	88,6	9,8	95,9	2,6	79,6	17,7

Tablo 18. Baba ve annelere göre, babaların destek aldığı ve almayı düşündüğü-düşünmediği konular

İKİNCİ ARAŞTIRMA: EŞİNDEN AYRILMIŞ ANNE-BABA

Yöntem

ARAŞTIRMA PROBLEMİ VE ALT PROBLEMLERİ

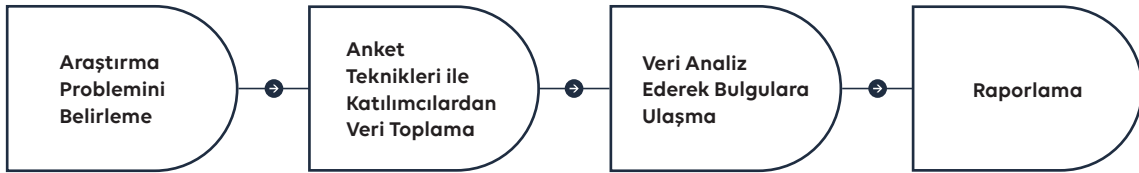
Araştırmanın ana problemini "Eşinden ayrılmış babaların babalık pratikleri/davranışları nelerdir?" sorusu oluşturmaktadır. Bu ana problem temelinde;

- Eşinden ayrılmış baba ve annelerin ayrılık nedenleri, ayrılığın getirdiği sorunlar, çocukların velayeti
- Eşinden ayrılmış baba ve annelerin "babalığa" yükledikleri anlam
- Eşinden ayrılmış baba ve annelerin büyük ailelerle olan ilişkileri, çocuklarıyla ilgili karar alma süreçleri
- Eşinden ayrılmış baba ve annelere göre, babaların ayrıldığı eşi ve çocukları ile ilişkileri, babaların çocuklarıyla geçirdiği zaman, babaların ev ile ilgili sorumluluklara dair düşünceleri

- Eşinden ayrılmış baba ve annelerin çalışma yaşamları
- Eşinden ayrılmış baba ve annelere göre babaların desteklenmesi gereken alanlar araştırıldı.

Araştırma Deseni

Eşinden ayrılmış babaların babalık pratiklerini ve davranışlarını araştırmayı amaçlayan bu çalışmanın araştırma sorularını yanıtlamak için nicel araştırma yöntemlerinden anket araştırması olarak da bilinen tarama modeli kullanıldı. Tarama modeli, bir grubun belirli özelliklerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmektedir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017; Creswell, 2015). Bu araştırmanın tarama modeli ile tasarlanması ve yürütülmesi, eşinden ayrılmış baba ve anneden oluşan büyük bir örneklem grubundan birçok bilginin elde edilmesine fırsat verdi (Şekil 10).

Şekil 10. Araştırma deseni

Araştırma Örnekleme ve Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini, araştırmanın verilerinin toplandığı esnada 40 yaş altı, daha önce eşinden ayrılmış ve en az altı aydan büyük çocuğu olan baba ve anneler oluşturdu. Babaların en az altı aydan büyük çocuğu olmasının kriter olarak alınmasının nedeni, babalık deneyimini yaşamış olmalarının amaçlanmasıdır. Çalışmanın örneklemini, evreni temsil eden NUTS-1 bölge düzeyinde yer alan illerde yaşayan eşinden ayrılmış baba ve anneler oluşturdu. Böylelikle NUTS-1 bölge düzeyinde yer alan illerden toplanan verilerin bulguları, Türkiye evrenine genelleşebildi. Ancak altı ay ve üzeri çocuğu olan evli ve eşinden ayrılmış bireylerin istatistiği bulunmadığı için Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2019 yılında yayınladığı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçları içerisinde medeni durumu "boşananlar" belirlendi. 20-40 yaş arası eşinden ayrılmış örneklem sayısı hesaplanırken TÜİK veri setinde 20 ile 39 yaş arası evli ve boşanan sayıları bulunmakta, 40 yaş için evli ve boşanmış sayıları yer almamaktaydı. Bu nedenle 40 yaş için evli ve boşanan sayısını tahmini olarak hesaplama ihtiyacı doğdu. Bu tahmin şu şekilde gerçekleştirildi: 40-44 yaş arası toplam nüfus, 40-44 yaş arası eşinden ayrılmış ve evli nüfus ile 40 yaş toplam nüfus temel alınarak 40 yaş için eşinden ayrılmış baba ve anne sayısı tahmini olarak hesaplandı. Bu veriler temel alınarak NUTS-1 bölge düzeyindeki illerin

hedeflenen katılımcı sayıları belirlendi ve hedeflenen örneklem sayısına ulaşıldı. Örneklem için (n:895) $\alpha=0,05$ güven düzeyi (confidence level) ve güven aralığı (confidence interval) 3,27 olarak hesaplandı. Katılımcıları illere göre dağılımı Tablo 18'de sunuldu.

Sıra No.	İller	Eşinden ayrılmış baba		Eşinden ayrılmış anne	
		n	%	n	%
1	İstanbul	93	22,2	93	19,5
2	İzmir	65	15,5	68	14,3
3	Adana	61	14,6	63	13,2
4	Bursa	39	9,3	50	10,5
5	Ankara	34	8,1	50	10,5
6	Gaziantep	24	5,7	28	5,9
7	Samsun	23	5,5	28	5,9
8	Kayseri	23	5,5	26	5,5
9	Trabzon	20	4,8	23	4,8
10	Malatya	19	4,5	20	4,2
11	Tekirdağ	12	2,9	20	4,2
12	Erzurum	6	1,4	7	1,5
Toplam		419	100,0	100,0	100,0

Tablo 18. Katılımcıların illere göre dağılımı

Araştırma Süreci

Eşinden ayrılmış babaların, babalık pratikleri ve davranışlarını araştırmak için alanyazın ve araştırma soruları temel alınarak eşinden ayrılmış baba ve annelere yönelik anket çalışma süreci başladı. Eşinden ayrılmış baba ve annelerin ayrılık nedenleri, ayrılığın getirdiği sorunlar, çocukların velayeti, "babalığa" yüklenen anlam, büyük aile ile ilişkiler, ayrılan eş ile ilişkiler, babaların çocuklarıyla ilişkileri ve çocuklarıyla vakit geçirmesi, eşinden ayrılmış baba ve annelerin çocuklarıyla ilgili karar alma süreçleri, babaların sorumluluklarına dair düşünceler, eşinden ayrılmış baba ve annelerin çalışma yaşamları, babaların desteklenmesi gereken alanlara yönelik taslak soru formu oluşturuldu. Soruların somut örneklerle katılımcılara sorularak retorik olmayan verilerin elde edilmesine dikkat edildi. Araştırma ekibi ikişer hafta ara ile üç toplantı gerçekleştirerek soruların dil, içerik ve kelime düzeltmelerini tamamladı. Anket soruları için araştırma ekibi dışında ve babalık konusu çalışan iki araştırmacıdan uzman görüşü alındı. İlgili düzenlemeler yapıldıktan sonra anket soruları için pilot çalışma süreci başlatıldı. Pilot çalışma için Eylül 2020'de Adana, Ankara, İstanbul ve Trabzon olmak üzere dört il merkezinde veya merkez ilçelerinde yaşayan eşinden ayrılmış 30 babadan ve eşinden ayrılmış 30 anneden veri toplandı. Araştırma ekibi, pilot çalışmanın analizlerini inceleyip katılımcıların geri bildirimlerini de değerlendirerek anket soru formuna son halini verdi. Buna göre anket formundaki sorular; çoktan seçmeli, birden fazla seçeneğin seçimine olanak veren Likert tipidir. Çoktan seçmeli sorulara "diğer" seçeneği eklenerek katılımcıların seçeneklerde olmayan yanıtları da alındı.

Türkiye genelini temsilen 12 il merkezinde veya merkez ilçesinde anket saha çalışması, Ekim-Aralık 2020 tarihlerinde tamamlandı. Veriler, CAPI (bilgisayar destekli yüz yüze anket) ile toplandı. Katılımcılara medeni durumları, yaşları ve çocuklarının yaşları sorularak araştırmaya katılım kriterlerini karşılayan katılımcılar belirlendi. Katılımcılar, anket sorularına iş yeri, kahvehane, kafe, park, sokak, hanelerde vs. gibi kamusal alanlarda yanıt verdi. Kamusal alanlarda COVID 19 tedbirleri alınarak ve her bir katılımcı izole edilerek anket uygulaması gerçekleştirildi. Anketlerin %20'sinin telefon kontrolü TUAD GAB (Güvenilir Araştırma Belgesi) ve ISO 20252 (Pazar, Kamuoyu ve Sosyal Araştırma Yönetim Sistemi) kriterlerine uygun olarak gerçekleştirildi. Nicel verilerin analizinde IBM SPSS Statistics 19 paket programı kullanıldı. Soru formunun yapısı, araştırmanın amacı ve problemleri göz önünde bulundurularak verilerin betimsel analizleri gerçekleştirildi ve pilot çalışma verileri, analize dâhil edilmedi (Şekil 11).

Okuyucu tarafından bulguların daha kolay anılandırılabilmesi için 5'li Likert skalasına göre ölçümlenen ifadeler, 100 üzerinden puana dönüştürüldü. Bunu gerçekleştirmek için cevap seçeneklerinden "Hiç katılmıyorum=1; Katılmıyorum=2; Kısmen katılıyorum=3; Katılıyorum=4; Kesinlikle katılıyorum=5; Fikrim yok/bilmiyorum=0; Cevap yok=0" olarak kodlandı. Her bir ifade için aritmetik ortalama alındı. Aritmetik ortalaması alınan ifadeler, 20 ile çarpılarak 100 üzerinden puana dönüştürüldü. Sonuç olarak 0-49.9 arası "Katılmıyorum"; 50.0-69.9 arası "Kısmen katılıyorum"; 70.0-100.0 arası "Katılıyorum" ifade etti.

● Şubat-Mart 2020

- Alanyazın taraması
- Araştırma amacının ve probleminin belirlenmesi
- Yöntemin ve örneklemin belirlenmesi

● Nisan-Ağustos 2020

Anket sorularının hazırlanması ve uzman görüşlerinin alınması

● Eylül 2020

- Pilot çalışmanın gerçekleştirilmesi
- Anket sorularına son halinin verilmesi

● Ekim-Aralık 2020

Saha: Anket sorularının yanıtlanması için katılımcılara ulaşılması

● Şubat-Mart 2021

Verilerin düzenlenmesi ve analiz edilmesi

● Nisan-Mayıs 2021

Raporlama

Şekil 11. Araştırma süreci

Sahada Yaşanan Zorluklar

- Araştırmanın veri toplama süreci, COVID 19 salgınında gerçekleştirildi. COVID 19 tedbirleri ve bireylerin anketörlerle temas etmek istememesi sahanın planlanandan uzun sürmesine neden oldu.
- Eşinden ayrılmış baba ve annelere ulaşmak için bireylerin medeni hal geçmişini bilmek gereklidir. Ancak bireyler bu durumu ifade etmeden hedef katılımcıyı belirlemek güçtür. Bu nedende hedeflenen örneklem sayısına ulaşmak için geçen süre ve araştırmacıların çabası beklenenden fazla oldu. Özellikle eşinden ayrılmış annelere ulaşmak, saha sürecinde yaşanan en büyük zorluktur. Bunun en önemli nedeni, kamusal alanlarda katılımcılara rastlamamaktır.

BULGULAR

Katılımcıların Demografik Özellikleri

Bu bölümde araştırmaya katılan toplam 419 eşinden ayrılmış babaya, 476 eşinden ayrılmış anneye ve çocuklarına ilişkin demografik bilgilere yer verildi. Tablo 19'a göre, eşinden ayrılmış babaların %59,2'si ve eşinden ayrılmış annelerin ise %58,2'si 35-40 yaş aralığındadır. Yaş ortalamaları sırasıyla 34,7 ve 34,6'dır.

Yaş	Eşinden ayrılmış baba		Eşinden ayrılmış anne	
	Katılımcı (%)	Ayrıldığı eşi (%)	Katılımcı (%)	Ayrıldığı eşi (%)
20-24	2,2	3,4	5	0,6
25-29	11,9	20,5	12,0	7,6
30-34	26,7	29,1	24,8	10,9
35-40	59,2	31,0	58,2	33,2
41 ve üzeri	-	0,7	-	37,2
Fikrim yok	-	4,3	-	3,4
Cevap yok	-	11,0	-	7,1
Toplam	100	100	100	100
Ortalama yaş	34,7	32,4	34,6	39,2*

* Ayrıldığı eşinin yaşını belirten 426 anneye ait sonuçtur.

Tablo 19. Katılımcı babaların, annelerin ve ayrıldığı eşinin yaş dağılımları

Tablo 20'ye göre eşinden ayrılmış babaların %37,9'u lise ve dengi okullardan, %37,2'si üniversiteden mezundur. Eşinden ayrılmış annelerin %41,6'sı lise ve dengi okullardan %24,9'u üniversiteden mezundur.

	Eşinden ayrılmış baba		Eşinden ayrılmış anne	
	Katılımcı (%)	Ayrıldığı eşi (%)	Katılımcı (%)	Ayrıldığı eşi (%)
Okuryazar değil	0,2	0,7	1,1	0,8
Okuryazar	1,2	2,1	0,8	0,8
İlkokul	11,5	13,6	16,6	20,8
Ortaokul/ilköğretim	13,1	14,1	15,6	19,1
Lise ve dengi okullar	37,9	35,8	41,6	32,6
İki yıllık ön lisans	7,2	5,3	8,6	5,5
Üniversite (açık öğretim)	1,7	1,9	2,3	2,5
Üniversite (örgün)	25,5	21,7	12,6	12,6
Yüksek lisans/doktora	1,7	0,7	0,8	0,8
Fikrim yok/bilmiyorum	-	1,3	-	1,2
Cevap yok	-	3,2	-	2,9
Toplam	100	100	100	100

Tablo 20. Katılımcı babaların, annelerin ve ayrıldığı eşinin eğitim düzeyleri

Eşinden ayrılmış babaların %34,6'sının düzenli bir işi vardır, %14,5'i yönetici olmayan memur, teknik eleman veya uzmandır. Eşinden ayrılmış annelerin 33'ünün düzenli bir işi varken, %14,3'u ev hanımıdır (Tablo 21).

Sıra No.		Eşinden ayrılmış baba		Eşinden ayrılmış anne	
		Katılımcı (%)	Ayrıldığı eşi (%)	Katılımcı (%)	Ayrıldığı eşi (%)
1	Emekli çalışıyor	0,2	-	-	0,8
2	Emekli çalışmıyor	0,7	-	-	0,8
3	İşsiz şu an çalışmıyor-ek geliri yok, yardım alıyor	12,9	6,7	12,4	6,3
4	İşsiz şu an çalışmıyor-düzenli ek geliri var	4,1	3,8	8,4	4,6
5	Ev hanımı-ek geliri yok, yardım alıyor	-	18,6	14,3	-
6	Ev hanımı-düzenli ek geliri var	-	8,1	5,5	-
7	Öğrenci (gelir getirici bir işi yok)	0,5	-	0,6	-
8	İşçi/hizmetli-parça başı işi olan (düzensiz zaman zaman çalışan)	6,0	2,4	4,6	5,5
9	İşçi/hizmetli-düzenli işi olan (özel bir sebep olmadıkça aynı işi yapan)	34,6	23,9	33,0	32,6
10	Ustabaşı/kalfa-kendine bağlı işçi çalışan	3,6	0,5	0,6	2,9
11	Yönetici olmayan memur/ teknik eleman/uzman vs.	14,5	14,3	9,5	11,1
12	Yönetici (1-5 çalışanı olan)	0,5	0,5	1,3	1,3
13	Yönetici (6-10 çalışanı olan)	1,0	-	0,2	-
14	Yönetici (11-20 çalışanı olan)	0,5	-	-	0,4
15	Yönetici (20'den fazla çalışanı olan)	0,2	0,2	0,2	0,2
16	Ordu mensubu (uzman er, astsubay,subay)	0,7	-	-	1,1
17	Ücretli kıdemli nitelikli uzman (avukat, doktor, mimar, mühendis, akademisyen vb)	2,4	2,6	1,7	1,7
18	Çiftçi (kendi başına/ailesiyle çalışan)	0,2	-	-	0,8
19	Seyyar-kendi işi (freelance dâhil), dükkânda hizmet vermiyor	1,4	0,2	0,2	0,7
20	Tek başına çalışan, dükkân sahibi, esnaf (ticari taksi sahibi)	9,1	1,2	4,4	5,9

21	İşyeri sahibi 1-5 çalışanlı (ticaret, tarım, imalat, hizmet)	4,1	0,7	2,7	4,2
22	İşyeri sahibi 6-10 çalışanlı (ticaret, tarım, imalat, hizmet)	1,2	0,2	0,2	0,4
23	İşyeri sahibi 11-20 çalışanlı (ticaret, tarım, imalat, hizmet)	0,2	-	-	0,8
24	Serbest nitelikli uzman (avukat, mühendis, mali müşavir, doktor, eczacı vb.)	1,4	0,5	0,2	-
	Fikrim yok/bilmiyorum	-	12,7	-	12,8
	Cevap yok	-	2,9	-	5,1
	Toplam	100	100	100	100

Tablo 21. Katılımcı babaların, annelerin ve ayrıldığı eşinin çalışma durumları

Eşinden ayrılmış katılımcı babaların ortalama hane geliri 4903 TL iken eşinden ayrılmış katılımcı annelerinki 3603 TL'dir. Hem eşinden ayrılmış babaların hem de annelerin %89,6'sının şu anki medeni hali bekâr iken %3,6'sının evlidir. Eşinden ayrılmış babaların %89,5'i, eşinden ayrılmış annelerin %86,3'ü tek evlilik yapmıştır.

		Eşinden ayrılmış baba (%)	Eşinden ayrılmış anne (%)
Hane Geliri	2500 TL ve altı	15,3	30,5
	2501-5000 TL	36,8	35,3
	5001-7500 TL	9,8	9,8
	7501 TL ve üzeri	10,7	4,0
	Cevap yok	27,4	24,2
	Toplam	100	100
	Ortalama hane geliri	4903* TL	3603** TL
Medeni Hal	Eşinden ayrılmış-Bekâr	96,4	96,4
	Eşinden ayrılmış-Evli	3,6	3,6
Yapılan Evlilik Sayısı	1	89,5	86,8
	2	7,2	9,7
	3	0,9	0,6
	Cevap Yok	2,4	2,9

* Hanenin aylık toplam gelirine cevap veren 304 baba üzerinden hesaplandı.

** Hanenin aylık toplam gelirine cevap veren 361 anne üzerinden hesaplandı.

Tablo 22. Katılımcıların hane geliri, medeni hali ve evlilik sayıları

Katılımcı baba ve annelerin eğitim düzeyleri ve meslekleri temel alınarak sosyo-ekonomik statüleri belirlendi. Bunun için Türkiye Araştırmacılar Derneği (TÜAD) tarafından 2012 yılında yayınlanan Sosyo-Ekonomik Statü (SES) ölçeği temel alındı. Üst, orta ve alt olmak üzere üç grup oluşturuldu. Buna göre, eşinden ayrılmış babaların %57,5'i, annelerin 56,1'i orta sosyo-ekonomik statüde yer almaktadır (Tablo 23).

SES	Kategoriler	Eşinden ayrılmış baba (%)	Eşinden ayrılmış anne (%)
Üst	A	7,9	3,2
	B	21,5	12,8
Orta	C1	36,7	30,9
	C2	20,8	25,2
Alt	D	9,1	18,0
	E	4,0	9,9
Toplam		100	100

Tablo 23. Babaların ve annelerin sosyo-ekonomik statüleri

Eşinden ayrılmış baba ve annelerin çocuklarına ilişkin bilgiler Tablo 24'te verildi. Buna göre, eşinden ayrılmış babaların çocuklarının %50,2'si, annelerin çocuklarının %51,4'ü erkektir. Eşinden ayrılmış babaların ortalama çocuk sayısı 1 iken, annelerin ortalama çocuk sayısı 2'dir. Eşinden ayrılmış babaların çocuklarının %46,3'ü 1-6 yaş aralığında iken, annelerin çocuklarının %35,2'si 6-12 yaş aralığındadır. Eşinden ayrılmış babaların %82,9'u çocuklarına isteyerek ve planlayarak sahip olduklarını söylerken bu sayı eşinden ayrılmış annelerde %72,4'tür. Hem eşinden ayrılmış babaların hem de annelerin çocuklarının ortalama %93'ü ilk evliliğindedir.

		Eşinden ayrılmış baba (%)	Eşinden ayrılmış anne (%)
Cinsiyet	Kız	49,8	48,6
	Erkek	50,2	51,4
Çocuk Sayısı	1	67,6	55,9
	2	24,3	30,1
	3	6,2	10,9
	4	1,2	2,5
	5	0,5	0,6
	6	0,2	-
	Ortalama	1 çocuk	2 çocuk
Çocukların Yaşı	1 yaş altı	1,3	2,2
	1-6 yaş arası	46,3	25,4
	6-12 yaş arası	35,1	35,2
	12-18 yaş arası	15,8	27,1
	18 yaş üzeri	1,5	10,1
	Hayır	8,0	17,6
Planlı olup olmama durumu	Kısmen	7,3	9,6
	Evet	82,9	72,4
	Fikrim yok/cevap yok	1,8	0,4
	1	93,1	93,4
Çocukların katılımcıların kaçınıcı evliliğinden olduğu	2	4,5	3,4
	3	0,2	0,5
	Cevap yok	2,2	2,7

* Yüzde hesaplamaları 771 çocuk üzerinden yapıldı

Tablo 24. Katılımcıların ayrıldıkları eşleri ile ortak olan çocuklarına ilişkin bilgiler

Eşinden ayrılmış katılımcı baba ve annelerin çocuklarının velayetine ilişkin bilgiler, Tablo 25'te verildi. Buna göre, eşinden ayrılmış babaların birinci çocuklarının %78'i, ikinci çocuklarının %73,8'i ve üçüncü çocuklarının %73,3'ünün velayeti annelerindedir. Eşinden ayrılmış annelerin birinci çocuklarının %86,3'ü, ikinci çocuklarının %85,2'si ve üçüncü çocuklarının %84,9'unun velayeti kendilerindedir. Çocukların velayetinin verilmesinde büyük oranda mahkeme kararı ve eş ile ortak alınan karar etkilidir.

	1. Çocuk		2. Çocuk		3. Çocuk	
	Eşinden Ayrılmış Anne (%)	Eşinden Ayrılmış Baba (%)	Eşinden Ayrılmış Anne (%)	Eşinden Ayrılmış Baba (%)	Eşinden Ayrılmış Anne (%)	Eşinden Ayrılmış Baba (%)
Çocukların Velayeti						
Annede	78,0	86,3	73,8	85,2	73,3	84,9
Babada	24,1	12,4	27,7	14,4	26,7	12,1
Diğer	-	1,5	-	1,0	-	-
Cevap yok	0,2	0,8	-	0,5	-	3,0
Çocukların Velayet Kararının Nasıl Verildiği						
Mahkemede karar verdi	42,3	48,9	42,3	48,3	40,0	47,0
Eski eşimle ortak karar verdik	53,2	41,3	50,8	38,8	50,0	33,3
Ben istemediğim için eski eşim aldı	1,7	1,3	2,3	1,4	-	3,0
Eski eşim istemediği için ben aldım	1,4	5,5	1,5	7,7	6,7	6,1
Aile büyükleri karar verdi	0,7	0,6	1,5	1,0	3,3	1,5
Diğer	0,7	1,3	0,8	1,4	-	1,5
Fikrim yok/cevap yok	-	1,1	0,8	1,4	-	7,6

1. Çocuk		2. Çocuk		3. Çocuk	
Eşinden Ayrılmış Anne (%)	Eşinden Ayrılmış Baba (%)	Eşinden Ayrılmış Anne (%)	Eşinden Ayrılmış Baba (%)	Eşinden Ayrılmış Anne (%)	Eşinden Ayrılmış Baba (%)
Çocukların Velayeti					
75,0	86,7	-	100,0	100,0	-
25,0	13,3	100,0	-	-	-
-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-
Çocukların Velayet Kararının Nasıl Verildiği					
50,0	40,0	-	33,3	-	-
50,0	33,3	100,0	-	-	-
-	6,7	-	-	-	-
-	6,7	-	33,3	-	-
-	6,7	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-
-	6,7	-	33,3	100,0	-

Tablo 25. Katılımcıların ayrıldıkları eşleri ile ortak olan çocuklarının velayetleri

Eşinden ayrılmış babalara ödedikleri nafaka miktarı ile nafakayı düzenli ödeyip ödemedikleri; eşinden ayrılmış annelere ise aldıkları nafaka miktarı ile ayrıldığı eşinin ödemeyi düzenli yapıp yapmadığı soruldu. Tablo 26'ya göre, babaların %46,3'ü nafaka vermediğini; annelerin ise %58,8'i nafaka almadığını söyledi. Babaların verdiği ortalama nafaka miktarı 840 TL iken; annelerin aldığı 847 TL'dir. Babaların %89,1'i belirlenen nafaka miktarını düzenli ödediğini; annelerin ise %77,4'ü düzenli aldığını belirtti.

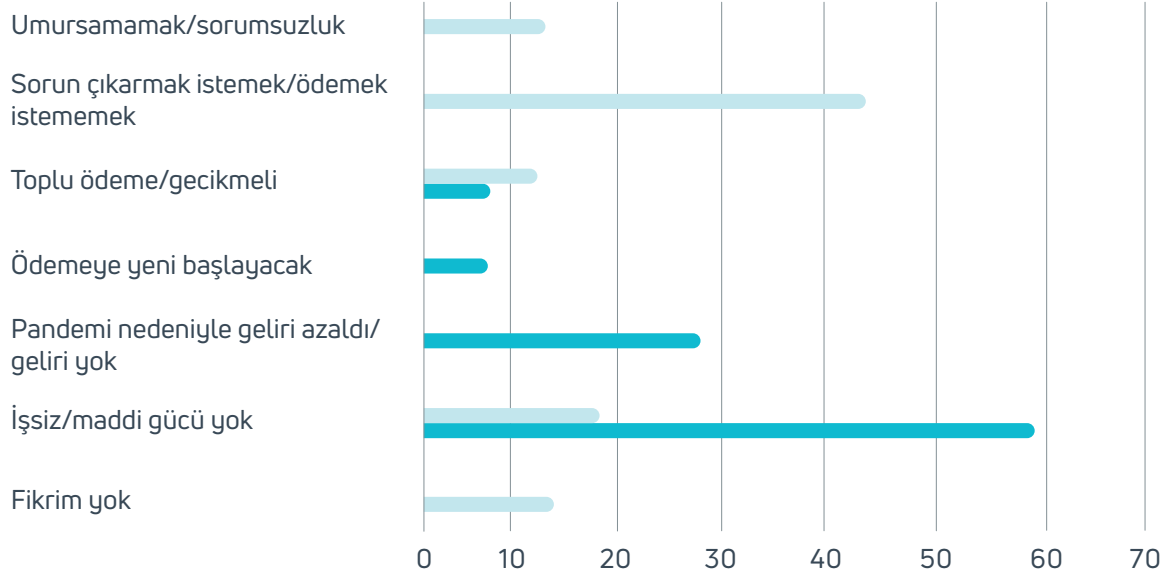
	Eşinden ayrılmış baba (%)	Eşinden ayrılmış anne (%)
Nafaka Miktarı		
Nafaka vermiyorum/Almıyorum	46,3	58,8
500 TL ve altı	17,7	14,7
501-1000 TL	15,5	13,1
1000 TL üzeri	8,3	6,7
Cevap yok	12,2	6,7
Ortalama nafaka miktarı	840* TL	847** TL
Nafakanın Düzenli Ödenmesi/Alınması		
Evet	89,1	77,4
Hayır	8	19,5
Cevap yok	2,9	3,1

* Nafaka verdiğini ve nafaka miktarını belirten 174 babaya ait sonuçtur.

** Nafaka aldığını ve nafaka miktarını belirten 164 anneye ait sonuçtur.

Tablo 26. Babaların ödediği ile annelerin aldığı nafaka durumu

"Belirlenmiş nafakayı düzenli ödeyebiliyor musunuz?" sorusuna "Hayır" cevabını veren babalara neden düzenli ödemedikleri; "Ayrıldığınız eşiniz belirlenmiş nafakayı düzenli ödeyebiliyor mu?" sorusuna "Hayır" cevabını veren katılımcı annelere belirlenen nafakayı neden ayrıldığı eşinin düzenli ödemediği soruldu. Eşinden ayrılmış babaların %57,2'si işsiz oldukları veya maddi güçleri olmadığı için düzenli ödeyemediklerini söyledi. Diğer taraftan eşinden ayrılmış annelerin %43,7'si ayrıldıkları eşlerinin sorun çıkarmak için ya da ödemek istemediği için belirlenen nafaka miktarını ödemediğini belirtti (Grafik 32).

* 14 kişiye babaya sonuçtur.

** 32 kişiye anneye sonuçtur.

● Eşinden ayrılmış anne** (%)

● Eşinden ayrılmış baba* (%)

Grafik 32. Nafakanın düzenli ödenmeme nedeni

Baba ve Annelerin Ayrıldığı Eşi ile Tanışması

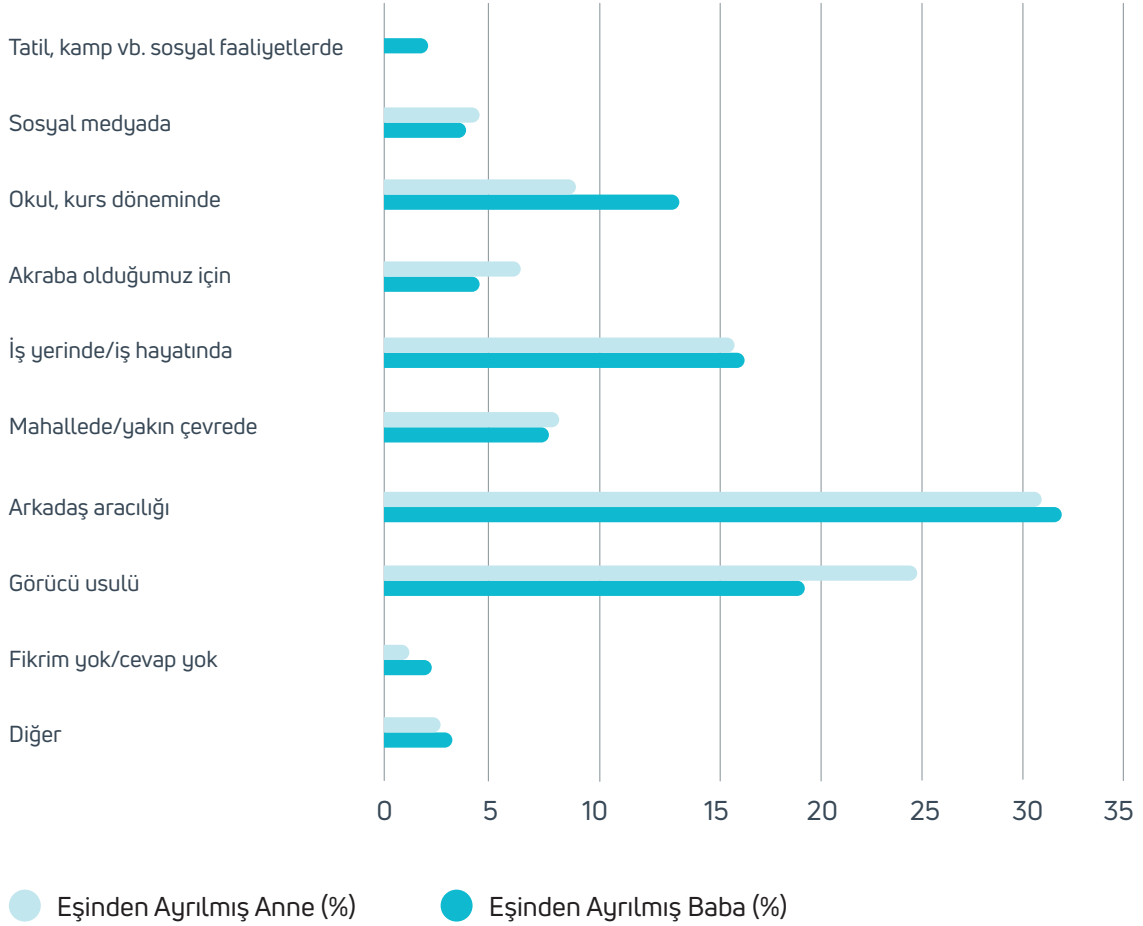
Katılımcı baba ve annelere, ayrıldıkları eşleri ile evlenme yaşları soruldu. Tablo 27'ye göre, katılımcı babaların %49,7'si, annelerin %59,2'si birinci evliliklerini 18-24 yaş aralığında yaptığını söyledi. İkinci evliliklerini katılımcı babaların %64,7'si, annelerin %51'i 25-34 yaş aralığında gerçekleştirdiğini belirtti.

		1. Evlilik		2. Evlilik		3. Evlilik	
		Eşinden Ayrılmış Baba (%)	Eşinden Ayrılmış Anne (%)	Eşinden Ayrılmış Baba (%)	Eşinden Ayrılmış Anne (%)	Eşinden Ayrılmış Baba (%)	Eşinden Ayrılmış Anne (%)
Evlenme Yaşı	17 yaş ve altı	0,7	16,6	-	2,1	-	-
	18-24 yaş	49,7	59,2	5,9	30,6	-	33,3
	25-34 yaş	46,5	21,0	64,7	51,0	25,0	33,3
	35-44 yaş	0,7	0,2	29,4	16,3	75,0	33,3
	Cevap yok	2,4	3,0	-	-	-	-
	Ortalama*	24 yaş	21 yaş	32 yaş	28 yaş	35 yaş	30 yaş

* Yaşını belirtenlere ait sonuçtur.

Tablo 27. Katılımcıların evlenme yaşları

Eşinden ayrılmış baba ve annelere, ayrıldıkları eşleri ile nasıl tanıştıkları soruldu. Grafik 33'e göre babaların %31,7'si arkadaş aracılığıyla ve %19,1'i görücü usulü tanıştı. Annelerin %30,5'i arkadaş aracılığıyla ve %24,4'ü görücü usulüyle tanıştıklarını söyledi.

Grafik 33. Katılımcıların ayrıldığı eşi ile tanışma şekilleri

Baba ve Annelerin Eşlerinden Ayrılma Nedeni

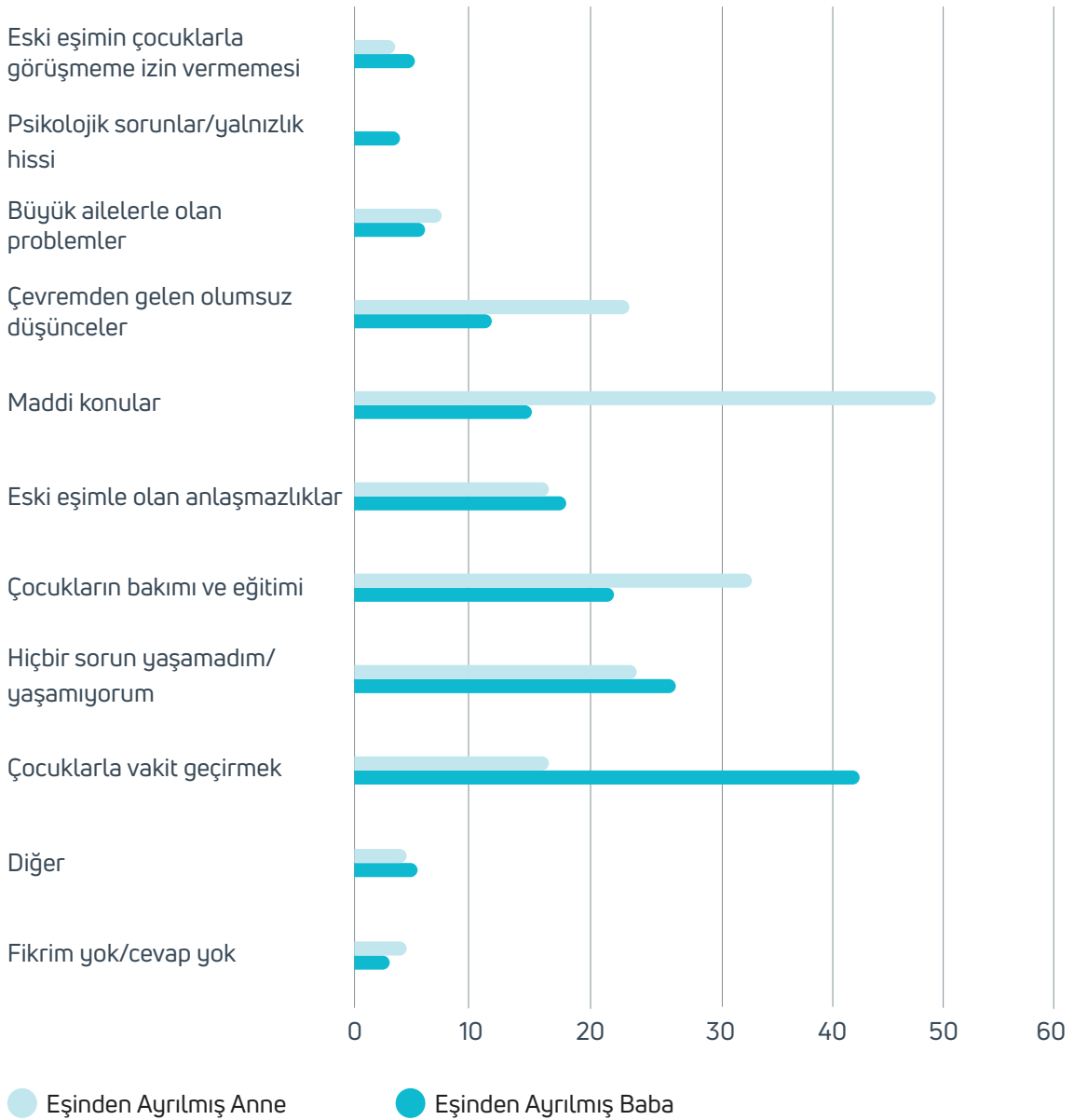
Eşinden ayrılmış katılımcı baba ve annelere, ayrılık nedenleri soruldu. Babaların %39,6'sı karakter farklılığı, %20,3'ü ayrıldığı eşinin ailesi ile ilişkiler, %20,3'ü ev ile ilgili sorumluluklar ve %20,3'ü harcamaların fazlalığı ve gelirin yeterli olmaması nedeniyle eşinden ayrıldığını söyledi. Annelerin %27,3'ü ev ile ilgili sorumluluklar, %27,1'i karakter farklılığı, %20'si çocuklar ile ilgili sorumluluklar konusundaki sorunlar ve %14,5'i ayrıldığı eşinin ailesi ile ilişkiler nedeniyle ayrıldığını belirtti (Tablo 28).

Sıra No.	Neden	Eşinden ayrılmış baba	Eşinden ayrılmış anne
1	Karakterlerimizin farklı oluşu	39,6	27,1
2	Eski eşimin ailesi ile ilişkiler	20,3	14,5
3	Ev ile ilgili sorumluluklar konusundaki sorunlar	20,3	27,3
4	Harcamaların fazlalığı ve gelirin yeterli olmaması	17,7	12,0
5	Ailece birlikte vakit geçirmemek	13,8	13,0
6	Çocuklar ile ilgili sorumluluklar konusundaki sorunlar	9,3	20,0
7	Aile yapılarının farklılığı	9,1	4,6
8	Geçimsizlik/anlaşamama	8,6	5,3
9	Kendi ailemden kaynaklanan sorunlar	6,9	2,9
10	Aldatma	4,3	13,9
11	Cinsellik konusu	3,3	2,9
12	Alkol alışkanlığı	2,9	14,3
13	İş ile ilgili sorunların eve taşınması	2,6	2,1
14	Eğitim seviyelerinin farklılığı	2,1	-
15	Kumar (iddia, at yarışı, bahis, vb.) alışkanlığı	1,9	9,5
16	Kıskançlık/güvensizlik	1,4	1,5
17	İnternet/telefon kullanımı konusu	1,2	2,7
18	Eski eşinin isteği/hatası	1,0	-
19	Eski eşimin çalışıyor olması	1,0	-
20	Fiziksel Şiddet	-	9,5
21	Sorumsuzluk/ İlgisizlik	-	4,4
22	Eski eşinin psikolojik sorunları	-	1,3
23	Sevgisizlik	-	1,1
24	Psikolojik şiddet	-	1,1
25	Diğer	1,9	2,1
	Fikrim yok/ cevap yok	2,4	2,5

Tablo 28. Katılımcıların eşlerinden ayrılma nedenleri

Ayrılmaktan Dolayı Yaşanan Sorunlar

Eşinden ayrılmış baba ve annelere eşinden ayrı olmaktan dolayı ne tür sorunlar yaşadıkları soruldu. Grafik 34'e göre, babaların %41,8'i çocuklarla vakit geçirme ve %22'si çocukların bakımı ve eğitimi konusunda problem yaşadığını söyledi. Annelerin ise %49,8'i maddi konularda ve %32,4'ü çocukların bakımı ve eğitimi konusunda sorun yaşadığını belirtti. Babalardan hiçbir sorun yaşamadığını söyleyenler %28,2 iken annelerde bu oran %22,9'dur.

Grafik 34. Ayrılmamanın neden olduğu sorunlar

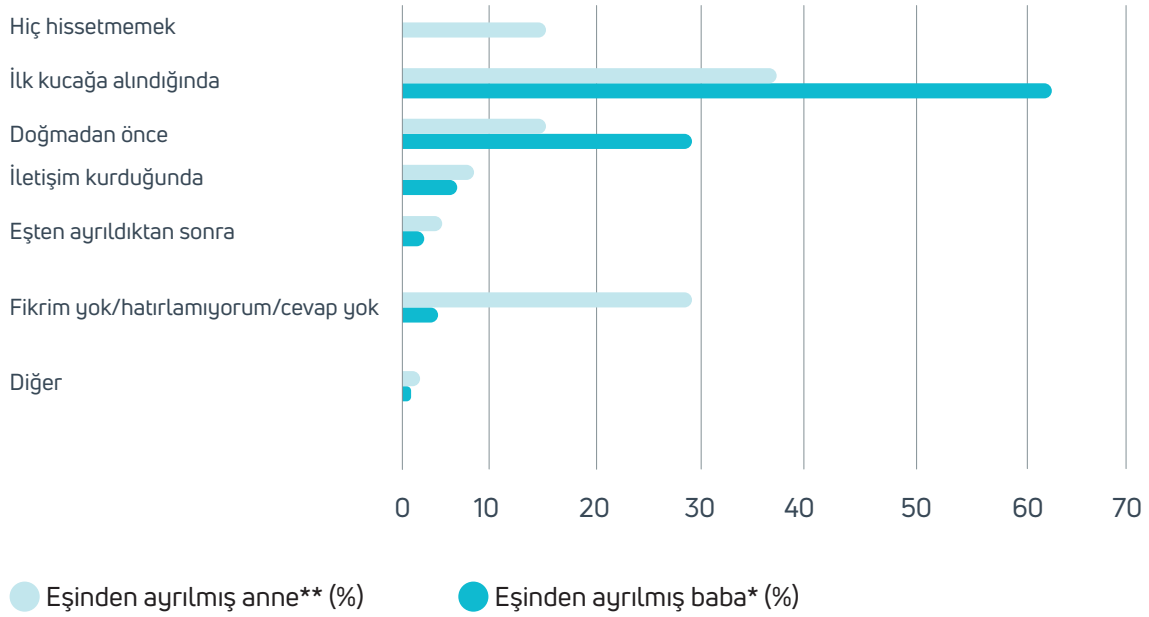
Babalığa Yüklenen Anlam ve Baba Olmak Hakkında Düşünceler

Eşinden ayrılmış baba ve annelere baba olmanın kendileri için hangi anlam/lara geldiği soruldu. Tablo 29'a göre, baba ve anneler tarafından baba olmak en çok sorumluluk sahibi olmak, iyi bir örnek olmak ve evin ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak ile ilişkilendirilmiştir.

Sıra No.	Babalığa Yüklenen Anlam	Eşinden ayrılmış baba (%)	Eşinden ayrılmış anne (%)
1	Sorumluluk sahibi olmak	67,5	55,3
2	İyi bir örnek olmak	51,1	49,2
3	Güven vermek	29,8	35,1
4	Evin ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak	19,3	17,6
5	Samimi/sıcak ilişkiler kurmak	18,4	15,3
6	Duygusal destek vermek (şefkat, muhabbet, güven sağlamak vb.)	11,5	14,1
7	Sorun çözmek	9,5	5,5
8	Aile bireyleriyle vakit geçirmek	7,6	12,0
9	Çok güzel bir duygu/mutluluk kaynağı	5,5	-
10	Kararları uygulamak	4,3	5,5
11	Karar almak, inisiyatif sahibi olmak	4,1	4,8
12	Evin tüm yönetimini sağlamak	3,8	5,5
13	Otorite sahibi olmak	3,3	4,8
14	Kurallar koymak	2,6	2,5
15	Kuralları uygulamak	1,4	1,9
16	Bir şey ifade etmiyor	-	2,5
17	Her şey demek	-	1,9
18	Koruyup kollamak	-	1,5
19	Ciddi ve mesafeli olmak	-	1,5
20	Evin dış işlerini yapmak (fatura ödemek, alışveriş yapmak vb.)	-	1,3
21	Diğer	3,1	4,4
	Fikrim yok/cevap yok	1,2	1,9

Tablo 29. Baba ve annelere göre babalığın anlamı

Eşinden ayrılmış babalara kendilerinin, annelere ise ayrıldıkları eşinin ilk ne zaman babalık duygusunu hissettiği soruldu. Babaların %62,9'u çocuğunu ilk kucağına aldığı anda ve %29,8'i çocuğu doğmadan önce hissettiğini söyledi. Annelerin %37,4'ü ayrıldığı eşinin çocuğunu ilk kucağına aldığı anda babalığı hissettiğini söylerken %29,4'ü fikri olmadığını, hatırlamadığını söyleyerek cevap vermedi. Annelerin %17,4'üne göre ise ayrıldıkları eşi baba olmayı hiç hissetmedi.

Grafik 35. Babalığı ilk hissetme zamanı

Babalara kendi babalıklarına, annelere ise ayrıldıkları eşlerinin babalıklarına dair düşüncelerini, verilen ifadelerle "kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kısmen katılıyorum, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum" yanıtlarından birini seçerek belirtmeleri istendi. Buna göre, babalara baba olmak keyif verici hissettirmektedir, kendilerini çocuklarına yakın görmektedirler, babalığın kendilerini olgunlaştırdığını, çocuklarına doğru örnek olduklarını düşünmektedirler. Diğer taraftan katılımcı anneler, ayrıldıkları eşlerinin baba olmaktan keyif aldığına ve çocuklarına yakın olduğuna kısmen katıldığını belirtirken, baba olduklarında olgunlaşmadıklarını ve çocuklarına doğru örnek olmadıklarını söyledi (Tablo 30).

Babalara Yöneltilen İfadeler	Baba Puan*	Annelere Yöneltilen İfadeler	Anne Puan**
Baba olmak bana keyif verir	89,3	Baba olmak eski eşime keyif verir	81,6
Kendimi çocuğuma/çocuklarıma çok yakın hissediyorum	88,4	Eski eşim kendini çocuğuna/ çocuklarına çok yakın hisseder	55,7
Baba olmak beni olgunlaştırdı	87,5	Baba olmak eski eşimi olgunlaştırdı	42,3
Çocuğuma/çocuklarıma doğru örnek olduğumu düşünüyorum	84,9	Eski eşimin çocuğuna/ çocuklarına doğru örnek olduğumu düşünüyorum	39,3

* Cronbach's Alpha 0,849'tür.

** Cronbach's Alpha 0,937'dir.

● Katılmıyorum ● Kısmen Katılıyorum ● Katılıyorum

Tablo 30. Babalığa dair düşünceler

Büyük Aile ile Etkileşim

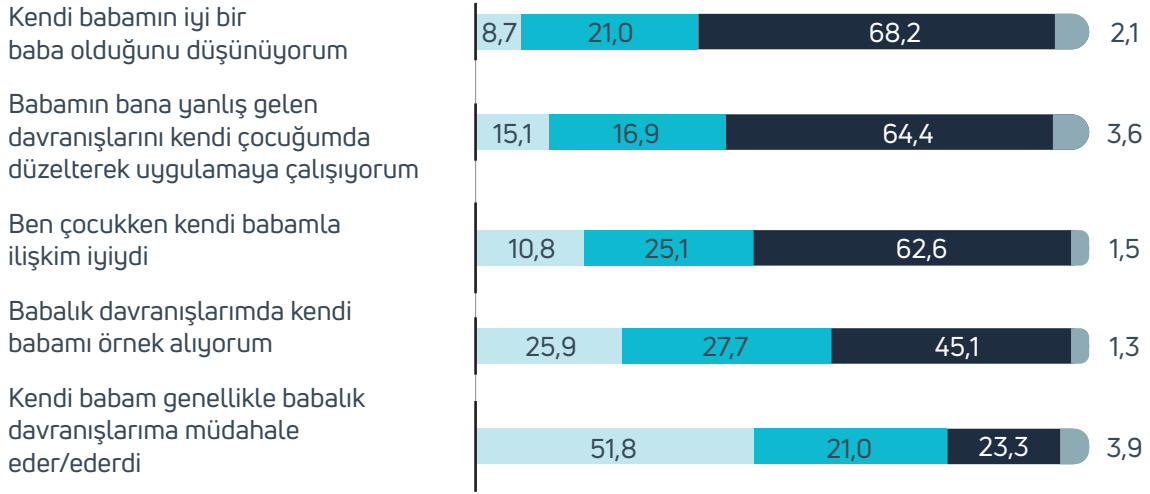
Büyükbabaların Özellikleri ve Babaların Babalarını Örnek Almaları

Eşinden ayrılmış katılımcı baba ve annelere çocukluklarında kendi babalarının en önemli üç olumlu veya olumsuz özelliğini söylemeleri istendi. Babalar sırası ile babalarının üç önemli özelliğini "sorumluluk sahibi olan", "iyi bir örnek" ve "otorite sahibi olan" olarak açıkladılar. Anneler ise "sorumluluk sahibi olan", "iyi bir örnek" ve "samimi veya sıcak" olarak belirtti.

Sıra No.		Eşinden ayrılmış baba (%)	Eşinden ayrılmış anne (%)
1	Sorumluluk sahibi	54,2	51,7
2	İyi bir örnek	44,2	39,7
3	Otorite sahibi	22,2	18,7
4	Samimi/sıcak	20,3	28,8
5	Evin ekonomik ihtiyaçlarını karşılayan	19,8	19,1
6	Ciddi ve mesafeli	14,6	6,7
7	Aile bireyleriyle vakit geçiren	9,5	14,1
8	Evin tüm yönetimini sağlayan	8,4	8,6
9	Kuralları koyan	7,6	7,8
10	Babamı hiç tanımadım	6,9	5,7
11	Katı ve baskıcı	5,0	6,9
12	Şiddet gösteren	4,5	6,5
13	Karar alan, inisiyatif sahibi	4,5	4,2
14	Kararları uygulayan	3,3	3,2
15	Evin dış işlerini yapan (fatura ödemek, alışveriş yapmak vb.)	1,4	3,6
16	Kuralları Uygulayan	1,4	3,2
17	Fazla vakit geçirmeyen	1,0	-
18	Sorumsuz	1,0	-
19	Ev işlerine katılan(yemek yapmak, temizlik yapmak vb.)	1,0	1,9
20	Pasif(anne karakteri baskın)	-	1,7
21	Kötü alışkanlıklara sahip	-	1,1
22	Diğer	1,4	5,3
	Fikrim yok/cevap yok	0,7	0,6

Tablo 31. Katılımcıların çocukluklarında kendi babalarının özellikleri

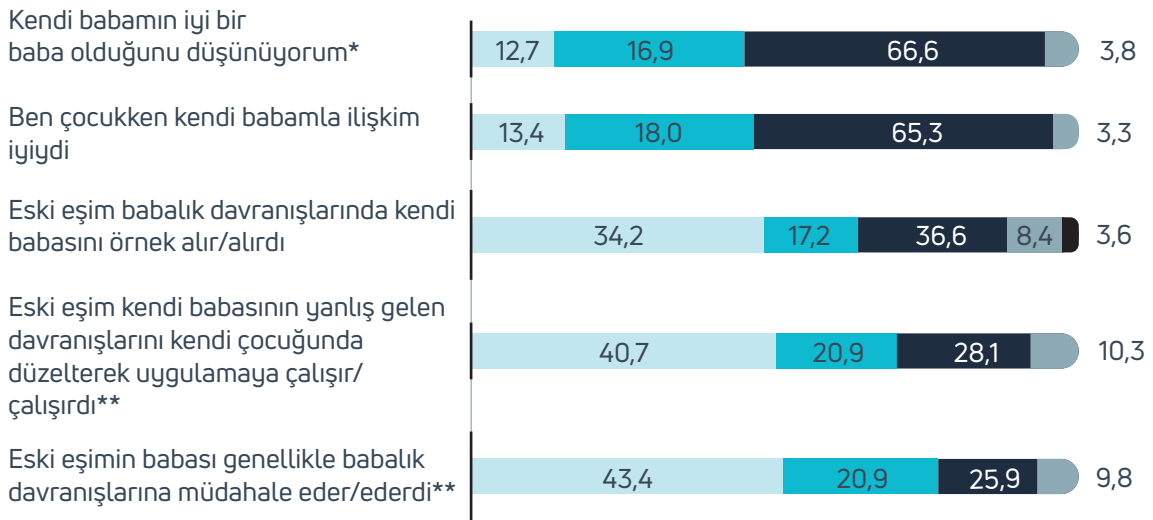
Eşinden ayrılmış katılımcı baba ve annelere kendi babalarının özelliklerini, babalara kendi babalarını örnek alma durumları, annelere ise ayrıldıkları eşlerinin kendi babalarını örnek alma durumlarını içeren ifadeler sunularak "evet", "hayır" ve "kısmen" olarak yanıt vermeleri istendi. Grafik 36'da babaların Grafik 37'de annelerin yanıtları sunuldu. Buna göre, baba ve annelerin yanıtları hemen hemen benzer oranlarda görünmektedir.

*Babasını tanıyan 390 babaya ait sonuçlardır.

● Hayır ● Kısmen ● Evet ● Fikrim yok/Cevap yok

Grafik 36. Babalara göre, kendi babaları ile olan ilişkileri

* Babasını tanıyan 449 anneye ait sonuçtur.

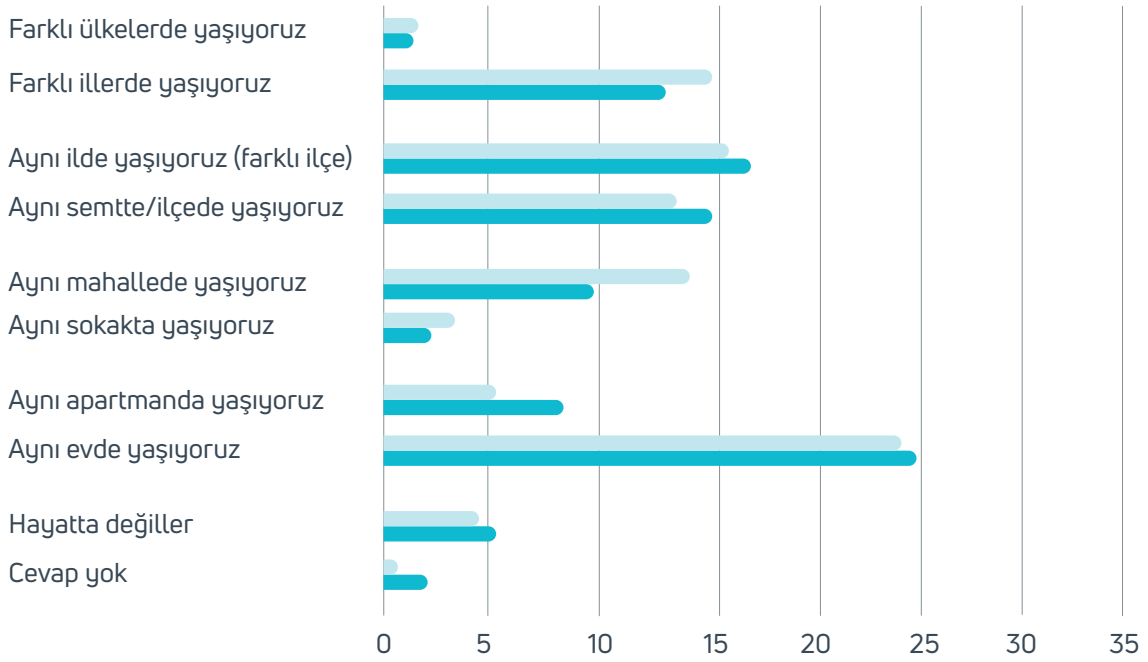
** Ayrıldığı eşinin babasını tanıyan 459 anneye ait sonuçtur.

● Hayır ● Kısmen ● Evet ● Fikrim yok/Cevap yok

Grafik 37. Annelerin kendi babaları ve ayrıldığı eşinin kendi babası ile olan ilişkileri

Büyük Aile ile İletişim

Eşinden ayrılmış katılımcı baba ve annelere kendi büyük aileleri ile olan uzaklıkları soruldu. Grafik 38'e göre, anne ve babaların %29'u büyükleriyle aynı evde ve %15,3'ü aynı ilin farklı ilçelerinde yaşadığını söyledi.

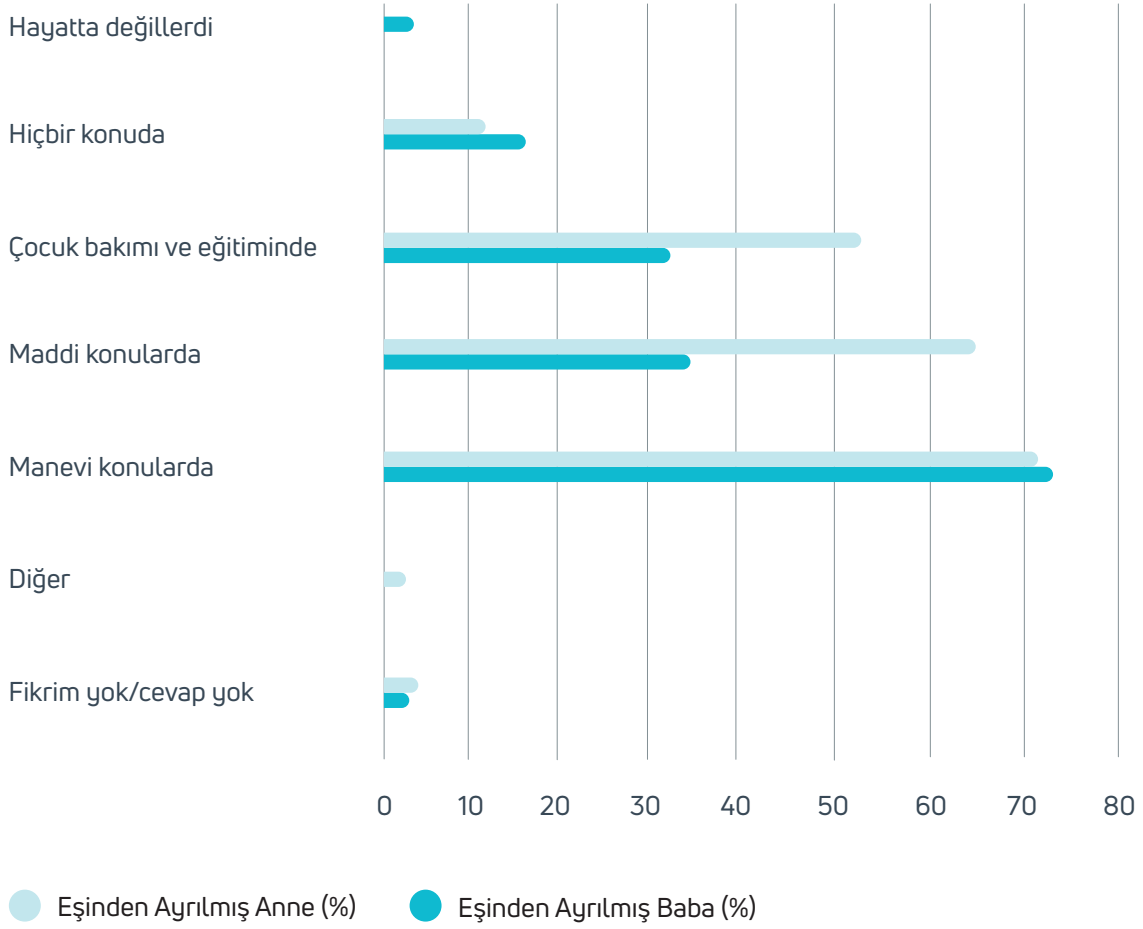

*Hayatta olmayanlara ait sonuçlar eklenmedi.

● Eşinden Ayrılmış Anne (%) ● Eşinden Ayrılmış Baba (%)

Grafik 38. Katılımcıların büyük ailesi ile olan uzaklığı

Katılımcı anne ve babalara eşlerinden ayrıldıktan sonra kendi anne ve babalarının en çok hangi konu/konularda destek olduğu soruldu. Babaların %72,6'sı, annelerin %71,6'sı kendi anne ve babalarının manevi konularda destek olduğunu söyledi. Babaların %34,8'ine, annelerin %64,1'ine büyükleri maddi konularda destek olmuştur. Babaların %17,2'sinin, annelerin 12,6'sının kendi anne ve babası hiçbir konuda destek olmamıştır.

Grafik 39. Katılımcıların büyük ailesinin ayrılık sonrası desteği

Eşinden ayrılmış katılımcı anne ve babalara büyük aile ile yaşamaya ilişkin ifadeler verildi ve her bir ifadeye "kesinlikle katılıyorum", "katılıyorum", "kısmen katılıyorum", "katılmıyorum" ve "kesinlikle katılmıyorum" olarak yanıt vermeleri istendi. Hem baba hem de anneler, büyük ailenin manevi olarak destek sağladığına katılmaktadır. Çocuk bakımı için kolaylık sağladığına, kültürel devamlılık için önemli olduğuna, çocukların sosyal ve duygusal olarak desteklediğine ve ekonomik olarak rahatlık sağlamasına babalar katılırken anneler kısmen katılmaktadır. Diğer taraftan kendi çekirdek ailesinin özgürlüğünü kısıtladığına, kadın ve erkek üzerinde baskı yarattığına, babanın daha geç sorumluluk almasına neden olduğuna, çatışma ortamını artırmasına ve çocuk yetiştirmede sorunların oluşmasına neden olduğuna hem baba hem de anneler kısmen katılmaktadır (Tablo 32).

Baba ve Annelere Yöneltilen İfadeler	Baba Puan*	Anne Puan**
Çocuk bakımı için kolaylık sağlar	76,9	69,8
Manevi açıdan destek sağlar	74,7	71,3
Kültürün devamlılığı açısından önemlidir	74,5	68,7
Çocukların sosyal ve duygusal gelişimini destekler	74,6	67,4
Ekonomik açıdan rahatlık sağlar	72,5	69,4
Çekirdek ailenin özgürlüğünü kısıtlar	62	65,4
Kadın üzerinde baskı yaratır	62,8	65,8
Babanın daha geç sorumluluk almasına neden olur	59,7	69,1
Çatışma ortamını artırır	62,4	64,3
Erkek üzerinde baskı yaratır	61,2	62,2
Çocuk yetiştirmede sorun yaşanmasına neden olur	56,8	64,4

* Cronbach's Alpha 0,887'tür.

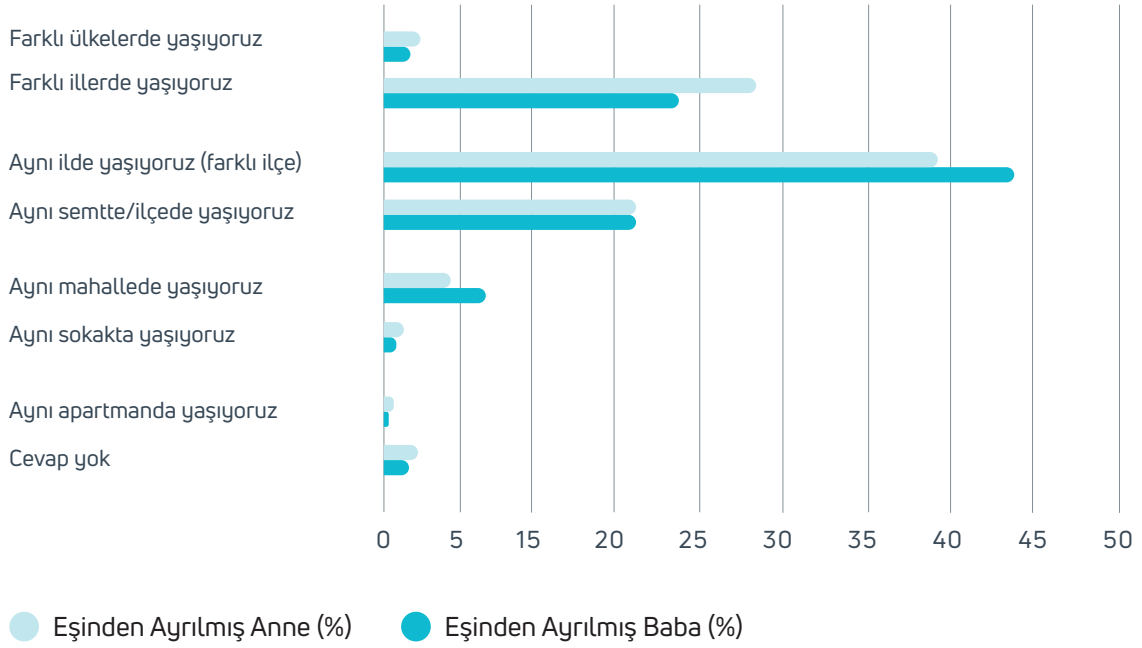
** Cronbach's Alpha 0,915'tir.

● Katılmıyorum ● Kısmen Katılıyorum ● Katılıyorum

Tablo 32. Baba ve annelerin büyük aile ile birlikte yaşamak hakkındaki düşünceleri

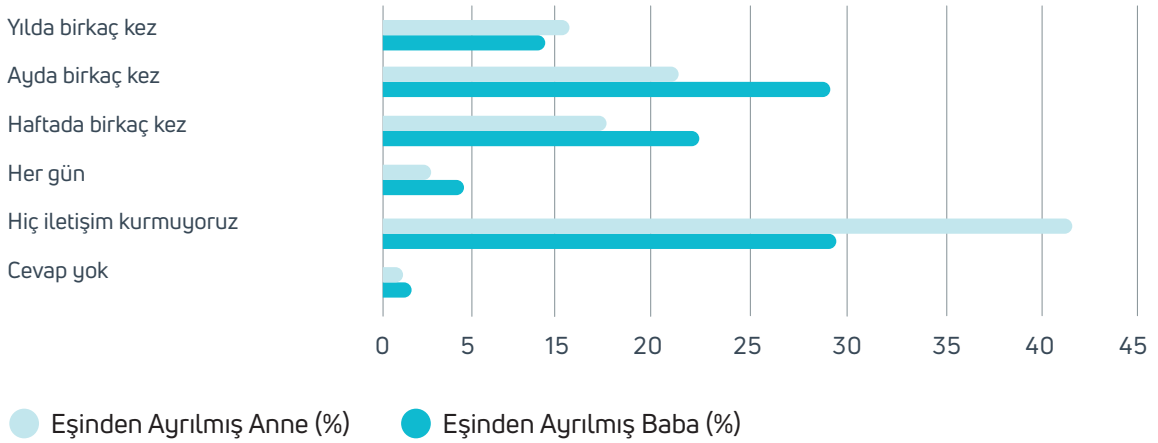
Baba ve Annelerin Ayrıldıkları Eşi ile İletişimi

Eşlerinden ayrılan katılımcı anne ve babalara ayrıldıkları eşleri ile mesafe olarak uzaklıkları soruldu. Grafik 40'a göre, ayrıldıkları eşleri ile babaların %43,4'ü annelerin 39,7'si aynı ilin farklı ilçesinde ve babaların %24,4'ü, annelerin %28,2'si farklı ilde yaşamaktadır.

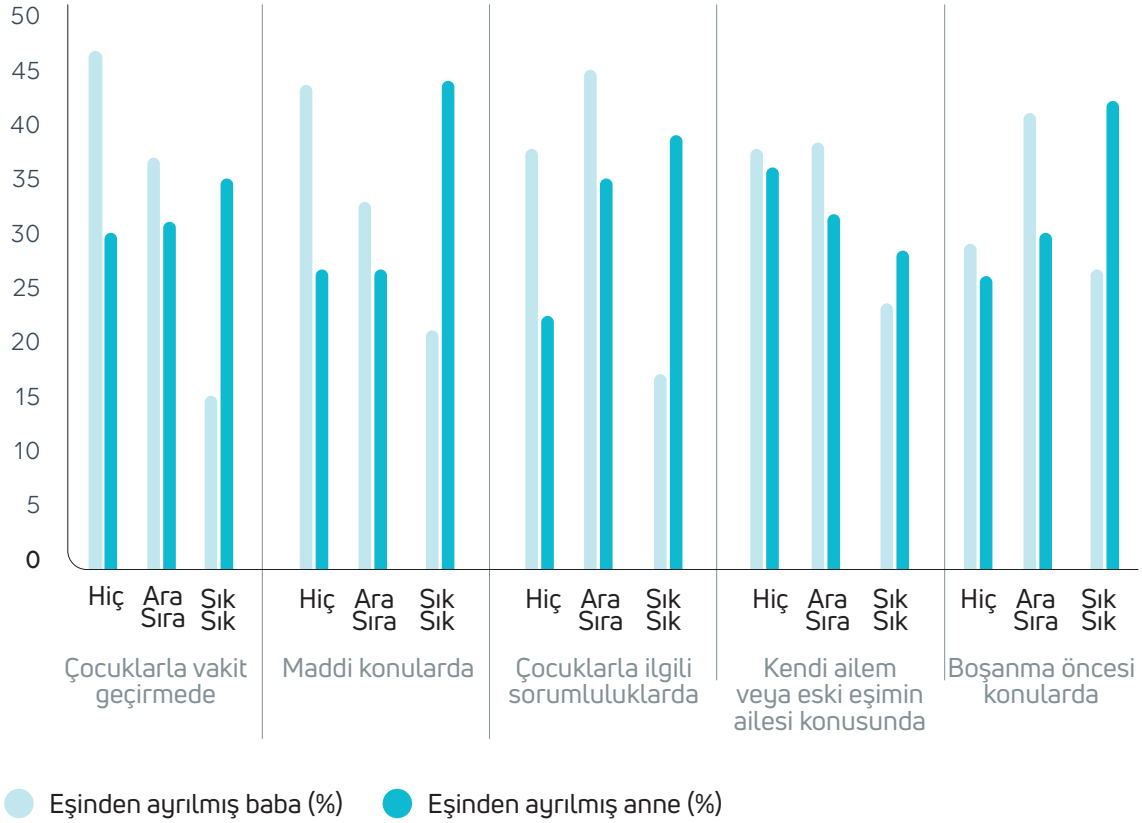
Grafik 40. Baba ve annelerin ayrıldığı eşi ile olan uzaklığı

Katılımcı anne ve babalara ayrıldıkları eşi ile kurdukları iletişimin sıklığı soruldu. İletişime çocuklarla ilgili sorunlar, kararların dâhil olduğu belirtildi. Babaların %29,1'i annelerin %22'si ayda birkaç kez, babaların %22,7'si annelerin %17,4'ü haftada birkaç kez iletişim kurduğunu söyledi. Diğer taraftan babaların %28,4'ü, annelerin ise %41,7'si ayrıldığı eşi ile hiç iletişim kurmadığını belirtti.

Grafik 41. Baba ve annelerin ayrıldığı eşi ile iletişim sıklığı

Eşinden ayrılmış baba ve annelere eski eşleri ile yaşanabilecek sorunların listesi verilerek bu sorunları yaşama sıklıkları soruldu. Babaların sık sorun yaşadığı konular sırası ile ayrılık öncesi konular ve kendi ailesi veya ayrıldığı eşinin ailesi ile ilgili konulardır. Annelerin en sık problem yaşadığı konular ise maddiyat ve ayrılık öncesi konulardır (Grafik 42).

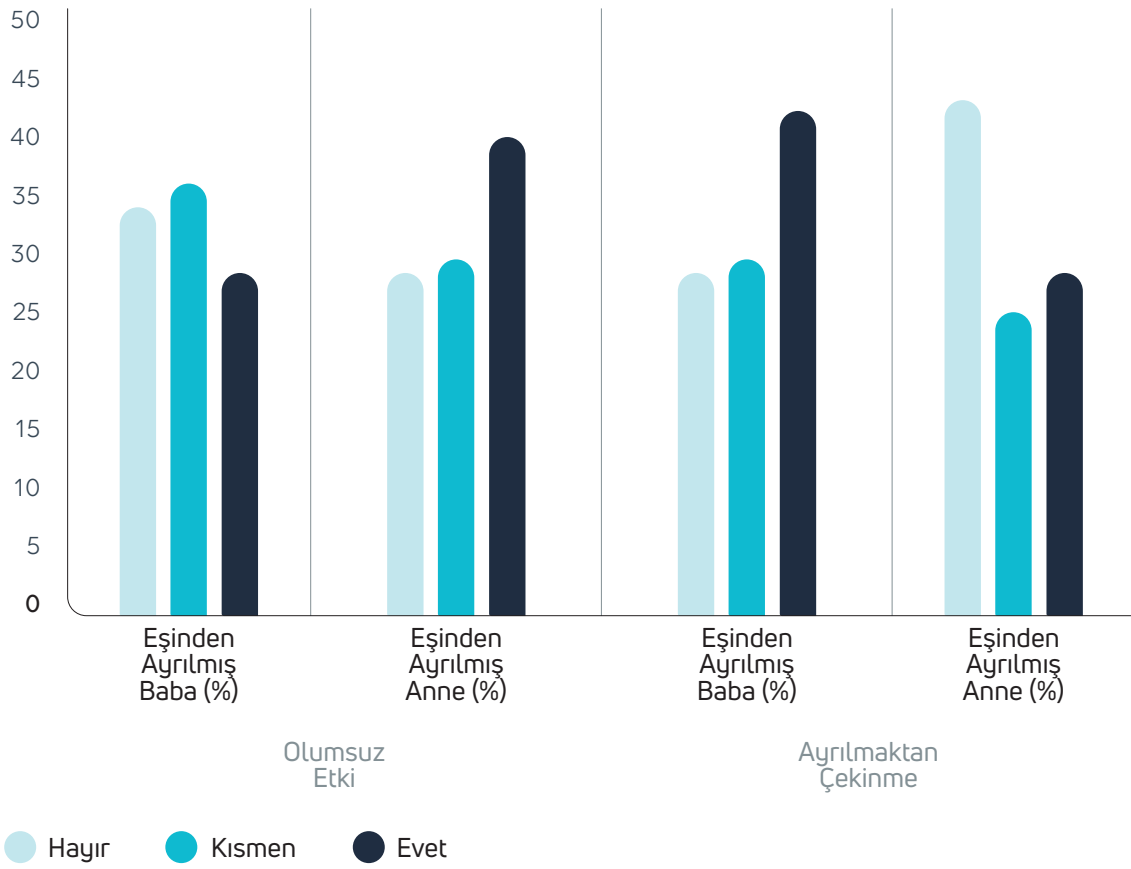

Grafik 42. Baba ve annelerin ayrıldığı eşi ile yaşadığı sorunların sıklığı

Babaların Çocukları ile İlişkileri

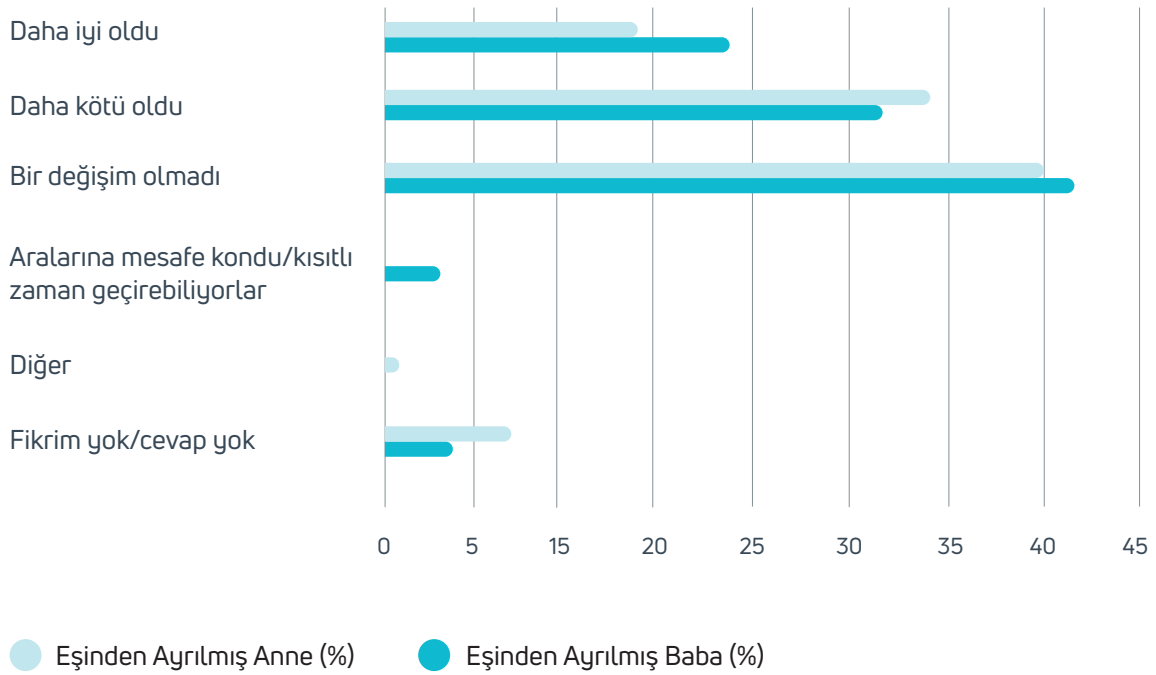
Katılımcı babalara ayrılma sürecinde çocuğu/çocukları ile olan ilişkisinin olumsuz yönde etkilenip etkilenmediği ve çocuğu/çocukları ile olan ilişkisi zarar görebileceği kaygısıyla ayrılmaktan çekinip çekinmediği soruldu. Grafik 43'e göre babaların %29,1'i çocukları ile olan ilişkilerinin ayrılıktan olumsuz etkilendiğini, %36'sı ise kısmen olumsuz etkilendiğini söyledi. Aynı zamanda babaların %41,8'i çocuğu/çocukları ile olan ilişkisi zarar görebileceği kaygısıyla ayrılmaktan çekindiğini, %29,6'sı ise kısmen çekindiğini söyledi.

Katılımcı annelere ayrılma sürecinde ayrıldığı eşinin çocuğu/çocukları ile olan ilişkisinin olumsuz yönde etkilenip etkilenmediği ve ayrıldığı eşinin çocuğu/çocukları ile olan ilişkisi zarar görebileceği kaygısıyla ayrılmaktan çekinip çekinmediği soruldu. Buna göre, annelerin %39,9'u ayrıldıkları eşlerinin çocukları ile ilişkilerinin olumsuz etkilendiğini, %29,6'sı kısmen olumsuz etkilendiğini söyledi. Diğer taraftan annelerin %29,2'si çocuğu/çocukları ile olan ilişkisi zarar görebileceği kaygısıyla ayrıldıkları eşinin ayrılmaktan çekindiğini, %25'i ise kısmen çekindiğini belirtti (Grafik 43).

Grafik 43. Eşten ayrılma ile çocuklarla iletişim

Katılımcı babalara ayrılıktan sonra çocuğu/çocukları ile olan ilişkilerinin nasıl etkilendiği; katılımcı annelere ayrılıktan sonra ayrıldıkları eşlerinin çocuğu/çocukları ile olan ilişkilerinin nasıl etkilendiği soruldu. Babaların %41,1'ine, annelerin %40,1'ine göre ayrılık sonrası çocukların babaları ile olan ilişkisinde değişiklik olmamıştır. Diğer taraftan babaların %31,5'ine, annelerin ise %34'üne göre babaların çocukları ile olan ilişkisi daha kötü olmuştur.

Grafik 44. Ayrılıktan sonra çocukların baba ile ilişkisi

Eşlerinden ayrılmış katılımcı baba ve annelere, ayrılık öncesi ve sonrası babaların çocuğu/çocukları ile olan ilişkilerine yönelik Tablo 33'te yer alan ifadeler verilerek "kesinlikle katılıyorum", "katılıyorum", "kısmen katılıyorum", "katılmıyorum" ve "kesinlikle katılmıyorum" olarak yanıtlamaları istendi. Babalar, ayrılık öncesinde ve sonrasında çocuğu/çocukları ile iletişimlerinin iyi olduğunu, onların duygularını anlamaya çalıştığını, onları aktif şekilde dinlediğini ve kendi duygu ve düşüncelerini onlarla paylaştığını söyledi. Aynı zamanda hem ayrılık öncesinde hem de sonrasında çocuğuna/çocuklarına anlatmadığı onların bilmesini istemediği konuların kısmen olduğunu ve kız ile erkek çocuk arasında iletişim farkının olmadığını söylediler (Tablo 33).

Annelere göre hem ayrılık öncesinde hem de sonrasında ayrıldıkları eşlerinin çocukları çocuğu/çocukları ile ilişkileri kısmen iyidir ve anlatmadığı onların bilmesini istemediği konular kısmen vardır. Diğer taraftan ayrılık öncesinde babalar çocukların duygularını anlamaya çalışırken ayrılık sonrasında çalışmamıştır. Aynı zamanda çocuğunu/çocuklarını aktif ve ilgi ile kısmen dinlerken ayrılık sonrası dinlememiştir. Annelere göre ayrıldıkları eşlerinin hem ayrılık öncesinde hem de sonrasında kız ve erkek çocukları arasında iletişim farkı yoktur.

Babalara Yöneltilen İfadeler	Baba Puan		Annelere Yöneltilen İfadeler	Anne Puan	
	Ayrılmadan Önce	Ayrılmadan Sonra		Ayrılmadan Önce	Ayrılmadan Sonra
Genel olarak iletişimim iyidir	85,5	81,2	Genel olarak iletişimim iyidir	55,9	51,3
Duygularını anlamaya çalışırım	83,7	82	Duygularını anlamaya çalışırım	52,7	49,4
Aktif bir şekilde (dikkatli ve ilgili) dinlerim	83,2	81	Aktif bir şekilde (dikkatli ve ilgili) dinlerim	53,3	49,9
Kendi duygu ve düşüncelerimi çocuğuma/çocuklarımla paylaşıyorum	77,1	75	Kendi duygu ve düşüncelerimi çocuğuma/çocuklarımla paylaşıyorum	51,1	46,1
Çocuğuma/çocuklarıma anlatmadığım, onların bilmesini istemediğim konular olur	65	62,8	Çocuğuma/çocuklarıma anlatmadığım, onların bilmesini istemediğim konular olur	57,8	52,2
Kız ve erkek çocuğum arasındaki iletişim biçimim farklıdır*	44,9	43,9	Kız ve erkek çocuğum arasındaki iletişim biçimim farklıdır*	45,6	40,3

* Kız ve erkek çocuğu olan 82 babaya ait sonuçtur.

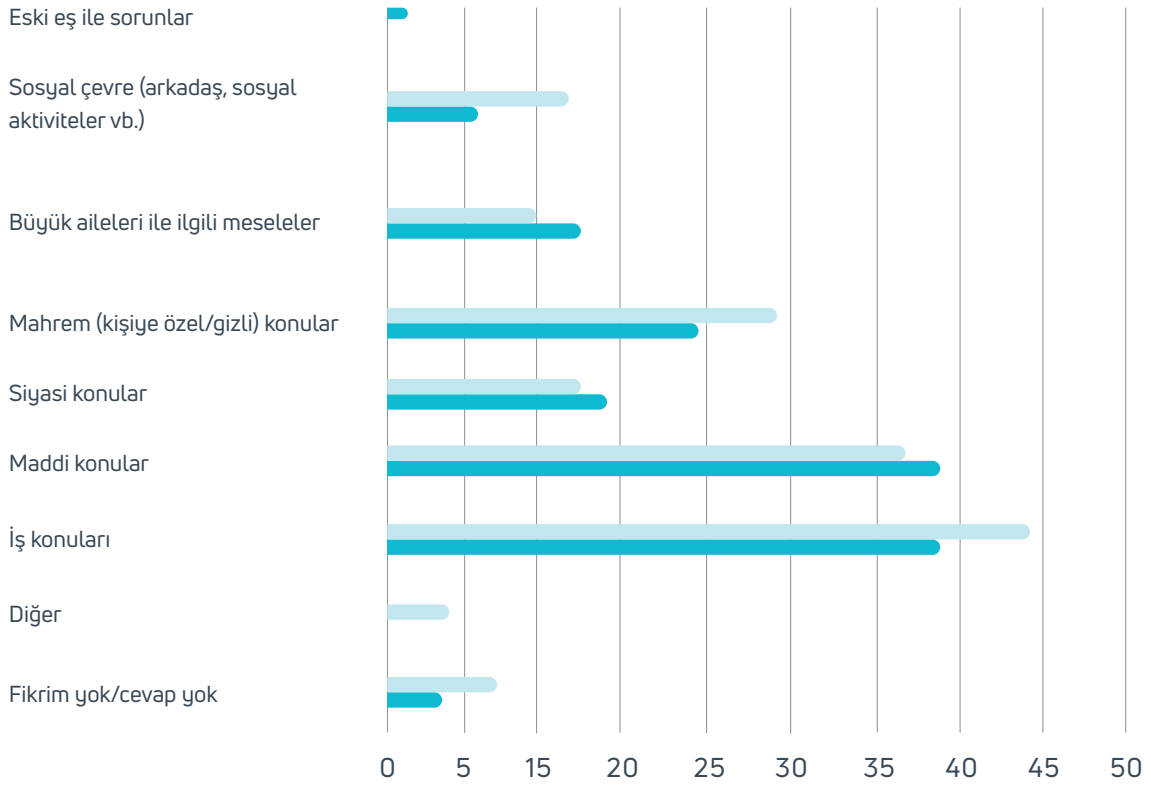
** Kız ve erkek çocuğu olan 500 anneye ait sonuçtur.

● Katılmıyorum ● Kısmen Katılıyorum ● Katılıyorum

Tablo 33. Babaların çocukları ile ilişkileri

Çocuğa Anlatılmayan Konular

Katılımcı babalardan ve annelerden "Çocuğuma/çocuklarıma anlatmadığım, onların bilmesini istemediğim konular olur." ifadesine "kesinlikle katılıyorum", "katılıyorum" ve "kısmen katılıyorum" yanıtını verenlere çocuklarına anlatmadığı konular soruldu. Eşlerinden ayrılmış baba ve annelerin yanıtları Grafik 45'te verildi. Buna göre, babalar en çok iş ve maddi konuları çocukları ile paylaşmamaktadır.

* 294 babaya ait sonuçtur.

** 243 anneye ait sonuçtur.

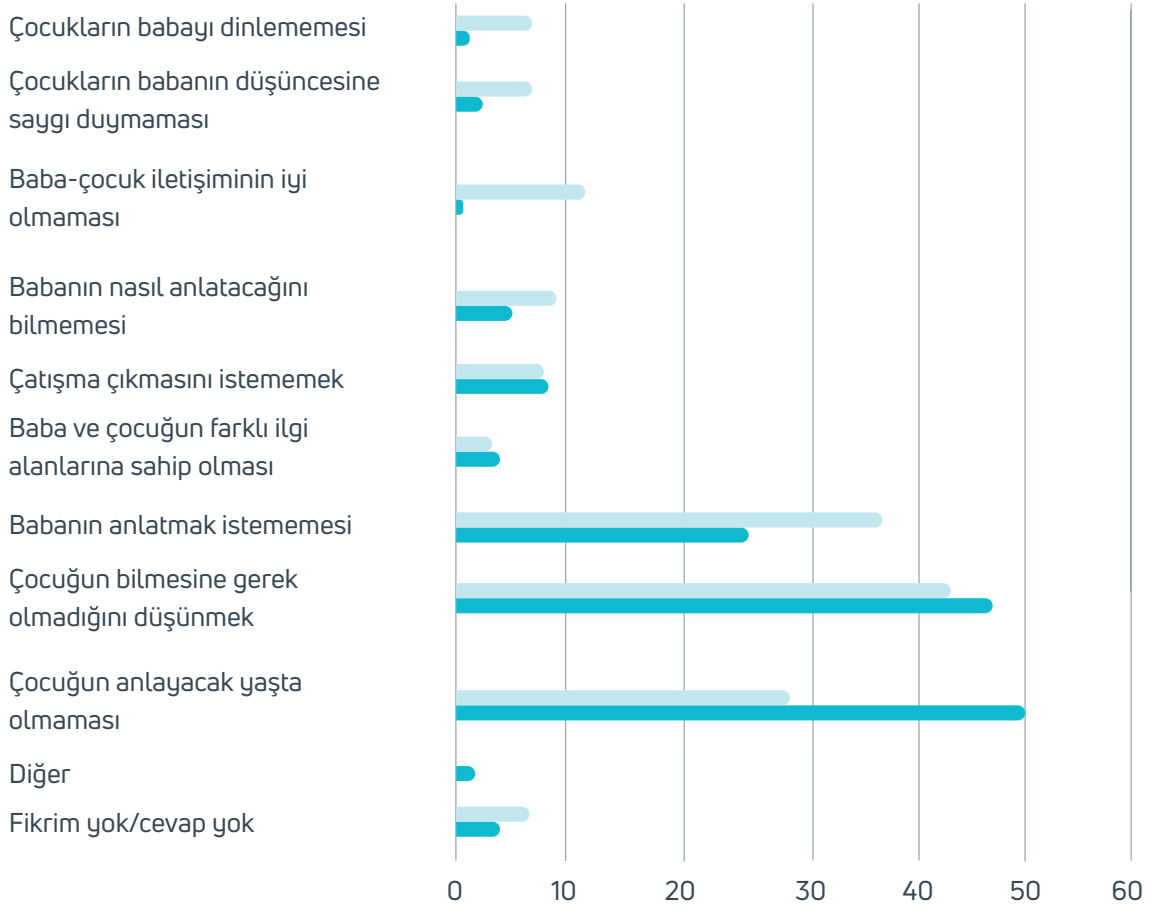
● Eşinden Ayrılmış Anne**

● Eşinden Ayrılmış Baba*

Grafik 45. Babaların çocuklarına anlatmadığı konular

Çocuğa Anlatılmayan Konuların Nedeni

Katılımcı baba ve annelerden "Çocuğuma/çocuklarıma anlatmadığım, onların bilmesini istemediğim konular olur" ifadesine "kesinlikle katılıyorum", "katılıyorum" ve "kısmen katılıyorum" yanıtını verenlere çocuklarına anlatmama nedeni soruldu. Eşinden ayrılmış baba ve annelerin yanıtları Grafik 46'te verildi. Babalar, çoğunlukla çocuklarının anlayacak yaşta olmadığı ve bilmesini gerekli bulmadıkları için Grafik 45'te yer alan konuları anlatmamaktadır.

* 294 babaya ait sonuçtur.

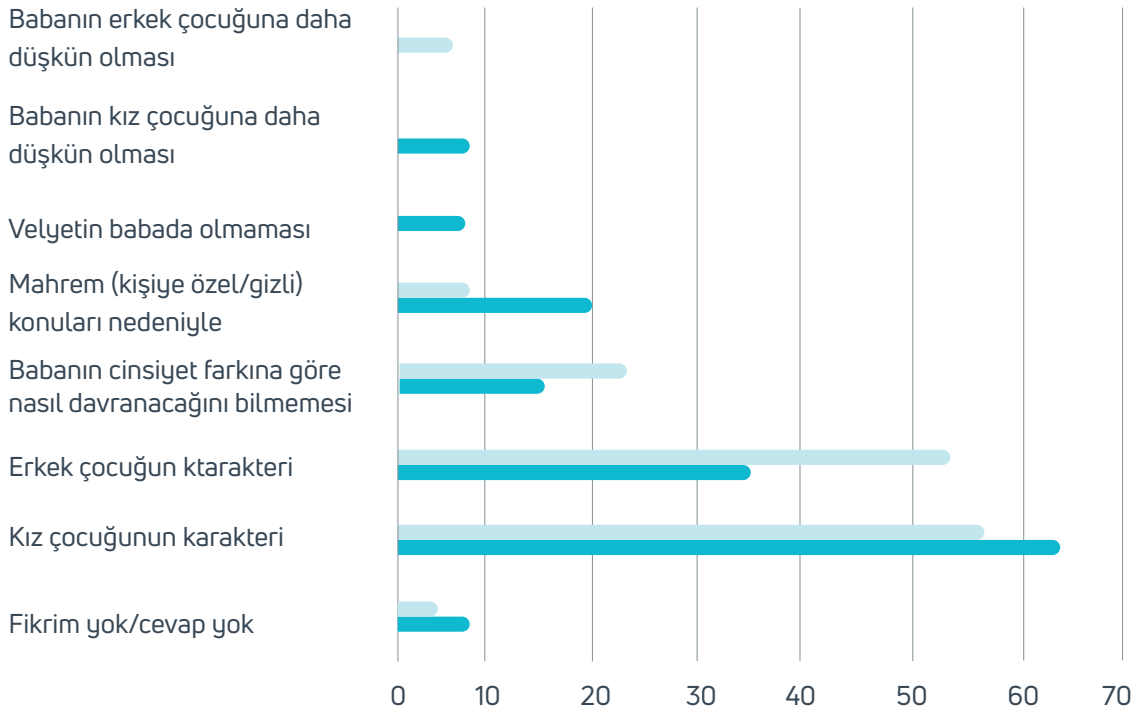
** 243 anneye ait sonuçtur.

● Eşinden Ayrılmış Anne** ● Eşinden Ayrılmış Baba*

Grafik 46. Babaların çocuklarına anlatmadığı konuların nedenleri

Kız ile Erkek Çocuk Arasındaki İletişim Farkı

Eşinden ayrılmış katılımcı babalardan "Kız ve erkek çocuğum arasındaki iletişim biçimim farklıdır." annelerden "Kız ve erkek çocuklarımız arasındaki iletişim biçimi farklıdır." ifadelerine "kesinlikle katılıyorum", "katılıyorum" ve "kısmen katılıyorum" yanıtını verenlere babaların kız ve erkek çocuk arasındaki iletişim farklarının nedeni soruldu. Baba ve annelerin verdiği yanıtlar Grafik 47'de gösterildi. Anne ve babaların çoğuna göre babaların kız ile erkek çocukları arasındaki iletişim farkı, kız ve erkek çocuklarının karakterleri sebebiyledir.

* 30 babaya ait sonuçtur.

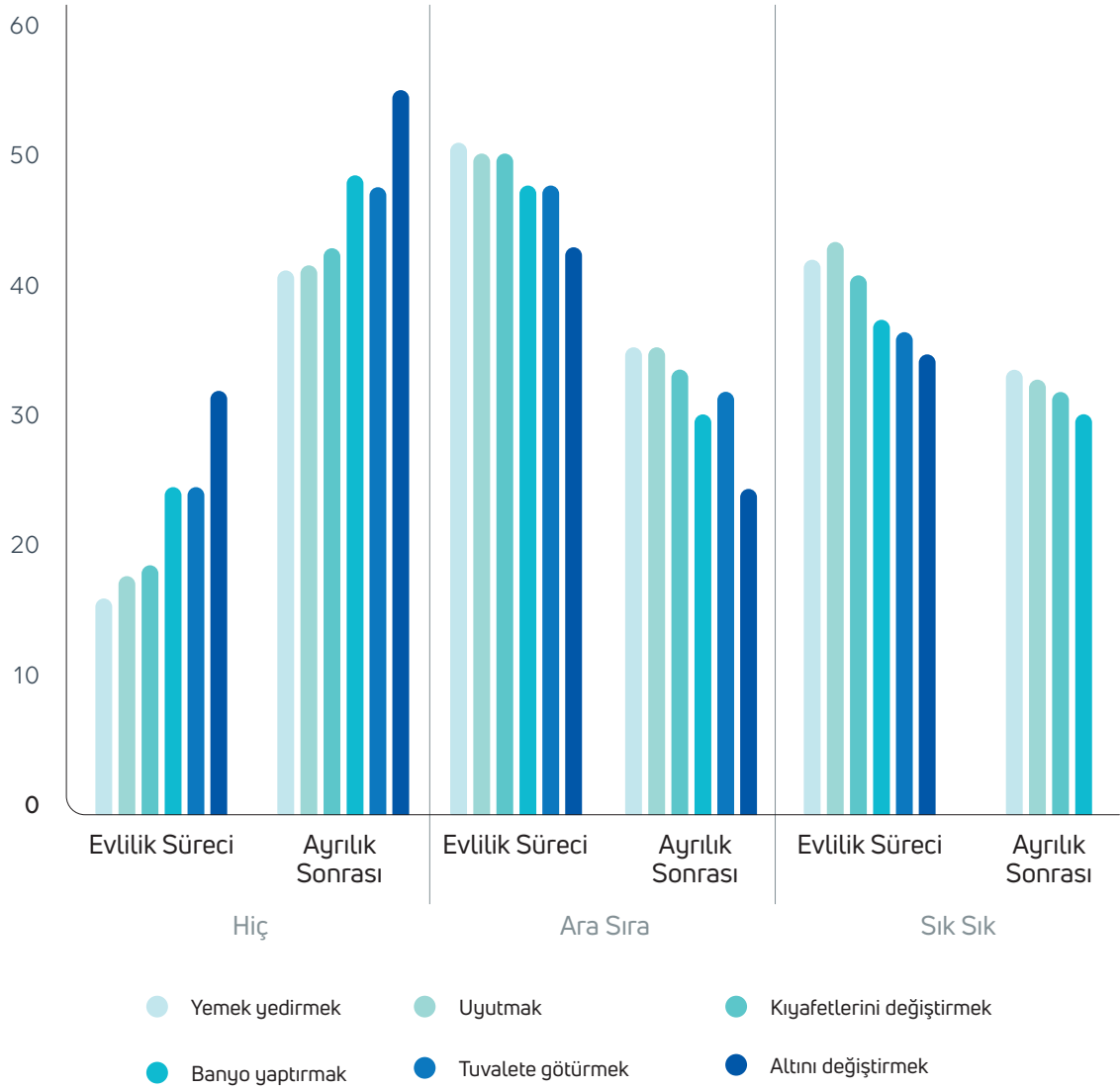
** 44 anneye ait sonuçtur.

● Eşinden ayrılmış anne** (%) ● Eşinden ayrılmış baba* (%)

Grafik 47. Babaların kız ve erkek çocuk arasındaki iletişim farkı nedenleri

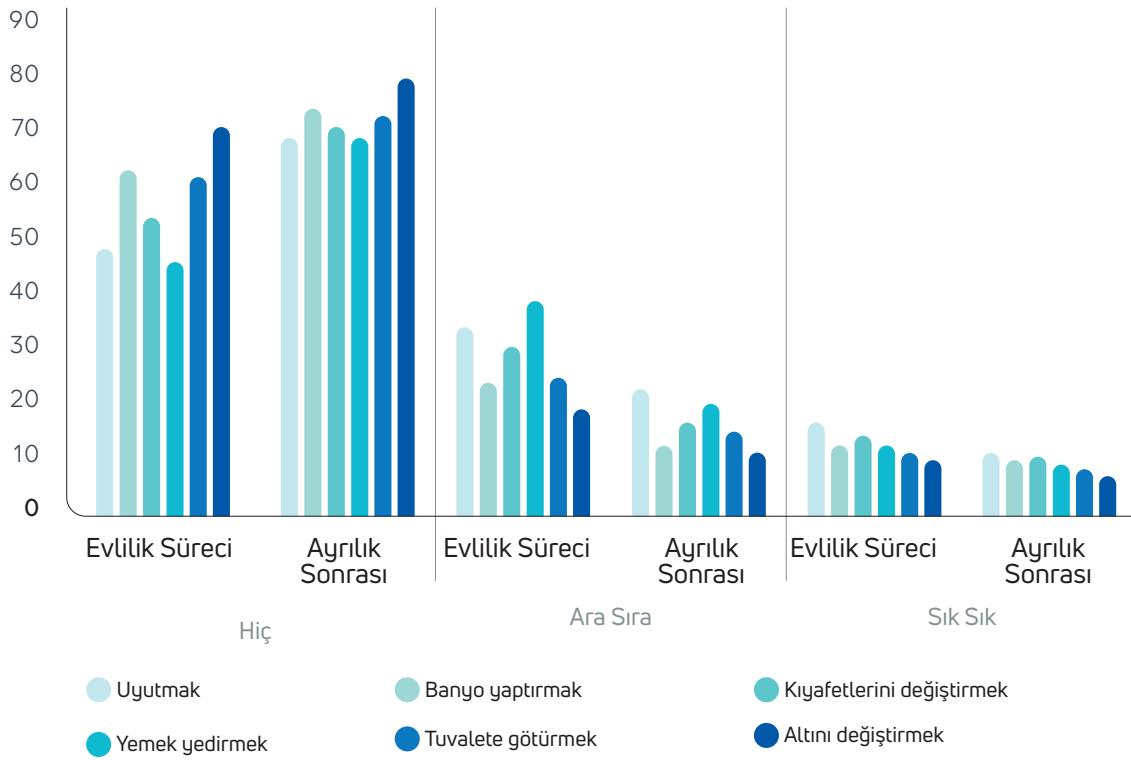
Babaların Çocuk Bakımına Katılımı

Eşinden ayrılmış babalara kendilerinin, annelere ise ayrıldıkları eşlerinin çocuk bakımına ilişkin Grafik 48 ve Grafik 49'da yer alan sorumluluk alanları verildi ve evlilik süreci ile ayrılık sonrasında yapma sıklığı soruldu. Grafik 48'e göre babalar, evlilik sürecinde ve ayrılık sonrasında en sık çocuklarına yemek yedirmekte, çocuklarını uyutmakta ve onların kıyafetlerini değiştirmektedir. Grafik 48 incelendiğinde babaların ayrılık sonrası çocuk bakımına ilişkin tüm sorumluluk alanlarına katılım sıklığının düştüğü görülmektedir.

Grafik 48. Babalara göre, babaların evlilik sürecinde ve ayrılık sonrasında çocuk bakımına katılım sıklığı

Annelere göre ayrıldıkları eşleri hem evlilik sürecinde hem de ayrılık sonrasında en sık çocukların uyutulması ve yemek yedirilmesini gerçekleştirmektedir. Grafik 49'da babaların hem evlilik sürecinde hem de ayrılık sonrasında çocuk bakımı ile ilgili sorumluluklara katılım sıklığının azlığı dikkat çekmektedir.

Grafik 49. Annelere göre, babaların evlilik sürecinde ve ayrılık sonrasında çocuk bakımına katılım sıklığı

Babaların Çocukları ile Vakit Geçirmesi

Eşinden ayrılmış babalara ve annelere ayrılık sonrası durumlarını değerlendirmeleri istendi. Babaların kendilerini, annelerin ayrıldıkları eşlerini düşünerek ve Tablo 17’de yer alan babaların çocuklarıyla vakit geçirmesine ilişkin ifadelerle “kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kısmen katılıyorum, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum” olarak yanıt vermeleri istendi. Babalar, vakit geçirmek için ellerinden geleni yaptıklarına, çocuğu/çocukları ile birlikte yaşamadığı için ve iş yoğunluğu nedeniyle yeteri kadar zaman ayıramadığına kısmen katıldığını belirtti. Anneler ise ayrıldığı eşinin çocuklarla birlikte yaşamadığı için yeteri kadar zaman geçiremediğine ve çocuklarla nasıl zaman geçirmesi gerektiği bilmediğine kısmen katıldığını söyledi (Tablo 34).

Babalara Yöneltilen İfadeler	Baba Puan*	Annelere Yöneltilen İfadeler	Anne Puan**
Vakit geçirmek için elimden geleni yapıyorum	81,7	Eski eşim, çocuk/larla vakit geçirmek için elinden geleni yapıyor	48,5
Birlikte yaşamadığımız için yeteri kadar zaman geçiremiyorum	54	Çocuk/çocuklar birlikte yaşamadıkları için eski eşim yeteri kadar zaman geçiremiyor	53,1
İş yoğunluğum sebebiyle yeteri kadar zaman ayıramıyorum	51	İş yoğunluğu sebebiyle eski yeteri kadar zaman ayıramıyor	49,7
Eski eşimle aramızdaki sorunlar sebebiyle yeteri kadar zaman geçiremiyorum	45,3	Eski eşimle aramızdaki sorunlar sebebiyle yeteri kadar zaman geçiremiyor	41,7
İş için yolda çok fazla zaman harcadığımdan yeteri kadar zaman ayıramıyorum	41,8	Eski eşim, iş için yolda çok fazla zaman harcadığından yeteri kadar zaman ayıramıyor	40,9
Eski eşimin anne/babası sebebiyle yeteri kadar zaman geçiremiyorum	39,1	Eski eşim anne/babası sebebiyle yeteri kadar zaman geçiremiyor	35,9
Nasıl zaman geçirmem gerektiğini bilmiyorum	36,1	Eski eşim, nasıl zaman geçirmesi gerektiğini bilmiyor	61,6
Benimle zaman geçirmek istemiyor/istemiyorlar	34,5	Çocuk/çocuklar eski eşimle zaman geçirmek istemiyor/istemiyorlar	49,1
Büyüklerimden çekindiğim için zaman geçiremiyorum	33,7	Büyüklerinden çekindiği için zaman geçiremiyor	34,6
Yeni eşim problem çıkardığı için çocuklarla yeteri kadar zaman geçiremiyorum***	30,7	Yeni eşim problem çıkardığı için çocuklarla yeteri kadar zaman geçiremiyor****	35,3

* Cronbach's Alpha 0,814'tür.

**Cronbach's Alpha 0,798'dir.

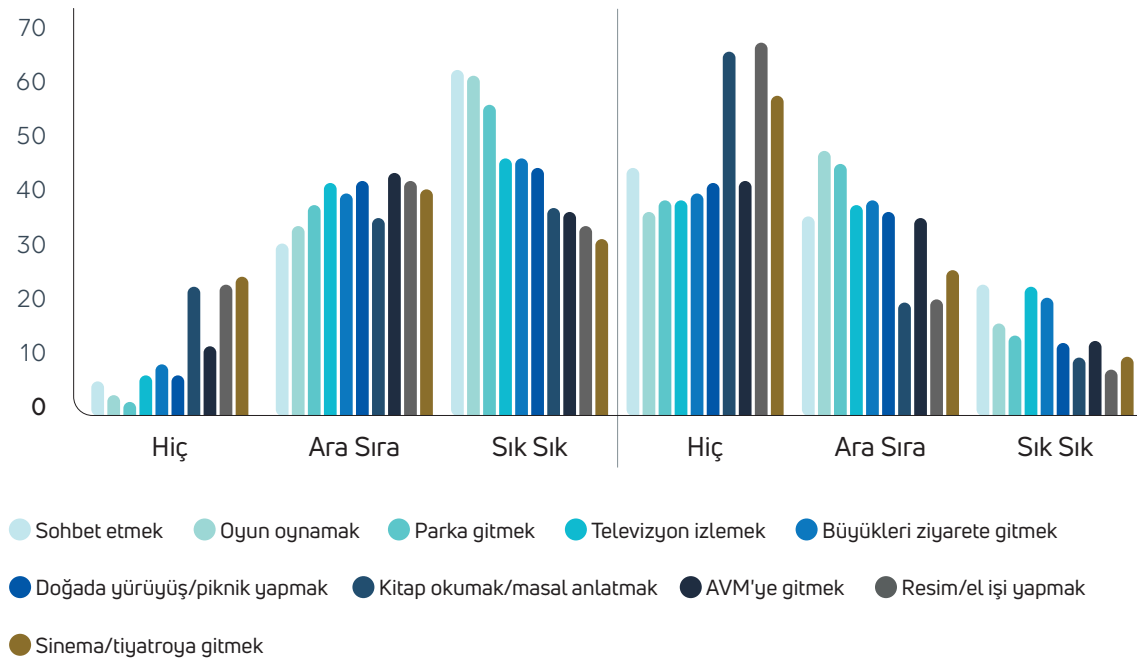
*** Evli (daha önce boşanmış) olan 15 babaya ait sonuçlardır.

**** Evli (daha önce boşanmış) olan 17 anneye ait sonuçlardır.

● Katılmıyorum ● Kısmen Katılıyorum ● Katılıyorum

Tablo 34. Baba ve annelere göre babaların çocukla vakit geçirmeye yönelik düşünceleri

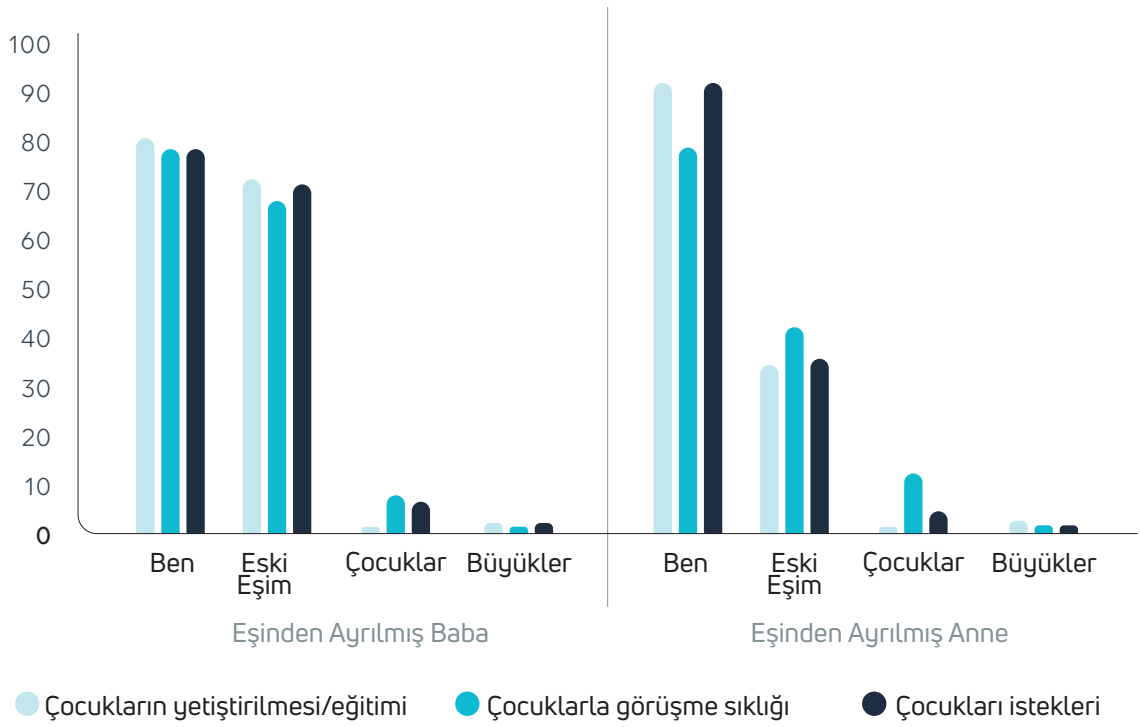
Babalara kendilerinin, annelere ise ayrıldığı eşinin çocuğu/çocukları ile birlikte vakit geçirme etkinliklerini hangi sıklıkla yaptıkları soruldu. Hem anne hem de babalar, babaların çocuğu/çocukları ile en sık sohbet ettiklerini, oyun oynadıklarını ve parka gittiklerini söyledi. Babaların çocuğu/çocukları ile hiç gerçekleştirmediği etkinlikler ise resim/el işi yapmak ile tiyatro/sinemaya gitmektir (Grafik 50).

Grafik 50. Babaların çocuklarıyla yaptığı faaliyetler

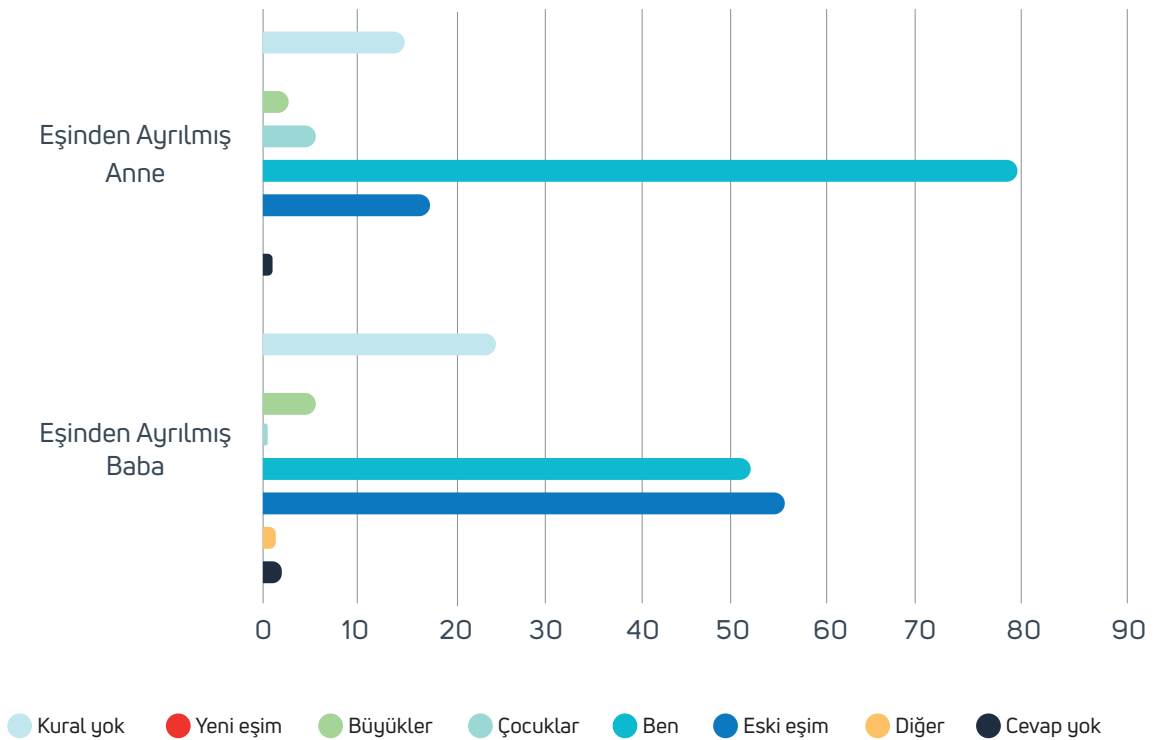
Çocuklara Yönelik Kararların Alınma Süreci

Katılımcı anne ve babalara çocuklara ilişkin karar alma konuları verildi ve kararın kim tarafından alındığı soruldu. Grafik 51'e göre, babaların %80'i çocukların yetiştirilmesi ile eğitimi, çocuklarla görüşme sıklığı ve çocukların istekleri konularında kararı kendisinin aldığını söyledi. Annelerin %90'dan fazlası çocukların yetiştirilmesi ile eğitimine ve çocukların isteklerine; %81'i ise çocuklarla görüşme sıklığına kendinin karar verdiğini söyledi.

Grafik 51. Çocuklara dair kararların alınması

Eşinden ayrılmış katılımcı anne ve babalara, çocuklarına yönelik kuralların kim tarafından konulduğu soruldu. Babaların %55,4'ü ayrıldığı eşinin, annelerin %79,6'sı kendisinin kuralları belirlediğini söyledi. Babaların %23,4'ü, annelerin ise %13'ü çocuklara yönelik kural olmadığını belirtti.

Grafik 52. Çocuklar için kurallara karar veren kişi

Babaların Sorumlulukları

Eşinden ayrılmış katılımcı baba ve annelere genel olarak babaların sorumluluk alanlarına ilişkin Tablo 35'te yer alan ifadeler yöneltildi. İfadeleri "kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kısmen katılıyorum, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum" olarak yanıtlamaları istendi. Hem baba hem de annelere göre evin geçimi için para kazanmak, evin dış işlerini yapmak, çocuk/çocuklar sorunlarla karşılaştığında yol göstermek, çocuğun/çocukların eğitim ile okul yaşamlarını takip etmek ve çocuk bakımına katılmak babanın sorumluluğundadır. Baba ve anneler, ev işlerine katılmanın babanın sorumluluğu olduğuna kısmen katılmaktadır.

Babalara Yöneltilen İfadeler	Baba Puan*	Annelere Yöneltilen İfadeler	Anne Puan**
Evin geçimi için para kazanmak baba olarak benim sorumluluğumdur	81,1	Evin geçimi için para kazanmak babanın sorumluluğundadır	76,7
Evin dış işlerini yapmak (fatura, market, tamirat vb.) baba olarak benim sorumluluğumdur.	81,1	Evin dış işlerini yapmak (fatura, market, tamirat vb.) babanın sorumluluğundadır	78,6
Çocuğuma sorunlarla karşılaştığında yol göstermek baba olarak benim sorumluluğumdur	81	Çocuğumuza sorunlarla karşılaştığında yol göstermek babanın sorumluluğundadır	76,1
Çocuğumun eğitim ve okul yaşamlarını/gelişimini takip etmek baba olarak benim sorumluluğumdur	79,3	Çocuğumuzun eğitim ve okul yaşamlarını/gelişimlerini takip etmek babanın sorumluluğundadır	73,8
Çocuk bakımına katılmak baba olarak benim sorumluluğumdur	77,7	Çocuk bakımına katılmak babanın sorumluluğundadır	76,4
Ev işlerine katılmak baba olarak benim sorumluluğumdur	68,7	Ev işlerine katılmak babanın sorumluluğundadır	69,2

* Cronbach's Alpha 0,828'dur.

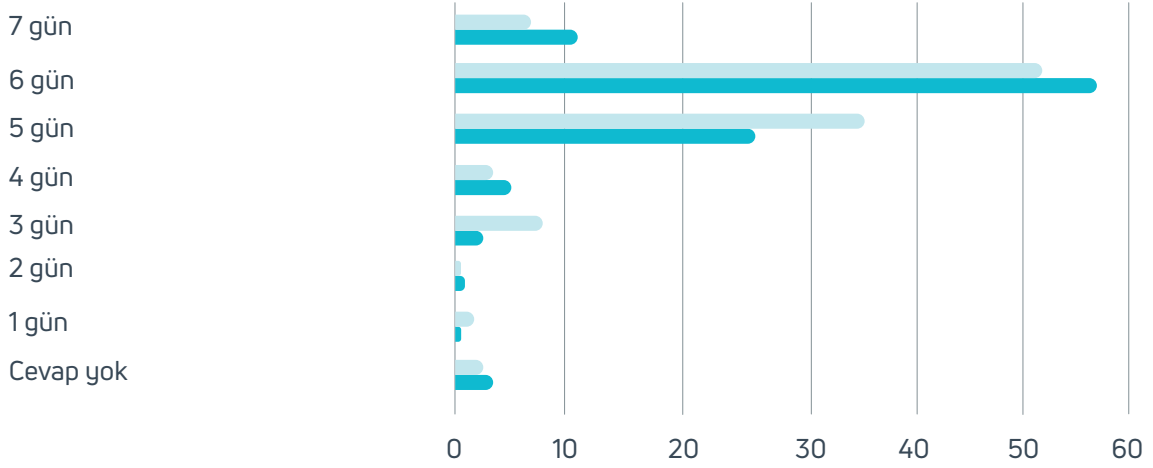
** Cronbach's Alpha 0,873'tür.

● Katılmıyorum ● Kısmen Katılıyorum ● Katılıyorum

Tablo 35. Baba ve annelere göre babaların sorumluluk alanları

Çalışma Yaşamı

Eşinden ayrılmış baba ve annelere kendilerinin haftada kaç gün gelir getirici bir işte çalıştığı soruldu. Grafik 53'e göre, babaların %56,9'u, annelerin %52,5'i haftanın altı günü; babaların %24,5'i, annelerin %34,3'ü gelir getirici bir işte çalışmaktadır.

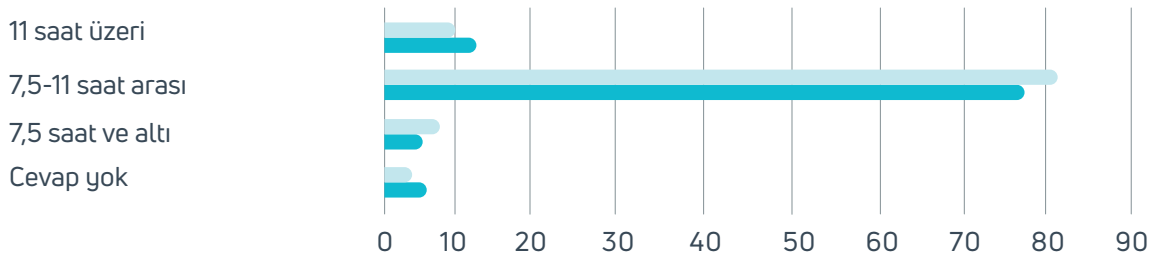

* Çalışanlara ait sonuçtur.

● Eşinden Ayrılmış Anne ● Eşinden Ayrılmış Baba

Grafik 53. Haftada gelir getirici işte çalışılan gün sayısı

Eşinden ayrılmış katılımcı baba ve annelere gelir getirici işte günde kaç saat çalıştığı soruldu. Grafik 54'e göre, babaların %77,8'i annelerin %81,1'i 7,5-11 saat aralığında çalıştığını söyledi. 11 saat üzeri çalışan baba oranı %14 iken anne %10,4'tür.

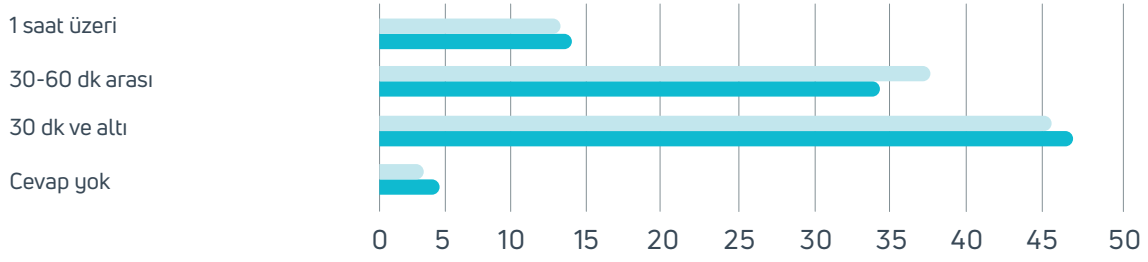

* Çalışanlara ait sonuçtur.

● Eşinden Ayrılmış Anne (%) ● Eşinden Ayrılmış Baba (%)

Grafik 54. Gelir getirici bir işte günlük çalışma süresi

Katılımcı anne ve babalara iş için günlük yolda geçen süre soruldu. Babaların %46,6'sı annelerin %45,4'ü 30 dakika ve altı; babaların %14'ü annelerin %13,6'sı bir saat üzeri zaman ayırmaktadır.

*Çalışanlara ait sonuçtur.

● Eşinden Ayrılmış Anne (%) ● Eşinden Ayrılmış Baba (%)

Grafik 55. İş için yolda geçen günlük toplam süre

Baba ve annelerin genel olarak kadının çalışmasına yönelik düşüncelerini belirlemek için Tablo 36'daki ifadeler yöneltildi. Yöneltilecek ifadeleri "kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kısmen katılıyorum, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum" olarak yanıtlamaları istendi. Hem anne hem de babalar, kadının çalışması ile kadının özgüveninin arttığına, sosyal çevresinin oluştuğuna, paylaşılacak konu sayısını artırdığına ve aile ekonomisine katkı sağladığına katıldı. Diğer taraftan babalar ve anneler, çocuk bakımını olumsuz etkilemesine ve ev işlerinin aksamasına kısmen katıldıklarını söyledi. Son olarak babalar kadının çalışmasının aile içi iletişimi olumsuz etkilediğine kısmen katılırken; anneler katılmamaktadır.

Baba ve Annelere Yöneltilen İfadeler	Baba Puan	Anne Puan
Kendi özgüvenini artırır	83,1	87,1
Aile ekonomisine katkı sunar	79,5	89,4
Kadının kendi sosyal çevresini oluşturur	80,4	83,9
Paylaşılacak konu sayısını artırır	70,2	74,8
Çocukların bakımını olumsuz etkiler	61,4	50,4
Ev işlerini aksatır	62,3	50,8
Aile içi iletişimi olumsuz etkilenir	57,0	46,9

● Katılmıyorum ● Kısmen Katılıyorum ● Katılıyorum

Tablo 36. Baba ve annelerin kadının çalışmasına yönelik düşünceleri

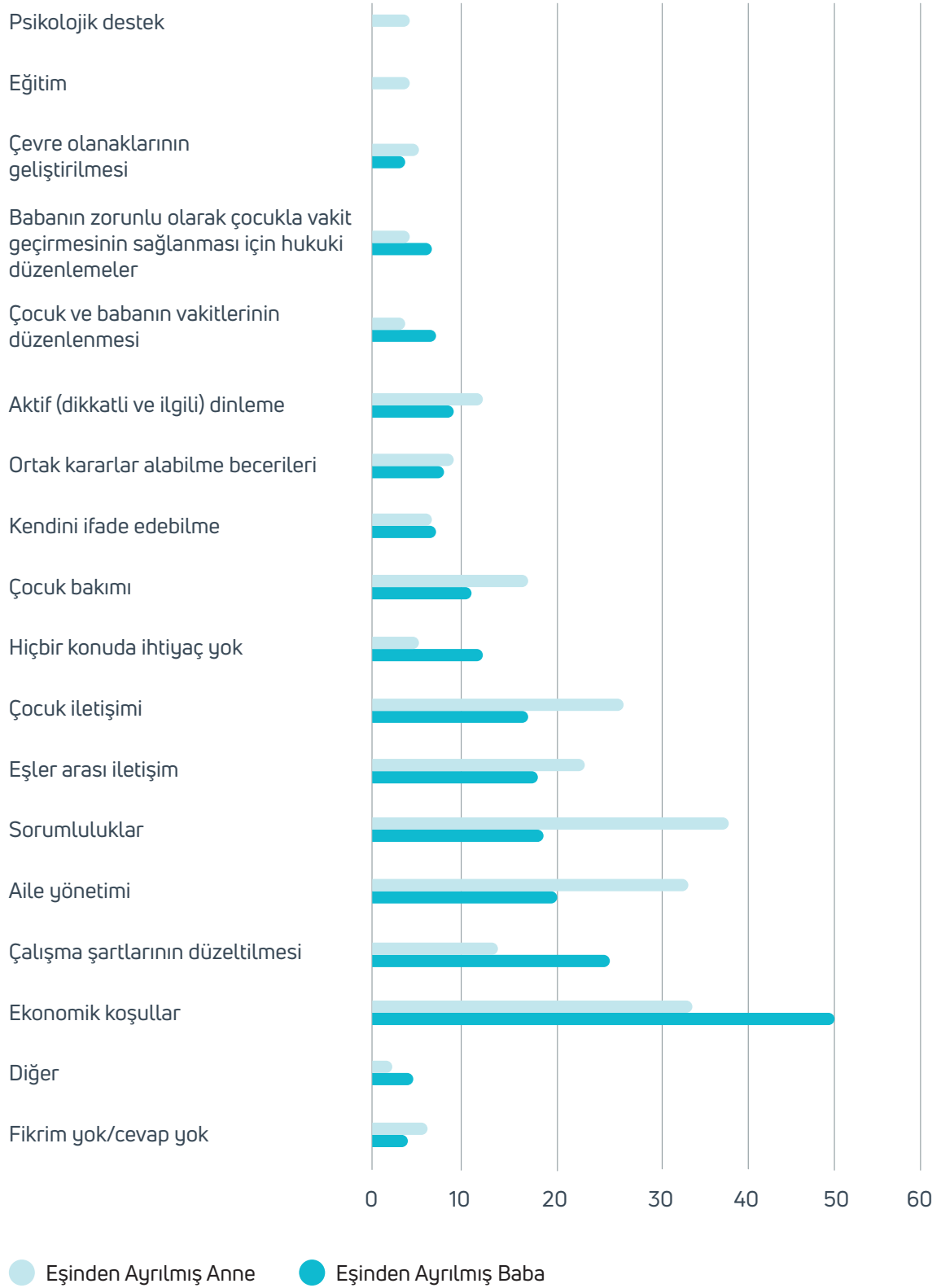
Babaların Desteklenmesi Gereken Alanlar

Eşinden ayrılmış katılımcı babalara kendilerinin, annelere ise ayrıldığı eşinin babalığa dair verilen konularda destek alıp almadığı ve destek almayı düşünüp düşünmediği soruldu. Tablo 37'ye göre, %9'dan daha fazla baba verilen konularda destek almamıştır. %76'dan daha fazla baba destek almayı düşünmezken; %65'ten daha fazla anne ayrıldığı eşinin verilen konularda destek alması gerektiğini düşünmektedir. Babaların destek almayı düşündüğü ilk üç konu sırası ile çocuklarla iletişim, çocuk bakımı ve aile yönetimidir. Annelerin ayrıldığı eşinin destek almasını gerekli bulduğu ilk üç konu sırası ile aile yönetimi, eve dair sorumluluklar ve çocuklarla iletişimdir.

Konular	Eşinden Ayrılmış Baba				Eşinden Ayrılmış Anne			
	Destek Alma Durumu		Destek Almayı Düşünme		Destek Alma Durumu		Destek Alma Gerekliliği	
	Destek Almadım	Destek Aldım	Destek Almayı Düşünmüyorum	Destek Almayı Düşünüyorum	Destek Almadı	Destek Aldı	Destek Almayı Gerekmez	Destek Almayı Gerekir
Çocuklarla iletişim	92,4	6,9	76,1	22,4	92,9	5,0	25,8	67,4
Çocuk bakımı	90,9	8,1	76,8	21,7	92,6	5,0	28,8	65,1
Aile yönetimi	93,3	6,0	76,6	21,7	92,9	5,0	22,9	71,0
Eve dair sorumluluklar	95,0	4,1	80,9	17,9	93,1	4,4	25,6	68,3
Aktif (dikkatli ve ilgili) dinleme	95,0	4,3	81,6	16,7	93,9	3,6	27,9	65,5
Kendini ifade edebilme	95,0	3,8	81,1	16,7	93,5	4,2	30,3	63,9

Tablo 37. Baba ve annelere göre, babaların destek aldığı ve almayı düşündüğü-düşünmediği konular

Eşinden ayrılmış katılımcı baba ve annelere, genel olarak toplumumuzda babaların desteklenmesini gerektiğini düşündükleri konular sorularak çoklu yanıtları Grafik 56'da verildi. Babalara göre, babaların desteklenmesi gereken ilk üç konu sırası ile ekonomik koşullar, çalışma şartlarının düzeltilmesi ve aile yönetimidir. Annelere göre ise; aileye ilişkin sorumluluklar, ekonomik koşullar ve aile yönetimidir.

Grafik 56. Baba ve annelere göre, babaların desteklenmesi gereken konular

ÜÇÜNCÜ ARAŞTIRMA: BÜYÜKBABA

YÖNTEM

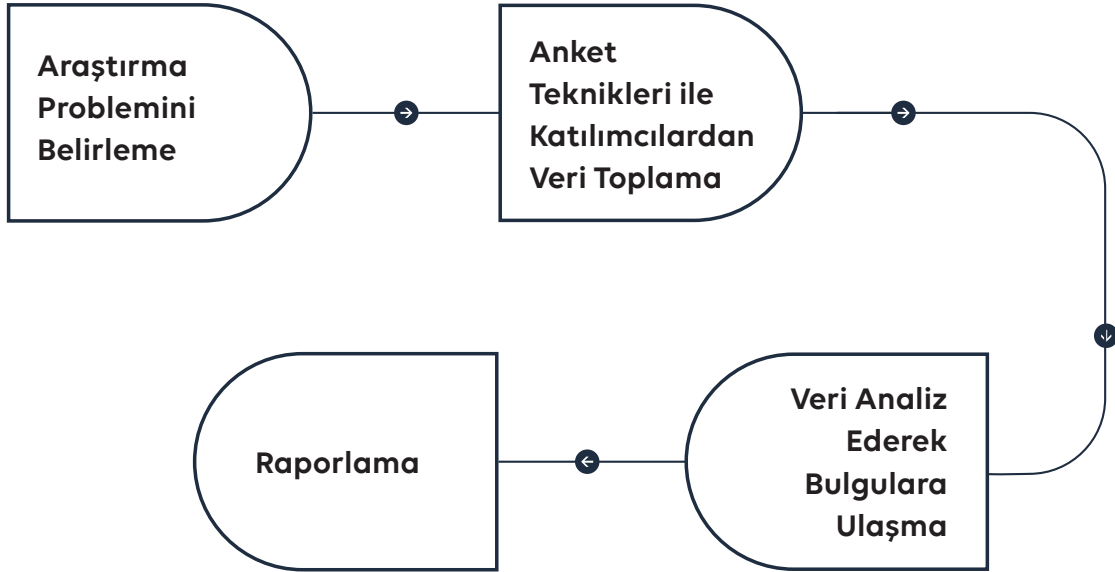
Araştırma Problemi

Araştırmanın ana problemini “Büyükbabaların babalık pratikleri/davranışları nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır. Bu ana problem temelinde;

- Büyükbabaların “babalığa” yüklediği anlam
- Büyükbabaların kendi babalarıyla ve çekirdek aile olan ilişkileri ve iletişimleri
- Büyükbabaların, evli olan oğullarına destekleri
- Büyükbabalara göre babaların desteklenmesi gereken alanlar araştırıldı.

Araştırma Deseni

- Aile içerisinde büyükbabaların babalık pratiklerini ve davranışlarını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmanın araştırma sorularına yanıt bulmak için nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanıldı. Tarama araştırmaları, anket çalışması olarak da bilinmektedir ve bir grubun belirli özelliklerini belirlemek amacıyla yapılmaktadır (Creswell, 2015). Bu çalışmada tarama modeli kullanmak, oldukça çok büyükbabadan oluşan bir örneklemden birçok bilginin elde edilmesine fırsat verdi (Şekil 12).

Şekil 12. Araştırma deseni

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Türkiye’de yaşayan 45 yaş ve üzeri, evli oğlu olan ve oğlunun çocuğu olan büyükbabalar oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini, evreni temsil eden NUTS-1 bölge düzeyindeki illerde yaşayan büyükbabalar oluşturdu. Böylelikle bulguların Türkiye evrenine genellemesi sağlandı. İllere göre katılımcı dağılımı, Türkiye İstatistik Kurumu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2018 yılı nüfus verileri içerisinde 45 yaş ve üzeri erkek nüfus sayıları temel alınarak yapıldı. Örneklem için (n:1104) $\alpha=0,05$ güven düzeyi (confidence level) ve güven aralığı (confidence interval) 2,95 olarak hesaplandı. Katılımcıları illere göre dağılımı Tablo 38’de sunuldu.

Sıra No.	İller	n	%
1	İstanbul	177	16,0
2	İzmir	165	15,0
3	Adana	134	12,1
4	Bursa	119	10,8
5	Ankara	105	9,5
6	Samsun	79	7,2
7	Gaziantep	67	6,1
8	Tekirdağ	62	5,6
9	Kayseri	60	5,4
10	Trabzon	48	4,3
11	Malatya	45	4,1
12	Erzurum	43	3,9
	Toplam	1104	100

Tablo 38. Katılımcıların illere göre dağılımı

Araştırma Süreci

Alanyazın ve araştırma soruları temel alınarak aile içerisinde büyükbabaların babalık pratikleri/davranışlarını ortaya koymak için büyükbabalara yönelik anket süreci başladı. Büyükbabaların babalığa yükledikleri anlam, kendi babalarıyla ve çekirdek aile ile olan ilişkileri ve iletişimleri, baba olan oğullarına destekleri ve onlara göre babaların desteklenmesi gereken alanlara yönelik taslak anket soru formu oluşturuldu. Soruların somut örneklerle sorularak retorik olmayan verilerin elde edilmesine önem verildi. Araştırma ekibi ikişer hafta ara ile üç toplantı gerçekleştirerek soruların dil, içerik ve kelime düzeltmelerini tamamladı.

Anket soruları için araştırma ekibi dışında ve babalık konusu çalışan iki araştırmacıdan uzman görüşü alındı. İlgili düzenlemeler yapıldıktan sonra anket soruları için pilot çalışma süreci başlatıldı. Pilot çalışma için Eylül 2020'de Adana, Ankara, İstanbul ve Trabzon olmak üzere dört il merkezinde veya merkez ilçelerinde yaşayan 30 büyükbabadan veri toplandı. Araştırma ekibi, pilot çalışmanın analizlerini inceleyip katılımcıların geri bildirimlerini de değerlendirerek anket soru formuna son halini verdi. Buna göre anket formundaki sorular; çoktan seçmeli, birden fazla seçeneğin seçimine olanak veren ve Likert tipidir. Çoktan seçmeli sorulara "diğer" seçeneği eklenerek katılımcıların seçeneklerde olmayan yanıtları da alındı.

Türkiye genelini temsilen 12 il merkezinde veya merkez ilçesinde anket saha çalışması, Ekim-Aralık 2020 tarihlerinde tamamlandı. Veriler, CAPI (bilgisayar destekli yüz yüze anket) ile toplandı. Katılımcılar, anket sorularına iş yeri, kahvehane, kafe, park, sokak, hanelerde vs. gibi kamusal alanlarda yanıt verdi. Kamusal alanlarda COVID 19 tedbirleri alınarak ve her bir katılımcı izole edilerek anket uygulaması gerçekleştirildi. Anketlerin %20'sinin telefon kontrolü TUAD GAB (Güvenilir Araştırma Belgesi) ve ISO 20252 (Pazar, Kamuoyu ve Sosyal Araştırma Yönetim Sistemi) kriterlerine uygun olarak gerçekleştirildi. Veri setinde mantık hatası bulunan yanıtlar için katılımcılarla telefon görüşmesi yapıldı ve yanıtlar güncellendi. Nicel verilerin analizinde IBM SPSS Statistics 19 paket programı kullanıldı.

Soru formunun yapısı, araştırmanın amacı ve problemleri göz önünde bulundurularak verilerin betimsel analizleri gerçekleştirildi ve pilot çalışma verileri, analize dâhil edilmedi (Şekil 13).

Okuyucu tarafından bulguların daha kolay anlamlandırılabilmesi için 5'li Likert skalasına göre

ölçümlenen ifadeler, 100 üzerinden puana dönüştürüldü. Bunu gerçekleştirmek için cevap seçeneklerinden "Hiç katılmıyorum=1; Katılmıyorum=2; Kısmen katılmıyorum=3; Katılmıyorum=4; Kesinlikle katılmıyorum=5; Fikrim yok/bilmiyorum=0; Cevap yok=0" olarak kodlandı. Her bir ifade için aritmetik ortalama alındı. Aritmetik ortalaması alınan ifadeler, 20 ile çarpılarak 100 üzerinden puana dönüştürüldü. Sonuç olarak 0-49.9 arası "Katılmıyorum"; 50.0-69.9 arası "Kısmen katılmıyorum"; 70.0-100.0 arası "Katılmıyorum" ifade etti.

Şubat-Mart 2020

- Alanyazın taraması
- Araştırma amacının ve probleminin belirlenmesi
- Yöntemin ve örneklemin belirlenmesi

Mart-Ağustos 2020

Anket sorularının hazırlanması ve uzman görüşlerinin alınması

Eylül 2020

- Pilot çalışmanın gerçekleştirilmesi
- Anket sorularına son halinin verilmesi

Ekim-Aralık 2020

Saha: Anket sorularının yanıtlanması için katılımcılara ulaşılması

Ocak-Şubat 2021

Verilerin düzenlenmesi ve analiz edilmesi

Mart-Nisan 2021

Raporlama

Şekil 13. Araştırma süreci

Sahada Yaşanan Zorluklar

- Araştırmanın veri toplama süreci, COVID 19 salgınında gerçekleştirildi. 65 yaş üstü bireylere sokağa çıkma tedbirlerinin uygulanması nedeniyle katılımcılara ulaşmakta güçlük yaşandı. Bu durum, saha sürecinin planlanandan uzun sürmesine neden oldu.

BULGULAR

Katılımcıların Demografik Özellikleri

Bu bölümde araştırmaya katılan toplam 1104 büyükbabaya ve çocuklarına ilişkin demografik bilgilere yer verildi. Tablo 39'a göre, araştırmaya katılan büyükbabaların %46,7'si 65 yaş ve üzeri, %87,3'ü evli, %36,3'ünün hane geliri 2501-5000 TL, %50,1'i ilkokul mezunudur.

		%
Yaş	45-54 yaş	9,9
	55-64 yaş	43,4
	65 yaş ve üzeri	46,7
Medeni Durum	Evli	87,3
	Boşanmış	3,6
	Eşi vefat etmiş	9,1
Hane Geliri*	2500 TL ve altı	35,1
	2501-5000 TL	36,3
	5001-7500 TL	5,6
	7501 TL ve üzeri	5,1
	Cevap yok	17,9
Eğitim Düzeyi	Okuryazar değil	2,0
	Okuryazar	4,9
	İlkokul	50,1
	Ortaokul/ilköğretim	14,6
	Lise ve dengi okullar	18,8
	İki yıllık ön lisans	1,4
	Üniversite (açıköğretim)	0,3
	Üniversite (örgün)	7,2
	Yüksek lisans/doktora	0,7

*Ortalama hane geliri: 3721 TL. Hanenin aylık toplam gelirine cevap veren 906 kişi üzerinden hesaplandı.

Tablo 39. Katılımcıların demografik özellikleri

Büyükbabaların çalışma hayatlarına ilişkin bilgiler Tablo 40'ta sunuldu. Buna göre, katılımcıların %52,4'ü emekli ve farklı bir işte çalışmıyor. Emekli olup çalışanların oranı ise %12,8'dir. Düzenli bir işi olanlar katılımcıların %10,2'sini oluşturmaktadır.

Sıra No.	Mesleki Durum	n	%
1	Emekli çalışıyor	141	12,8
2	Emekli çalışmıyor	579	52,4
3	İşsiz şu an çalışmıyor-ek geliri yok, yardım alıyor	43	3,9
4	İşsiz şu an çalışmıyor-düzenli ek geliri var	37	3,3
5	İşçi/hizmetli-parça başı işi olan (düzensiz zaman zaman çalışan)	22	2,0
6	İşçi/hizmetli-düzenli işi olan (özel bir sebep olmadıkça aynı işi yapan)	113	10,2
7	Ustabaşı/kalfa-kendine bağlı işçi çalışan	11	1,0
8	Yönetici olmayan memur/teknik eleman/uzman vd.	35	3,2
9	Yönetici (6-10 çalışanı olan)	1	0,1
10	Yönetici (20'den fazla çalışanı olan)	1	0,1
11	Ordu mensubu (uzman er, astsubay, subay)	3	0,3
12	Ücretli kıdemli nitelikli uzman (avukat, doktor, mimar, mühendis, akademisyen vb.)	2	0,2
13	Çiftçi (kendi başına/ailesiyle çalışan)	12	1,1
14	Seyyar-kendi işi (freelance dâhil), dükkânda hizmet vermiyor	13	1,2
15	Tek başına çalışan, dükkân sahibi, esnaf (ticari taksi sahibi)	49	4,4
16	İşyeri sahibi 1-5 çalışanlı (ticaret, tarım, imalat, hizmet)	31	2,8
17	İşyeri sahibi 6-10 çalışanlı (ticaret, tarım, imalat, hizmet)	1	0,1
18	İşyeri sahibi 11-20 çalışanlı (ticaret, tarım, imalat, hizmet)	2	0,2
19	İşyeri sahibi 20'den fazla çalışanlı (ticaret, tarım, imalat, hizmet)	3	0,3
20	Serbest nitelikli uzman (avukat, mühendis, mali müşavir, doktor, eczacı vd.)	5	0,4
Toplam		1104	100

Tablo 40. Katılımcıların çalışma durumu

Katılımcıların eğitim düzeylerine ve mesleklerine verdikleri yanıtlar kullanılarak sosyo-ekonomik statüleri belirlendi. Bunun için Türkiye Araştırmacılar Derneği (TÜAD) tarafından 2012 yılında yayınlanan Sosyo Ekonomik Statü (SES) ölçeği temel alındı. Üst, orta ve alt olmak üzere üç grup oluşturuldu. Buna göre, büyükbabaların %48,3'ü orta, %43,6'si alt ve %8,1'i üst sosyo-ekonomik statüde yer almaktadır (Tablo 41).

SES	İller	n	%	n	%
Üst	A	19	1,7	89	8,1
	B	70	6,4		
Orta	C1	209	18,9	533	48,3
	C2	324	29,4		
Alt	D	391	35,4	482	43,6
	E	91	8,2		
	Toplam	1104	100	1104	100

Tablo 41. Büyükbabaların sosyo-ekonomik statüleri

		n	%
Cinsiyet	Kız	1426	39,4
	Erkek	2190	60,6
	Toplam	3616	100
Çocuk Sayısı*	1	74	6,7
	2	337	30,5
	3	313	28,4
	4	184	16,7
	5	96	8,7
	6	42	3,8
	7	29	2,6
	8	13	1,2
	9	6	0,5
	10	10	0,9

Çocukların Yaşı	17 yaş ve altı	80	2,2
	18-24 yaş	330	9,1
	25-34 yaş	1174	32,5
	35-44 yaş	1383	38,2
	45-54 yaş	535	14,8
	55-64 yaş	105	2,9
	65 yaş ve üzeri	9	0,3
Çocukların Medeni Halleri	Evli	2953	81,7
	Bekâr	599	16,5
	Eşinden ayrılmış	64	1,8
Planlı Olup Olmama Durumu**	Hayır	296	8,2
	Kısmen	227	6,3
	Evet	3016	83,4
	Fikrim yok/cevap yok	77	2,1
Evli Olan Çocuk ile Birlikte Yaşama Durumu	Hiç yaşamayan	665	60,3
	Bir süre yaşayan	338	30,6
	Hala yaşayan	84	7,6
	Cevap yok	17	1,5

* Ortalama çocuk sayısı 3'tür.

** Planlı olup olmama durumu her bir çocuk için ayrı ayrı yüzde hesaplandı.

Tablo 42. Katılımcı baba ve annelerin çocuklarına ilişkin bilgiler

Büyükbabaların çocuklarına yönelik bilgiler Tablo 42'de sunuldu. Buna göre, katılımcıların ortalama çocuk sayısı üç ve çocukların %60,6'sı erkektir. Babaların %84,4'ü planlayarak ve isteyerek çocuk sahibi olduklarını söylediler. Çocuklarının %38,2'si 35-44 yaş aralığında ve %81,7'si evlidir. Büyükbabaların %60,3'ü evli çocuğu ile bir arada yaşamadığını, %30,6'sı ise bir süre birlikte yaşadığını ifade etti.

Babalığa Yüklenen Anlam ve Baba Olmak Hakkında Düşünceler

Katılımcılara, baba olmanın anlamı açık uçlu ve çoklu yanıt olarak soruldu. Büyükbabaların %68'i baba olmayı sorumluluk sahibi olmak ile ilişkilendirmiştir. Bunu %57,1 ile iyi bir örnek olmak ve %25,5 ile evin ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak takip etmektedir. Alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyde yer alan katılımcıların babalığa yükledikleri anlamların oran olarak benzerliği Tablo 43'te görülmektedir.

Sıra No.	Baba Olmanın Anlamı	SES			Genel (%)
		Alt (%)	Orta (%)	Üst (%)	
1	Sorumluluk sahibi olmak	69,7	66,8	66,3	68,0
2	İyi bir örnek olmak	56,6	58,0	53,9	57,1
3	Evin ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak	27,4	25,0	19,1	25,5
4	Güven vermek	21,0	23,1	29,2	22,6
5	Samimi/sıcak ilişkiler kurmak	10,6	15,9	31,5	14,9
6	Aile bireyleriyle vakit geçirmek	12,0	13,1	6,7	12,1
7	Evin tüm yönetimini sağlamak	10,4	13,3	10,1	11,8
8	Duygusal destek vermek (şefkat, muhabbet, güven sağlamak vb.)	10,8	12,0	14,6	11,7
9	Sorun çözmek	7,9	5,4	5,6	6,5
10	Otorite sahibi olmak	5,4	4,3	3,4	4,7
11	Karar almak, inisiyatif sahibi olmak	3,1	3,6	2,2	3,3
12	Kararları uygulamak	3,7	2,1	1,1	2,7
13	Güzel bir duygu	1,5	2,6	1,1	2,0
14	Kuralları uygulamak	2,7	1,1	-	1,7
15	Kurallar koymak	2,5	1,3	-	1,7
16	Nesil/soyun devam etmesi	1,2	0,6	4,5	1,2
17	Evin dış işlerini yapmak (fatura ödemek, alışveriş yapmak vb.)	0,8	1,1	1,1	1,0
18	Diğer	5,0	7,1	6,7	6,2
	Cevap yok	0,2	-	-	0,1

Tablo 43. Büyükbabaların babalığa yükledikleri anlam

Büyükbabalara baba olduklarını ilk ne zaman hissettikleri soruldu ve alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeye sahip katılımcıların yanıtları Tablo 44'te sunuldu. Buna göre, büyükbabaların %29,5'i çocukları doğduğunda, %20,4'ü ilk kucağına aldığında ve %19,8'i eşinin hamile olduğunu öğrendiğinde baba olduklarını hissettiklerini söyledi.

Sıra No.	Zaman	SES			Genel (%)
		Alt (%)	Orta (%)	Üst (%)	
1	Doğum anıyla birlikte	28,8	29,8	31,5	29,5
2	İlk kucağıma aldığımda	18,3	21,8	23,6	20,4
3	Eşimin hamile olduğunu öğrendiğimde	17,6	22,0	19,1	19,8
4	İlk gördüğümde	13,9	9,2	7,9	11,1
5	Eşimin hamilelik sürecinde	9,5	9,2	6,7	9,1
6	İlk baba dediğinde	3,3	2,6	2,2	2,9
7	Kendimi bildim bileli	1,9	1,7	1,1	1,7
8	Diğer	2,8	2,6	6,8	3,1
	Fikrim yok/hatırlamıyorum/ cevap yok	3,9	1,1	1,1	2,4

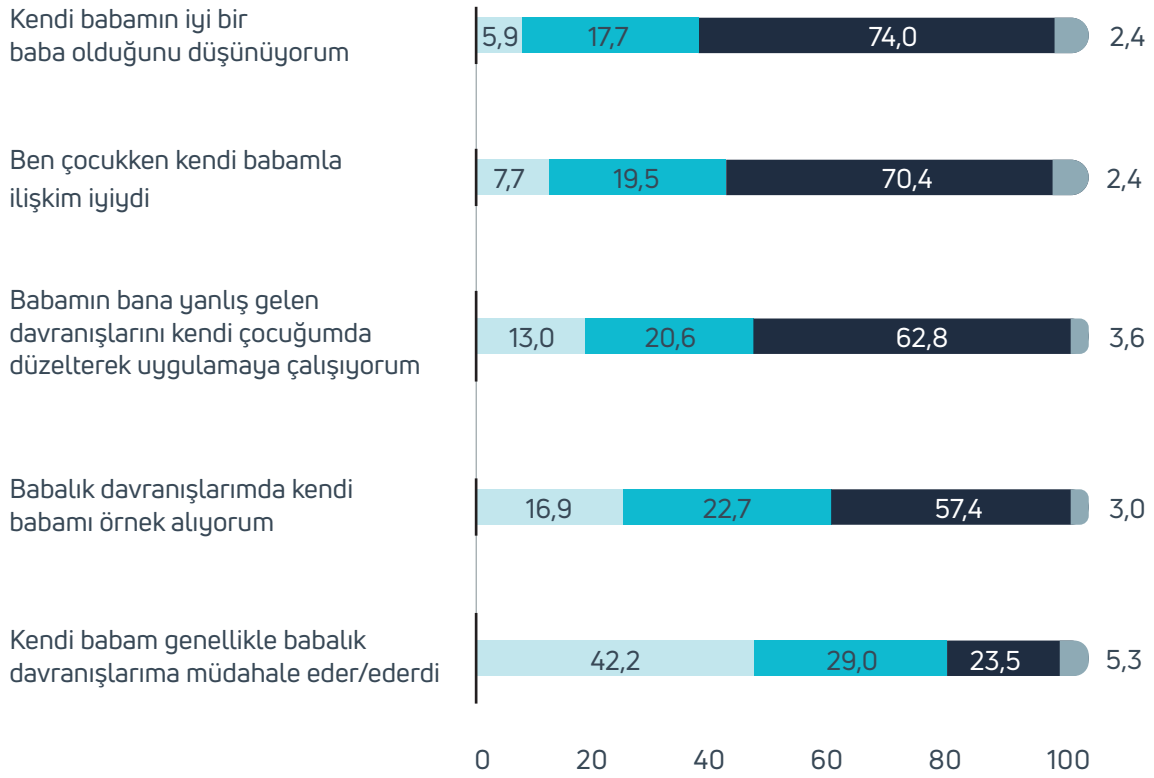
Tablo 44. Büyükbabaların babalığı hissetme zamanı

Katılımcı büyükbabalara, çocukluklarında kendi babalarının olumlu veya olumsuz en önemli üç özelliğini söylemeleri istendi. Buna göre yanıtların %50'si sorumluluk sahibi, %46,8'i iyi bir örnek ve %23,9'ü samimi/sıcaktır. Bu oranları otorite sahibi olan ve evin ekonomik ihtiyaçlarını karşılayan baba özellikleri takip etmektedir (Tablo 45).

Sıra No.		SES			Genel (%)
		Alt (%)	Orta (%)	Üst (%)	
1	Sorumluluk sahibi	49,8	50,1	50,6	50,0
2	İyi bir örnek	45,2	47,8	49,4	46,8
3	Samimi/sıcak	17,8	28,1	31,5	23,9
4	Otorite sahibi	22,2	21,8	20,2	21,8
5	Evin ekonomik ihtiyaçlarını karşılayan	23,7	19,9	21,3	21,6
6	Ciddi ve mesafeli	11,8	12,0	5,6	11,4
7	Evin tüm yönetimini sağlayan	6,6	12,2	22,5	10,6
8	Babamı hiç tanımadım	10,2	7,7	7,9	8,8
9	Kuralları koyan	9,1	6,2	3,4	7,2
10	Aile bireyleriyle vakit geçiren	5,0	6,4	9,0	6,0
11	Katı ve baskıcı	7,1	4,7	3,4	5,6
12	Kararları uygulayan	5,2	4,1	3,4	4,5
13	Karar almak, inisiyatif sahibi	4,6	3,6	2,2	3,9
14	Şiddet gösteren	4,1	3,8	1,1	3,7
15	Kuralları uygulayan	3,3	3,6	2,2	3,4
16	Evin dış işlerini yapan (fatura ödemek, alışveriş yapmak vb.)	1,9	1,7	4,5	2,0
17	Diğer	3,5	6,8	6,7	5,3
	Cevap Yok	0,2	-	-	0,1

Tablo 45. Büyükbabaların babalarının özellikleri

Büyükbabalara kendi babaları ile olan ilişkilerine dair verilen ifadelere "hayır, kısmen ve evet" yanıtlarından birini seçerek düşüncelerini belirtmeleri istendi. Buna göre, büyükbabaların %74'ü kendi babalarının iyi bir baba olduğunu, %70,4'ü küçükken babası ile ilişkisinin iyi olduğunu ve %62,8'i babalarının yanlışlarını kendi babalıklarında düzelterek uyguladıklarını ifade ettiler. Diğer taraftan katılımcıların %42,2'si babalarının kendi babalık davranışlarına müdahale etmediğini söyledi (Grafik 57).

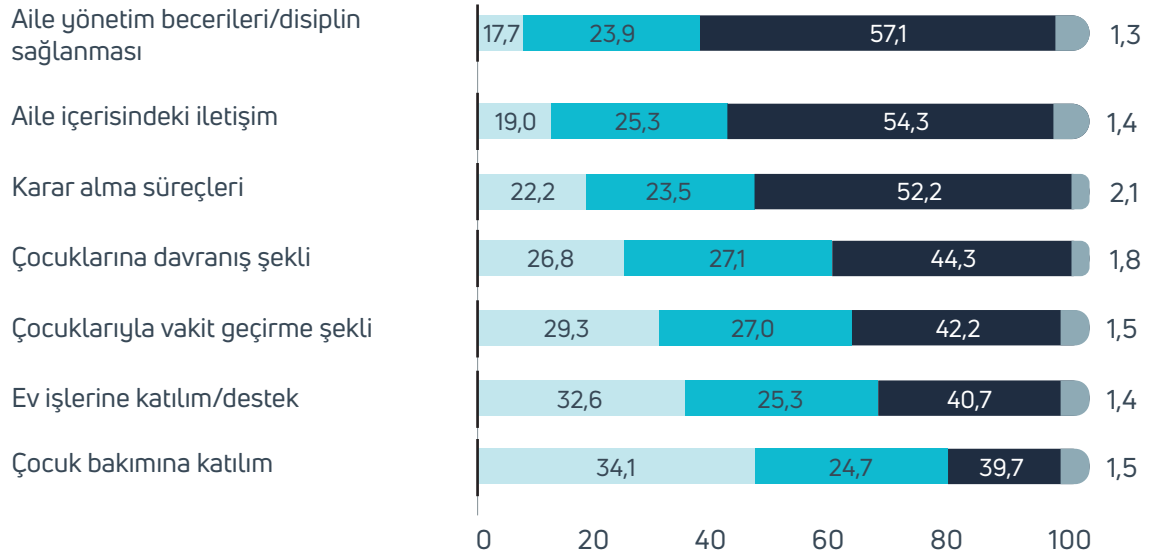

*Babasını tanıyan 1007 büyükbabaya ait sonuçtur.

● Hayır ● Kısmen ● Evet ● Fikrim yok/Cevap yok

Grafik 57. Büyükbabaların kendi babaları ile olan ilişkileri

Büyükbabalara kendi babalarını örnek alma durumlarını belirlemek için ifadeler sunuldu ve "hayır, kısmen ve evet" yanıtlarından birini seçerek düşüncelerini belirtmeleri istendi. Grafik 58'e göre, büyükbabaların yarısından fazlası kendi babalarının aile yönetim becerilerini, aile içi iletişim ve karar alma süreçlerini örnek almaktadır. Sırası ile çocuk bakımına katılım ile ev işlerine katılım veya destek en az örnek alınan madde oldu.

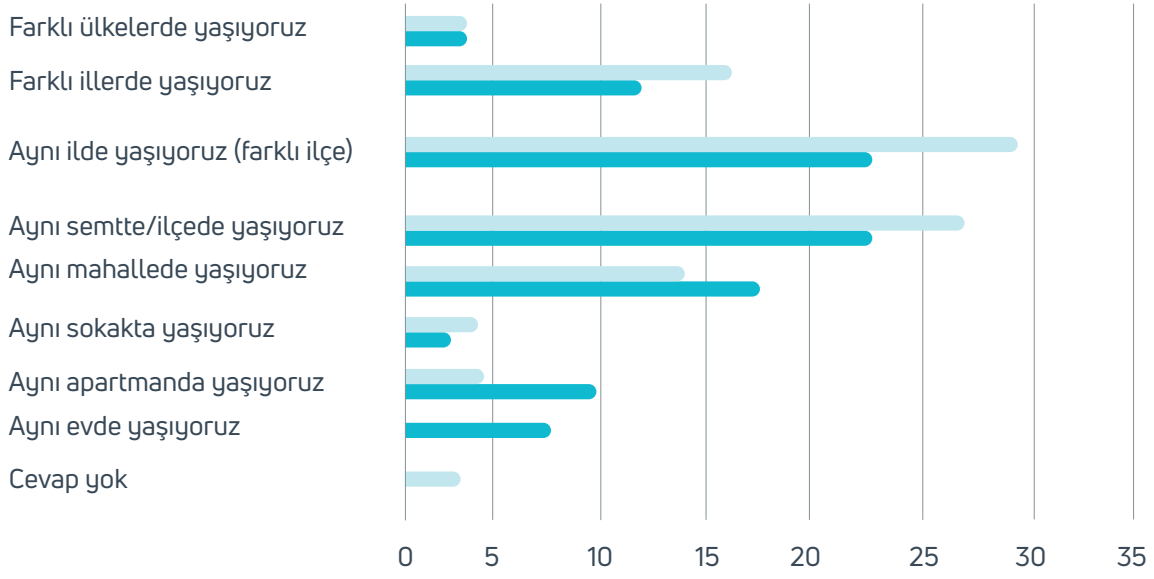
* Babasını tanıyan 1007 büyükbabaya ait sonuçtur.

● Hayır ● Kısmen ● Evet ● Fikrim Yok/Cevap Yok

Grafik 58. Büyükbabaların kendi babalarını örnek alma durumları

Çekirdek Aile ile İletişim

Büyükbabalara evli kızı ve/ya oğlu ile olan uzaklığı soruldu. Grafik 59'a göre büyükbabaların %29,2'si evli kızı, %23,3'ü evli oğlu ile aynı ilin farklı ilçesinde, %26,1'i evli kızı, %23,3'ü evli oğlu ile aynı semtte veya ilçede yaşadıklarını ifade ettiler. Diğer taraftan evli oğlu ile aynı apartmanda yaşayanlar %9,9 iken evli kızı ile yaşayanlar %4,4'tür. Evli kızı ile aynı evde yaşayan katılımcı bulunmazken evli oğlu ile yaşayanlar %6,6'dır.

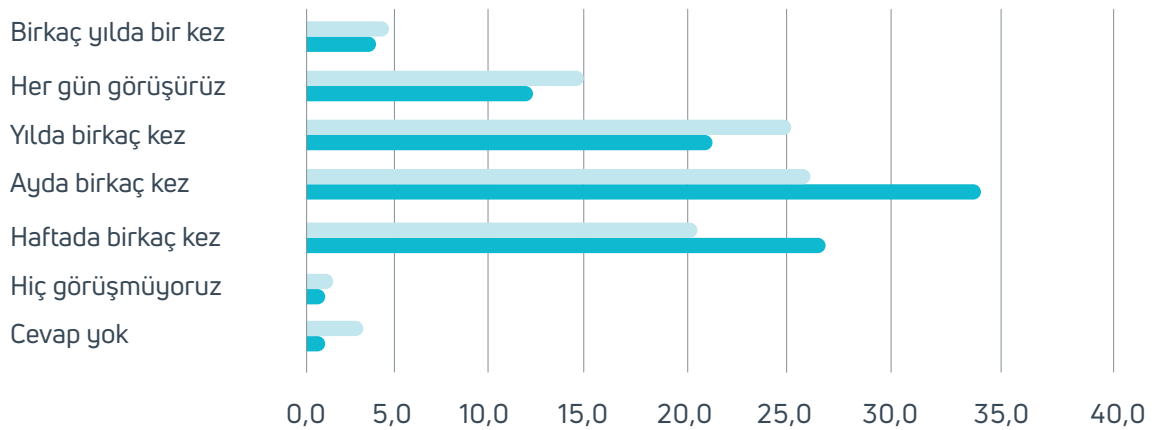

* Evli kızı olan büyükbabalara ait sonuçtur.

● Evli kızı (%)* ● Evli oğlu (%)

Grafik 59. Büyükbabaların evli çocukları ile mesafe olarak uzaklıkları

Büyükbabalara evli olan kızı ve/ya oğlu ile görüşme sıklıkları soruldu. Katılımcıların %34'ü evli oğlu, %30,8'i evli kızı ile ayda birkaç kez görüştüğünü; %26,9'ü evli oğlu, %20,6'si evli kızı ile haftada birkaç kez görüştüğünü söyledi. Evli kızı ile her gün görüşenlerin oranı %15 iken evli oğlu ile her gün görüşenler %12,4'tür (Grafik 60).

* Evli oğlu ile aynı evde yaşayan büyükbabalar, dahil edilmedi.

● Evli kızı (%)* ● Evli oğlu (%)

Grafik 60. Büyükbabaların evli çocuklarıyla görüşme sıklıkları

Büyükbabalara evli olan bir çiftin anne, baba veya kayınvalide, kayınpeder gibi aile büyükleriyle birlikte yaşaması ile ilgili Tablo 46'daki ifadeler yöneltildi. İfadeleri "kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kısmen katılıyorum, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum" olarak yanıtlamaları istendi. Buna göre alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyden olan katılımcıların tamamı büyük aile ile yaşamanın manevi destek sağladığına, kültürün devamlılığı için önemli olduğuna, çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklediğine, ekonomik rahatlık sağladığına ve çocukların bakımına kolaylık sağladığına katıldılar. Çekirdek ailenin özgürlük alanını kısıtladığına ve babanın daha geç sorumluluk almasına neden olduğuna ise kısmen katıldıklarını ifade ettiler. Diğer taraftan alt sosyo-ekonomik düzeyde olan büyükbabalar, çatışma ortamının arttığını, erkek ile kadın üzerinden baskı oluşturduğunu ve çocuk yetiştirmede sorun yaşanmasına katılmadıklarını belirtirken, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyde olanlar kısmen katıldılar.

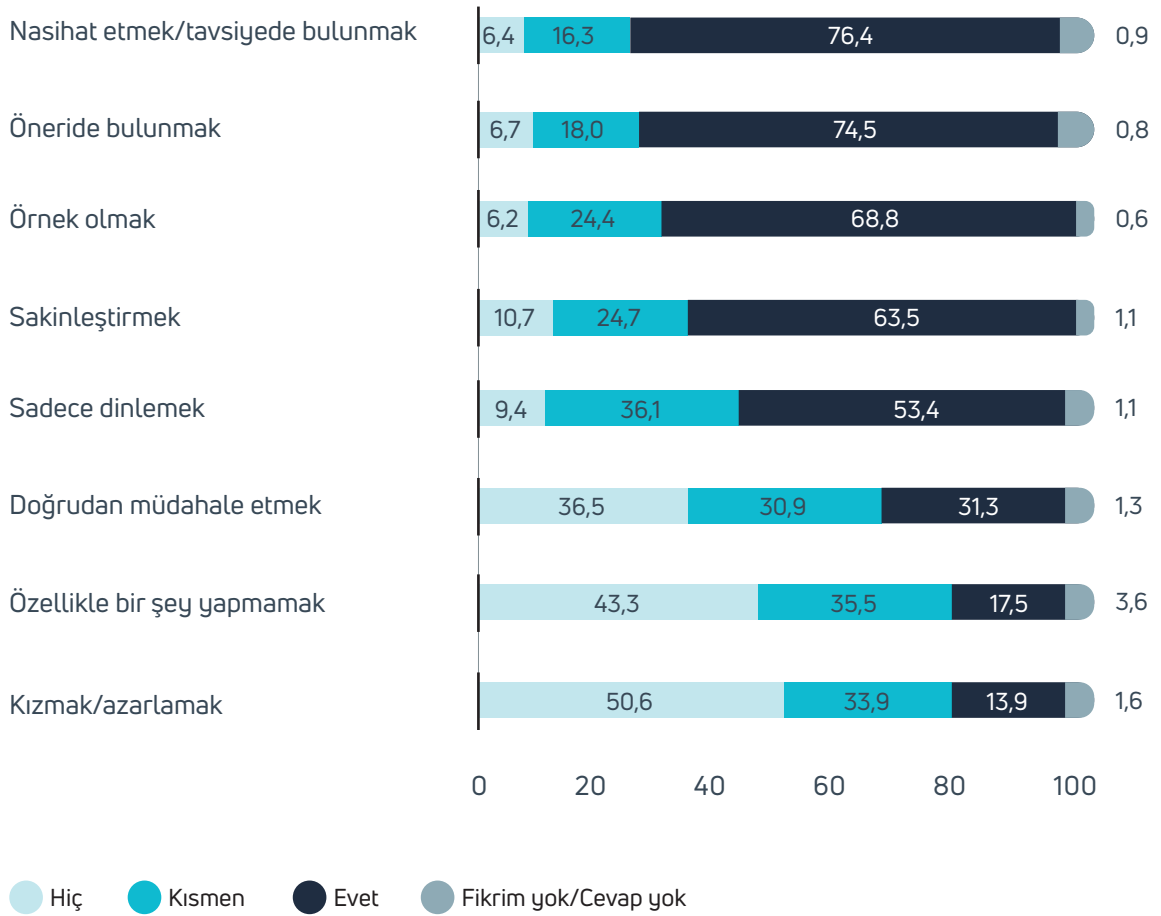
Sıra No.		SES			Genel
		Alt	Orta	Üst	
1	Manevi açıdan destek sağlar	80,2	80,2	78,9	80,1
2	Kültürün devamlılığı açısından önemlidir	79,5	79,9	81,3	79,8
3	Çocukların sosyal ve duygusal gelişimini destekler	80,4	77,9	78,2	79,0
4	Ekonomik açıdan rahatlık sağlar	78,6	77,7	75,1	77,9
5	Çocuk bakımı için kolaylık sağlar	78,5	76,5	76,9	77,4
6	Çekirdek ailenin özgürlüğünü kısıtlar	55,3	59,5	62,0	57,9
7	Babanın daha geç sorumluluk almasına neden olur	53,4	60,1	64,0	57,5
8	Çatışma ortamını artırır	48,8	57,5	57,8	53,7
9	Kadın üzerinde baskı yaratır	49,2	57,0	57,1	53,6
10	Erkek üzerinde baskı yaratır	48,3	55,3	55,3	52,2
11	Çocuk yetiştirmede sorun yaşanmasına neden olur	47,9	54,3	52,4	51,4

● Katılmıyorum ● Kısmen Katılıyorum ● Katılıyorum

Tablo 46. Çekirdek ailenin büyüklerle birlikte yaşaması hakkında düşünceler

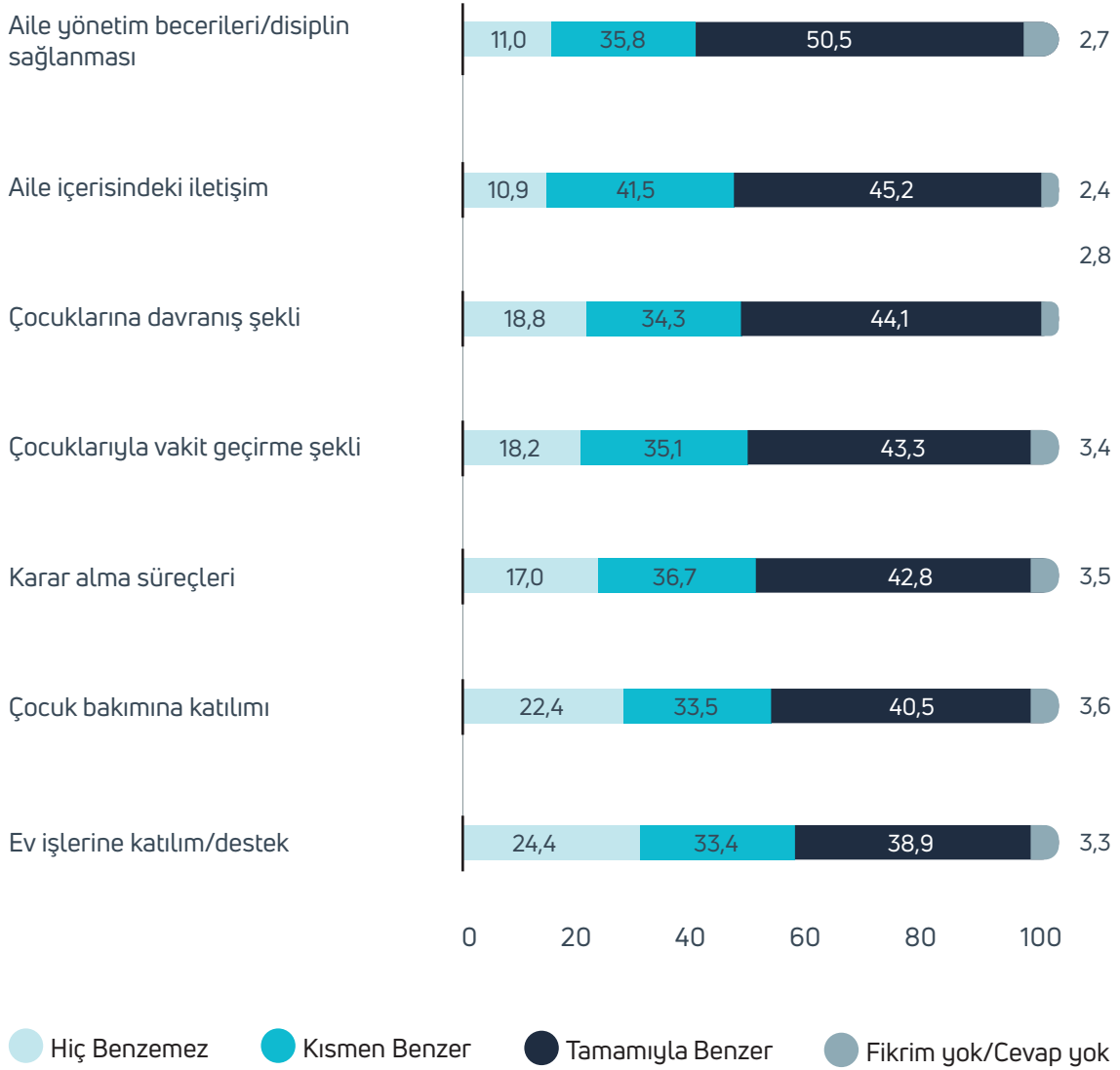
Büyükbabaların Kendi Çocuklarına Destekleri

Büyükbabalara evli oğlunun kendi çocuğu/çocukları ile sorun yaşadığında ona yardımcı olmak için verilen ifadeleri hangi sıklıkla uyguladıkları soruldu. Grafik 61'e göre, katılımcıların %76,4'ü her zaman nasihat ettiğini, %74,5'i her zaman öneride bulunduğunu ve %68,8'i her zaman kendisinin örnek olduğunu söyledi. Diğer taraftan büyükbabaların %50,6'sı kızmadığını veya azarlamadığını, %43'ü özellikle bir şey yapmadığını ve %36,5'i doğrudan müdahale etmediğini belirtti.

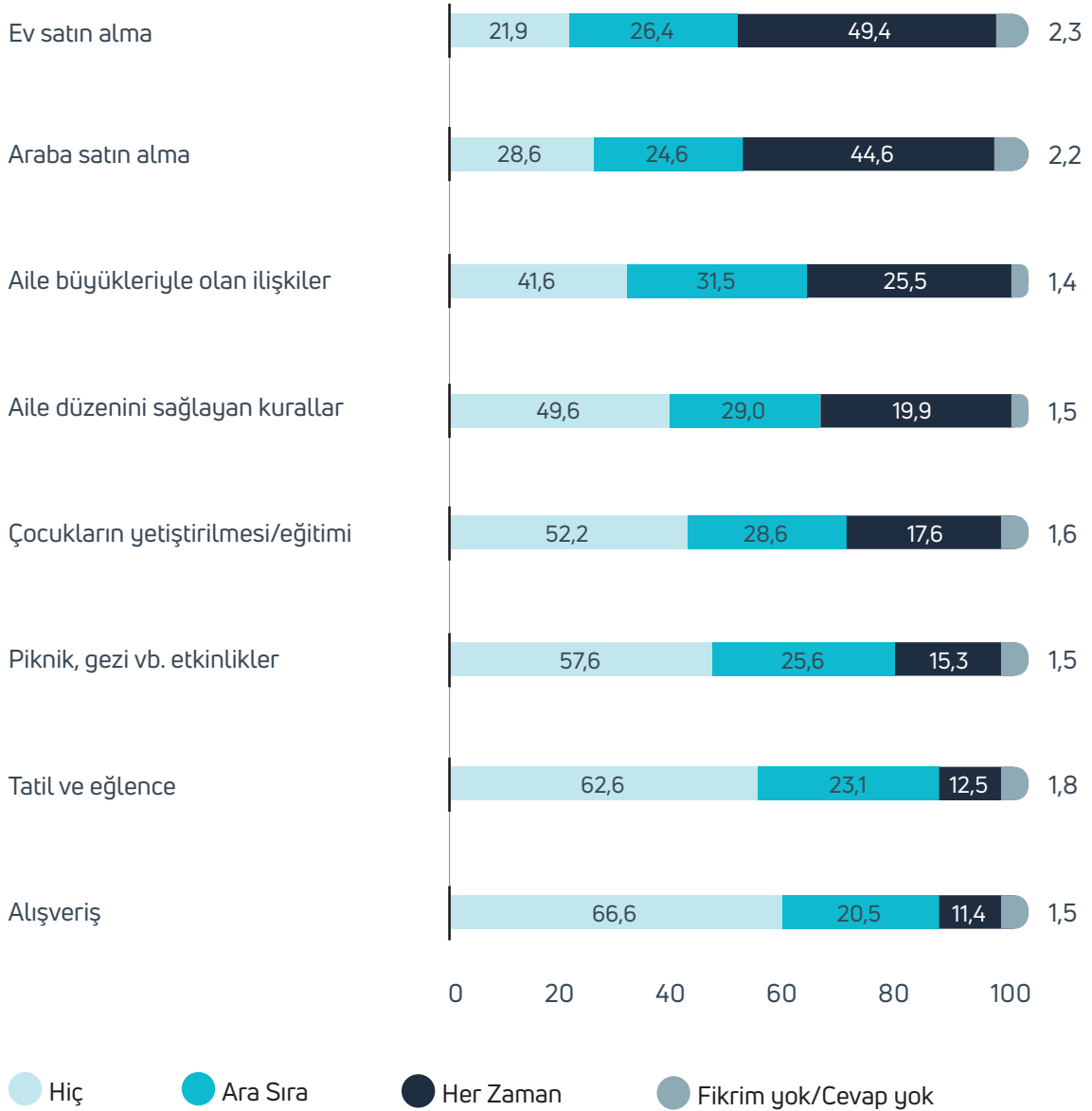
Grafik 61. Büyükbabaların evli oğullarına desteği

Büyükbabalara Grafik 62'deki ifadeler verilerek evli oğlunun babalık davranışlarını değerlendirmesi ve kendi babalık davranışlarıyla ne ölçüde benzerlik gösterdiğini belirtmeleri istendi. Buna göre büyükbabaların %50,5'inin oğlu, aile yönetim becerilerinde, %45,2'si aile içi iletişimlerinde ve %44,1'i çocuklarına davranış şekillerinde büyükbabalar ile tamamiyle benzerlik göstermektedir.

Grafik 62. Büyükbabalar ile oğullarının babalık davranışı benzerliği

Büyükbabaların evli oğlunun karar alma süreçlerine hangi sıklıkla katıldığını belirlemek amacıyla Grafik 63'teki ifadeler sunuldu. İfadeleri "hiç, ara sıra ve her zaman" olarak yanıtlamaları istendi. Evli oğulların %49,4'ü ev satın alma ve %44,6'si araba satın alma kararlarında babalarından her zaman fikir alırken; %66,6'sı alışveriş ve %62,6'sı tatil ve eğlence kararlarında babalarından fikir almamaktadır.

Grafik 63. Karar alma süreçlerinde büyükbabalar ve oğulları

Babaların Desteklenmesi Gereken Alanlar

Büyükbabalara genel olarak toplumdaki babalık rolünün güçlendirilmesi için babaların hangi konularda desteklenmesine ihtiyaç olduğu açık uçlu olarak soruldu. Büyükbabalara göre, babaların sırası ile en çok ekonomik koşullar, aile yönetimi, sorumluluklar ve çalışma şartlarının düzeltilmesi konularında desteklenmeleri gerekmektedir.

Sıra No.		n	%
1	Ekonomik koşullar konusunda	611	55,3
2	Aile yönetimi konusunda	279	25,3
3	Sorumluluklar konusunda	236	21,4
4	Çalışma şartlarının düzeltilmesi konusunda	220	19,9
5	Eşler arası iletişim konusunda	183	16,6
6	Çocuk iletişimi konusunda	149	13,5
7	Hiçbir konuda ihtiyaç yok	129	11,7
8	Ortak kararlar alabilme becerileri konusunda	111	10,1
9	Çocuk bakımı konusunda	64	5,8
10	Kendini ifade edebilme konusunda	42	3,8
11	Aktif (dikkatli ve ilgili) dinleme konusunda	40	3,6
12	Çocuk ve babanın vakitlerinin düzenlenmesi konusunda	36	3,3
13	Çevre olanaklarının geliştirilmesi konusunda	33	3,0
14	Eğitim/aile için eğitim/yetiştirilme konusunda	29	2,6
15	Babanın zorunlu olarak çocukla vakit geçirmesinin sağlanması için hukuki düzenlemeler konusunda	21	1,9
16	Psikolojik/manevi destek/sevgi gösterilmesi konusunda	20	1,8
17	Saygı gösterilmesi konusunda	13	1,2
18	Diğer	17	1,5
	Fikrim yok/cevap yok	42	3,8

Tablo 47. Büyükbabalara göre, babaların desteklenmesi gereken alanlar

TARTIŞMA

1. Baba Olmanın Anlamı: Sorumluluk

Babalığın anlamı, evli ve eşinden ayrılmış baba ve anneler ile dedeler tarafından benzer kelimelerle dile getirilmiştir. Hem nicel hem de nitel bulgularda evli babalar ve anneler tarafından baba olmanın anlamı, "sorumluluk sahibi olmak" ve "ihtiyaçları karşılamak" ekseninde tanımlanmıştır. Benzer şekilde eşinden ayrılmış baba ve anneler ile dedeler de babalığın anlamını en çok "sorumluluk sahibi olmak" ile ilişkilendirmişlerdir. Baba ve annelerin kendi babalarının özelliklerine ilişkin bulgulara göre büyükbabaların en öne çıkan özelliği sorumluluk sahibi olmalarıdır. Aynı şekilde büyükbabalar da kendi babalarının en öne çıkan özelliğini sorumluluk sahibi olmak ile ilişkilendirmişlerdir. Buradan yola çıkarak, üç neslin de baba olmanın anlamını "sorumluluk sahibi olmak" ile ilişkilendirdikleri ve açıkladıkları söylenebilir. Sorumluluk sahibi olmak, nesiller arasında olumlu bir özellik olarak dile getirilmiş ve çoğunlukla evin geçimini sağlamak ile açıklanmıştır. Ancak çocuk ile vakit geçirmek ve onun ihtiyaçlarını karşılamak da sorumluluklarla ilişkili görülmektedir.

Baba ve annelerin baba olma kavramını tanımlamalarını isteyen Ünal ve Kök'ün araştırmasına göre (2015), anne ve babaların pek çok tanım yaptıkları ancak en çok yapılan tanımın "sorumluluk" kavramı ile ilişkili olduğu görülmüştür. Zeybekoğlu'nun (2013) görüşüne göre, babaların sorumluluklarının başında eşinin ve çocuğunun geçimi için para kazanmak gelmektedir. Ancak kadının işgücüne katılımı ile birlikte ailenin geçimini sağlamak, baba ve annenin ortak sorumluluğu haline gelmiştir (McDowell, 2001). Hatta Hobson ve Morgan (2002) "evi geçindiren baba" modelinin sürdürülebilirliğinin azaldığını ve erkeklerin eşlerinin de aile ekonomisine katkıda bulunmasını teşvik ettiğini ileri sürmektedirler. Bu noktada Türkiye'deki aile yapısının da dönüşüm eğiliminde olduğu (AÇEV, 2017), kadın ve erkek rollerinin yeniden düzenlendiği hatırlanmalıdır (Tolan, 1991).

Sunar ve Fişek (2005) toplumun "geleneksel, kırsal, tarıma dayalı, erkek egemen toplumdaki modern, şehirli, sanayileşmiş, eşitlikçi topluma" doğru değişim ve dönüşüme uğradığını söylemektedir. Bu durumda anne kendisinden beklenen ev ile ilgili işleri ve çocuk bakımı sorumluluklarını eşi ile paylaşmayı talep eder hale gelmiştir (Coltrane,1995). Çünkü kadının tek sorumluluğu sadece anne olmak değil; ev ekonomisine katkı sağlamak, karar vermek ve meslek sahibi olmaktır (Yıldırım, 2009). Bu nedenle anne, babanın sorumluluğu olarak tanımlanmayan çocuklar ve ev ile ilgili sorumluluklara

katkısını bekler hale gelmiştir. Hem geçmiş çalışmalara hem de bu araştırmaya göre, geçmişten günümüze "sorumluluk" kavramı, baba olmanın anlamını tanımlamıştır. Ancak toplumsal değişim ve dönüşümün sonuçlarından biri olarak "sorumluluk" farklı anlamlar ifade etmektedir. Bu araştırmanın bulgularına göre annenin babadan beklediği sorumlulukların çerçevesi, alanyazın ile benzerlik göstermektedir. Çünkü araştırmanın nitel bulgularında, evli anne ve babalar tarafından sorumluluk sahibi olan baba; "geleceği ön gören", "uzun vadeli düşünen", "aileyi bir arada tutan", "aile üyelerini koruyup kollayan", "çocuklarını ve eşini destekleyen", "ev ekonomisini yöneten" gibi kelimelerle açıklanmıştır. Benzer şekilde Acar'ın araştırmasında (2017), babaların sorumluluğu çocuklarıyla ilgilenmek ve çocuğu için çalışmak olarak nitelenmiştir. Bu çalışmayla uyumlu olarak, araştırmamızda babaların sorumluluğunun sadece para kazanmak olarak değerlendirilmediği söylenebilir. Yani çalışmamızın bulgularına göre, babalara atfedilen "sorumluluk" tanımlaması değişmemiştir. Ancak sosyal değişim ile ilişkili bir şekilde farklı boyutlar kazandığı söylenebilir.

Diğer taraftan nicel bulgulara göre hem evli hem de eşinden ayrılmış baba ve anneler; evin geçimi için para kazanmayı, fatura ödemek gibi evin dış işlerini yapmayı, çocuklar sorun yaşadığında onlara yol göstermeyi, çocukların eğitim ve okul yaşamlarını takip etmeyi ve çocuk bakımına katılmayı babanın sorumluluğu olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Ancak ev ile ilgili işlere babanın katılmasını kısmen babanın sorumluluğu olarak görmekteyler. Buna göre, baba olmanın anlamındaki sorumluluk sahibi olmanın geleneksel görüş ile de benzerlikleri olduğu söylenebilir. Giriş bölümünde açıklandığı çerçevedeki geleneksel görüşte babaların temel sorumluluğu evin geçimini sağlamak için para kazanmakken; annelerin sorumluluğu ev ile ilgili işlerle ve çocuklarla ilgilenmektir (Rogge, 2001; Ünüvar, 2008; Yavuzer, 2012). Buna göre, babanın sorumluluklarına çocuklar ve ev ile ilgili konular dâhil olsa da babaların bu sorumlulukları hangi düzeyde algıladıkları ve katılıma ilişkin soru işaretleri bulunmaktadır. Bu nedente babaların kendilerine yükledikleri sorumlulukları hangi düzeyde yerine getirdiklerine ilişkin daha fazla araştırmaya ihtiyaç bulunmaktadır.

Araştırma bulguları incelendiğinde, babaların ev ile ilgili işlerde en sık üstlendikleri sorumluluğun (%73) aylık faturaları ödemek olduğu görülmektedir. Sofranın kurulup kaldırılması (%45), yemek yapma (%42) ve evin günlük toplanması ve temizliğine (%29) ara sıra katılım göstermektedirler. Buna göre babaların ev ile ilgili işlerin büyük bölümünü annelerin sorumluluğuna bıraktıkları söylenebilir. Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması'nda da (TAYA, 2011) benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre, evde tamirat gibi teknik beceri ve bilgi gerektiren veya evin faturalarının ödenmesi gibi dışarıda ya da kamusal alanda yapılması gereken işleri büyük oranda babalar, bunlar dışındakileri anneler yapmaktadır.

Araştırma bulgularına göre babalar ve anneler, babaların ev işlerine katılma sorumluluğunu yerine getirmemelerinin en önemli dört nedenini, "babanın ev işlerini becerememesi", "eşler arasında iş bölümü yapılması", "babanın ev ile ilgili işleri sevmemesi" ve "babanın ev ile ilgili işlerin kadının görevi olduğunu düşünmesi" olarak dile getirmişlerdir. Bu araştırmanın nitel bulgularında, çalıştığı için ev ile ilgili işlere eşlerinin katılmasını beklemediğini dile getiren katılımcı anneler de bulunmaktadır.

Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması’na göre (2010), katılımcıların %50,8’i kadının asli görevinin çocuk bakımı ve ev işleri olduğunu düşünmektedirler. Diğer taraftan katılımcıların %64,1’i ev işlerinden kadın kadar erkeğin de sorumlu olduğunu ifade etmişlerdir. Bu çerçeveden değerlendirildiğinde ülkemizde babalığın anlamındaki "sorumluluk sahibi olmak" kavramının girift bir tanım olduğu, sorumluluk sahibi olmanın anlamının zaman içerisinde değişime ve dönüşüme uğradığı, bireyler tarafından sorumluluğa yaşam koşullarına göre çeşitli anlamlar yüklendiği söylenebilir. Harris ve Morgan (1991) sorumluluklardaki bu değişimi, geleneksel baba ve anne rolünün bir melezi olarak değerlendirmektedir. Buna göre baba sadece aile geçimini sağlamakla ve çocuğu ile zaman geçirmekle kalmayıp çocuğun bakım ve eğitiminde de etkin rol almaktadır. Bu araştırmada da babaların Harris ve Morgan (1991) tarafından açıklanan melez bir yaklaşıma sahip oldukları söylenebilir.

Diğer yandan bu araştırmada babalardan ev ile ilgili işlere katılanların %50’sinin katılma nedeni, ev ile ilgili işlerde eşlerine destek olmak istemeleridir. Sorumluluklarla ilgili tüm bulgular birlikte değerlendirildiğinde babaların ev ile ilgili işlerden kendilerini sorumlu görmediklerini çıkarımı yapılabilir. Çünkü babaların çoğunlukla eşinin sorumlu olduğu konularda destek verici bir rolde olduğu söylenebilir. Yani babalar, ev ile ilgili sorumlulukları annenin görevi, kendilerini ise annelere yardımcı olan kişi olarak görmektedirler. Bu çerçevede ev ile ilgili işlere katılımda anne ve babanın, kadın ve erkeklerin ev içi rollerine ilişkin söylem ve kabullerinin kritik öğelerden biri olduğu söylenebilir. Çünkü nitel bulgularda çok az sayıda da olsa annelerden ev ile ilgili işlere eşinin katılmasını istemediğini belirtenler bulunmaktadır. Aynı zamanda Suwada (2017), babalık deneyiminde kadın ve erkeğin aile yaşamındaki uzlaşısının göz önünde bulundurulması gerektiğini önermiştir. Bu nedenle sorumluluklarda uzlaşma, kritiktir. Katılımcıların eşlerinden ayrılma nedenleri incelendiğinde üçüncü neden olarak ev ile ilgili sorumluluklardaki problemler görülmektedir (Bkz. Tablo 28). Buna göre, baba ve annenin ev ile ilgili sorumluluklara yükledikleri anlam ve algıları, sorumlulukların paylaşımındaki uzlaşmaları ve sorumluluklarla ilgili sorunları çözmeleri, ailenin iyi olma hali çerçevesinde önemli bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Evli babaların çocuk bakımı ile ilgili işlere katılım sıklığı incelendiğinde çocuklarını uyutmak, yemek yedirmek ve kıyafetlerini değiştirmek gibi işleri sık sık yapanların, çocuklarının altını değiştirme ve tuvalete götürme işini yapanlardan daha fazla olduğu görülmektedir.

Genel olarak babaların çocuk bakımına katıldığı söylenebilir. Ancak çocuk bakımı ile ilgili işlerde seçim yapmaktadırlar. Buna göre, ev ile ilgili işlerde olduğu gibi keskin ayrımların olmadığı ve annenin çalışması gibi aile dinamiklerinin devrede olduğu söylenebilir. Araştırmanın sorumluluklarla ilgili bulguları Tezel ve Özbey'in (2017) çalışmasını destekler niteliktedir. Buna göre babalar, ev ile ilgili işlerdeki ve çocuk bakımındaki sorumluluklarda geçmişte olduğundan daha fazla rol almaktadırlar.

Eşinden ayrılmış babaların çocuk bakımı ile ilgili işlere katılım bulguları (uyutmak, yemek yedirmek, banyo yaptırmak, tuvalete götürmek, kıyafetleri değiştirmek, altını değiştirmek) incelendiğinde, eşlerinden ayrıldıktan sonra çocuk bakımına katılım sıklıklarında azalma olduğu görülmektedir (Grafik 48). Diğer taraftan eşinden ayrılmış baba ve annelerin çocuk bakımı ile ilgili işlere katılım sıklığı algıları arasında büyük farklılık olduğu görünmektedir. Yani babalar kendilerinin çocuk bakımına daha sık katıldığını düşünürken; anneler ayrıldıkları eşlerinin çocuk bakımına daha az sıklıkta katıldığını düşünmektedirler. Örneğin babaların %41'i evlilik sürecinde, %31'i ayrıldıktan sonra çocuklarını uyuttuklarını söylemişlerdir. Annelerin %11'i evlilik sürecinde, %9'u ayrılık sonrasında eski eşlerinin çocuklarını uyuttuğunu bildirmiştir. Bu bulgulara göre, eşinden ayrılmış baba ve annelerin çocuk bakımı ile ilgili sorumluluklar konusunda çelişen değerlendirmeler yaptıkları görülmektedir. Çalışmanın amacı bu çelişkinin nedenlerini araştırmak değildir. Ancak ayrılık ve ayrılık sonrası süreçler ile bireylerin anne, baba, aile tanımlamaları ve algıları üzerine çalışmalar yapılması önem arz etmektedir. Diğer taraftan katılımcıların eşlerinden ayrılma nedenlerinin altıncısı, çocuklar ile ilgili sorumluluklardaki problemlerdir. Benzer şekilde Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması'na (TAYA, 2011) ve Doğan'a (2016) göre, boşanma sebeplerinde en yüksek oran eşlerin "sorumsuz ve ilgisiz davranması"dır. Benzer şekilde TÜİK (2019) verilerine göre, kadınların boşanma nedenlerinin %61,5'i erkeklerin "sorumsuz ve ilgisiz davranması"dır. Bir başka araştırma olan Türkiye Aile Yapısı Araştırması'nda (TAYA, 2011), kadınlar eşlerinden ayrılmalarının ilk nedenini "sorumlulukların paylaşılmasında yaşanan problemler" olarak açıklarken, erkekler "yakın çevrenin aileye müdahalesi" ile açıklamışlardır. Hem geçmiş araştırmaların hem de bu araştırmanın bulguları, sorumluluklardaki rol beklentisinin cinsiyete göre değişiklik gösterdiğini; kadınların daha paylaşımcı, erkeklerin ise daha geleneksel rol beklentisine sahip olduğunu göstermektedir (Köksal ve İlhan, 2018). Buna

göre babaların sorumlulukları ve babalar ile annelerin sorumlulukları ile ilişkili gördükleri görevler, evliliğin ve ailenin iyi olma halinin sürdürülmesi için kritik bir konu olarak değerlendirilebilir. Çünkü kadın ve erkeğin sorumlulukları tanımlamalarının birbirinden farklı olduğu; zaman içerisinde sorumlulukların cinsiyetlere göre dönüşümünün de farklı şekilde gerçekleştiği ve kadın ile erkek arasında bir uzlaşının olmadığı söylenebilir. Ancak bu araştırmada annenin aile içerisindeki rol ve sorumlulukları araştırılmamıştır. Gelecek araştırmalarda baba ve annenin ailedeki sorumlulukları birlikte araştırılarak hem sorumluluk anlayışı hem de uygulamaları birlikte değerlendirilmelidir.

2 Büyük Aile

a. Babaların Kendi Babalarını Örnek Almaları

Katılımcı babalar, babalık pratiklerinde kendi babalarını örnek aldıklarını dile getirmişlerdir. Örnek alma durumu, olumlu pratiklerin doğrudan alınmasını, olumsuz pratiklerin alınmamasını ve olumsuz uygulamaların olumluya çevrilerek alınmasını içermektedir. Nicel bulgulara göre, büyükbabaların %80,1'i, evli babaların %74,7'si, eşinden ayrılmış babaların %72,8'i babalarını örnek aldığını; evli annelerin %62,7'si eşlerinin, eşinden ayrılmış annelerin %53,8'i ayrıldıkları eşlerinin kendi (erkeğin) babalarını örnek aldığını belirtmiştir. Bununla beraber evli annelerin %77,1'i eşlerinin, eşinden ayrılmış annelerin %49'u ayrıldıkları eşlerinin; babaların %82,5'i, eşinden ayrılmış babaların %81,3'ü; büyükbabaların 83,4'ü babalarının yanlış gelen davranışlarını kendi çocuklarında düzelterek uygulamaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu bulgular değerlendirildiğinde babaların kendi babalarını rol model olarak babalık pratiklerine yön verdikleri; hem olumlu hem de olumsuz örnekleri kendi babalık pratiklerinde uyguladıkları söylenebilir. Bu durumun nedeni babalara yönelik sistematik eğitim programları olmadığı (AÇEV, 2004) için babaların babalığı gözlem ve deneyim yoluyla öğrenmek durumunda kalmaları ile açıklanabilir.

Babalar, kendi babalarını örnek aldıkları konuları dile getirmişlerdir. Buna göre hem büyükbabaların hem de evli babaların nicel bulgularında en çoktan en aza örnek aldıkları konular, sırası ile aile yönetim becerisi, aile içi iletişim, karar alma süreçleri, çocuklarına davranış şekli, çocuklarıyla vakit geçirme şekli, ev işlerine katılım ve çocuk bakımına katılımdır. Nesiller arasında bakıldığında örnek alınan konuların sıralamasında tutarlılık olduğu görülmektedir. Buna göre, babalar kendi babalarını çocuklarla ilgili konularda daha az örnek alırken aile yönetimiyle ilgili konularda daha fazla örnek almaktadırlar.

Büyükbabalar ve günümüz babaları arasındaki farklılıkların temel nedeni “yeni babalık” kavramında da açıklandığı gibi babaların eve ekmek getiren rolünün yanında çocuklarıyla daha çok vakit geçiren, bakım işlerine katılan rolleri ile ilişkili olduğu söylenebilir (Daly 1993; Eggebeen ve Knoester 2001; Wall ve Arnold, 2007).

Diğer taraftan örnek alınan konuların oranlarında farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin büyükbabalarda çocuklarıyla vakit geçirme şeklinde kendi babalarını örnek alanların oranı %69,2 iken bu oran evli babalarda %63,2'dir. Buna göre babaların kendi babalarını örnek alma oranları nesillere göre farklılık gösterdiği, azaldığı ve birikimli olarak miras yoluyla aktarıldığı söylenebilir. Ancak araştırmada evli ve boşanmış baba ile büyükbaba sayısının birbirine yakın olmaması nedeniyle nesiller arası farklılık istatistiksel olarak ortaya konulamamıştır. Bu nedenle nesiller arası babaları örnek alma, babaların neden örnek alma düzeylerinin azaldığına ilişkin yeni araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

b. Büyük Aileye İlişkin Görüşler

Bu araştırma kapsamında katılımcıların büyük aile ile yaşamaya ilişkin düşüncelerini öğrenmeye dair sorular sorulmuştur. Çünkü bu araştırma sonuçları da göstermiştir ki çekirdek aile ile büyük aileler arasındaki etkileşim oldukça yüksektir. Örneğin evli çiftlerin ortalama %15'i her gün ve %30'u haftada birkaç kez büyük aileleri ile görüşüklerini belirtmişlerdir. Nitel görüşmelerde ise büyük aileleri ile hafta sonu doğal ortamlarda buluştuklarını söyleyen çift sayısı oldukça fazladır. Büyük aileleri ile yılda birkaç kez görüşen çiftler genellikle farklı şehirlerde yaşamaktadırlar. Duben'e (1984) göre, geniş aileden çekirdek aileye dönüşen yapı, geniş ailedeki ilişkilerini sürdürmekte ve korumaktadır. Benzer olarak Dedeoğlu (2000), Türkiye'de aile tipinin geniş aileden çekirdek aileye dönüşüm gösterdiği halde, çekirdek ailenin varoluşunun ve işleyişinin geniş aileye benzediğini ileri sürmüştür. Bu nedenle ailenin iyi olma hali çerçevesinde çekirdek aile ve büyük aile ilişkilerinin kritik olduğu söylenebilir.

Araştırma bulgularına göre tüm katılımcı grupları; büyük ailenin çekirdek aileye manevi destek sağladığına katılmıştır. Eşinden ayrılmış anneler hariç diğer katılımcı grupları; büyük ailenin çocuk bakımı için kolaylık sağladığına, çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri ile kültürel devamlılığı desteklediğine katılmışlardır. Benzer olarak Kuru (2016), büyük aile ile birlikte yaşamının olumlu yönlerini maddi destek, çocuk bakımında destek, dua almak, hayat tecrübesinden faydalanmak ile açıklamıştır.

Diğer taraftan katılımcılar nicel bulgularda büyük ailenin, çekirdek ailenin özgürlüğünü kısıtladığına, kadın ve erkek üzerinde baskı oluşturduğuna, çatışma ortamını artırdığına, çocuk yetiştirmede sorunlar yaşanmasına neden olduğuna ve babanın daha geç sorumluluk almasına neden olduğuna kısmen katılmışlardır. Evli ve eşinden ayrılmış babalar ile büyükbabalar, büyük ailenin maddi destek sağladığına katılırken; evli ve eşinden ayrılmış anneler kısmen katılmıştır. Jackson ve Berg-Cross (1988), kuşaklar arasındaki çocuk yetiştirme tutumları ve davranışları, değerler ve yaşam tarzı gibi farklılıklar nedeniyle büyük aile ve çekirdek aile üyelerinin çatışma yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Kuru (2016) ise büyük aile ile birlikte yaşamının olumsuz yönlerini eş ile yalnız kalamama, eşini eve geldiğinde karşılayamaması, gidilecek yere kayınvalidenin ya da görümcenin gelmek istemesi, misafir ağırladığında kayınvalidesini de çağırmak zorunda kalması, özgürlük ve rahatlığın olmaması şeklinde açıklamıştır.

Hem alanyazın hem de bu araştırmanın bulgularına göre, büyük ailenin çekirdek aileye destek olmasının yanı sıra yaşam koşullarını da bazı konularda güçleştirdiği söylenebilir. Eşinden ayrılmış annelerin, büyük aileye ilişkin görüşlerinin daha olumsuz olması, büyük ailenin çekirdek aile üzerindeki etkilerinin derinlemesine araştırılması gerektiği mesajını vermektedir. Örneğin gelin-kayınvalide ilişkisinin incelendiği Turner, Young ve Black'in (2006) araştırmasında, kadınların kayınvalideleri ile çatışmaları esnasında kendilerini savunmasız hissettikleri, eşi ile ilişkileri ve evliliği devam ettirme konularında çatıştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan eşinden ayrılmış çiftlerin ayrılma nedenleri incelendiğinde "eski eşin ailesi ile ilişkiler" babaların ayrılmalarının ikinci, annelerin dördüncü ayrılma nedenidir. Benzer olarak Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan ayrılmanın nedenlerinin incelendiği araştırmanın sonuçlarına göre ayrılan çiftlerin %47,8'inin ayrılma nedeni, eski eşinin ailesinin evlilik süresince aile içi ilişkilere müdahalesidir (Yurtkuran-Demirkan vd., 2009). Buna göre, büyük aile ile ilişkiler hem erkeğin hem de kadının kendi ailesi bağlamında değerlendirilmelidir. Çünkü eşinden ayrılmış babalara göre, ayrılmalarının önemli nedenlerinden biri eski eşlerinin aileleridir. Evli baba ve annelerle yapılan görüşmelerde de benzer bulgulara rastlanmıştır. Evli annenin kendi annesi ile yaşadığı sorunların çekirdek aileye olumsuz yansıdığı hem babalarla hem de annelerle yapılan görüşmelerde ortaya konulmuştur. Buna göre, annenin evlilik yaşamına müdahale ederek eşi ile kendisi arasında kalmasına neden olan büyükanneler de bulunmaktadır.

Katılımcılar, nicel bulgularda büyük aile ile yaşandığında babanın daha geç sorumluluk aldığına kısmen katıldıklarını belirtmişlerdir. Nitel görüşmelerde büyük aile ile birlikte yaşayan babaların çocuklarıyla daha az vakit geçirdikleri ve çocuklarının ihtiyaçlarına daha az yanıt verdikleri ortaya konulmuştur. Bu durum, babaların baba olmayı daha geç hissetmelerine ve daha geç sorumluluk almalarına neden olabilmektedir. Çünkü büyük aile, babanın üzerindeki sorumluluğu almaktadır ve babalığı hissetme zamanı uzamaktadır. Örneğin bebek hastalandığında baba olmadan büyük aile ile anne çocuğu hastaneye götürebilir. Baba öğrendiğinde sorun ortadan kalkmış olur ve babanın çocuğunun ihtiyaçlarına cevap vermesi engellenmiş olur. Bu nedenle büyük ailenin ve annenin babayı çocuğu ile vakit geçirmeye teşvik etmesi ve sorumlulukları konusunda yönlendirmesi babanın babalığı hissetmesinde önemli bir faktör olarak görülebilir.

Katılımcılar, büyük ailenin çocuk bakımına katkı sağladığına, çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklediğine katılmışlardır. Özellikle çalışan anneler için büyük ailenin çocuk bakımına desteği yadsınamayacak düzeydedir. Bu çerçevede büyük ailelerin dayanışma kültürü ile çekirdek aileye yaklaştıkları söylenebilir. Ancak diğer taraftan katılımcılar, büyük ailenin kadın ve erkek üzerinde baskı oluşturduğuna kısmen katılmışlardır. Nitel görüşmelerde katılımcılar, annelerin ev ile ilgili işlerde sorumluluklarının arttığını ve çekirdek aile olarak vakit geçiremediklerini dile getirmişlerdir. Buna göre, dayanışma kültürü içerisinde büyük ailenin çekirdek aile ile girift bir etkileşim içerisinde bulunduğu söylenebilir. Bu girift ilişkinin çekirdek aile üyelerine bireysel yansımalarının yanı sıra, kadın ve erkek ilişkisindeki yansımalarına ilişkin gelecek araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Bu çalışmada büyük ailenin eşinden ayrılmış baba ve anneye olan desteği de araştırılmıştır. Buna göre, eşinden ayrılmış baba ve annelerin %29'u büyük ailesi ile birlikte ve babaların %10'u, annelerin %5'i büyük ailesi ile aynı apartmanda yaşamaktadırlar. Bu yakınlık, büyük ailenin ayrılık sonrası kadın ve erkeği desteklediğinin göstergesi sayılabilir.

Büyük ailenin anne ve babalara hangi konularda destek olduğu da bu araştırma kapsamında incelenmiştir. Baba ve annelere en çok verilen destek manevi destektir; anneler maddi konularda ve çocuk bakımında babalardan daha fazla desteklenmektedirler. Büyük ailelerinin kendilerine hiç destek olmadığını bildiren annelerin oranı %12 iken babaların oranı %17'dir. Enformel destek ya da yakın çevre desteği olarak adlandırılan kadın ve erkeğe ayrılma kararından sonra aile, akraba ve arkadaş gibi çevreleri tarafından verilen destek, kadın ve erkeğin ayrılma sürecini daha az zararlı

atlatmasına yardımcı olmaktadır (Yıldırım, 2004; Sevim, Güldeste ve Öner, 2016). Ayrılmanın etkileri erkeklerde, bastırılan üzüntü, çaresizlik, karamsarlık gibi olumsuz duygularla birlikte alkol ve sigara kullanımı, intihar gibi davranışlarla kendini göstermektedir (Aktaş, 2018). Çünkü ayrılık sonrası babanın evdeki lider rolü ve ekonomik konumu gibi erkeklik rollerinde kayıp yaşanmaktadır (Braver'dan aktaran Catlett ve McKenry, 2004). Sezer ve Gürkan (2018) tarafından yapılan, ayrılmış bireylerin ayrılıkla baş etme stratejileri ve yaşam niteliklerini inceledikleri araştırmada, ayrılıkta kadınların yaşam niteliklerinin erkeklerden daha olumsuz etkilendiği ve en fazla ruhsal ve sosyal konularda etkilendiklerini bulmuşlardır. Bu araştırmaya benzer olarak eşinden ayrılmış erkekler için de yapılmış farklı çalışmalar bulunmaktadır. Özellikle eşinden ayrılmış kadına yönelik ön yargılar; kadının toplumdan soyutlanmasına ve psikolojik şiddet görmesine neden olabilmektedir (Yazıcıoğlu ve Kayhan, 2007; Can ve Aksu, 2016). Erdim ve Ergün'e (2016) göre, eşinden ayrılan kadının çalışmak durumunda kaldığı için çocuklarının bakımında desteğe ihtiyacı bulunmaktadır. Çünkü ayrılık sonrası kadınların yaşadığı en büyük problem maddidir ve kadın bu ekonomik sıkıntılarla uğraşmaktadır (Yazıcıoğlu ve Kayhan, 2007). Alanyazın ışığında büyük ailenin ayrılma sonrası kadına ve erkeğe desteği, büyük önem arz ediyor denebilir. Araştırma bulguları büyük aile ile olan ilişkiler çerçevesinde değerlendirildiğinde büyük ailenin desteğinin, iletişiminin ve bağının bireyin yaşamı süresince devam ettiği söylenebilir. Aynı zamanda boşanma durumunda büyük ailenin kadına erkekte daha fazla destek olduğu da görülmektedir. Bunun nedeni bu araştırmada olduğu gibi çoğunlukla çocukların velayetinin annede olması, kadının iş yaşamında olmaması nedeniyle maddi problemler yaşaması gibi nedenlerle daha fazla desteğe ihtiyaç duyması ile açıklanabilir.

Son olarak araştırmada gelin-kayınvalide arasındaki erkeğin mevcut durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çünkü gelin-kayınvalide ilişkisi sadece ikili ilişki değil, erkeğin de bulunduğu üçlü bir ilişki olarak ele alınmaktadır. Bu üçlü ilişkide tüm bireyler birbirlerini etkilemekte ve birbirlerinden etkilenmektedir. Bazen gelin-kayınvalide arasındaki anlaşmazlık kadın-erkek ilişkisine yansırken; bazen de karı-koca arasındaki çatışma gelin-kayınvalide ilişkisini etkilemektedir (Pfeifer, 1989; Rittenour, 2009). Örneğin Aydın'ın araştırmasında (2017), kayınvalidenin gelini ile ilgili olumsuz düşüncelerini oğluna iletmesi gibi kayınvalidenin evliliğe olumsuz etkisine ilişkin bulgulara rastlanmıştır. Bu araştırmanın bulgularına göre, erkeklerin çoğunlukla eşi ile annesi arasında dengeleyici bir konumda oldukları söylenebilir. Rittenour ve Soliz'a göre (2009), erkeğin aracı olması, gelin-kayınvalidenin doğrudan iletişimini engellediği için gerginliğe de yol açabilir. Diğer taraftan Song (2009) çalışmasında gelin ve kayınvalidelere göre, erkeğin çatışmalarda kullandığı dengeleyici

ve arabulucu rolünü uygun ve etkili bulmuşlardır. Babaların buldukları bu konumu sağlıklı şekilde yürütebilmeleri iletişim becerileri ile ilişkili olabilir. İletişim becerileri sözel ve sözel olmayan mesajlara ilişkin duyarlılık, etkili dinleme ve etkili tepki vermek şeklinde özetlenmektedir (Baker ve Shaw, 1987; Egan, 1994). Ancak nitel bulguların genelinde katılımcı anneler eşlerinin, babalar kendilerinin etkin dinleyici ve paylaşımcı olmadıklarını dile getirmişlerdir. Anneler ise daha etkin dinleyici ve paylaşımcı bir konumdadırlar. Bu durumun babanın eşi ile annesi arasında kalmasına, iki taraf arasındaki sorunları çözmekte ve aracılık yapmakta zorluk yaşamasına neden olabilir. Ancak alanyazında gelin-kayınvalide arasındaki erkeğin iletişim becerilerini nasıl kullandığına, çatışmaları çözerken yaşadığı sorunlara, yeterli iletişim becerilerinin olup olmadığına ve iletişim ihtiyacına ilişkin bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu çerçevede anne-büyükanne, gelin-kayınvalide, baba-büyükbaba, damat-kayınpeder ilişkisine yönelik detaylı araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

3. Babalar ve Eşleri

a. Babaların Eşleri İle İlişkileri

Bu çalışmada evli ve eşinden ayrılmış babaların eşleri ile ilişkileri etkin dinleme, paylaşımda bulunma, sorunlar ve sorunların çözümü çerçevesinde araştırılmıştır. Çünkü Mavili Aktaş (2009), ailedeki çoğu problemin iletişim sorunlarından kaynaklandığını dile getirerek bu sorunların anlatma, dinleme, anlama ve anlaşma boyutları ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda etkili iletişim için kendini açma ve ifade etme, etkili dinleme becerileri oldukça önemlidir (Şahin ve Aral, 2012). Nitel bulgularda, genel olarak evli babaların eşlerini zihinsel yorgunluk ve yoğunluk nedeniyle etkin dinlemedikleri, duruma ve konuya göre etkin dindikleri görülmektedir. Diğer taraftan evli babalar eşlerinin, anneler de benzer olarak kendilerinin daha etkin dinleyici olduklarını dile getirmişlerdir. Nicel bulgular incelendiğinde evli anneler ve babaların çoğunluğu eşlerinin kendilerini etkin dinlediğini ve eşleri ile ilişkilerinin iyi olduğunu söylemiştir. Etkin dinlemediğini söyleyen babalar bunun ilk üç nedenini çatışmaya neden olması, eşinin aynı konulardan bahsetmesi ve iş yoğunluğu nedeniyle dinleyecek enerjisinin olmaması olarak açıklamışlardır. Anneler, eşlerinin etkin dinlememesinin ilk üç nedenini eşinin dinlemek istememesi, iyi bir dinleyici olmaması ve çatışmaya neden olması olarak belirtmişlerdir. Buna göre, anne ve babaların etkin dinleme konusuna bakış açıları ve babaların dinlememe nedenlerinin birbirlerinden farklı olduğu söylenebilir. Tarhan (2014)'a göre, kadın süreç odaklı düşünürken, erkek sonuç odaklı düşünmektedir. Bu düşünme şekli tüm kadın ve erkekler için kabul edilmese de kadın ve erkeğin etkileşim ve iletişimde bulunma tutum ve davranışının birbirinden farklı olduğu söylenebilir.

Gladding (2012), eşlerin duygularının farkına vararak açık iletişim ile bunları paylaşmasının önemi üzerinde durmuştur. Buna göre, çiftlerin paylaşımında bulunmasının ailenin iyi olma halinin devamı için önemli olduğu söylenebilir. Babaların eşleri ile paylaşımları incelendiğinde nicel bulgularda babaların ortalama %55'i eşlerine anlatmadıkları, annelerin ortalama %50'si eşlerinin kendilerini anlatmadığı konuların olduğunu söylemiştir. Hem annelerin hem de babalara göre, babaların eşlerine anlatmadığı ilk üç konu iş ile ilgili konular, maddi konular ve arkadaşları, sosyal aktiviteleri gibi sosyal çevresi ile ilgili konulardır. Hem annelere hem de babalara göre, babalar bazı konuları çoğunlukla eşlerinin bilmesini gerekli bulmadıkları ve anlatmak istemedikleri için anlatmamaktadırlar. Nitel bulgular da nicel bulgularla benzerdir. Aynı zamanda nitel bulgularda anneler, eşlerinin konuşması ve paylaşımında bulunması için yoğun çabada bulduklarını dile getirmişlerdir. Paylaşım konusunda toplumun kadın ve erkekte beklentileri farklı olabilmektedir. Buna göre, kadınların duygularını dışa vurmaları veya aktarmaları onaylanırken; erkeklerin öfkelerini dışa vurmaları onaylanmamaktadır (Goleman, 2007; Bacanlı, 2014). Öfke sadece duygulardan biri olsa da erkeklerden toplumun beklentilerini göstermesi açısından önemlidir. Bu çerçevede babalar, toplumsal beklentilere uygun olarak duygu ve düşüncelerini daha az paylaşıyor olabilirler. Diğer taraftan yaşı küçük çocuğu olan çiftler, eşleri ile paylaşımında bulunacakları zamanlarının olmadığını belirtmişlerdir. Bunun nedeni çocukla birlikte çiftlerin hayatlarındaki değişim olabilir. Nicel bulgulara göre, çocukla birlikte hem annenin hem de babanın sorumlulukları artmaktadır. Buna bağlı olarak çiftlerin birbirine ayırdıkları zamanın azaldığı çıkarımında bulunulabilir. Son olarak büyük aile ile birlikte yaşayan çiftler, eşleri ile birlikte zaman geçiremediklerini, her türlü paylaşımın ortak olduğunu dile getirmişlerdir.

Sonuç olarak babaların annelere göre daha az etkin dileyici, daha az paylaşımcı oldukları görülmektedir. Buna göre, babaların iletişim becerinin kadınlara göre düşük düzeyde olduğu söylenebilir. Bu iletişim yetersizliği ayrılmanın nedenlerinden biri olarak da değerlendirilebilir. Eşinden ayrılmış baba ve annelerin eşlerinden ayrılma nedenleri arasında geçimsizlik/anlaşamama, geçimsizlik/kıskançlık, ilgisizlik, sevgisizlik, psikolojik şiddet bulunmaktadır. Bu maddeler incelendiğinde eş ile iletişimin ailenin devamlılığında önemli olduğu söylenebilir.

Eşinden ayrılmış baba ve annelerin, eski eşleri ile görüşme sıklıkları incelendiğinde annelerin %41'i, babaların %28'i eski eşleri ile iletişim kurmadıklarını; annelerin %22'si, babaların %29'u ayda birkaç kez iletişim kurduğunu dile getirmiştir. Eşinden ayrılmış babalar, ayrılmadan önce ve sonra eski

eşleri ile iletişimlerinin iyi olduğuna katılırken, eşinden ayrılmış anneler kısmen katılmıştır. Benzer olarak eşinden ayrılmış babalar, eski eşinin duygularını anlamaya çalıştığına ve etkin şekilde eski eşini dinlediğine katıldığını söylerken, anneler ayrılmadan önce kısmen katıldıklarını, ayrıldıktan sonra katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Buna göre, eşinden ayrılmış baba ve annelerin ayrıldıkları eşleri ile iletişimlerinin niteliğine ilişkin farklı düşünceleri bulunmaktadır. Anneler, eski eşleri ile daha olumsuz; babalar daha olumlu bir ilişkide bulduklarını beyan etmektedirler. Bu farklılık, kadın ve erkeğin iletişime ya da duygulara bakış açısı farkı ya da yaşadıkları olayların etkisi olabilir. Ancak bu araştırma çerçevesinde net açıklamalarda bulunmak mümkün değildir. Bu nedenle konu ile ilgili gelecek araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

b. Aile İçi Sorunlar ve Çözümleri

Araştırmalara göre, eşler arasında yaşanması olası pek çok problem bulunmaktadır. Bunlardan bazıları iletişim problemleri, her türlü şiddet, siyasi ve dini görüş farklılıkları, çocuklarla ilgili sorunlar, zararlı alışkanlıklar, ekonomik sorunlar, yakın çevrenin veya büyük ailelerin aileye müdahalesi olarak değerlendirilebilir (Canel, 2007; Gladding, 2012; Nichols, 2013; Özabacı ve Erkan, 2013; Özgüven, 2001; Yıldız, 2003). Bu araştırmanın nicel bulguları incelendiğinde aile içerisinde en sık sorun yaşanan konular ev ile ilgili sorumluluklar, maddi konular, eşlerin birlikte vakit geçirememesi, çocuklarla ilgili sorumluluklardır.

Ailedeki çatışmalarla baş etmek ve bunları çözmek için çeşitli yöntemler geliştiren aileler, sağlıklı kabul edilebilir (Bell, 1978; Tutarel Kışlak ve Çabukça, 2002). Akgün ve Uluocak (2012) sorunların çözümünde uzlaşma, uyum sağlama ve düşmanlık olarak üç yol bulunduğunu; ilk ikisinin ilişkiyi kurtarıcı, üçüncüsünün ise parçalayıcı rolü olduğunu ifade etmektedirler. Benzer şekilde ailedeki çatışmaların yoğunluğu ve çatışmalara etkili çözümlerin üretilmemesi, olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir (Güven ve Sevim, 2007). Bu nedenlerle uzlaşıcı ve uyum sağlayan çözüm yolunu seçmek, ailenin iyi halinin devamlılığında önemlidir. Nitel görüşmelerde hem babalar hem de anneler, eşleri ile sorunlarını konuşarak çözdüklerini dile getirmişlerdir. Benzer olarak nicel bulgularda da sorunların çözümünde en sık kullanılan yolun konuşmak ve ortak bir noktada buluşulması olduğu görülmektedir. Nitel görüşmelere göre, konuşmanın şekli tartışmak, alttan almak, bağırarak ve dinlemek olarak değerlendirilebilir. Konuşulan zaman ise çiftlerin karakterine bağlı olarak sorun esnasında veya sakinleştikten sonra olarak belirtilmiştir.

Hem anne hem de babaların çoğunluğu çatışmalarda annelerin daha fazla küs kaldığını dile getirmişlerdir. Oysa aktif dinleme ve paylaşma konularında annelerin daha olumlu özelliklere sahip olduğu görülmüştü. Bu durum çelişkidir. Ergül (2017) araştırmasında da kadınların, erkeklere göre küsmeye daha yatkın olduğunu ve küsme sürelerinin daha fazla olduğunu bulmuştur. Küslüğün süresi kişiye ve konuya bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Katılımcılardan, sorunların üstüne gitmediklerini, çözüm için zamana bıraktıklarını söyleyenler bulunmaktadır. Bu katılımcılar, sorunlarını tam olarak çözemediklerini, üstünü kapattıklarını söylemişlerdir. Çatışmaların veya sorunların çözümünde her ailenin kendi iç dinamikleri olduğu söylenebilir. Ancak bulgulara göre, sorunların çözümünde babaların ve annelerin uzman desteğini ve sosyal çevreden veya aile büyüklerinden yardım almayı tercih etmediği görülmektedir. Oysa sorunların çözümü için seçilen yol, sahip olunan sosyal beceriler ile doğrudan ilişkilidir (Akfirat, 2006). Bu nedenle kadın ve erkeklerin iletişim becerilerinin artırılması, sorunların çözümünde kritik bir rol oynamaktadır.

Eşinden ayrılmış babaların ayrıldığı eşi ile en sık sorun yaşadığı konular, ayrılık öncesi meseleler ile kendi ailesi veya ayrıldığı eşinin ailesi ile ilgili konulardır. Annelerin en sık problem yaşadığı konular ise maddiyat ve ayrılık öncesi konulardır. Schwartz ve Kaslow (1997), ayrılmış çiftlerin ayrılık sonrasında sonuçlanmayan nafaka, çocukla ilişkiler ve çocuk yetiştirme gibi sorunlarının devam ettiğini belirtmektedirler. Benzer şekilde, bu araştırmanın bulgularına göre de baba ve annelerin, ayrılık öncesi süreçteki sorunlarını ayrılık sonrasına da taşıdıkları, annelerin maddi konularda ayrıldıkları eşleri ile problem yaşadıkları söylenebilir. Bu sorunların niteliği, sorunları çözmek için neler yaptıkları ile sorunların çocuklarına yansımaları bu araştırmanın kapsamı dışındadır. Ancak gelecek çalışmalarda araştırılması, ayrılmış çiftlerin ayrıldıkları eşleri ile ilişkilerini ortaya koyacaktır.

c. Karar Alma Süreçleri

Aile içerisinde otorite dengesi bulunan ve otoritenin bir bireyde bulunmadığı aileler sağlıklı kabul edilmektedir (Glick ve Kessler, 1980). Bu çalışmada otorite dengesinin aile içerisinde ortaya konulması için karar alma süreçleri incelenmiştir. Nitel ve nicel bulgular birlikte değerlendirildiğinde aile içi kararların anne ve baba tarafından ortak alındığı görülmektedir. Ancak nicel bulgularda annelerin alışverişte babaların ise araba satın almada daha etkin oldukları görülmektedir. Nitel bulgular, bunu destekler niteliktedir. Teknik bilgi isteyen konularda babaların, eve eşya almak gibi estetik bilgi gerektiren konularda annelerin karar almada daha etkin olduğu görülmüştür. Aynı zamanda çocuklar yaşları büyüdükçe sosyal etkinlik kararlarında daha etkin olmaktadır. Türk aile profilinin araştırıldığı bir çalışmada ise ailedeki kararların babalar tarafından alındığı görülse de

annelerin karar alma süreçlerinde, babalardan daha yetkin oldukları ortaya konulmuştur (Gülerce, 2007). Son olarak nicel bulgularda ev satın alma kararına büyüklerin diğer kararlara göre daha fazla katıldıkları görülmektedir. Nitel görüşmelerde baba ve anneler, büyük ailelerinden maddi destek aldıklarını söylemişlerdir. Bu nedenle karar alma süreçlerine büyükleri de katmak durumunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Ancak bazı çiftler ise, büyük aile ile çatışma yaşamamak ve bağımsız bir aile olduklarını kabul ettirmek için karar alma süreçlerine büyük aileyi dâhil etmediklerini dile getirmişlerdir.

Ev ekonomisinin takibi incelendiğinde her ailenin farklı bir karar alma süreci izlediği söylenebilir. Nitel görüşmelerde çoğunlukla baba ve anneler, daha ekonomik veya tasarruflu olan çiftin ev ekonomisini takip ettiğini ve birikim yaptığını dile getirmiştir. Ancak gelir-gider dengesi sabit olan çiftlerden takibi kimin yaptığının önemli olmadığını ve ihtiyaçların dışına çıkamadıklarını belirtmişlerdir.

Evlü anneler ve babaların %80'i çocukların yetiştirilmesi ve eğitimi ile ilgili konulardaki kararları ortak aldıklarını ifade etmişlerdir. Diğer taraftan eşinden ayrılmış baba ve annelerin ortak çocukları ile ilgili kararları alma süreçleri incelendiğinde babalar kararları çoğunlukla kendilerinin ve eski eşinin, anneler ise kendilerinin aldığını söylemiştir. Büyükler, çocuklarla ilgili kararların alınmasına çok az katılmaktadırlar. Bu bulgulara göre annelerin, eski eşlerinin karar alma süreçlerinde etkin olmadığını düşündükleri söylenebilir. Ancak babalar, kendilerini etkin görmektedirler. Bu çelişkili durumun nedeni gelecek araştırmalarda ortaya konulabilir. Belki anneler, erkeklerin ayrılık sonrası çocuklarla ilgili sorumlulukları yerine getirmediklerini düşünüyor olabilirler. Çünkü bu araştırmada ayrılık sonrası babaların çocukların bakımı ile ilgili sorumluluklara katılım sıklığında azalma olduğu görülmüştür.

4. Babalar ve Çocuklar

a. Babaların Çocukları İle İlişkileri

Babanın davranışları, bir bütün olarak anneyi, babayı ve çocuğu etkilemektedir (Johansson ve Andreasson, 2017). Çocuğun hayatına dâhil olan baba, çocuğun gelecekteki olumsuz davranışlarını azaltmakta ve hayat doyumunu artırmaktadır (Flouri, 2005). Aynı zamanda babanın çocukla birlikte olması, babaya haz veya mutluluk olarak geri dönmektedir çünkü babalar, baba olduktan sonra daha iyi bir insan olmaya çalıştıklarını ve baba olmanın eğlenceli olduğunu dile getirmişlerdir (Palkovitz, 2002). Cüceloğlu (2002)'na göre, aile içerisinde değerli olduğu mesajını alan çocuk, kendinin değerli

olduğunu kabul eder. Babanın çocuk ile ilişkisinin, ailenin iyi olma halinin devamı için önemli olduğu söylenebilir. Bu nedenle bu araştırmada baba-çocuk ilişkileri araştırılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre, evli baba ve anneler, babaların çocukları ile ilişkilerinin iyi olduğuna, çocuklarının duygularını anlamaya çalıştığına, onları etkin dinlediğine ve kendi duygu ve düşüncelerini paylaştığına katılmaktadırlar. Çocuk ile iletişimde bulunmanın en etkili ve iyi yolu çocuğu dinlemek ve ne söylemek istediğini anlamaktır (Ersanlı, 1990). Gordon (1997)'a göre ise etkin dinleme, çocukların problemlerinin çözümündeki etkili yollardan biridir. Babaların çocukları ile paylaşmadığı ilk üç konu iş meseleleri, maddi ve siyasi konulardır. Bu konuları anlatmama nedenleri ise çocukların anlayacak yaşta olmaması ve çocukların bilmesini gerekli bulmamalarıdır. Baba ve annelerin büyük çoğunluğu, babaların kız ve erkek çocuğu ile iletişimlerinin farklı olmadığını söylemiştir. İletişimin farklı olduğunu söyleyenler, nedenini kız veya erkek çocuğun karakteri ile babanın cinsiyet farkına göre nasıl davranacağını bilememesi olarak açıklamışlardır. Nitel görüşmelerde katılımcılar tarafından, kız çocuğun erkeğe göre daha konuşkan ve sosyal olduğu dile getirilmiştir. Bu nedenle karakter farkı ile kız ve erkek çocukları arasındaki iletişim becerisi farklılığının ifade edildiği söylenebilir.

Eşinden ayrılmış baba ve annelerin, babaların çocukları ile ilişkilerine yönelik beyanlarında farklılıklar bulunmaktadır. Babalar ayrılmadan önce ve sonra çocukları ile iletişimlerinin iyi olduğunu, çocuklarının duygularını anlamaya çalıştıklarını, onları etkin şekilde dindiklerini ve kendi duygu ve düşüncelerini paylaştıklarını söylemişlerdir. Ancak anneler, ayrıldıkları eşlerinin ayrıldıktan önce ve sonra çocukları ile ilişkilerinin iyi olduğuna kısmen katılmışlardır. Ayrıca ayrılmadan önce, ayrıldıkları eşlerinin çocuklarının duygularını anlamaya çalıştığına, onları etkin dinlediğine ve kendi duygu ve düşüncelerini onlarla paylaştığına kısmen katılırken, ayrılık sonrası için katılmamışlardır. Bu bulgulara göre anneler, ayrıldıkları eşlerinin çocukları ile ilişkilerinin ayrılık sonrasında daha olumsuz olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak babalara göre iletişimlerinde farklılık bulunmamaktadır.

Evli babaların ve annelerin açıkladığına benzer olarak eşinden ayrılmış baba ve anneler, babaların çocuklara anlatmadığı konular olduğuna kısmen katılmışlardır. Anlatılmayan ilk üç konuyu iş, maddi ve siyasi konular olarak değerlendirmişlerdir. Bu konuların çocuklarla paylaşılmama nedenlerini çocuğun anlayacak yaşta olmaması, çocuğun bilmesine gerek olmadığını düşünülmesi ile babanın anlatmak istememesi olarak açıklamışlardır. Hamer (2003)'e göre, babalar çocuklarına babalık yaptıkları için memnundurlar. Ancak ailenin geçimini sağlama gibi ev dışı roller ile ev ile ilgili

sorumlulukların içselleştirilme süreçleri yeni olduğu için babalık ile ilişkilendirilmesi zaman alacaktır. Aynı zamanda yukarıda özellikle annelerin, sorumluluğu çocuklarla iletişimi de içine alacak şekilde anladığı söylenmesine ve babaların da buna katıldığı görülmesine rağmen pratik ile ilgili bir boşluk olduğu görülmektedir.

b. Babaların Çocukları ile Vakit Geçirmeleri

Hem evli hem de eşinden ayrılmış baba ve anneler, babaların çocukları ile vakit geçirmek için elinden geleni yaptığını ifade etmiştir. Evli babalar, anneler ve eşinden ayrılmış babalar, iş yoğunluğu nedeniyle çocukları ile yeterince vakit geçiremediklerine kısmen katıldıklarını söylerken, eşinden ayrılmış anneler katılmamıştır. Buna göre, eşinden ayrılmış anneler, eski eşlerinin iş yoğunluğunun çocukları ile vakit geçirmesine engel olmadığını düşünmektedirler. Gelir getirici bir işte günlük çalışma süreleri incelendiğinde eşinden ayrılmış babaların %77'si, evli babaların %67'si 7,5-11 saat; eşinden ayrılmış babaların %14'ü, evli babaların %28'i 11 ve saat üzeri çalışmaktadır. Bu bulgulara göre, babaların çocukları ile günlük geçirebilecekleri zamanın kısıtlı olduğu söylenebilir.

Babaların çocukları ile yaptığı faaliyetler incelendiğinde evli anne ve babalara göre, babalar çocukları ile en sık oyun oynayarak, sohbet ederek, televizyon izleyerek ve parka giderek vakit geçirmektedirler. Hiç yapılmayan ilk üç faaliyet ise sinema/tiyatroya gitmek, resim/el işi yapmak ve AVM'ye gitmektir. Buna göre, babaların çocukları ile günlük geçirebilecekleri zaman sınırlıdır ve çoğunlukla ev temelli aktivitelerle çocuklar babaları ile zaman geçirmektedirler.

Eşinden ayrılmış babaların çocukları ile yaptıkları faaliyetler değerlendirildiğinde, babalar en sık sohbet etme, oyun oynama ve parka gitme faaliyetlerinde bulunmaktadır. Ancak babaların ortalama %60'ı kendisinin bu faaliyetlere katıldığını ifade ederken, annelerin yalnızca %20'si ayrıldıkları eşinin bu faaliyetleri gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Buna göre, eşinden ayrılmış babalar kendilerinin, anneler ile eski eşlerinin çocukları ile vakit geçirme şekillerinde farklı düşüncelere sahiptir. Bu farklılığın nedeni, annelerin baba ve çocuk birlikte zaman geçirirken yanlarında olmamaları olabilir. Diğer taraftan Hamer (2003), eşinden ayrılmış babaların pasif, aktif ve dirençli olarak isimlendirilen kopma paterni geliştirebileceğini söylemiştir. Buna göre eşinden ayrılmış babalar, çocukları ile iletişim ve etkileşimlerini azaltmış olabilir. Ancak bu araştırma kapsamında incelenmediği için eşinden ayrılmış babaların çocukları ile iletişimlerine ve vakit geçirmelerine yönelik gelecek araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

5. Babaların Desteğe İhtiyaç Duyduğu Alanlar

Büyükbabalara, evli ve eşinden ayrılmış baba ile annelere, babaların destek aldıkları ve desteklenmesini gerekli buldukları alanlar sorularak görüşleri alındı. Katılımcılar, babaların desteklenmesini gerekli buldukları ilk altı alanı ekonomik koşullar, çalışma şartlarının düzenlenmesi, aile yönetimi, sorumluluklar, çocukla ve eşle iletişim olarak değerlendirmişlerdir. Benzer olarak nitel bulgularda da iş, aile hayatı ve çocukla iletişim desteğe ihtiyaç duyulan alanların başında gelmektedir.

Nitel araştırmaya katılanlardan sadece iki baba, babalığını geliştirmek için profesyonel destek aldığını dile getirdi. Babalardan biri, AÇEV'in baba destek programına katılırken, diğeri çocuklarına karşı sınırlı olma halini azaltmak için psikolojik destek ve terapi aldığını söyledi. Benzer şekilde nicel bulgular incelendiğinde evli babaların %6,3'ü çocukla iletişim konusunda destek aldığını söyledi. Yine aynı konuda destek almayı düşünen babaların oranı %15'tir. Çocuk bakımı, aile yönetimi, kendini ifade etmek, eve dair sorumluluklar ve aktif dinleme konularında destek alan ve almayı düşünenlerin oranı daha azdır. Bu durum annelerin, eşlerinin babalıklarına yönelik düşünceleri ile de benzerdir. Nitel bulgularda, baba ve annelerden babalığın içten gelen bir duygu olduğunu düşünen ve bu nedenle de babaların desteklenemeyeceğini dile getiren katılımcılar vardır. Buna göre, babaların destek almaya ikna olmadıkları ve bu yüzden destek almaya dair algıları üzerinde çalışılması ve destek konusunda uzlaştırıcı alanlar oluşturulması gerekmektedir. Aksi durumda gerekli imkan sağlansa dahi destek alan baba oranının düşük olacağı söylenebilir.

Eşinden ayrılmış baba ve annelerin destek alma ve destek almayı düşünme durumları incelendiğinde, babaların yanıtları evli babaların yanıtları ile benzerlik göstermektedir ve destek alanların ve almayı düşünenlerin oranı düşüktür. Ancak eşinden ayrılmış annelerin %60'tan daha fazlası ayrıldıkları eşlerinin çocukla iletişim, çocuk bakımı, aile yönetimi, kendini ifade etmek, eve dair sorumluluklar ve aktif dinleme konularında destek almalarının gerekli olduğunu düşünmektedir. Buna göre, eşinden ayrılmış annelerin, ayrıldıkları eşlerinin babalık davranışlarını geliştirmek için daha fazla desteğe ihtiyacı olduğunu düşünmektedirler. Bu bulgunun, evli anne baba ile eşinden ayrılmış baba bulgularından farklılaştığı ve annenin gözlemi farklı olduğu için gelecek çalışmalarda derinlemesine araştırılması gereklidir.

SONUÇ

Karma araştırma yöntemlerinden keşfedici sıralı desende gerçekleştirilen evli baba ve anneler ile yürütülen bu araştırmada nicel bulgular, nitel bulguları destekler ve teyit eder niteliktedir. Bu bölüm bulgular, saha notları ve proje ekibinin toplantı notları dikkate alınarak yazılmıştır. Buna göre, nitel bulgularda betimlenen babalığın anlamı, baba olmayı ilk hissetme zamanı, büyükbabaların özellikleri, büyük aile ile uzaklık ve zaman geçirme sıklığı, büyük aile ile yaşamaya ilişkin olumlu ve olumsuz düşünceler, babaların eşleri ile ilişkili ile iletişimi, eşlerini etkin dinlemeleri, etkin dinlememe nedenleri, eşleri ile paylaşımları, babaların çocukları ile ilişkileri, çocuklarını etkin dinlemeleri, çocukları ile paylaşımları ile vakit geçirme şekilleri, babaların ev ile ilgili sorumluluklara ve çocuk bakımına katılımı, ailede karar alma süreçleri, baba ve annelerin çalışma yaşamları ile babaların desteğe ihtiyaç duyduğu alanlar nicel bulgularla tekrar ortaya konulmuştur. Böylelikle nitel bulguların nicel araştırma ile Türkiye’de yaşayan 40 yaşını aşmamış, evli ve altı aydan büyük en az bir çocuğu bulunan babaların babalık pratiklerine/davranışlarına genelleşebileceği ortaya konulmuştur.

Araştırmanın nitel bölümü için araştırmacılar, Türkiye’nin farklı sosyo-ekonomik ve coğrafi bölgelerinde yer alan illerde zaman geçirerek hem katılımcılardan hem de bölge halkından şehirlerin aile yapısına ilişkin bilgiler topladı. Buna göre, Türkiye’de yer alan her aile kendi içerisinde biricik ve özeldir. Aile yapısı farklı bir araştırmanın konusu olsa da aile yapısı, illere ve bölgelere göre farklılık göstermektedir. Aile yapısının değişim ve dönüşümün çeşitli nedenleri araştırmalarla ortaya konulmuştur. Ancak il özelinde de aile yapısının değişiminin çeşitli nedenleri olduğu görüldü. Örneğin 2011 Van depremi, Van’da yaşayan ailelerin çekirdek aileye dönüşmeleri noktasında önemli bir kırılma noktasıdır. Hem katılımcılar hem de şehir halkı ile yapılan görüşmelere göre deprem nedeniyle uzun süre aynı konutta yaşamak zorunda kalan birden fazla ailede çatışmalar ve anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Bu durum, aile bireylerinin büyük ailelerden kopmasına ve kendi içlerine dönmelerine neden olmuştur. Sonuç olarak aileyi etkileyen ve ailenin etkilendiği pek çok değişken vardır ve her biri ayrı bir çalışma konusu olarak değerlendirilebilir.

Ailede babalık rolü, toplumsal yapının ve ailenin dönüşümünü takip ederek değişim geçirmektedir. Farklılaşma üç nesilde açıkça kendini göstermektedir. Günümüzdeki ailelerden bazıları bu üç tür durumu bir arada yaşamaktadır. Yani baba veya annelerin kendi büyük ailesi tarım, kendileri sanayi,

çocukları ise bilgi toplumunda yer almaktadır. Bu durum hem aile içerisinde hem de aileler arasında iletişim zorluklarına neden olabilmektedir.

İkincisi ise süreçlere bağlı olarak şehir içi, şehirlerarası ve uluslararası yaşanan göçtür. Sanayileşme ile kırsaldan şehre göçen ilk nesilde kaygı ve güvenlik arayışı daha belirgindir. Kaygı ve güvenlik arayışı babalık pratiklerine ve davranışlarına genellikle sert, sınırlayıcı ve reddedici tavır olarak yansımaktadır. Aile göç edilen mekânda yerleştikçe, güven duygusu oluştuğça ve kısmen babalar da yaş aldıkça bu tavırlar dönüşmektedir. Bu nedenle baba ve annelerin babalığa verdikleri anlam, coğrafyalara ve zamana bağlı olarak değişebilmektedir. Aynı zamanda babaların babalığa yükledikleri anlam iletişim, karar alma ve aile içi rol paylaşım süreçlerinin güçlü belirleyicilerinden biridir. Çünkü araştırmada babaların kendi babalarıyla olan ilişki tarz, tavır ve dinamiklerinin kendi babalık pratiklerinde çok etkili olduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenle bu konuya yönelik gelecekte yapılacak ilişkisel araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Çekirdek aileler genellikle büyük ailelerden ayrı yaşamaktadırlar. Ancak hem nitel hem de nicel bulgular incelendiğinde mesafe olarak yakın yaşamakta ve sıklıkla görüşmektedirler. Bu durum, aile ile ilişkilerinin güçlü oluşunun ve büyük ailenin çekirdek aile üzerindeki etkisinin devam ettiğinin en önemli göstergelerinden biridir. Diğer taraftan büyük ailenin çocuk bakımına katkı sağladığı, bunun kültürel devamlılık için önemli olduğu, çekirdek aileye ekonomik ve manevi destek sağladığı katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Diğer taraftan sınırların açık olmadığı durumlarda büyük ailenin kadın ve erkek üzerinde baskı oluşturduğu, çekirdek ailenin hareket alanına müdahale ettiği, çatışmaları artırdığı ve babaların geç sorumluluk almasına da neden olduğu araştırma bulguları arasındadır. Özellikle büyük aile ile aynı evde yaşayan babaların, sorumluluklarını geç yerine getirdikleri görülmektedir. Çünkü çocuğun bakım işleri ve ev ile ilgili sorumluluklar büyük aile içerisinde paylaşılmaktadır. Babalar toplumsal normlara göre hareket etmekte ve bu alanlara girmekte güçlü yaşamaktadır. Bu nedenle büyük aileler ile yeni evli çift arasındaki ilişki yapısına veya ağına dair farkındalığın oluşması aileye yapılacak güçlü yatırımlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır.

Çünkü baba, çoğunlukla eşi ile kendi büyük ailesi arasında bir aracı olmaktadır ve ilişkilerin olumlu devam etmesini sağlamaya çalışmaktadır. Bu durumun çekirdek aileye olumsuz yansıdığı bu çalışmanın yan bulgularından biri olsa da büyük aile ile çekirdek aile ilişkilerine yönelik daha kapsamlı araştırmalara ihtiyaç vardır. Diğer taraftan toplumsal olarak genel algı, çekirdek aileye babanın büyük ailesinin müdahale ettiği. Ancak bu araştırmaya göre, çekirdek aile üzerinde hem babanın hem de annenin büyük ailesinin etkisi bulunmaktadır.

Aile içi iletişimde erkeklerin kadınlara göre daha az konuşkan veya paylaşımcı oldukları görülmektedir. Bu durum, babaların kendi babalarının olumsuz rol model olmaları ile açıklanabilir. Çünkü babalar, kendi babalarının özelliklerini otoriter, sert gibi daha olumsuz kelimeler ile açıklamaktadırlar. Diğer taraftan anneler ise eşlerinin bir önceki nesli oluşturan büyükbabalara göre daha olumlu olduklarına atıfta bulunmuşlardır. Aynı zamanda anneler, eşlerinin kendilerini babaları ile kıyaslayarak çocukları ile zaman geçirdiklerini, babalar ise kendi babaları ile ilişkilerini kıyaslayarak kendilerinin çocukları ile zaman geçirmek için elinden geleni yaptıklarını belirtmişlerdir. Buna göre, babaların çocuklarıyla daha nitelikli zaman geçirebilmesi için çalışma, ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel tedbirlerin alınması gereklidir.

Babaların ev ile ilgili işlere katılımı, eşinin çalışmasına, kendi çalışma koşullarına, kendi aile mirasına, yaşadığı şehrin sosyo-kültürel yapısına göre farklılık göstermektedir. Ancak babaların bu konularda alması gereken hala çok yol vardır. Örneğin ev ile ilgili işlere katılım, "eşe destek" olarak görülmektedir. Bu değişim ve dönüşümün zaman içerisinde olacağı göz ardı edilmemelidir. Çünkü tüm bunlara rağmen hem baba hem de anneler, babaların ev ile ilgili işlere katılımın bir önceki nesilde yer alanlara göre daha fazla olduğunu belirtmiştir. Aile içi karar alma süreçleri incelendiğinde hem nicel hem de nitel bulgularda, kararların büyük bölümünün eş ile ortak alındığı görülmektedir. Diğer taraftan sosyal etkinliklerde çocukların karar süreçlerine katılımı daha fazladır ve yaşları arttıkça tüm karar alma süreçlerine katılımları da artmaktadır. Büyük ailelerin karar alma süreçlerine katılımı ise genellikle ev, araba gibi kararlarda görülmektedir. Bu durum, büyük ailenin çekirdek aileye olan maddi desteği ile açıklanabilir.

Araştırma kapsamında babaların ve annelerin çalışma yaşamları da araştırılmıştır. Çünkü babalık pratikleri veya davranışlarında zaman, fiziksel ve zihinsel durum önemli bir faktördür. Bulgulara göre babaların çoğunluğu beş gün ve üzeri gelir getirici bir işte ortalama 7.5-11 saat arası çalışmaktadır.

Aynı zamanda babaların %45'ten fazlası günlük iş için yolda toplam 30 dakika ve üzeri zaman geçirmektedir. Nitel saha sürecinde ise büyükşehirde ulaşım sorunun çok büyük olduğu görülmüştür. İki saatten daha fazla zamanını yolda harcadığını söyleyen babalar bulunmaktadır. Buna bağlı olarak babaların çocukları ve eşleri ile geçirdikleri günlük zaman azalmaktadır. Hatta sadece pazar günü çocukları ile gerçek zaman geçirdiğini söyleyen babalar bulunmaktadır. Çalışma saatlerinin uzunluğu ile yolda geçen süre konusu için acil çalışmaların yapılması gereklidir.

Nitel saha araştırmasını yapan araştırmacılar, katılımcılar için görüşmeye gittikleri şehirlerin aile, çalışma ve sosyal hizmet merkezleri, aile ve dini rehberlik büroları, belediyelerin ilgili oluşumları ve sivil toplum kuruluşları ile bir dizi görüşmeler gerçekleştirdiler. Görüşmelere göre bu tür kurumların anne ve babaya aile içerisinde sorun olmadıkça katkıda bulunma oranı son derece sınırlıdır. Diğer taraftan baba ve anneler, sorunla baş edemeyecek duruma geldiğinde veya eşinden ayrılmaya karar verdiğinde bu tür destek kurumlarına başvurmaktadır. Bu nedenle kurumlar, kendilerini çatışmaların ve krizlerin çözümüne yönelik geliştirmiştir. Ancak ailenin iyi olma halinin devam etmesi için sorunlar ortaya çıkmadan önce önleyici çalışmaların yapılması ve kurum personelinin bu çerçevede dönüştürülmesi ve geliştirilmesi önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Kurumların evlilik öncesi ve muhtemel kriz öncesi süreçlere yönelik eğitim ve modeller geliştirmesi gerekmektedir. Bunun için muhtemel sorun alanlarına yönelik farkındalık eğitimleri ile hem babaların hem de annelerin iletişim becerilerini geliştirici çalışmalar yapılması elzemdir. Diğer taraftan sorunların proaktif çözümü ile ailenin iyi olma halinin devam etmesi ve aile yapısının güçlendirilmesi öncelikli olmalıdır. Nitel çalışmada, baba olmanın içten gelen bir duygu olduğunu düşünen baba ve anneler, babaların dışarıdan desteklenemeyeceğini ifade etmektedir. Bu nedenle öncelikle kurumlar tarafından babalara verilecek desteğin önemli olduğuna dair toplumsal bilincin uyandırılması gerekmektedir.

Baba ve annelerin sosyal medyada çokça tartışılan, kadının çalışmasına yönelik düşünceleri araştırıldı. Ancak bu tartışmaların sahada olmaması bu araştırmanın önemli bulgularından biridir. Buna göre baba ve anneler, kadının çalışarak özgüvenini artırdığını, aile ekonomisine katkı sunduğunu, sosyal çevresini oluşturduğunu ve eşi ile paylaştığı konu sayısının arttığını düşünmektedir. Çocuk bakımının ev ile ilgili işlerin etkilemesine ise kısmen katılmışlardır. Kısmen katılmanın arka planı okunduğunda bu konuların kendi dinamiklerine uygun olarak yeni sorumluluk paylaşım şekilleriyle aile içerisinde çözüldüğü söylenebilir. Diğer bir durum ise kadının çalışması, kadın için ek bir sorumluluklar olarak ortaya çıkabilir. Bu nedenle kadının çalışması ve aile konulu çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

ÖNERİLER

◆ Her kurumun yetki ve sorumlulukları dâhilinde çalışmalar yapması ve insan kaynağına yönelik niteliği artırıcı faaliyetlerde bulunması gerekmektedir. Babaların aile içinde daha etkin olması ve sorumluluk üstlenmesi için her il ve ilçenin ilgili paydaşlarını bir araya getiren toplantıların/ çalıştayların düzenlenmesi oldukça önemlidir. Diğer taraftan her kurumdan yetkili bir kişinin diğer kurumlarla iletişimde kalarak koordinasyonu sağlaması, hem bilgi akışını hem de sorunların daha hızlı çözümünü sağlayacaktır. Bu sürecin daha etkili ve verimli geçmesi için babaların mevcut durumları ortaya konulduktan sonra ulusal bir eylem planı oluşturularak her bir kurumun babaların etkinleştirilmesi/desteklenmesi yoluyla ailenin güçlendirilmesinde oynayabilecekleri roller belirlenmelidir. Bu sürece katkı sunabilecek kurumlar şunlardır:

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
- Belediyeler
- Diyanet İşleri Başkanlığı
- Sağlık Bakanlığı
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
- Kültür ve Turizm Bakanlığı
- Yüksek Öğretim Kurumları (YÖK)/Üniversiteler
- Yerel Yönetimler
- Medya
- Sivil Toplum Kuruluşları (STK)

◆ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

- Sosyal Hizmet Merkezleri aracılığıyla babalara yönelik destek ve babaları güçlendirici programların oluşturulması gerekmektedir. Bunun için AÇEV'in baba-destek programı gibi eğitim modüllerin oluşturulması ve eğitimler yüz yüze, küçük gruplarla etkileşimli yapılmalıdır. Bu şekilde hem babaların bilgi edinecekleri hem de tecrübe paylaşımında bulunacakları ortamlar oluşacaktır. Aynı zamanda bu eğitimler grubun, bağlamin, kültürün ve coğrafyanın özelliklerine göre belirli bir terminolojide ve iletişim dilinde verilmelidir. Böylelikle eğitimler ile gerçek yaşam arasında bağ oluşturulabilir.
- Çağrı merkezleri ve çevrim içi destek merkezleri kurulabilir. Bu şekilde babalar, uzman kişilere

günün her vaktinde kolaylıkla ulaşabilirler. Babaların problemlerine yönelik yönlendirmeler bu kanaldan yapılabilir.

- **Evlilik öncesi eğitim:** Yetişkin erkeklerin, evlilik sürecinde ve sonrasında karşılaştıkları muhtemel sorunlara yönelik farkındalıklarının artırılması ve sorunlar ortaya çıkmadan önce engellenmesi, ortaya çıkması halinde de çözümüne yönelik stratejilerin geliştirilmesine dair süreçleri kapsayabilir. Aynı zamanda ailenin tek bir yapısı olmadığı her ailenin kendine özgü dinamikleri olduğu ve iyi halin devamının önemi gündeme getirilebilir. Böylelikle evliliğin ilk yıllarında ortaya çıkabilecek büyük sorunların önüne geçilebilir.
 - Evlenmeye karar veren bireylerin evlenmeden önce eğitimlere katılım belgesi alması zorunluluk haline getirilerek nikâh başvurusunda bir belge olarak istenilebilir. Bu eğitimler atölyeler formatında düzenlenerek katılımcıların aktif katılımı sağlanabilir. Aksi durumda sadece bir zorunluluğun yerine getirilmesinden öteye geçmeyecektir.
 - Bireylerde sorun teşkil eden durumlara rastlanırsa evlilik sonrasında, izleme ve destekleme çalışmaları yapılabilir. Böylelikle evlilikler krize girmeden önleyici müdahaleler yapılmış olur.
 - **Çocuk varlığıyla birlikte:** Çocuğun aileye katılması ile birlikte aile içi dinamikler büyük değişiklik ve dönüşüme uğramaktadır. Bu nedenle hem anne-babanın kendi iletişimi ve sorumlulukları hem de çocukla kurulacak iletişim ve etkileşime yönelik olarak başta baba olmak üzere tüm ailenin desteklenmesi önemlidir.
 - Çocuk gelişimi, eğitimi ve iletişimi konularında babalara bilgilendirici seminer, kurs, atölye çalışmaları ve broşürler sağlanabilir. Bu süreç, hamilelikle birlikte başlayarak ergenlik sonuna kadar devam edebilir. Çünkü her yaş diliminde çocuğun ilgi, istek ve beklentileri farklılaşmaktadır.
 - Babalara verilecek olan eğitimler iş yerleri aracılığıyla da yapılabilir. Böylelikle hem zaman hem de mekânsal açıdan kolaylık sağlanabilir. Seminerler aracılığıyla babaların eşi ve çocuk(ları) ile iletişiminin ve etkileşiminin niteliğinin artırılması gerçekleştirilebilir. (Eşe hamilelik sürecindeki destek, çocuğa rol model olma, evdeki sorumluluklar vs.) Babaların bu seminerlere katılımını artırmak için seminerler ilgi çekici hale getirilmeli ve verimine yönelik detaylı çalışmalar yapılmalıdır.
- ◆ **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı**
- **Mesai saatlerinde düzenlemeler:** Babaların çocuklarıyla ve ailesiyle geçireceği sürenin en yüksek düzeye çıkarılması, olası problemlerin ortaya çıkması engelleyerek problemlerin çözümünde etkili bir rol oynayacaktır. Bu bağlamda babanın yolda geçirdiği sürenin mesai olarak sayılması babalık pratiklerinin icra edilmesinde ailelere önemli bir destek sunabilir.

- Babaya doğum sürecinde verilen izin süresi artırılarak, babanın ilk zamanlarda çocuğu ile geçirdiği vakit artırılabilir. Böylelikle "baba olmak" duygusu, çocuk doğduğu zaman daha sıhhatli geliştirilebilir.
- Annenin ücretsiz izin alma hakkı baba ve anne arasında paylaşılmalıdır. Böylelikle babanın çocuğuyla geçirdiği birebir vakit ve etkileşim artarken anne de iş ve sosyal yaşamından uzaklaşmamış olur. Örneğin bebeğin ilk altı ayında anne, ikinci altı ayında baba izin alabilir ya da zamanın belirlenmesi anne ve babanın kararına bırakılabilir.
- Çocuk bir eğitim kurumuna başlayana kadar, mesai saatlerinde azaltmaya gidilerek bu düzenlemeden bir hafta annenin bir hafta babanın yararlanması sağlanabilir.
- Gebe veya emziren kadınların çalıştırılma şartlarıyla emzirme odaları ve çocuk bakım yurtlarına dair yönetmeliğe göre, 150'den fazla kadın çalıştıran iş yerlerinde 0-6 yaş çocuklarının bakımı ve eğitimi için ilgili olanakların sağlanması zorunludur. Bu konuda sadece kadın çalışanların var olduğu iş yerlerine değil, çocuğu olan erkeklerin var olduğu yerler için de hukuki düzenlemeler yapılmalıdır. Böylece erken çocukluk eğitimi kurumuna sadece çalışan annenin değil babanın da erişmesi sağlanabilir. Özellikle çalışmayan annenin olduğu ailede, babanın hakkı devam ettirilmelidir. Aynı zamanda erken çocukluk eğitimi kurumlarının sayısı artırılmalı, kuruma başlama yaşı düşürülmelidir.

◆ Belediyeler

- **Fiziksel çevre düzenlemeleri:** Başta tüm aile olmak üzere babaların çocuklarıyla geçirecekleri zamanın niteliğini artıracak ve babaları süreçte daha aktif kılacak sosyal donatılara ihtiyaç bulunmaktadır. Belediyeler, ailelere çocuklarıyla geçirecekleri zamanın niteliğini artıracak yakın çevre olanaklarını artırmalıdır (kolay ulaşılabilir-ücretsiz). Bunların başında mahallelerdeki yeşil alanların artırılması ve spor, bisiklet, yürüyüş yolu gibi açık havada vakit geçirmeyi sağlayacak yakın çevre olanaklarının artırılması olabilir.
- Aile dostu şehirlerin inşası için gerekli altyapı çalışmalarının yapılması ve bunu yaparken babanın çocuğuyla geçireceği vaktin niteliğinin göz önünde bulundurulması gereklidir.
- Çocuk ile kullanılan alanların anne odağından çıkarılarak hem anne hem de babaya uygun şekilde yeniden tasarlanması gereklidir. Örneğin anne-çocuk bakım odası ile birlikte baba-çocuk veya aile odaları toplu alanlarda bulunabilir (Alışveriş merkezi, hastane gibi mekanlarda).

◆ Diyanet İşleri Başkanlığı

- Aile danışma merkezleri aracılığıyla babaların desteklenmelerine yönelik il ve ilçe düzeyinde çalışmalar (babalık kursları gibi) yapılabilir. Ancak bu merkezlerdeki insan kaynağının niteliğinin güçlendirilmesine yönelik çalışmaların da (kurum içi sistematik eğitim, yüksek lisans, doktora) yapılması, süreci daha etkin ve verimli kılacaktır.
- Aile ile ilgili hem toplumsal değişime hem de bağlamsal hassasiyetlere uygun karşılaştırmalı yaklaşımlar ve eğitimler gereklidir. Aile, baba, anne tanımlarının gözden geçirilmesine ihtiyaç olduğuna dair bir bilinç geliştirilmelidir.
- Ailenin iyi olma hali üzerinden kadınların eşleriyle olan ilişkilerinin desteklenmesi ve ailelerin aile danışma merkezlerine yönlendirilmesi, yetişkin Kur'an kursları aracılığıyla yapılabilir. Bunun için öğretmenlerin farkındalık kazanmalarına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

◆ Sağlık Bakanlığı

- Aile Sağlık Merkezlerinde aile hekimi gibi aile danışmanları da bulundurulabilir. Bu danışmanlar aracılığıyla babaların iletişim becerilerinin güçlendirilmesi, çocukla nitelikli vakit geçirme, etkinliklere yönelik bilgilendirici çalışmalar yapılabilir. Aynı zamanda bu merkezler ailelerin izlenmesine yönelik de çalışmalar sürdürebilirler. Sosyolog, psikolog, çocuk gelişimci vb. disiplinlerden bu konuda eğitim almış kişilerle iş birliği içerisinde çalışmaları süreci daha etkili kılacaktır. Hali hazırda Sağlık Bakanlığı'nın böyle bir yapılandırması yoktur. Ancak diğer ülkelerde örnekleri (İsveç) vardır.

◆ Millî Eğitim Bakanlığı

- Aile içi iletişim birçok sorunun ortaya çıkmasında ve çözümünde en temel faktörlerden birisidir. Bu nedenle birey, eğitim kurumuna başladığı andan itibaren bu becerilerini geliştirmesine yönelik eğitimler almalıdır. Bunun için de her bir eğitim kademesinin programına akademik beceriler kadar, iletişim ve sosyal becerilere yönelik kazanımlar da eklenmelidir. Aynı zamanda uygulamalı dersler aracılığı ile aile içi sorumlulukların adil dağılımına yönelik farkındalık çalışmaları yapılabilir.
- Öğrenciler aracılığıyla öğretmenlerin veya psikolojik danışmanların (PDR), destek alması gereken babalara ulaşılması ve ilgili kurumlara yönlendirilmesi sağlanabilir.
- Aile ile anne ve babanın rolleri konusunda öğrencilere yönelik eğitim ve içerikler de ailede etkisini göstereceğinden sadece ebeveynlere yönelik değil öğrencilere yönelik de eğitimler geliştirilebilir.
- Okul ile ilgili çalışmalarda baba-çocuk etkileşimini artıran etkinlikler düzenlenebilir.

◆ Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

- Belediyelerin aile dostu şehirler oluşturma sürecinde üst bir kurum olarak destekleyici çalışmalar yapması ve politikalar geliştirmesi, sürecin hızlanmasında ve etkililiğinde önemli rol oynayacaktır. Bisiklet yolları ile ilgili uygulama güzel bir örnektir. Baba dostu mekân planlamaları yapılabilir.

◆ Kültür ve Turizm Bakanlığı

- Kütüphane ve müzelerde babalar başta olmak üzere ailelerin çocuklarıyla birlikte geçirecekleri ortamlar düzenlenebilir.
- Ücretsiz baba-çocuk kartlarıyla ve kampanyalarla babaların çocuklarıyla müze, tiyatro, şehir gezileri gibi kültürel faaliyetlere katılarak nitelikli vakit geçirmeleri desteklenebilir.

◆ Yüksek Öğretim Kurumları/Üniversiteler

- Üniversiteler aracılığıyla kurulan aile ve kadın çalışma merkezleri, baba temelinde aileye yönelik bilimsel çalışmalar yapabilir ve yapılan çalışmalara destek olabilir. Özellikle boylamsal çalışmaların yapılması önem arz etmektedir. Bu çalışmalara yönelik TÜBİTAK çağrısına çıkabilir.

◆ Yerel Yönetimler

- Muhtarlar yerel dönüşüm için çok önemlidir. Muhtarlıklar aracılığıyla planlanan etkinlikler ve faaliyetler ailelere e-posta ya da mesaj yoluyla davet mektubu şeklinde duyurulabilir. Ayrıca daha fazla katılım sağlamak isteyen ailelerin ilgili yerlere yönlendirilmeleri de muhtarlıklar aracılığıyla yapılabilir. Aynı zamanda muhtarlar aracılığıyla baba-çocuk ve aileyi güçlendirme çalışmaları yapılabilir.

◆ Medya

- Toplumdaki her bir bireyin erişim imkânı bulduğu medya aracılığıyla baba ve ailenin farklı aile içi dinamiklere yönelik örnekleri görmeleriyle desteklenmesi sağlanabilir.
- Diziler aracılığıyla değişen baba rolleri, babanın çocukla geçirdiği zaman ve kurduğu etkileşim, babanın sorun çözme ve yönetim stratejileri ile sorumlulukları, geniş aile ile çekirdek ailenin sorunları ve sorunların çözümü, aile içi etkileşim, iletişim ve sorumluluklara dair güzel örnekler komedi veya trajedi şeklinde verilebilir.
- Yazılı veya görsel medyada kullanılan dil, olumlu ve destekleyici olmalıdır. Söylemler duygusal ve fiziksel şiddete teşvik edecek unsurları içermemelidir.

- Televizyon aracılığıyla yapılacak programların/dizilerin ve farkındalık çalışmalarının mesai saatleri dışında/akşam saatlerinde yayınlanması sağlanabilir. Gündüz kuşağındaki programlara babaların erişimleri çalışma saatleri nedeniyle çoğunlukla mümkün olmamaktadır.
- TV programlarından bazıları babalık teması üzerine olabilir ve babalar bu programlarda kendi tecrübelerini aktarabilirler.
- Kamu spotları aracılığıyla aile dinamikleri ile baba-çocuk iletişim ve etkileşimine yönelik farkındalık çalışmaları yapılabilir.
- Süpürge, deterjan, bebek bezi/maması gibi reklamlarda anne/kadın figürü ile baba/erkek figürüne de yer verilebilir. Böylelikle ortak iş bölümü vurgusu yumuşak bir şekilde yapılabilir.
- Yaşamı ele alan belgeseller aracılığıyla babanın, ailenin, baba-çocuk ilişkilerinin tarihsel değişim ve dönüşümüne dair mesajlar topluma verilebilir (Örneğin TRT'deki "Ömür Dedğin" belgeseli)
- Özellikle toplu taşımadaki afişlerde, billboardlarda sloganlar veya görseller aracılığıyla farkındalık çalışmaları yapılabilir.
- Toplum tarafından yol gösterici olarak görülen figürlerin babalık yaşamlarından örnekler sunulabilir ya da kendilerinin babalık konusuna yönelik farkındalık çalışmalarına katılmaları sağlanabilir.

◆ Sivil Toplum Kuruluşları (STK)

- Toplumun farkındalığını artırmak amacıyla ulusal bir baba-çocuk günü düzenlenerek her yıl çocukların babalarıyla birlikte zaman geçirecekleri etkinlikler devlet tarafından sağlanabilir. Baba-çocuk üzerine yapılan ulusal çalışmalar ve faaliyetler bugünde kamuoyu ile paylaşılabilir. Etkinliklerin planlanması ve yürütülmesinde her il, STK'larla iş birliği kurabilir.

◆ Gelecek araştırmalara yönelik öneriler aşağıda sıralanmıştır:

- Babaların eşleri ile ilişkilerini yordayan değişkenler
- Ailede sorunların çözümünde kullanılan yöntemlerin detaylı araştırılması ve bu yöntemlere ilişkin baba ve annelerin düşünceleri
- Babaların çocukları ile olan iletişimlerinin ve geçirdikleri zamanın niteliği
- Büyük aile ile çekirdek ailenin ilişkileri ve sıklıkla iletişim kurdukları konular
- Babaların kendi babaları ile olan ilişki tarz, tavır ve dinamiklerinin kendi babalık pratikleri ile ilişkisi
- Babave annenin ailedeki sorumluluklarının birlikte araştırılması ve hem sorumluluklanlayışlarının hem de uygulamalarının birlikte değerlendirilmesi

- Babaların kendilerine yükledikleri sorumlulukları hangi düzeyde yerine getirdikleri
- Ayrılık ve ayrılık sonrası süreçler ile bireylerin anne, baba, aile tanımlamaları ve algıları
- Nesiller arası babaların kendi babalarını örnek almaları ve babaların örnek alma düzeylerinin neden azaldığı
- Büyük aile ile çekirdek aile arasındaki girift ilişkinin çekirdek aile üyelerine hem bireysel hem de kadın ve erkek ilişkisindeki yansıması
- Eşinden ayrılmış baba ve annelerin ayrıldıkları eşleri ile iletişimlerinin niteliği
- Eşinden ayrılmış baba ve annelerin yaşadıkları sorunlar ve bu sorunların çözümleri
- Eşinden ayrılmış baba ve annelerin ortak çocukları ile ilgili sorumlulukları ve karar alma süreçleri
- Eşinden ayrılmış babaların çocukları ile iletişimleri ve vakit geçirme şekilleri
- Babaların çalışma saatlerinin uzunluğu ve yolda geçen zaman ile aile yaşamının ilişkisi
- Kadının çalışması, sorumlulukları ve aile.

Babaların kurum ve kuruluşların hizmetlerine yönelik bilgi ve farkındalık düzeyleri düşüktür. Bu yüzden verilen hizmetlere dönük tanıtım ve farkındalık çalışmaları yapılmalıdır. Ayrıca başta babalar olmak üzere aile üyelerinin eğitimler almaları, kendilerini desteklemeleri ve güçlendirmelerine yönelik bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir.

KAYNAKÇA

Acar, F. M. (2017). Aile eğitimine devam eden işitme kayıplı çocuk babalarının babalık deneyimlerine ilişkin algılarının incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi

AÇEV. (2004). Baba destek programı değerlendirme raporu. <https://www.acev.org/directory/baba-destek-programi-degerlendirme-raporu/> adresinden erişilmiştir.

AÇEV. (2017). Türkiye’de İlgili Babalık ve Belirleyicileri: Ana Rapor (Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi-I). <https://www.acev.org/directory/turkiyede-ilgili-babalik-ve-belirleyicileri-ozet-rapor/> adresinden erişilmiştir.

Akfırat, Ö. F. (2006). Sosyal yeterlik, sosyal beceri ve yaratıcı drama. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1(1), 40-41

Akgün, R., Uluocak, P. G. (2010). Evlilikte etkili iletişim ve problem çözme: bir toplum merkezindeki kadınlarla gerçekleştirilen grup çalışması. *Aile ve Toplum*, 6 (23), 9-22

Aktaş, Ç. (2018). Boşanmanın erkekler üzerindeki etkisi: İstanbul örneği. *İmgelem Dergisi*, 22, 29-57.

Aydın, E. (2017). Anne-oğul bağlanmasının gelin-kayınvalide ilişkisi ve evlilik doyumunu yordamadaki rolü. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Aydoğmuş, K., Baltaş, A., Baltaş, Z., Davaslıgil, Ü., Güngörmüş, O., Konuk, E., Korkmazlar, Ü. Köknel, Ö., Navaro, L., Oktay, A., Razon, N. ve Yavuzer, H. (1995). *Ana-baba okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Bacanlı, H. (2014). *Sosyal Beceri Eğitimi (5. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi

Baker, S. B. ve Shaw, M. C. (1987). *Improving counseling through primary prevention*. Ohio: Merrill Publishing Company.

Bayer, A. (2013). Değişen toplumsal yapıda aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(8), 101-129.

Bell, J. E. (1978). Family context therapy: A model for family change. *Journal of Marital and Family Therapy*, 4(1), 111-126.

Beşpınar, F.U, ve Beşpınar, L.Z. (2018). Türkiye’de Orta Üst Sınıf Laik ve Muhafazakâr Kimliklerin Babalık Deneyimleri Üzerinden İrdelenmesi: Benzerlikler, Farklılıklar, Önyargılar ve Mesafeler, *Toplum ve Bilim*, 143

Bozok, M. (2018). Ebeveynlik, Erkeklik ve Çalışma Hayatı Arasında Türkiye’de Babalık (Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi-II). <https://www.acev.org/directory/ebeveynlik-erkeklik-ve-calisma-hayati-arasinda-turkiyede-babalik/> adresinden erişilmiştir.

Büyükoztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (23. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Cabrera, N., Tamis LeMonda, C. S., Bradley, R. H., Hofferth, S., ve Lamb, M. E. (2000). Fatherhood in the Twenty-First Century. *Child Development*, 71(1), 127-136. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00126>

Camadan, F., Karataş, Z., & Bozali, S. (2017). Aile içinde yaşanan anlaşmazlıklar: ebeveynlerin ve çocukların görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(64-Ek Sayı), 1510-1530.

Can, Y. ve Aksu, N.B. (2016). Boşanma sürecinde ve sonrasında kadın. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(58), 888-902.

Canatan, K. (2016b). Aile Hakkında Kuramsal Perspektifler. İçinde K. Canatan & Y. Ergün, *Aile Sosyolojisi* (ss. 31-48). Açılım Kitap.

Canatan, K. (2016a). 3. Bölüm / Tarihsel-Toplumsal Değişme ve Aile İçi İlişkiler / 1. Türk Ailesinin Tarihsel Gelişimi. İçinde K. Canatan & E. Yıldırım, *Aile Sosyolojisi* (5. bs, ss. 97-119). Açılımkitap.

Canel, A., N. (2007). Ailede problem çözme, evlilik doyumu ve örnek bir grup çalışmasının sınanması. *Yayınlanmamış doktora tezi*, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Canel, A. N. (2012). *Aile yaşam becerileri*. Nakış Yayınevi, İstanbul.

Catlett, B. S., & McKenry, P. C. (2004). Class-based masculinities: divorce, fatherhood, and the hegemonic ideal. *Fathering: A Journal of Theory, Research & Practice about Men as Fathers*, 2(2).

Coltrane, S. (1995). *Fatherhood contemporary theory, research and social policy*. W. Marsiglio. (Ed.), *The future of fatherhood: Social, demographic and economic influence on men's family involvement*. California: Sage.

Creswell, J. W. (2014). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. Çev. Bütün, M. ve Demir, S. B., Ankara: Siyasal.

Creswell, J. W. (2015). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative* (5. Baskı). Upper Saddle River, New Jersey: Pearson

Cüceloğlu, D. (2002). *İletişim donanımları*. Remzi Kitabevi, İstanbul

Çağan, K. (2016). 2. Bölüm / Ailenin Tanımı, Türleri ve İşlevleri / 3. Ailenin İşlevleri. İçinde K. Canatan & E. Yıldırım, *Aile Sosyolojisi* (5. bs, ss. 83-93). Açılımkitap.

Daly, K. (1993). Reshaping fatherhood: Finding the models. *Journal of Family Issues*, 14(4), 510-530.

Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye'de aile ve kadın emeği. *Toplum ve Bilim*, 86(3), 139-170.

Doğan, Ş. (2016). Boşanma Nedenlerine Yönelik Tutumlar: Boşanmayı Artırıcı veya Engelleyici Faktörlere Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 5(4), 991-1011.

Duben, A. (1984). 19. Ve 20. Yüzyıl Osmanlı-Türk Aile ve Hane Yapıları, Türkiye'de Ailenin Değişimi. *Toplumbilimsel İncelemeler*. (Ed). T. ERDER, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları

Duben A. ve Behar C. (2014). *İstanbul aileleri: Evlilik, aile, doğurganlık 1880- 1940*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.

Dünder, Ö., Durugönül, E., ve Arıkan, A. (2011). "Anne" ve "baba" sözcüklerine yüklenen anlamların bir incelemesi. *Contemporary Online Language Education Journal (COLEJ)*, 1, 25-34.

Egan, G. (1994). *Psikolojik danışmaya giriş*. Akkoyun F. (Çev). Ankara: Form Ofset.

Eggebeen, D. J. ve Knoester, C. (2001). Does fatherhood matter for men?. *Journal of Marriage and Family*, 63 (2), 381-393.

Erdim, L., & Ergün, A. (2016). Boşanmanın ebeveyn ve çocuk üzerindeki etkileri. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 3(1), 78-84.

Ergül, E. (2017). Çiftlerde Küsme Davranışının İncelenmesi. T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü Tartışma Metinleri, sayfa: 1-12. WPS NO/ 116 / 2017-06

Ersanlı, K. (1990). Aile içi ilişkilerin dayandığı psikolojik temeller. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 51-54.

Flouri, E. (2005). *Fathering and Child Outcomes*. John Wiley & Sons.

Giddens, A., ve Sutton, P. W. (2014). *Sosyolojide temel kavramlar* (G. Salman, Ed.; A. Esgin, Çev.).

Glick, I. D. ve Kessler, D. R. (1980). *Marital and family therapy*. New York: Grune & Stratton.

Gladding, S. T. (2012). *Aile terapisi tarihi, kuram ve uygulamaları*. (Çev. Ed. İ. Keklik ve İ. Yıldırım). Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği.

Greene, J. C., Caracelli, V. J. ve Graham, W. F. (1989). Toward a Conceptual Framework for Mixed-Method Evaluation Designs. *Educational Evaluation ve Policy Analysis*, 11(3), 255-274.

Goleman, D. (2007). *Sosyal zeka: İnsan ilişkilerinin yeni bilimi* (3. baskı). İstanbul: Varlık.

Gordon, T. (1997). *Aile iletişim dili*. İstanbul: Sistem Yayıncılık

Gül, Ş. (2019). 3-6 Yaş Arası Çocuğu Olan Ebeveynlerin Babalık Rolüne İlişkin Algılarının ve Babalık Rolünün Yeterliliğine Dair Görüşlerinin İncelenmesi Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Gülerce, A. (2007). Dönüşümsel aile modeli ve Türkiye'de ailelerin psikolojik örüntüleri. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Gürüz, D., ve Temel Eğinli, A. (2008). İletişim becerileri. Ankara: Nobel Kitapevi.

Güven, N. ve Sevim, S. A. (2007). İlişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ve algılanan problem çözme becerilerinin evlilik doyumunu yordam gücü. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3 (28), 49-61.

Hamer, J. (2003). Fathers, Nonresidential. M. Kimmel, A. Aranson, (Der.) içinde, Men & Masculinities: a Social, Cultural, and Historical Encyclopedia. (s.287-289) Santa Barbara: ABC-CLIO.

Harris, K. M. ve Morgan, S. P. (1991). Fathers, sons and daughters differential paternal involvement in parenting. Journal of Marriage and The Family, 53, 531-544.

Hazır, İ. K., Çelik, K., ve Kalaycıoğlu, S. (2016). Kuşak-içi ve kuşaklararası toplumsal hareketliliğin yörüngesi: Ankara ili örneği. İstanbul University Journal of Sociology, 36(1), 175-205.

Hobson, B., ve Morgan, D. (2002). Introduction: Making Men into Fathers. B. Hobson, (Der.) içinde, (1-24) Making Men into Fathers: Men, Masculinities and the Social Politics of Fatherhood. Cambridge: Cambridge University Press

Jackson, J., & Berg-Cross, L. (1988). Extending the extended family: the mother-in-law and daughter-in-law relationship of black women. Family Relations, 37, 293.

Johansson, T. ve Andreasson, J. (2017). Fatherhood in transition: Masculinity, identity, and everyday life. London, UK: Palgrave Macmillan

Johnson, B. ve Onwuegbuzie, A. (2004). Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come. *Educational Researcher*, 33 (7), 14-26

Kağıtçıbaşı, Ç., Ataca, B. (2017). Çocuğun Değeri ve Aile Değişimi: Türkiye'den Otuz Yıllık Bir Portre. *Sosyoloji Dergisi*, (35), 77-101.

Kakaliçoğlu, C. (2019). Modern Toplumda Değişen Toplumsal Roller Bağlamında Babalık ve Babalık Deneyimleri: İstanbul Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Koçak, A. A. (2004). Baba Destek Programı Değerlendirme Raporu (s. 65). Anne Çocuk Eğitim Vakfı.

Köksal, B. ve İlhan, T. (2018). Evlilik rol beklentileri ölçeğinin geliştirilmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 19(1), 300-319.

Kuru, A. G. (2016). Türk ailesinde karakter ve otorite: bir toplumsal tip olarak kaynana ve kaynanalık rolü üzerine bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Lamb, M. (1981). *The Role of the Father in Child Development* / M. R. Lamb.

Lamb, M. E. (2000). The History of Research on Father Involvement, *Marriage & Family Review*, 29:2-3, DOI: 10.1300/J002v29n02_03

Levtov, R., Nikki, van der G., Greene, M., Kaufman, M., ve Barker, G. (2015). State of the World's Fathers: Executive Summary A MenCare Advocacy Publication. Promundo, Rutgers, Save the Children, Sonke Gender Justice, and the MenEngage Alliance. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/812> adresinden erişilmiştir.

Lorentzen, J. (2013). *The History of Fatherhood in Norway, 1850–2012*. New York: Palgrave Macmillan

Mavili Aktaş, A. (2009). *Evlilik ve sadakatsizlik*. Ankara: Kanguru Yayınları.

McDowell, L. (2001). Father and Ford revisited: gender, class and employment change in the new millennium. *Transactions of the institute of British geographers*, 26(4), 448-464.

Nichols, M. P. (2013). Aile terapisi kavramlar ve yöntemler. (Çev. O., Gündüz). İstanbul: Kaknüs Psikoloji.

Özabacı, N. ve Erkan, Z. (2013). Aile danışmanlığı kuram ve uygulamalara genel bakış.

Ankara: PEGEM Akademi

Özgülven, İ. E. (2001). Ailede iletişim ve yaşam. Ankara: PDREM Yayınları.

Palkovitz, R. (2002). Involved fathering and men's adult development: Provisional balances. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Pfeifer, S. K. (1989). Mothers' in law and daughters' in law perceptions of interpersonal interaction (Unpublished doctoral dissertation). University of Delaware, USA.

Rittenour, C. E. (2009). Communicative and relational dimensions of shared family identity and relational intentions in mother-in-law/daughter-in-law relationships: Implications for relational outcomes and future family functioning (Unpublished doctorate dissertation). University of Nebraska, USA

Rittenour, C., ve Soliz, J. (2009). Communicative and relational dimensions of shared family identity and relational intentions in mother-in-law/daughter-in-law relationships: developing a conceptual model for mother-in-law/daughter-in-law research. *Western Journal of Communication*, 73(1), 67-90.

Rogge, J. U. (2001). Kaosla nasıl başa çıkılır. (1. baskı). (Çev. İ. Gürün). İstanbul: Rota Yayınları.

Schwartz, L. L., ve Kaslow, F. W. (1997). Painful partings: Divorce and its aftermath. John Wiley & Sons Inc.

Sevim, Y., Güldeste, A., ve Canan, Ö. N. E. R. (2016). Boşanan erkeklerin sorunları üzerine sosyolojik bir araştırma (Elâzığ ili örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(2), 293-312.

Seven, M. A., ve Engin, A. O. (2010). Türkiye'de Kadının Eğitimi Alanındaki Eşitsizlikler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 177-188.

Sezer, F. ve Gürkan, U. (2018). Boşanmış bireylerin başetme stratejilerinin ve yaşam kalitelerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(40), 209-21

Song, Y. (2009). Perceptions of the adult son/husband's mediation styles in Chinese mother/daughter-in-law conflicts (Unpublished doctorate dissertation). University of Kansas, USA

Suwada, K. (2017). *Fatherhood and Change: An Overview*. K. Suwada (Der.) içinde, *Men, Fathering and the Gender Trap* (s. 11-52). Palgrave Macmillan.

Sunar, D., ve Fişek G.O. (2005). *Contemporary Turkish Families*. U. Gielen, J. Roopnarine, (Der.) içinde, *Families in Global Perspective*, (s.169-183), Pearson, Boston: Allyn & Bacon

Şahin, S., ve Aral, N. (2012). Aile içi iletişim. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 55-66.

Şahin, F. T., & Özbey, Ö. G. D. S. (2009). Okul öncesi eğitim programlarında uygulanan aile katılım çalışmalarında baba katılımının yeri ve önemi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(17), 30-39.

Tarhan, N. (2014). Son sığınak aile. (Ed.) Candemir, Ö. G., (21. Baskı), İstanbul: Nesil Yayınları. (s. 53-106).

Tezel Şahin, F. ve Özbey, S. (2007). Aile eğitim programlarına baba katılımının önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(1), 39-48.

Tolan, B. (1991). Aile, Cinsiyet ve Cinsel Roller. içinde, *Türkiye Aile Ansiklopedisi*, (s.208-214), Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Vakfı

Topçu, G. (2016). *Türkiye'deki Sosyal Politikaların Aile Merkezliliğine Babalık Tecrübesinden*

Bakmak: Ankara Örneği. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

Topçuoğlu, M., Turgut, M., Turkey, ve Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2010). Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.

Tashakkori, A. ve Teddlie, C. (Ed.). (2003). Handbook of mixed methods in social and behavioral research. Thousand Oaks, CA: Sage.

TAYA (2011). Türkiye aile yapısı araştırması. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (ASAGEM) Yayınları.

Turner, M. J, Young, C. R., ve Black, K. I. (2006). Daughters-in-law and mothers-in-law seeking their place within the family: a qualitative study of differing viewpoints. *Family Relations*, 55(5), 588-600.

Tutarel Kışlak, Ş. ve Çabukça, F. (2002). Empati ve demografik değişkenlerin evlilik uyumu ile ilişkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 5(5).

TÜİK. (2019). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2019-33730>

Türkiye Araştırmacılar Derneği [TÜAD]. (2012). Sosyo Ekonomik Statü Ölçeği. https://tuad.org.tr/upload/dosyalar/SES_Projesi.pdf adresinden erişilmiştir.

Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması. (2010).

http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54292ce0369dc32358ee2a46/kutuphane_61_turkiyede_aile_degerleri.pdf adresinden erişilmiştir.

Ünal, F. ve Kök, E. E. (2015). 0-6 yaş çocuğu olan ebeveynlerin babalık rolüne ilişkin görüşleri. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1 (4), 1383-1396.

Ünüvar, P. (2008). Babaların 3-6 yaş grubu çocuklarıyla geçirdikleri zamanın niteliğini belirleme ve geliştirme. Yayımlanmamış Doktora tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.

Wall, G., ve Arnold, S. (2007). How involved is involved fathering? An exploration of the contemporary culture of fatherhood. *Gender & society*, 21(4), 508-527.

Yalçın, Ö., Sağkal, A. S., Engin, S. S., Çevik, A. Ç., ve Gür, G. (2020). Türkiye’de Birlikte Ebeveynlik Deneyimleri: Nitel Bir Çalışma. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 8(16). <https://doi.org/10.7816/nesne-08-16-04>

Yavuzer, H. (2012). *Ana-baba ve çocuk* (23. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yazıcıoğlu, Y. ve Kayhan, Ü. (2007). Aile yapısı ve ilişkileri. S. Ünlü (Ed.). *Anadolu Üniversitesi Yayınları*. Eskişehir. (s. 321)

Yıldırım, İ. (2004). Eş destek ölçeğinin geliştirilmesi. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(22), 19-25.

Yıldırım, E. (2009). Toplumsal değişme sürecinde Aile. Canatan, K. ve E. Yıldırım (Ed.). *Aile sosyolojisi içinde* (s.149-171). İstanbul: Açılım Kitap.

Yıldız, A. (2003). Evlilikte yaşanan sorunlar ve başa çıkma yolları. H. Yavuzer (Ed.), *Evlilik okulu içinde* (s.211-229). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldırım, E., ve Yıldırım, E. (2016). 3. Bölüm / Tarihsel-Toplumsal Değişme ve Aile İçi İlişkiler / 3. Aile İçi İlişkiler ve İletişim. İçinde K. Canatan & E. Yıldırım, *Aile Sosyolojisi* (5. bs, ss. 139-152). Açılımkitap.

Yılmaz, H., İlketenci, R., Yılmaz, A. S. ve Mamirova, C. (2018). Evli bireylerin problem çözmede kullandıkları yaklaşımlar ve evlilik uyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 445-462.

Yurtkuran-Demirkan, S., Günindi-Ersöz, A., Beder-Şen, R., Ertekin, E., Sezgin, Ö., Turğut, A. M. vd. (2009). *Boşanma nedenleri araştırması*. Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.

Zeybekoğlu, Ö. (2013). *Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile* [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKLER

EK-1: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları*

*Sorular baba dilinde sunulmuştur. Aynı sorular anne diline uyarlanmıştır.

Demografik Özellikler

- 1- Cinsiyetiniz nedir? 1. Kadın 2. Erkek
- 2- Yaşınız:
- 3- Eşinizin Yaşı:
- 4- Eğitim durumunuz:
- 5- Mesleğiniz:
- 6- Eşinizin Mesleği:
- 7- Eşinizin eğitim durumu:
- 8- Geliriniz:
- 9- Hanenizin toplam geliri ne kadar?
- 10- Kendi büyük ailenizle en son kaç yaşına kadar birlikte yaşadınız?
- 11- Babanız kaç yaşında?
- 12- Babanız sağ mı?
- 13- Anneniz sağ mı?
- 14- Ne zaman evlendiniz?
- 15- Kaç kardeşiniz?
- 16- Kaç çocuğunuz var?
- 17-Çocukların yaşı:

1-Babalığa dair görüşler:

a.Bizimle "aile kurma" hikâyenizi paylaşır mısınız?

Sonda Sorular: (Tanışmanızı, evlenmeye karar verme sürecinizi, evlilik kararını nasıl aldığınızı paylaşır mısınız? Büyük ailenizle evlilik sürecinizi nasıl yürüttünüz? Büyük ailenizin onayını nasıl aldınız? Çocuk sahibi olmaya nasıl karar verdiniz? Neler hissettiniz? Şimdi neler hissediyorsunuz?)

b.Baba olmak sizce nasıl bir anlama sahiptir?

Sonda Sorular: Sizce baba olmak ne demektir? (Neden? Nasıl?)

i. Kendi babanızla ilişkiniz nasıldı? Babanızla mutlu olduğunuz bir anınızı anlatır mısınız? (Neden? Nasıl? Örnek aldığınız yönleri varsa nelerdir?)

ii. Kendi babanızın sizinle, kardeşleriniz ve annenizle olan ilişkisini de göz önüne aldığınızda kendi babalık uygulamalarınızı nasıl değerlendirirsiniz?

2-Babanın aile üyeleri ile olan iletişimine dair görüşler:

a.Eşinizle ve çocuklarınızla ne tür paylaşımlarda bulunursunuz? Somut örnekler verebilir misiniz?

Sonda Sorular: (Herhangi bir şeyi paylaşmak isteyip de paylaşamadığınız oluyor mu? Neden? Nasıl? Evde konuşulması yasak konular var mı?)

b.Eşinizle çocuklarınızla iletişiminiz nasıl? (Her şeyi konuşabiliyor musunuz? Örnekler verebilir misiniz?)

Sonda Sorular: Kendinizi ifade etmeye çalıştığınızda nasıl karşılanıyorsunuz? Sizi/onu dinler misiniz? Nasıl tepkiler verir? Neden, Nasıl?

i. Eşinizi veya çocuklarınızı dinlediğinizi düşünüyor musunuz? Örnekler verebilir misiniz? Nasıl? Eksikse neden? Niçin?

ii. Eşiniz ve çocuklarınız arasındaki iletişim nasıl? Örnekler verebilir misiniz? (Etkin iletişim, canlı bir iletişim, anlaşılabilir bir ortam tesisi vs. olup olmadığı, bu ortamın tesisindeki rolünün ne olduğu anlık olarak sorulmalıdır)

c.Eşinizin çalışması aile üyeleri arasındaki iletişim sürecine nasıl bir etkide bulunmaktadır? Neden? Örnekler verir misiniz?

d.Eşiniz(baba)/siz, çocuklarınızla veya eşiniz ile ilgili herhangi bir sorun karşısında nasıl bir yol izliyorsunuz? Örnek verir misiniz?

e.Kız çocuğunuzla ve erkek çocuğunuzla olan ilişki biçiminizde bir farklılık söz konusu mudur? Neden?

f.Eşiniz ya da çocuklar ile yaşanan sorunları nasıl çözüyorsunuz? Örnekler verir misiniz?

Sonda Sorular: Problem çözümü için sorunların taraflarıyla görüşme yapıyor musunuz? Çözüm araştırmalarına aile üyelerinin etkin katılımını sağlıyor musunuz? Kararları nasıl alıyorsunuz?

g.Eşinizle ya da çocuklarla çatışma yaşadığınızda neler hissediyorsunuz?

h.Aile üyeleri arasındaki sorunların daha iyi çözümü için sizce neler yapılabilir?

3-Babanın eşine ve çocuklarına yönelik sorumluluklarına dair görüşler:

a.Bir baba olarak eşinize ve çocuklarınıza hangi sorumluluklarınızın olduğunu düşünüyorsunuz? Örnekler verir misiniz?

i. Küçük çocuklarınızın bakımına ne düzeyde katılıyorsunuz? Örnekler verir misiniz? (Alt değiştirme, yemek yedirmek, oyun oynamak vb.).

ii. Çocuklarınızın eğitimi ve gelişimi konusunda neler yapıyorsunuz? Örnekler verir misiniz? (Çocukların geleceklelerini planlama, motor becerilerini geliştirecek etkinlikler tertipleme, ahlaki gelişimlerini sağlama, özel okul arayışı, okula götürüp getirme, kurslar programlama vb.).

b.Ev le ilgili sorumluluklarınızı anlatır mısınız? Örnek verir misiniz?

c.Ev ekonomisinin takibini anlatır mısınız? Örnek verir misiniz? (Paranın nasıl harcadığı, neler alındığına kimin nasıl karar verdiği)

d.Aile üyelerini de ilgilendiren herhangi bir kararın alınması sürecinde nasıl bir yol izliyorsunuz? Örnekler verir misiniz? (Araba/Ev almak, eve eşya almak, sosyal etkinlikler, alışveriş vb.)

e.Eşiniz ve çocuklarınıza yönelik sorumluluklarınızı yerine getirdiğinizi düşünüyor musunuz? (Neden? Niçin?)

Sonda Sorular: Daha iyi bir baba olma adına sizin/eşinizin(baba) başka ne tür sorumluluklar almanız gerekmektedir?

i. Ailenizde ne tür kurallar var ve bu kurallara uyulması için nasıl bir yol izliyorsunuz?

4- Sosyal politikaya dair görüşler:

a.Sizce ailede babaların ailedeki babalık rollerinin güçlendirilmesi ilgili kurumlar ne tür çalışmalar yapmalıdır? Örnekler verir misiniz? (Bakanlıklar, okullar, çalıştığınız kurumlar, boş zamanların geçirildiği ortamlar vs.)

Ek-2: Şehir ve Cinsiyete Göre Derlenmiş Görüşme Formlarından Elde Edilen Döküm Bilgileri

Şehir No	Şehir ve Cinsiyete Göre Derlenmiş Görüşme Formları	Görüşme Formu Toplam Sayfa Sayısı	Görüşme Formu Toplam Satır Sayısı	Görüşme Formu Bir Sayfadaki Satır Sayısı
1	ADANA (12 Anne) ADANA (12 Baba)	52 Sayfa 55 Sayfa	2.479 2.626	44 44
2	ANKARA (10 Anne) ANKARA (10 Baba)	87 Sayfa 96 Sayfa	3.972 4.364	44 44
3	BİNGÖL (9 Anne) BİNGÖL (9 Baba)	55 Sayfa 54 Sayfa	2.556 2.531	44 44
4	BURSA (10 Anne) BURSA (10 Baba)	48 Sayfa 54 Sayfa	2.259 2.531	43 43
5	ÇANKIRI (11 Anne) ÇANKIRI (11 Baba)	50 Sayfa 63 Sayfa	2.336 2.933	40 42
6	GAZİANTEP (9 Anne) GAZİANTEP (9 Baba)	47 Sayfa 54 Sayfa	2.201 2.503	44 44
7	İSTANBUL (13 Anne) İSTANBUL (13 Baba)	98 Sayfa 95 Sayfa	4.501 4.362	44 44
8	İZMİR (8 Anne) İZMİR (8 Baba)	33 Sayfa 30 Sayfa	1.559 1.452	43 44
9	MARDİN (9 Anne) MARDİN (9 Baba)	32 Sayfa 37 Sayfa	1.537 1.769	44 44
10	TRABZON (10 Anne) TRABZON (10 Baba)	51 Sayfa 44 Sayfa	2.373 2.063	42 44
11	UŞAK (10 Anne) UŞAK (10 Baba)	45 Sayfa 44 Sayfa	2.137 2.107	44 44
12	VAN (10 Anne) VAN (10 Baba)	44 Sayfa 45 Sayfa	2.093 2.089	43 44

Ek-3: Nitel Boyutun Katılımcı Özellikleri

Çift No	Şehir	Yaş	Anne	
			Meslek	Eğitim
1	Adana	28	Öğretmenlik-Kur'an Kursu Öğreticisi (Aktif Değil)	Lisans
2	Adana	28	Ev Hanımı	Lisans Mezunu Olmak Üzere
3	Adana	38	Kur'an Kursu Öğreticisi	Ön Lisans
4	Adana	29	Ev Hanımı-Din Kültürü Öğretmeni (Aktif Değil)	Lisans
5	Adana	38	Sağlıkçı	Lisans
6	Adana	28	Ev Hanımı/Güzellik Uzmanı Kuaför	Ortaokul
7	Adana	29/27	Ev Hanımı	Ön Lisans
8	Adana	42	Ev Hanımı	Lise
9	Adana	32	Sınıf Öğretmeni	Lisans
10	Adana	30	Ev Hanımı	Hiç Okumamış
11	Adana	26/25	Ev Hanımı	İlkokul
12	Adana	26/28	Ev Hanımı	İlkokul
1	Ankara	32	Sağlık Bakanlığı'nda Bilgi Sistemleri Biriminde Personel	Lisans (Mezun/Olmak Üzere)
2	Ankara	32	Temizlik Personeli	Açık Lise
3	Ankara	33	Öğretmen (Aktif Değil)	Yüksek Lisans
4	Ankara	40	Sınıf Öğretmeni-İdareci	Lisans
5	Ankara	24	Ev Hanımı	Lise Mezunu/Açıktan Üniversite Okumakta
6	Ankara	37	Ev Hanımı-Meslek Lisesinde Usta Öğretici (Aktif Değil)	Lise
7	Ankara	38	Hemşire	Yüksekokul/Lisans
8	Ankara	37	Usta Öğretici	Lisans
9	Ankara	38/37	Kur'an Kursu Öğreticisi	Lisans
10	Ankara	32/28	Ev Hanımı	Yurt Dışı Meslek Lisesi Mezunu/Yüksekokul Terk
1	Bingöl	37/38	Ev Hanımı	Lisans/Ön Lisans

Baba			Ailenin Toplam Geliri (TL)	Çocuk Sayısı	
Yaş	Meslek	Eğitim		Kız	Erkek
37	İşletme-Ziraat Müh. Belediye Personeli	Lisans	9.000-15.000	1	1
34	İmam	Lisans	4.900	1	2
42	Ziraat Mühendisi	Lisans	10.000	2	
32	Öğretmen	Lisans	6.500	2	1
42	Muhasebeci	Lisans	10.000	1	1
30	Güzellik Uzmanı-Kuaför	Ortaokul	5.000	1	1
31	Uzman Çavuş	Lisans	6.500		1
41/43	Şoför	İlkokul	2.800		3
38	Öğretmen	Lisans	11.000	1	1
34/33	Kasap (İşsiz)	İlkokul	Belirtilmemiş	2	1
32	Tekstil	İlkokul	Asgari Ücret	1	1
30	PVC Doğrama Ustası (İşsiz)	İlkokul	Belirtilmemiş	1	2
34	İlaç Firmasında Reprerant	Yüksek Lisans Öğrencisi	7.000/10.000-15.000	1	
37	Şoför	Lise	4.860		
37	Polis	Lisans	9.000/7.000		2
40	Türkçe Öğretmeni/İdareci	Lisans	9.000		2
29/28	Avukat	Lisans	5.000-10.000		2
40	Apartman Görevlisi	Lise	Asgari Ücret	2	1
40	Memur	Lisans	1.100		2
38/39	Enerji Teknikeri	Ön Lisans	5.200	1	1
36/37	Beden Eğitimi Öğretmeni	Lisans	6.500-7.000	1	1
36/35	Polis Memuru	Lisans	6.000	1	
38/37	Ticaret	Lise Mezunu- Üniversite Öğrn.	5.000		2

2	Bingöl	38	Ziraat Mühendisi	Yüksek Lisans
3	Bingöl	39/40	Ev Hanımı	Lise
4	Bingöl	25	Ev Hanımı	Lise
5	Bingöl	38	Akademisyen	Doktora
6	Bingöl	31/30	Sosyolog/Memur	Lisans
7	Bingöl	39/40	Ev Hanımı	İlkokul
8	Bingöl	35	Ev Hanımı	İlkokul
9	Bingöl	32/35	Ev Hanımı	İlkokul
1	Bursa	32	Öğretmen	Yüksek Lisans
2	Bursa	28/26	Ev Hanımı	Lise
3	Bursa	38/37	Ev Hanımı-Evde Gelir Getirici İş Yapmakta	Ortaokul Terk/Lise
4	Bursa	30	Ev Hanımı	Ön Lisans/Lisans
5	Bursa	26/27	Ev Hanımı	Lisans
6	Bursa	26	Lisans	Lisans
7	Bursa	27/26	Ev Hanımı	İlkokul
8	Bursa	34	Ev Hanımı-Desinatör (Aktif Değil)	Ön Lisans
9	Bursa	32	Ev Hanımı	Lisans/Açık Öğretim Edebiyat Mezunlu
10	Bursa	35	Ev Hanımı	Açık Öğretim Ön Lisans Öğrencisi
1	Çankırı	32/33	Sınıf Öğretmeni	Yüksek Lisans
2	Çankırı	37	Kur'an Kursu Öğreticisi	Lisans
3	Çankırı	31	Kur'an Kursu Öğreticisi	Ön Lisans/Lisans Mezunlu Olmak Üzere
4	Çankırı	29	Kur'an Kursu Öğreticisi	Ön Lisans
5	Çankırı	32/33	Öğretim Görevlisi	Yüksek Lisans/Doktora
6	Çankırı	36	Öğretmen	Lisans
7	Çankırı	34	Ev Hanımı	Lise
8	Çankırı	30	Ev Hanımı	Ortaokul
9	Çankırı	26/27	Ev Hanımı	İlkokul
10	Çankırı	32	İŞKUR ile Bir Okulda Çalışmakta	Ortaokul/İlköğretim?

42	Veteriner	Lisans	14.000	1	1
43	Mimar	Lisans	8.000		1
30	Öğretim Görevlisi	Yüksek Lisans	9.500	1	1
38	Akademisyen Matematik Hocası	Doktora	20.000		1
33	Sosyolog-Öğretim Görevlisi	Doktora	13.700	1	1
40/40+	Temizlik Görevlisi	İlkokul	2.400	2	2
45/40	İnşaat İşçisi	İlkokul	Belirtilmemiş	1	4
43	Programcı-Memur	Lisans/Yüksek Lisans	6.750	1	2
35	Öğretmen	Yüksek Lisans	Belirtilmemiş		
29/30	Market Personeli	Lise	Asgari Ücret	2	2
35	Boyacılık-Badanacılık-İşsiz	İlkoikul	Belirtilmemiş	1	1
30/33	Öğretmenlik-Uzmanlık Yapmış-Şu an Esnaf	Yüksek Lisans	5.000-10.000		1
29/28	Araştırma Görevlisi	Yüksek Lisans Doktora Öğrn.	7.000		1
33/31	Araştırma Görevlisi	Doktora Öğrencisi	10.000	1	1
29/30	Memur	Lise Terk	4.500	1	
34	Memur-Personel Servisinde	Lisans	5.000-5.500		
32	İmam	Ön Lisans/Lise	5.000		1
41	Makine İmalatçısı	Ortaokul	4.000-5.000	1	3
36/35	Sınıf Öğretmeni	Lisans	12.000		1
39	Öğretmen	Lisans	10.000	1	1
35	İmam	Ön Lisans/Kaydı Dondurulmuş	8.000-8.500		2
28/29	Kâtip	Lisans	7.000-7.500	1	1
33/32	Öğretmen	Yüksek Lisans	12.000		2
41	Öğretmen	Lisans	10.000		
36	Belediye Personeli	Lise Terk	2.500	1	1
36/35	Belediye İşçisi	Lise	Asgari Ücret	1	1
34/33	Şoför	Lise Terk/Açık Öğr. Lise Eğitimine Yeni Başlamış	Asgari Ücret	2	2
36/34	Temizlik Görevlisi	Ortaokul	4.000		

11	Çankırı	31/34	Ev Hanımı	İlkokul
1	Gaziantep	34	Özel Güvenlik	Lise
2	Gaziantep	31/30	Ev Hanımı	Lise
3	Gaziantep	33	Öğretmen	Lisans
4	Gaziantep	32/35	Ev Hanımı	Okuma Yazma Yok/ İlkokul
5	Gaziantep	27/28	Ev Hanımı	İlkokul
6	Gaziantep	40	Fotoğrafçı	Lise
7	Gaziantep	32/31	Avukat	Lisans
8	Gaziantep	29/31	Ev Hanımı	İlkokul
9	Gaziantep	35	Ev Hanımı	İlkokul
1	İstanbul	33/32	Ev Hanımı	Lise
2	İstanbul	40/41	Öğretmen	Lisans
3	İstanbul	28	Anaokulunda Yönetici / Kur'an Kursu Öğreticisi	Lise
4	İstanbul	29	Ev Hanımı	Lise
5	İstanbul	37/39	Ev Hanımı	İlkokul (Okuma Yazma Öğrenmekte)
6	İstanbul	36	Öğretmen	Lisans
7	İstanbul	40	Öğretmen	Lisans
8	İstanbul	36	Satış Danışmanı	Lisans Öğrencisi
9	İstanbul	38	Grafiker	Ön Lisans
10	İstanbul	28	Ev Hanımı	2 Yıllık Üniversite- İşletme/Üniversite Terk
11	İstanbul	35	Memur	Yüksek Lisans
12	İstanbul	27	Çocuk Gelişimci/Anaokulu Öğretmeni	Lise
13	İstanbul	32/31	Ev Hanımı- Muhasebe	Lise
1	İzmir	32/33	Fen Bilgisi Öğretmeni	Lisans
2	İzmir	38	Ev Hanımı	Lise
3	İzmir	38	Özel Ders Hocası- Matematik Öğretmeni	Lisans
4	İzmir	26	Kasiyer	Ortaokul
5	İzmir	40/42	Ev Hanımı	Ön Lisans-Su Ürünleri

37/39	Belediye İşçisi	Lise Terk	3.000	2	2
43	Ticaret-Esnaf	Lisans	18.000	1	1
35/36	Radyocu	Üniversite Öğrencisi	Asgari Ücret	1	1
33	Öğretmen	Yüksek Lisans	12.000-13.000	1	2
39	İnşaatçı	İlkokul	Asgari Ücret	2	2
32	İnşaatçı	İlkokul	1.000-2.000	2	2
40	Fotoğrafçı	Ortaokul	10.000-15.000	3	
31/32	Avukat	Lisans	31.000	3	
37	Marangoz	İlkokul	3.000	2	2
37	Kasap	Lise Terk	4.000-5.000		3
36	Öğretmen	Yüksek Lisans	6.000-7.000/5.000-5.500	1	1
42/41	Öğretim Görevlisi	Doktora	7.000-8.000	2	3
38/36	İnşaat Mühendisi	Lisans/Yüksek Lisans	8.000	3	
36 /34	Memur	Lisans	4.000-5.500	2	
38/36	Belediyede Kontrolör	Ortaokul Terk	Asgari Ücret	1	2
40	Mali Müşavir	Yüksek Lisans	8.000	1	
38	Mali Müşavir	Lisans	10.000	1	1
38	Finansman	Lisans	12.000	2	
40	Serbest Çalışmakta - Fuar Sektörü	Lisans	7.000-8.000		1
37	Ticaret-Tekstil	Ortaokul	15.000-20.000		1
35	Maliye Bakanlığı Çalışanı	Memur	12.000-13.000		1
36/35	Elektrik Tesisat	Ortaokul/ İlkokul	5.000-6.000		1
37	Tır Şoförü	Ortaokul Terk	3.500-4.000		2
34/33	Din Görevlisi	Lisans-Yüksek Lisans Öğrencisi	6.000-7.000	1	1
41	Şoför	Ortaokul	2.700		2
38	Garson	Lisans	3.500-3.600	1	
27	Garson	Ortaokul	5.000-5.700	1	
43/42	Satış Temsilcisi	Lisans Öğrencisi Beklemede	10.000	1	1

6	İzmir	40	Memur	Lise
7	İzmir	27	Ev Hanımı-Gıda Teknikeri (Aktif Değil)	Ön Lisans
8	İzmir	32	Çocuk Bakıcısı	Lise Terk
1	Mardin	36	Kur'an Kursu Öğreticisi	Ön Lisans
2	Mardin	29	Ev Hanımı	İlkokul
3	Mardin	27	Ev Hanımı	Üniversite
4	Mardin	22	Ev Hanımı-Öğrenci	Üniversite
5	Mardin	32/40	Ev Hanımı	Lise
6	Mardin	29/30	Ev Hanımı	İlkokul
7	Mardin	32/30	Ev Hanımı	Ortaokul
8	Mardin	43/32	Tekniker	Lisans
9	Mardin	32/30	Ev Hanımı	Ön Lisans
1	Trabzon	34	Araştırma Görevlisi	Doktora Öğrencisi
2	Trabzon	28	Matematik Öğretmeni (Aktif Değil)	Lisans
3	Trabzon	23	Ev Hanımı	Lise Terk
4	Trabzon	30	Araştırma Görevlisi	Doktora Öğrencisi
5	Trabzon	34	Ev Hanımı	Ön Lisans
6	Trabzon	31	Kur'an Kursu Öğreticisi	Ortaöğretim
7	Trabzon	34	Ziraat Mühendisi	Lisans
8	Trabzon	31/32	Ev Hanımı	Lisans-Kamu Yönetimi
9	Trabzon	33	Ev Hanımı	Lise
10	Trabzon	33	Sekreter	Ön Lisans Öğrencisi
1	Uşak	38	Halkla İlişkiler	Lisans
2	Uşak	39	Mali Müşavir	Lisans
3	Uşak	30	Ev Hanımı	Lise
4	Uşak	28	Esnaf	Lisans
5	Uşak	27	Esnaf	Ön Lisans
6	Uşak	35/34	Ev Hanımı	İlkokul

46	Mali Müşavir	Lisans	18.000	2	
28	Manav	Ön Lisans	3.500-4.000		1
39	Tekstil	Ortaokul Terk	4.000-4.500	1	1
40	Esnaf-Kuruyemişçi	Lise	3.000-3.500 / 5.000	1	2
30	Temizlik Görevlisi	Lise	5.000	2	3
27	Market Müdür Yardımcısı	Üniversite	2.500-3.000	1	
24/23	Öğrenci/Gençlik Merkezi Çalışanı	Üniversite	2.500		1
39/40	Özel Güvenlik Görevlisi	Ön Lisans	Asgari Ücret	2	1
32	Temizlik Görevlisi	Lise	Asgari Ücret	1	1
36/34	Temizlik Görevlisi	İlkokul	3.500	3	1
42/33	Öğretim Görevlisi	Yüksek Lisans	13.000	1	
36	Daire Başkanı	Lisans	8.000	2	1
38	Elektrik Elektronik Müh.	Lisans	12.000-13.000	1	
33	Belirtilmemiş	Lise Terk	2.600		1
30	Lojistik Firmasında Nakliyecisi/ Bilgisayar Tek.	Lise	3.250	1	2
35	Avukat	Lisans	17.000		1
37	Kamu İşçisi/Şoför	Lise	2.700-2.900		1
37	Memur	Lisans	6.500		1
40/39	Ziraat Mühendisi	Lisans	12.000-15.000	1	1
33/32	Öğretim Üyesi	Doktora	6.000-8.000	1	1
40	Şoför	Lise	Asgari Ücret	1	2
38	Elektrik Teknikeri	Ön Lisans	7.000-8.000		1
36	Öğretim Üyesi	Doktora	14.000-12.000	1	
39	Meslek İşleri/Özel Sektör	Lisans	8.000	2	
33/32	Şoför	Lise	4.500	1	
34	Esnaf	Lise	10.000		
28	Esnaf	Lisans	4.500-5.000		1
40	Organize Sanayide-Veri Girişi	Lise	7.000/3.500		1

7	Uşak	Lisans	Memur	Lisans
8	Uşak	Ön Lisans	Ev Hanımı	Lise
9	Uşak	Lisans	Ev Hanımı	Lise
10	Uşak	Lise	Ev Hanımı	Lisans/Ekonomi
1	Van	İlkokul	Ev Hanımı	İlkokul
2	Van	Yüksek Lisans/ Lisans	Hemşire-Yönetici	Lisans
3	Van	Lisans	Ev Hanımı	Lisans
4	Van	Yüksek Lisans	Ev Hanımı	Ön Lisans
5	Van	Lisans	Ev Hanımı-Hemşire (Aktif Değil)	Lisans
6	Van	İlkokul	Ev Hanımı	3. Sınıf
7	Van	Orta Bir Terk- İlkokul	Ev Hanımı	Lise
8	Van	Üniversite	Mimar	Üniversite
9	Van	İlkokul/Lise	Öğretmen/Ev Hanımı	Üniversite
10	Van	Yüksek Lisans	İnşaat Mühendisi (Aktif Değil)	Lisans

34	Tıbbi Mümessil	Lisans	7.500 / 6.000-7.000		1
28	Memur- Bekçi	Ön Lisans	5.000	1	
40	Beden Eğitimi Öğretmeni	Lisans	7.000	1	
30/29	Dalgıç	Lise	7.000-8.000		1
34	Memur	İlkokul	3.500	3	1
37	Öğretmen-Okul Müdürü	Yüksek Lisans/ Lisans	11.000	1	1
33	Öğretmen	Lisans	4.900	1	1
34/35	Öğretmen	Yüksek Lisans	6.250		1
25	Hemşire	Lisans	5.000-6.000	1	
37	Serbest Meslek	İlkokul	Belirtilmemiş/Sabit Bir Gelir Söz Konusu Değil	2	2
44	Oto Elektrik ve Emlak	Orta Bir Terk- İlkokul	3.000-3.500		3
38	Makine Mühendisi	Üniversite	13.500	0	2
40/39	Oto Tamircisi	İlkokul/Lise	5.000-7.000	2	
37	Veteriner	Yüksek Lisans	8.000		1

KADEM
YAYINLARI

KADEM
YAYINLARI

kadem.org.tr/yayinlarimiz